? નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મોગ્ગલ્લાનસુત્તપાઠો

(૧) પઠમો કણ્ડો (સઞ્ઞાદિ)

૧. અઆદયો તિતાલીસ વણ્ણા.

૨. દસા-દો સરા.

૩. દ્વેદ્વે સવણ્ણા.

૪. પુબ્બો રસ્સો.

૫. પરો દીઘો.

૬. કાદયો બ્યઞ્જના.

૭. પઞ્ચ પઞ્ચકા વગ્ગા.

૮. બિન્દુ નિગ્ગહીતં.

૯. ઇયુવણ્ણા ઝલા નામસ્સન્તે.

૧૦. પિત્થિયં.

૧૧. ઘા.

૧૨. ગો સ્યાલપને.

(સઞ્ઞા)

૧૩. વિધિબ્બિસેસનન્તસ્સ.

૧૪. સત્તમિયં પુબ્બસ્સ.

૧૫. પઞ્ચમિયં પરસ્સ.

૧૬. આદિસ્સ .

૧૭. છટ્ઠિયન્તસ્સ.

૧૮. વાનુબન્ધો.

૧૯. ટાનુબન્ધા-નેકવણ્ણા સબ્બસ્સ.

૨૦. ગ્કાનુબન્ધાદ્યન્તા.

૨૧. માનુબન્ધો સરાનમન્તા પરો.

૨૨. વિપ્પટિસેધે.

૨૩. સઙ્કેતો-નવયવો-નુબન્ધો.

૨૪. વણ્ણપરેન સવણ્ણો-પિ.

૨૫. ન્તુ વન્તુમન્ત્વાવન્તુતવન્તુસમ્બન્ધી.

પરિભાસા

૨૬. સરો લોપો સરે.

૨૭. પરો ક્વચિ.

૨૮. ન દ્વે વા.

૨૯. યુવણ્ણાનમેઓ લુત્તા.

૩૦. યવા સરે.

૩૧. એઓનં.

૩૨. ગોસ્સાવઙ.

૩૩. બ્યઞ્જને દીઘરસ્સા.

૩૪. સરમ્હા દ્વે.

૩૫. ચતુત્થદુતિયેસ્વેસં તતિયપઠમા.

૩૬. વી-તિસ્સે-વે વો.

૩૭. એઓનમ વણ્ણે.

૩૮. નિગ્ગહીતં.

૩૯. લોપો.

૪૦. પરસરસ્સ.

૪૧. વગ્ગે વગ્ગન્તો.

૪૨. યેવહિસુ ઞો.

૪૩. યે સંસ્સ.

૪૪. મયદા સરે.

૪૫. વનતરગા ચા-ગમા.

૪૬. છા ળો.

૪૭. તદમિનાદીનિ.

૪૮. તવગ્ગવરણાનં યે ચવગ્ગબયઞા.

૪૯. વગ્ગલસેહિ તે.

૫૦. હસ્સ વિપલ્લાસો.

૫૧. વે વા.

૫૨. તથનરાનં ટઠણલા.

૫૩. સંયોગાદિલોપો.

૫૪. વિચ્છાભિક્ખઞ્એસુ દ્વે.

૫૫. સ્યાદિલોપો પુબ્બસ્સે-કસ્સ.

૫૬. સબ્બાદીનં વીતિહારે.

૫૭. યાવબોધં સમ્ભમે.

૫૮. બહુલં.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે સઞ્આદિકણ્ડો પઠમો.

(૨) દુતિયો કણ્ડો (સ્યાદિ)

૧. દ્વે દ્વેકા-નેકેસુ નામસ્મા સિ યો, અં યો, ના હિ, સ નં, સ્મા હિ, સ નં, સ્મિં સુ.

૨. કમ્મે દુતિયા.

૩. કાલદ્ધાનમચ્ચન્તસંયોગે.

૪. ગતિબોધાહારસદ્દત્થાકમ્મકભજ્જાદીનં પયોજ્જે.

૫. હરાદીનં વા.

૬. ન ખાદાદીનં.

૧. વહિસ્સા-નિયન્તુકે (ગણ).

૨. ભક્ખિસ્સાહિંસાયં (ગણ).

૭. ધ્યાદીહિ યુત્તા.

૮. લક્ખણિત્તમ્ભૂતવિચ્છાસ્વભિના.

૯. પતિપરીહિ ભાગે ચ.

૧૦. અનુના.

૧૧. સહત્થે.

૧૨. હીને.

૧૩. ઉપેન.

૧૪. સત્તમ્યાધિક્યે.

૧૫. સામિત્તે-ધિના .

૧૬. કત્તુકરણેસુ તતિયા.

૧૭. સહત્થેન.

૧૮. લક્ખણે.

૧૯. હેતુમ્હિ.

૨૦. પઞ્ચમીણે વા.

૨૧. ગુણે.

૨૨. છટ્ઠી હેત્વત્થેહિ.

૨૩. સબ્બાદિતો સબ્બા.

૨૪. ચતુત્થી સમ્પદાને.

૨૫. તાદત્થ્યે.

૨૬. પઞ્ચમ્યવધિસ્મા.

૨૭. અપપરીહિ વજ્જને.

૨૮. પટિનિધિપટિદાનેસુ પતિના.

૨૯. રિતે દુતિયા ચ.

૩૦. વિના-ઞ્ઞત્ર તતિયા ચ.

૩૧. પુથનાનાહિ.

૩૨. સત્તમ્યાધારે.

૩૩. નિમિત્તે.

૩૪. યબ્ભોવો ભાવલક્ખણં.

૩૫. છટ્ઠી ચા-નાદરે.

૩૬. યતો નિદ્ધારણં.

૩૭. પઠમા-ત્થમત્તે.

૩૮. આમન્તણે.

૩૯. છટ્ઠી સમ્બન્ધે.

૪૦. તુલ્યત્થેન વા તતિયા.

૪૧. અતો યોનં ટાટે.

૪૨. નિનં વા.

૪૩. સ્માસ્મિન્નં.

૪૪. સસ્સા-ય ચતુત્થિયા.

૪૫. ઘપતે-કસ્મિં નાદીનં યયા.

૪૬. સ્સા વા તે-તિ-મામૂહિ.

૪૭. નમ્હિ નુક દ્વાદીનં સત્તરસન્નં.

૪૮. બહુકતિન્નં.

૪૯. ણ્ણંણ્ણન્નં તિતો ઝા.

૫૦. ઉભિન્નં.

૫૧. સુઉ સસ્સ.

૫૨. સ્સંસ્સાસ્સાયેસ્વિતરેકઞ્ઞેતિમાનમિ.

૫૩. તાય વા.

૫૪. તેતિમાતો સસ્સ સ્સાય.

૫૫. રત્ત્યાદીહિ ટો સ્મિનો.

૫૬. સુહિસુ-ભસ્સો.

૫૭. લ્તુપિતાદીન મા સિમ્હિ.

૫૮. ગે અ ચ.

૫૯. અયૂનં વા દીઘો.

૬૦. ઘ બ્રહ્માદિતે.

૬૧. ના-મ્માદીહિ.

૬૨. રસ્સો વા.

૬૩. ઘો સ્સંસ્સાસ્સાયંતિંસુ.

૬૪. એકવચનયોસ્વઘોનં.

૬૫. ગે વા.

૬૬. સિસ્મિંના-નપુંસકસ્સ.

૬૭. ગોસ્સાગસિહિનંસુ ગાવગવા.

૬૮. સુમ્હિ વા.

૬૯. ગવં સેન.

૭૦. ગુન્નં ચ નંના.

૭૧. નાસ્સા.

૭૨. ગાવુમ્હિ.

૭૩. યં પીતો.

૭૪. નંઝીતો.

૭૫. યોનં નોને પુમે.

૭૬. નો.

૭૭. સ્મિંનો નિ.

૭૮. અમ્બ્વાદીહિ .

૭૯. કમ્માદિતો.

૮૦. નાસ્સે-નો.

૮૧. ઝલા સસ્સ નો.

૩. ઇતો ક્વચિ સસ્સ ટાનુબન્ધો (ગણ).

૮૨. ના સ્માસ્સ.

૮૩. લા યોનં વો પુમે.

૮૪. જન્ત્વાદિતો નો ચ.

૮૫. ક્વતો.

૮૬. લોપો-મુસ્મા.

૮૭. ન નો સસ્સ.

૮૮. યોલોપનિસુ દીઘો.

૮૯. સુનંહિસુ.

૯૦. પચ્ચાદીનં ચુદ્દસન્નમ.

૯૧. ય્વાદો ન્તુસ્સ.

૯૨. ન્તસ્સ ચ ટ વંસે.

૯૩. યોસુ ઝિસ્સ પુમે.

૯૪. વેવોસુ લુસ્સ.

૯૫. યોમ્હિ વા ક્વચિ.

૯૬. પુમા-લપને વેવો.

૯૭. સ્માહિસ્મિન્નં મ્હાભિમ્હિ.

૯૮. સુહિસ્વસ્સે .

૯૯. સબ્બાદીનં નંમ્હિ ચ.

૪. પુબ્બપરાવરદક્ખિણુત્તરાધરાનિ વવત્થાયમસઞ્ઞાયં (ગણ).

૧૦૦. સંસાનં.

૧૦૧. ઘપા સસ્સ સ્સા વા.

૧૦૨. સ્મિનો સ્સં.

૧૦૩. યં.

૧૦૪. તિંસભાપરિસાય.

૧૦૫. પદાદીહિ સિ.

૧૦૬. નાસ્સ સા.

૧૦૭. કોધાદીહિ.

૧૦૮. અતેન.

૧૦૯. સિસ્સો.

૧૧૦. ક્વચે વા.

૧૧૧. અં નપુંસકે.

૧૧૨. યોનં નિ.

૧૧૩. ઝલા વા.

૧૧૪. લોપો.

૧૧૫. જન્તુહેત્વીઘપેહિ વા.

૧૧૬. યે પસ્સિવણ્ણસ્સ.

૧૧૭. ગસીનં .

૧૧૮. અસઙ્ખ્યેહિ સબ્બાસં.

૧૧૯. એકત્થતાયં.

૧૨૦. પુબ્બસ્મા માદિતો.

૧૨૧. ના-તો-મપઞ્ચમિયા.

૧૨૨. વા તતિયાસત્તમીનં.

૧૨૩. રાજસ્સિ નામ્હિ.

૧૨૪ સુનંહિસૂ.

૧૨૫. ઇમસ્સાનિત્થિયં ટે.

૧૨૬. નામ્હ-નિમિ.

૧૨૭. સિમ્હ-નપુંસકસ્સાયં.

૧૨૮. ત્યતેતાનં તસ્સ સો.

૧૨૯. મસ્સા-મુસ્સ.

૧૩૦. કે વા.

૧૩૧. તતસ્સ નો સબ્બાસુ.

૧૩૨. ટ સસ્માસ્મિંસ્સાયસ્સંસ્સાસંમ્હામ્હિસ્વિમસ્સ ચ.

૧૩૩. ટે સિસ્સિસિસ્મા.

૧૩૪. દુતિયસ્સ યોસ્સ.

૧૩૫. એકચ્ચાદીહ-તો.

૧૩૬. ન નિસ્સ ટા.

૧૩૭. સબ્બાદીહિ.

૧૩૮. યોનમેટ .

૧૩૯. નાઞ્ઞં-ચ નામપ્પધાના.

૧૪૦. તતિયત્થયોગે.

૧૪૧. ચત્થસમાસે.

૧૪૨. વેટ.

૧૪૩. પુબ્બાદીહિ છહિ.

૧૪૪. મનાદીહિ સ્મિંસંનાસ્માનં સિસોઓસાસા.

૫. સુમેધાદીન મવુદ્ધિચ (ગણ).

૬. સરવયાયવાસચેતા જલાસયક્ખયલોહપટમનેસુ (ગણ).

૧૪૫. સતોસબભે.

૧૪૬. ભવતો વા ભોન્તો ગયોનાસે.

૧૪૭. સિસ્સઞ્ગિતો નિ.

૧૪૮. ન્તસ્સં.

૧૪૯. ભૂતો.

૧૫૦. મહન્તારહન્તાનં ટા વા.

૧૫૧. ન્તુસ્સ.

૧૫૨. અંડં નપુંસકે.

૧૫૩. હિમવતો વા ઓ.

૧૫૪. રાજાદિયુવાદિત્વા.

૭. ધમ્મો વા-ઽઅત્થે (ગણ).

૮. ઇમો ભાવે (ગણ).

૧૫૫. વા-મ્હાનઙ.

૧૫૬. યોનમાનો.

૧૫૭. આયોનો ચ સખા.

૧૫૮. ટે સ્મિનો.

૧૫૯. નોનાસેસ્વિ.

૧૬૦ સ્માનંસુ વા.

૧૬૧. યોસ્વંહિસુ ચારઙ.

૧૬૨. લ્તુપિતાદીનમસે.

૧૬૩. નંમ્હિ વા.

૧૬૪. આ.

૧૬૫. સલોપો.

૧૬૬. સુહિસ્વારઙ.

૧૬૭. નજ્જાયોસ્વામ.

૧૬૮. ટિ કતિમ્હા.

૧૬૯. ટ પચ્ચાદીહિ ચુદ્દસહિ.

૧૭૦. ઉભગોહિ ટો.

૧૭૧. આરડસ્મા.

૧૭૨. ટોટે વા.

૧૭૩. ટા નાસ્માનં.

૧૭૪. ટિ સ્મિનો.

૧૭૫. દિવાદિતો .

૧૭૬. રસ્સારડ.

૧૭૭. પિતાદીનમનત્વાદીનં.

૧૭૮. યુવાદીનં સુહિસ્વાનડ.

૧૭૯. નોનાનેસ્વા.

૧૮૦. સ્માસ્મિંનં નાને.

૧૮૧. યોનં નોને વા.

૧૮૨. ઇતો-ઞ્ઞત્થે પુમે.

૧૮૩. ને સ્મિનો ક્વચિ.

૧૮૪. પુમા.

૧૮૫. નામ્હિ.

૧૮૬. સુમ્હા ચ.

૧૮૭. ગસ્સં.

૧૮૮. સાસ્સં સે ચાનડ.

૧૮૯. વત્તહા સનન્નં નોનાનં.

૧૯૦. બ્રહ્મસ્સુ વા.

૧૯૧. નામ્હિ.

૧૯૨. પુમકમ્મથામદ્ધાનં વા સસ્માસુ ચ.

૧૯૩. યુવા સસ્સિનો.

૧૯૪. નો-ત્તાતુમા.

૧૯૫. સુહિસુ નક.

૧૯૬. સ્માસ્સ ના બ્રહ્મા ચ.

૧૯૭. ઇમેતાનમેના-ન્વાદેસે દુતિયાયં.

૧૯૮. કિસ્સ કો સબ્બાસુ.

૧૯૯. કિ સસ્મિંસુ વા-નિત્થિયં.

૨૦૦. કિમંસિસુ સહ નપુંસકે.

૨૦૧. ઇમસ્સિદં વા.

૨૦૨. અમુસ્સાદું.

૨૦૩. સુમ્હા-મુસ્સા-સ્મા.

૨૦૪. નંમ્હિ તિચતુન્નમિત્થિયં તિસ્સચતસ્સા.

૨૦૫. તિસ્સો ચતસ્સો યોમ્હિ સવિભત્તીનં.

૨૦૬. તીણિચત્તારિ નપુંસકે.

૨૦૭. પુમે તયોચત્તારો.

૨૦૮. ચતુરો વા ચતુસ્સ.

૨૦૯. મયમસ્મા-મ્હાસ્સ.

૨૧૦. નંસેસ્વ-સ્માકંમમં.

૨૧૧. સિમ્હ-હં.

૨૧૨. તુમ્હસ્સ તુવં ત્વમમ્હિ ચ.

૨૧૩. તયાતયીનં ત્વ વા તસ્સ.

૨૧૪. સ્માહ્મિ ત્વમ્હા.

૨૧૫. ન્તન્તૂનં ન્તો યોમ્હિ પઠમે.

૨૧૬. તં નંમ્હિ.

૨૧૭. તોતાતિતા સસ્માસ્મિંનાસુ.

૨૧૮. ટટાઅં ગે.

૨૧૯. યોમ્હિ દ્વિન્નં દુવે દ્વે.

૨૨૦. દુવિન્નં નંમ્હિ વા.

૨૨૧. રાજસ્સ રઞ્ઞં.

૨૨૨. નાસ્માસુ રઞ્ઞા.

૨૨૩. રઞ્ઞોરઞ્ઞસ્સરાજિનો સે.

૨૨૪. સ્મિંમ્હિ રઞ્ઞેરાજિનિ.

૨૨૫. સમાસે વા.

૨૨૬. સ્મિંમ્હિ તુમ્હમ્હાનં તયિમયિ.

૨૨૭. અંમ્હિ તં મં તવં મમં.

૨૨૮. નાસ્માસુ તયામયા.

૨૨૯. તવ મમ તુય્હં મય્હં સે.

૨૩૦. વંવાકં નંમ્હિ.

૨૩૧. દુતિયે યોમ્હિ વા.

૨૩૨. અપાદાદો પદતેકવાક્યે.

૨૩૩. યોનંહિસ્મ-પઞ્ચમ્યા વોનો.

૨૩૪. તેમે નાસે.

૨૩૫. અન્વાદેસે.

૨૩૬. સપુબ્બા પઠમન્તા વા.

૨૩૭. ન ચ વાહાહેવયોગે.

૨૩૮. દસ્સનત્તે-નાલોચને .

૨૩૯. આમન્તણં પુબ્બમસન્તંવ.

૨૪૦. ન સામઞ્ઞવચનમેકત્થે.

૨૪૧. બહૂસુ વા.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે સ્યાદિકણ્ડો દુતિયો.

(૩) તતિયો કણ્ડો (સમાસો)

૧. સ્યાદિ સ્યાદિનેકત્થં.

૨. અસઙ્ખ્યં વિભત્તિસમ્પત્તિસમીપસાકલ્યા-ભાવયથા પચ્છાયુગપદત્થે.

૩. યથા ન તુલ્યે.

૪. યાવા-વધારણે.

૫. પય્યપાબહિતિરોપુરેપચ્છા વા પઞ્ચમ્યા.

૬. સમીપાયામેસ્વનુ.

૭. તિટ્ઠગ્વાદીનિ.

૮. ઓરે પરિ વતિ પારે મજ્ઝે હેટ્ઠુદ્ધા ધોન્તો વા છટ્ઠિયા.

૯. તં નપુંસકં.

૧૦. અમાદિ.

૧૧. વિસેસનમેકત્થેન.

૧૨. નઉ.

૧૩. કુપાદયો નિચ્ચમસ્યાદિવિધિમ્હિ.

૯. પાદયો ગતાદ્યત્થે પઠમાય. (ગણ)

૧૦. અચ્ચાદયો કન્તાદ્યત્થે દુતિયાય. (ગણ)

૧૧. અવાદયો કુટ્ઠાદ્યત્થે તતિયાય. (ગણ)

૧૨. પરિયાદયો ગિલાનાદ્યત્થે ચતુત્થિયા. (ગણ)

૧૩. ન્યાદયો કન્તાદ્યત્થે પઞ્ચમિયા. (ગણ)

૧૪. ચી ક્રિયત્થેહિ.

૧૫. ભૂસના-દરા-નાદરેસ્વલંસાસા.

૧૬. અઞ્ઞે ચ.

૧૭. વા-નેકઞ્ઞત્થે.

૧૮. તત્થ ગહેત્વા તેન પહરિત્વા યુદ્ધે સરૂપં.

૧૯. ચત્થે.

૨૦. સમાહારે નપુંસકં.

૨૧. સઙ્ખ્યાદિ.

૨૨. ક્વચે-કત્તઞ્ચ છટ્ઠિયા.

૨૩. સ્યાદીસુ રસ્સો.

૨૪. ઘપસ્સન્તસ્સા-પ્પધાનસ્સ.

૨૫. ગોસ્સુ.

૨૬. ઇત્થિયમત્વા.

૨૭. નદાદિતો ડી.

૧૪. ગોતો વા. (ગણ)

૨૮. યક્ખાદિત્વિની ચ.

૨૯. આરામિકાદીહિ.

૧૫. સઞ્ઞાયં માનુસો. (ગણ)

૩૦. યુવણ્ણેહિ ની.

૩૧. ક્તિમ્હા-ઞ્ઞત્થે.

૩૨. ઘરણ્યાદયો.

૧૬. આચરિયા વા યલોપો ચ. (ગણ)

૩૩. માતુલાદિત્વાની ભરિયાયં.

૧૭. અભરિયાયં ખત્તિયા વા. (ગણ)

૧૮. પુન્નામસ્મા યોગા અપાલકન્તા. (ગણ)

૩૪. ઉપમાસંહિતસહિતસંયતસહસફવામલક્ખણાદિતૂરુતૂ.

૩૫. યુવા તિ.

૩૬. ન્તન્તૂનં ડીમ્હિતો વા.

૩૭. ભવતો ભોતો.

૩૮. ગોસ્સા-વઙ.

૩૯. પુથુસ્સ પથવપુથવા.

૪૦. સમાસન્ત્વ.

૪૧. પાપાદીહિ ભૂમિયા.

૪૨. સઙ્ખ્યાહિ.

૪૩. નદીગોદાવરીનં.

૪૪. અસઙ્ખ્યેહિ ચાઙ્ગુલ્યાનઞ્ઞાસઙ્ખ્યત્થેસુ.

૪૫. દીઘાહોવસ્સેકદેસેહિ ચ રત્ત્યા.

૪૬. ગોત્વચત્થે ચાલોપે.

૪૭. રત્તિન્દિવદારગવચતુરસ્સા.

૪૮. આયામે-નુગવં.

૪૯. અક્ખિસ્મા-ઞ્અત્થે.

૫૦. દારુમહ્યઙ્ગુલ્યા.

૫૧. ચિ વીતિહારે.

૫૨. લ્ત્વિત્થિયૂહિ કો.

૫૩. વા-ઞ્અતો.

૫૪. ઉત્તરપદે.

૫૫. ઇમસ્સિદં.

૫૬. પું પુમસ્સ વા.

૫૭. ટ ન્તન્તૂનં.

૫૮. અ.

૫૯. મનાદ્યાપાદીન મો મયેચ.

૬૦. પરસ્સ સઙ્ખ્યાસુ.

૬૧. જને પુથસ્સુ.

૬૨. સો છસ્સા-હાયતને વા.

૬૩. લ્તુપિતાદીન મારઙ્રઙ્.

૬૪. વિજ્જાયોનિસમ્બન્ધાનમા તત્ર ચત્થે.

૬૫. પુત્તે.

૬૬. ચિસ્મિં.

૬૭. ઇત્થિયં ભાસિતપુમિત્થી પુમેવે-કત્થે.

૬૮. ક્વચિ પચ્ચયે.

૬૯. સબ્બાદયો વુત્તિમત્થે.

૭૦. જાયાય જયં પતિમ્હિ.

૭૧. સઞ્આય મુદોદકસ્સ.

૭૨. કુમ્ભાદીસુ વા.

૭૩. સોતાદીસૂ લોપો.

૭૪. ટ નઉસ્સ.

૭૫. અન સરે.

૭૬. નખાદયો.

૭૭. નગો વા-પ્પાણિનિ.

૭૮. સહસ્સ સોઞ્અત્થે.

૭૯. સઞ્આયં.

૮૦. અપ્પચ્ચક્ખે.

૮૧. અકાલે સકત્થે.

૮૨. ગન્થન્તા-ધિક્યે.

૮૩. સમાનસ્સ પક્ખાદીસુ વા.

૮૪. ઉદરે ઇયે.

૮૫. રીરિક્ખકેસુ.

૮૬. સબ્બાદીનમા.

૮૭. ન્તકિમિમાનં ટાકીટી.

૮૮. તુમ્હા-મ્હાનં તામેકસ્મિં.

૮૯. તં મમ-ઞ્અત્ર.

૯૦. વે-તસ્સેટ.

૯૧. વિધાદીસુ દ્વિસ્સ દુ.

૯૨. દિ ગુણાદીસુ.

૯૩. તીસ્વ.

૯૪. આ સઙ્ખ્યાયાસતાદોનઞ્ઞત્થે.

૯૫. તિસ્સે.

૯૬. ચત્તાલીસાદો વા.

૯૭. દ્વિસ્સા ચ.

૯૮. બાચત્તાલીસા દો.

૯૯. વીસતિદસેસુ પઞ્ચસ્સ પણ્ણપન્ના.

૧૦૦. ચતુસ્સ ચુચો દસે.

૧૦૧. છસ્સ સો.

૧૦૨. એકટ્ઠાનમા.

૧૦૩. ર સઙ્ખ્યાતો વા.

૧૦૪. છતીહિ ળો ચ.

૧૦૫. ચતુત્થતતિયાનમડ્ઢુડ્ઢતિયા.

૧૦૬. દુતિયસ્સ સહ દિયડ્ઢદિવડ્ઢા.

૧૦૭. સરે કદ કુસ્સુત્તરત્થે.

૧૦૮. કા-પ્પત્થે.

૧૦૯. પુરિસે વા.

૧૧૦. પુબ્બા-પરજ્જસાયમજ્ઝેહા-હસ્સ ણ્હો.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે સમાસકણ્ડો તતિયો.

(૪) ચતુત્થો કણ્ડો (ણાદિ)

૧. ણો વા પચ્ચે.

૨. વચ્છાદિતો ણાનણાયના.

૧૯. કતા ણિયોવ. (ગણ)

૨૦. કણ્હો બ્રાહ્મણે. (ગણ)

૩. કત્તિકાવિધવાદીહિ ણેય્યણેરા.

૪. ણ્ય દિચ્ચાદીહિ.

૫. આ ણિ.

૬. રાજતો ઞ્ઞો જાતિયં.

૭. ખત્તા યિયા.

૮. મનુતો સ્સસણ.

૯. જનપદનામસ્મા ખત્તિયા રઞ્ઞે ચ ણો.

૧૦. ણ્ય કુરુસિવીહિ.

૧૧. ણ રાગા તેન રત્તં.

૧૨. નક્ખત્તે-નિન્દુયુત્તેન કાલે.

૧૩. સા-સ્સ દેવતા પુણ્ણમાસી.

૧૪. તમધીતે તં જાનાતિ કણિકા ચ.

૧૫. તસ્સ વિસયે દેસે.

૧૬. નિવાસે તન્નામે.

૧૭. અદૂરભવે.

૧૮. તેન નિબ્બત્તે.

૧૯. તમીધત્થિ .

૨૦. તત્ર ભવે.

૨૧. અજ્જાદીહિ તનો.

૨૨. પુરાતો ણો ચ.

૨૩. અમાત્વચ્ચો.

૨૪. મજ્ઝાદિત્વિમો.

૨૫. કણ ણેય્ય ણેય્યક યિયા.

૨૬. ણિકો.

૨૭. તમસ્સ સિપ્પં સીલં પણ્યં પહરણં પયોજનં.

૨૮. તં હન્ત રહતિ ગચ્છતુચ્છતિ ચરતિ.

૨૯. તેન કતં કીતં બદ્ધમભિસઙ્ખતં સંસટ્ઠં હતં હન્તિ જિતં જયતિ દિબ્બતિ ખણતિ તરતિ ચરતિ વહતિ જીવતિ.

૩૦. તસ્સ સંવત્તતિ.

૩૧. તતો સમ્ભૂતમાગતં.

૩૨. તત્થ વસતિ વિદિતો ભત્તો નિયુત્તો.

૩૩. તસ્સિદં.

૩૪. ણો.

૩૫. ગવાદીહિ યો.

૩૬. પિતિતો ભાતરિ રેય્યણ.

૩૭. માતિતો ચ ભગિનિયં છો.

૩૮. માતાપિતૂસ્વા-મહો.

૩૯. હિતે રેય્યણ.

૪૦. નિન્દા-ઞ્ઞાત-પ્પપટિભાગરસ્સ દયાસઞ્ઞાસુ કો.

૨૧. વત્થિતો ઇવત્થે એય્યો. (ગણ)

૨૨. સિલાય ણેય્યો ચ. (ગણ)

૨૩. સાખાદીહિ ઇયો. (ગણ)

૨૪. મુખાદીહિ યો. (ગણ)

૨૫. આકસ્મિકે ભિધેયે ઈયો. (ગણ)

૨૬. સક્કરાદીહિ ણો. (ગણ)

૨૭. અઙ્ગુલ્યાદીહિ ણિકો. (ગણ)

૪૧. તમસ્સ પરિમાણં ણિકો ચ.

૪૨. યતે-તેહિ ત્તકો.

૪૩. સબ્બા ચા-વન્થુ.

૪૪. કિમ્હા રતિ રીવ રીવતક રિત્તકા.

૪૫. સઞ્ઞાતં તારકાદિત્વિતો.

૪૬. માને મત્તો.

૪૭. તગ્ઘો ચુદ્ધં.

૪૮. ણો ચ પુરિસા.

૪૯. અયુભદ્વિતીહંસે.

૫૦. સઙ્ખ્યાય સચ્ચુતીસા-સ, દસન્તા-ધિકા-સ્મિં સતસહસ્સે ડો.

૫૧. તસ્સ પૂરણે-કાદસાદિતો વા.

૫૨. મ પઞ્ચાદિકતીહિ.

૫૩. સતાદીનમિ ચ.

૫૪. છા ઢઢમા.

૫૫. એકા કાક્ય-સહાયે.

૫૬. વચ્છાદીહિ તનુત્તે તરો.

૫૭. કિમ્હા નિદ્ધારણે રતર રતમા.

૫૮. તેન દત્તે લિયા.

૫૯. તસ્સ ભાવકમ્મેસુ ત્ત તા ત્તન ણ્ય ણેય્યણિય ણિયા.

૬૦. બ્ય વદ્ધદાસા વા.

૬૧. નણ યુવા બો ચ વસ્સ.

૬૨. અણ્વાદિત્વિમો.

૬૩. ભાવા તેન નિબ્બત્તે.

૬૪. તર તમિ-સ્સિકિયિટ્ઠાતિસયે.

૬૫. તન્નિસ્સિતે લ્લો.

૬૬. તસ્સ વિકારાવયવેસુ ણ ણિક ણેય્ય મયા.

૬૭. જતુતો સ્સણ વા.

૬૮. સમૂહે કણ ણ ણિકા.

૬૯. જનાદીહિ તા.

૭૦. ઇયો હિતે.

૭૧. ચક્ખ્વાદિતો સ્સો.

૭૨. ણ્યો તત્થ સાધુ.

૭૩. કમ્મા નિયઞ્ઞા.

૭૪. કથાદિત્વિકો.

૭૫. પથાદીહિ ણેય્યો.

૭૬. દક્ખિણાયા-રહે.

૭૭. રાયો તુમન્તા.

૭૮. તમેત્થ-સ્સ-ત્થીતિ મન્તુ.

૭૯. વન્ત્વવણ્ણા.

૮૦. દણ્ડાદિત્વિક ઈ વા.

૨૮. ઉત્તમીણે વ ધના ઇકો. (ગણ)

૨૯. અસન્નિહિતે અત્થા. (ગણ)

૩૦. તદન્તા ચ. (ગણ)

૩૧. વણ્ણન્તા ઈયેવ. (ગણ)

૩૨. હત્થ દન્તેહિ જાતિયં. (ગણ)

૩૩. વણ્ણતો બ્રહ્મચારિમ્હિ. (ગણ)

૩૪. પોક્ખરાદિતો દેસે. (ગણ)

૩૫. નાવાયિ-કો. (ગણ)

૩૬. સુખદુક્ખા ઈ. (ગણ)

૩૭. બલા બાહૂરુપુબ્બા ચ. (ગણ)

૮૧. તપાદીહિ સ્સી.

૮૨. મુખાદિતો રો.

૩૮. દન્તસ્સુ ચ ઉન્નતદન્તે. (ગણ)

૮૩. તુન્દ્યાદીહિ ભો.

૮૪. સદ્ધાદિત્વ .

૮૫. ણો તપા.

૮૬. આલ્વભિજ્ઝાદીહિ.

૮૭. પિચ્છાદિત્વિલો.

૮૮. સીલાદિતો વો.

૩૯. અણ્ણા નિચ્ચં. (ગણ)

૪૦. ગાણ્ડિરાજીહિ સઞ્ઞાયં. (ગણ)

૮૯. માયામેધાહિ વી.

૯૦. સિસ્સરે આમ્યુવામી.

૯૧. લક્ખ્યા ણો અ ચ.

૯૨. અજ્ઞા નો કલ્યાણે.

૯૩. સો લોમા.

૯૪. ઇમિયા.

૯૫. તો પઞ્ચમ્યા.

૯૬. ઇતો તેત્તો કુતો.

૯૭. અભ્યાદીહિ.

૯૮. આદ્યાદીહિ.

૯૯. સબ્બાદિતો સત્તમ્યા ત્રત્થા.

૧૦૦. કત્થે-ત્થકુત્રા-ત્રક્વે-હિધ.

૧૦૧. ધિ સબ્બા વા.

૧૦૨. યા હિં.

૧૦૩. તા હં ચ.

૧૦૪. કુહિં કહં.

૧૦૫. સબ્બે-કઞ્ઞ ય તેહિ કાલે દા.

૧૦૬. કદા કુદા સદા-ધુને-દાનિ.

૧૦૭. અજ્જસજ્જ્વપરજ્જ્વે-તરહિકરહા.

૧૦૮. સબ્બાદીહિ પકારે થા.

૧૦૯. કથમિત્થં.

૧૧૦. ધા સઙ્ખ્યાહિ.

૧૧૧. વેકા જ્ઝં.

૧૧૨. દ્વિતીહેધા.

૧૧૩. તબ્બતિ જાતિયો.

૧૧૪. વારસઙ્ખ્યાય ક્ખત્તું.

૧૧૫. કતિમ્હા.

૧૧૬. બહુમ્હા ધા ચ પચ્ચાસત્તિયં.

૧૧૭. સકિં વા.

૧૧૮. સો વીચ્છા પકારેસુ.

૧૧૯. અભૂતતબ્ભાવે કરાસભૂયોગે વિકારા ચી.

૧૨૦. દિસ્સન્તઞ્ઞેપિ પચ્ચયા.

૧૨૧. અઞ્ઞસ્મિં.

૧૨૨. સકત્થે.

૧૨૩. લોપો.

૧૨૪. સરાનમાદિસ્સા-યુવણ્ણસ્સા એ ઓ ણાનુબન્ધે.

૧૨૫. સંયોગે ક્વચિ.

૧૨૬. મજ્ઝે.

૧૨૭. કોસજ્જાજ્જવ પારિસજ્જ સોહજ્જ મદ્દવારિસ્સાસભાજઞ્ઞ થેય્ય બાહુસચ્ચા.

૧૨૮. મનાદીનં સક.

૧૨૯. ઉવણ્ણસ્સા-વઙ સરે.

૧૩૦. યમ્હિ ગોસ્સ ચ.

૧૩૧. લોપો-વણ્ણિવણ્ણાનં.

૧૩૨. રાનુબન્ધે-ન્તસરાદિસ્સ.

૧૩૩. કિસમહતમિમે કસમહા.

૧૩૪. આયુસ્સા-યસ મન્તુમ્હિ.

૧૩૫. જો વુદ્ધસ્સિયિટ્ઠેસુ.

૧૩૬. બાળ્હન્તિકપસત્થાનં સાધ નેદ સા.

૧૩૭. કણકના-પ્પયુવાનં.

૧૩૮. લોપો વીમન્તુવન્તૂનં.

૧૩૯. ડે સતિસ્સ તિસ્સ.

૧૪૦. એતસ્સેટ ત્તકે.

૧૪૧. ણિકસ્સિ યો વા.

૧૪૨. અધાતુસ્સ કે-સ્યાદિતો ઘે-સ્સિ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે કાદિકણ્ડો ચતુત્થો.

(૫) પઞ્ચમો કણ્ડો (ખાદિ)

૧. તિજમાનેહિ ખસા ખમાવીમંસાસુ.

૨. કિતા તિકિચ્છાસંસયેસુ છો.

૩. નિન્દાયં ગુપબધા બસ્સ ભોચ.

૪. તુંસ્મા લોપો ચિચ્છાયં તે.

૫. ઈયો કમ્મા.

૬. ઉપમા-નાચારે.

૭. આધારા.

૮. કત્તુતા-યો.

૯. ચ્યત્થે.

૧૦. સદ્દાદીનિ કરોતિ.

૧૧. નમોત્વસ્સો.

૧૨. ધાત્વત્થે નામસ્મિ.

૧૩. સચ્ચાદીહાપિ.

૧૪. ક્રિયત્થા.

૧૫. ચુરાદિતો ણિ.

૧૬. પયોજકબ્યાપારે કાપિ ચ.

૧૭. ક્યો ભાવકમ્મેસ્વપરોક્ખેસુ માનન્તત્યાદીસુ.

૧૮. કત્તરિ લો.

૧૯. મં ચ રુધાદીનં.

૨૦. ણિણાપ્યાપીહિ વા.

૨૧. દિવાદીહિ યક.

૨૨. તુદાદીહિ કો.

૨૩. જ્યાદીહિક્ના.

૨૪. ક્યાદીહિ ક્ણા.

૨૫. સ્વાદીહિ ક્ણો.

૨૬. તનાદિત્વો.

૨૭. ભાવકમ્મેસુ તબ્બાનીયા.

૨૮. ઘ્યણ.

૨૯. આસ્સે ચ.

૩૦. વદાદીહિ યો.

૪૧. ભુજાઞ્ઞે. (ગણ)

૩૧. કિચ્ચ ઘચ્ચ ભચ્ચ ભબ્બ લેય્યા.

૪૨. સઞ્આયં ભરા. (ગણ)

૩૨. ગુહાદીહિ યક.

૩૩. કત્તરિ લ્તુણકા.

૩૪. આવી.

૩૫. આસિંસાય-મકો.

૩૬. કરા ણનો.

૩૭. હાતો વીહિકાલેસુ.

૩૮. વિદા કૂ.

૩૯. વિતો ઞાતો.

૪૦. કમ્મા .

૪૧. ક્વ ચણ.

૪૨. ગમા રૂ.

૪૩. સમાનઞ્ઞભવન્તયાદિતૂપમાના દિસા કમ્મેરીરિક્ખાકા.

૪૪. ભાવકારકે સ્વઘણઘકા.

૪૫. દાધાત્વિ.

૪૬. વમાદીહ્યથુ.

૪૭. ક્વિ.

૪૮. અનો.

૪૯. ઇત્થિયમણ ત્તિ ક યકયા ચ.

૫૦. જાહાહિ નિ.

૫૧. કરા રિરિયો.

૫૨. ઇ કિ તી સરૂપે.

૫૩. સીલા-ભિક્ખઞ્આ-વસ્સકેસુ ણી.

૫૪. થાવરિ-ત્તર, ભઙ્ગુર, ભિદુર, ભાસુર, ભસ્સરા.

૫૫. કત્તરિ ભૂતે ક્ત્વન્તુત્તાવી.

૫૬. ક્તો ભાવકમ્મેસુ.

૫૭. કત્તરિ ચારમ્ભે.

૫૮. ઠા-સ, વસ, સિલિસ, સી, રુહ, જર, જનીહિ.

૫૯. ગમનત્થા કમ્મકાધારે ચ.

૬૦. આહારત્થા .

૬૧. તું તાયે તવે ભાવે ભવિસ્સતિ ક્રિયાયં તદત્થાયં.

૬૨. પટિસેધે-લંખલૂનં, તુનક્ત્વાન, ક્ત્વા વા.

૬૩. પુબ્બે-કકત્તુકાનં.

૬૪. ન્તો કત્તરિ વત્તમાને.

૬૫. માનો.

૬૬. ભાવકમ્મેસુ.

૬૭. તે સ્સપુબ્બા-નાગતે.

૬૮. ણ્વાદયો.

૬૯. ખછસાનમેકસ્સરોદિ દ્વે.

૭૦. પરોક્ખાયઞ્ચ.

૭૧. આદિસ્મા સરા.

૭૨. ન પુન.

૭૩. યથિટ્ઠં સ્યાદિનો.

૭૪. રસ્સો પુબ્બસ્સ.

૭૫. લોપો-નાદિબ્યઞ્જનસ્સ.

૭૬. ખછસેસ્વસ્સિ.

૭૭. ગુપિસ્સુસ્સ.

૭૮. ચતુત્થ દુતિયાનં તતિયપઠમા.

૭૯. કવગ્ગહાનં ચવગ્ગજા.

૮૦. માનસ્સ વી પરસ્સ ચ મં.

૮૧. કિતસ્સા-સંસયે તિ વા.

૮૨. યુવણ્ણાનમે ઓ પચ્ચયે.

૮૩. લહુસ્સુપાન્તસ્સ.

૮૪. અસ્સા ણાનુબન્ધે.

૮૫. ન તે કાનુબન્ધનાગમેસુ.

૮૬. વા ક્વચિ.

૮૭. અઞ્ઞત્રા પિ.

૮૮. પ્યે સિસ્સા.

૮૯. એઓનમયવા સરે.

૯૦. આયાવા ણાનુબન્ધે.

૯૧. આસ્સા ણાપિમ્હિ યુક.

૯૨. પદાદીનં ક્વચિ.

૯૩. મં વા રુધાદીનં.

૯૪. ક્વિમ્હિ લોપો-ન્ત બ્યઞ્જનસ્સ.

૯૫. પરરૂપમયકારે બ્યઞ્જને.

૯૬. મનાનં નિગ્ગહીતં.

૯૭. ન બ્રૂસ્સો.

૯૮. કગા ચજાનં ઘાનુબન્ધે.

૯૯. હનસ્સ ઘાતો ણાનુબન્ધે.

૧૦૦. ક્વિમ્હિ ઘો પરિપચ્ચાસમોહિ.

૧૦૧. પરસ્સ ઘંસે.

૧૦૨. જિહરાનં ગી.

૧૦૩. ધાસ્સ હો.

૧૦૪. ણિમ્હિ દીઘો દુસસ્સ.

૧૦૫. ગુહિસ્સ સરે.

૧૦૬. મુહબહાનઞ્ચ તે કાનુબન્ધે ત્વે.

૧૦૭. વહસ્સુસ્સ.

૧૦૮. ધાસ્સ હિ.

૧૦૯. ગમાદિરાનં લોપો-ન્તસ્સ.

૧૧૦. વચાદીનં વસ્સુટ વા.

૧૧૧. અસ્સુ.

૧૧૨. વદ્ધસ્સ વા.

૧૧૩. યજસ્સ યસ્સ ટિયી.

૧૧૪. ઠાસ્સિ.

૧૧૫. ગાપાનમી.

૧૧૬. જનિસ્સા.

૧૧૭. સાસસ્સ સિસ વા.

૧૧૮. કરસ્સા તવે.

૧૧૯. તુંતુનતબ્બેસુ વા.

૧૨૦. ગાસ્સ ને જા.

૧૨૧. સકાપાનં કુણઙ્ણે.

૧૨૨. નિતો ચિસ્સ છો.

૧૨૩. જરસદાનમીમ વા.

૧૨૪. દિસસ્સ પસ્સ દસ્સ દસ દ દક્ખા.

૧૨૫. સમાના રો રીરિક્ખકેસુ.

૧૨૬. દહસ્સ દસ્સ ડો.

૧૨૭. અનઘણસ્વાપરીહિ ળો.

૧૨૮. અત્યાદિન્તેસ્વત્થિસ્સ ભૂ.

૧૨૯. અઆસ્સઆદીસુ.

૧૩૦. ન્તમાનાન્તિયિયું સ્વાદિલોપો.

૧૩૧. પાદિતો ઠાસ્સ વા ઠહો ક્વચિ.

૧૩૨. દાસ્સિ યડ.

૧૩૩. કરોતિસ્સ ખો.

૧૩૪. પુરા સ્મા.

૧૩૫. નિતો કમસ્સ.

૧૩૬. યુવણ્ણાનમિયઙુવડ સરે.

૧૩૭. અઞ્આદિસ્સાસ્સી ક્યે.

૧૩૮. તનસ્સા વા.

૧૩૯. દીઘો સરસ્સ.

૧૪૦. સા-નન્તરસ્સ તસ્સ ઠો.

૧૪૧. કસસ્સિમ ચ વા.

૧૪૨. ધસ્તોત્રસ્તા.

૧૪૩. પુચ્છાદિતો.

૧૪૪. સાસ , વસ, સંસ, સસા થો.

૧૪૫. ધો ધહભેહિ.

૧૪૬. દહા ઢો.

૧૪૭. બહસ્સુમ ચ.

૧૪૮. રુહાદીહિ હો ળ ચ.

૧૪૯. મુહા વા.

૧૫૦. ભિદાદિતો નો ક્તક્તવન્તૂનં.

૧૫૧. દાત્વિન્નો.

૧૫૨. કિરાદીહિ ણો.

૧૫૩. તરાદીહિ રિણ્ણો.

૧૫૪. ગો ભન્જાદીહિ.

૧૫૫. સુસા ખો.

૧૫૬. પચા કો.

૧૫૭. મુચા વા.

૧૫૮. લોપો વડ્ઢા ક્તિસ્સ.

૧૫૯. ક્વિસ્સ.

૧૬૦. ણિણાપીનં તેસુ.

૧૬૧. ક્વચિ વિકરણાનં.

૧૬૨. માનસ્સ મસ્સ.

૧૬૩. ઞિ લસ્સે.

૧૬૪. પ્યો વા ત્વાસ્સ સમાસે.

૧૬૫. તુંયાના.

૧૬૬. હના રચ્યો.

૧૬૭. સાસાધિકરા ચ ચ રિચ્યા.

૧૬૮. ઇતો ચ્યો.

૧૬૯. દિસા વાનવાસ ચ.

૧૭૦. ઞિ બ્યઞ્જનસ્સ.

૧૭૧. રા નસ્સ ણો.

૧૭૨. ન ન્તમાનત્યાદીનં.

૧૭૩. ગમયમિસાસદિસાનં વા ચ્છઙ.

૧૭૪. જરમરાનમીયઙ.

૧૭૫. ઠાપાનં તિઙ્ઠ પિવા.

૧૭૬. ગમવદદાનં ઘમ્મ વજ્જ દજ્જા.

૧૭૭. કરસ્સ સોસ્સ કુબ્બ કુરુ કયિરા.

૧૭૮. ગહસ્સ ઘેપ્પો.

૧૭૯. ણો નિગ્ગહીતસ્સ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે ખાદિકણ્ડો પઞ્ચમો.

(૬) છટ્ઠો કણ્ડો (ત્યાદિ)

૧. વત્તમાને તિ અન્તિ, સિ થ, મિ મ, તે અન્તે, સે વ્હે, એ મ્હે.

૨. ભવિસ્સતિ સ્સતિ સ્સન્તિ, સ્સસિ સ્સથ, સ્સામિ સ્સામ, સ્સતે સ્સન્તે, સ્સસે સ્સવ્હે, સ્સં સ્સામ્હે.

૩. નામે ગરહાવિમ્હયેસુ.

૪. ભૂતે ઈ ઉં, ઓ ત્થ, ઇં મ્હા, આ ઊ, સે વ્હં, અ મ્હે.

૫. અનજ્જતને આ ઊ, ઓ ત્થ, અ મ્હા, ત્થ ત્થું, સે વ્હં, ઇં મુસે.

૬. પરોક્ખે અ ઉ, એ ત્થ, અ મ્હ, ત્થ રે, ત્થો વ્હો, ઇ મ્હે.

૭. એય્યાદો વા તિપત્તિયં સ્સા સ્સંસુ, સ્સે સ્સથ, સ્સં સ્સામ્હા, સ્સથ સ્સિંસુ, સ્સસે સ્સવ્હે, સ્સિં સ્સામ્હસે.

૮. હેતુફલેસ્વેય્ય એય્યું, એય્યાસિ એય્યાથ, એય્યામિ એય્યામ, એથ એરં, એથો એય્યાવ્હો, એય્યં એય્યામ્હે.

૯. પઞ્ચપત્થનાવિધીસુ.

૧૦. તુ અન્તુ, હિ થ, મિમ, તં અન્તં, સ્સુ વ્હો, એ આમધસ.

૧૧. સત્યરહેસ્વેય્યાદી.

૧૨. સમ્ભાવને વા.

૧૩. માયોગે ઈઆઆદી.

૧૪. પુબ્બાપરચ્છક્કાન મેકાનેકેસુ તુમ્હામ્હસેસેસુ દ્વેદ્વે મજ્ઝિમુત્તમપઠમા.

૧૫. આઈસ્સાદીસ્વઉ વા.

૧૬. અઆદીસ્વાહો બ્રૂસ્સ.

૧૭. ભૂસ્સ વુક.

૧૮. પુબ્બસ્સ અ.

૧૯. ઉસ્સં સ્વાહા વા.

૨૦. ત્યન્તીનં ટટૂ.

૨૧. ઈઆદો વચસ્સોમ.

૨૨. દાસ્સ દં વા મિમેસ્વદ્વિત્તે.

૨૩. કરસ્સ સોસ્સ કું.

૨૪. કા ઈઆદીસુ.

૨૫. હાસ્સ ચાહડ સ્સેન.

૨૬. લભવસચ્છિદભિદરુદાનં ચ્છડ.

૨૭. ભુજ મૂચ વચ વિસાનં ક્ખડ.

૨૮. આઈઆદીસુ હરસ્સા.

૨૯. ગમિસ્સ.

૩૦. ડંસસ્સ ચ છડ.

૩૧. હૂસ્સ હે હેહિ હોહી સ્સત્યાદો.

૩૨. ણાનાસુ રસ્સો.

૩૩. આઈઊમ્હાસ્સાસ્સમ્હાનં વા.

૩૪. કુસરુહેહી-સ્સ છિ.

૩૫. અઈસ્સઆદીનં બ્યઞ્જનસ્સિઉ.

૩૬. બ્રૂતો તિસ્સીઉ.

૩૭. ક્યસ્સ.

૩૮. એય્યાથસ્સેઅઆઈથાનં ઓઅઅંત્થત્થોવ્હોક.

૩૯. ઉંસ્સિં સ્વંસુ.

૪૦. એઓત્તા સું.

૪૧. હૂતો રેસું.

૪૨. ઓસ્સ અઇત્થત્થો.

૪૩. સિ .

૪૪. દીઘા ઈસ્સ.

૪૫. મ્હાત્થાન મ્હ.

૪૬. ઇંસ્સ ચ સિઉ.

૪૭. એય્યુંસ્સું.

૪૮. હિસ્સ-તો લોપો.

૪૯. ક્યસ્સ સ્સે.

૫૦. અત્થિતેય્યાદિચ્છન્નં સ સુ સ સથ સં સામ.

૫૧. આદિદ્વિન્નમિયાઇયું.

૫૨. તસ્સ થો.

૫૩. સિહિસ્વટ.

૫૪. મિમાનં વા મિમ્હા ચ.

૫૫. એસુડ.

૫૬. ઈઆદો દીઘો.

૫૭. હિમિમેસ્વસ્સ.

૫૮. સકા ણાસ્સ ખ ઈઆદો.

૫૯. સ્સે વા.

૬૦. તેસુ સુતો ક્ણોક્ણાનં રોટ.

૬૧. ઞાસ્સ સનાસ્સ નાયો તિમ્હિ.

૬૨. ઞામ્હિ જં.

૬૩. એય્યાસ્સિયાઞા વા.

૬૪. ઈસ્સત્યાદીસુ ક્નાલોપો.

૬૫. સ્સસ્સ હિ કમ્મે.

૬૬. એતિસ્મા.

૬૭. હના છ ખા.

૬૮. હતો હ.

૬૯. દક્ખખહેહિ હોહીહિ લોપો.

૭૦. કચિરેય્યસ્સેય્યુમાદીનં.

૭૧. ટા.

૭૨. એથસ્સા.

૭૩. લભા ઇંઈનં થંથા વા.

૭૪. ગુરુપુબ્બા રસ્સા રે-ન્તે-ન્તિનં.

૭૫. એય્યેય્યાસેય્યન્નં ટે.

૭૬. ઓવિકરણસ્સુ પરચ્છક્કે.

૭૭. પુબ્બચ્છક્કે વા ક્વચિ.

૭૮. એય્યામસ્સે મુચ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે ત્યાદિકણ્ડો છટ્ઠો.

(૭) સત્તમો કણ્ડો (ણ્વાદિ)

૧. ચર દર કર રહ જન સન તલ સાદ સાધ કસાસ ચટા ય વાહિ ણુ.

૨. ભર મર ચર તર અર ગર હન તન મન ભમ કિત ધન બંહ કમ્બમ્બ ચક્ખ ભિક્ખ સંકિન્દન્દ યજ પટાણાસ વસ પસ પંસ બન્ધા ઉ.

૩. બન્ધા ઊ વધો ચ.

૪. જમ્બાદયો.

૫. તપુસ વિધ કુર પુથ મુદા કુ.

૬. સિન્ધાદયો.

૭. ઇ.

૮. દધ્યાદયો.

૯. યુવણ્ણુપન્તા કિ.

૧૦. વપ વર વસ રસ નભ હર હન પણા ઈણ.

૧૧. ભૂ ગમા ઈણ.

૧૨. તન્દ લક્ખા ઈ.

૧૩. ગમા રો.

(ઇતિ સરપચ્ચયા)

૧૪. ઇ ભી કા કરાર વક સક વાહિ કો.

૧૫. ઊકાદકો.

૧૬. ભીત્વા નકો.

૧૭. સિક્ખા આણિ કાટકા.

૧૮. કરાદિત્વકો.

૧૯. બલ પતે હ્યાકો.

૨૦. સામાકાદયો.

૨૧. વિચ્છા લ ગમ મુસા કિકો.

૨૨. કિં કણિકાદયો.

૨૩. ઇ સા કીકો.

૨૪. કમ પદા ણુકો.

૨૫. મણ્ડ સલા ણૂકો.

૨૬. લૂકાદયો.

૨૭. કસા સકો.

૨૮. કરા તિકો.

૨૯. ઇસા ઠકન.

30. સમા ખો.

3૧. મુખાદયો.

૩૨. અજ વજ મુદ ગદ ગમા ગક.

૩૩. સિઙ્ગાદયો.

૩૪. અગા ગિ.

૩૫. યાવલા ગુ.

૩૬. ફેઙ્વાદયો.

૩૭. જના ઘો.

૩૮. મેઘાદયો .

(ઇતિ કવગ્ગાપચ્ચયા)

૩૯. ચુસર વરા ચો.

૪૦. મરા ચુઈચીચ.

૪૧. કુસ પસા છિક.

૪૨. કસઉસા છુક.

૪૩. અસ મસ વસ કુચ કચા છો.

૪૪. ગુચ્છાદયો.

૪૫. અરા જુ ઉટ ચ.

૪૬. રજ્જાદયો.

૪૭. ગિધા ઝક.

૪૮. વઞ્ચ્યાદયો.

૪૯. કમ યજા ઞો.

૫૦. પુઞ્ઞં.

૫૧. અરહાઞ્ઞો હાસ્સ હિર ચ.

(ઇતિ ચવગ્ગાપચ્ચયા)

૫૨. કિર તરા કીટો.

૫૩. સકાદીહ્યટો.

૫૪. મકુટાવાટ કવાટ કુક્કુટા.

૫૫. કમુસ કુસ કસા ઠો.

૫૬. કુક્ષાદયો.

૫૭. વર કરા અણ્ડો.

૫૮. મનન્તા ડો.

૫૯. કુણ્ડાદયો.

૬૦. તિજ કસ તસ દક્ખા કિણો જસ્સ ખો ચ.

૬૧. વીઆદિતો ણિ.

૬૨. ગહાદીહ્ય ણિ.

૬૩. રીવીભાહિ ણુ.

૬૪. ખાણ્વાદયો.

૬૫. ક્વાદિતોણો.

૬૬. સુવીહિ ણક.

૬૭. તિણાદયો.

૬૮. રવણ વરણ પૂરણાદયો.

(ઇતિ ટવગ્ગાપચ્ચયા)

૬૯. પાવસા અતિ.

૭૦. ધાહિસિ તન જન જર ગમ સચા તુ.

૭૧. અરિસ્સુટ ચ.

૭૨. પિત્વાદયો.

૭૩. જન કરા રતુ.

૭૪. સકા ઉન્તો.

૭૫. કપા ઓતો.

૭૬. વસાદીહ્યન્તો.

૭૭. હિસીનં મુક ચ.

૭૮. હર રુહ કુલા ઇતો.

૭૯. ભરાદીહ્યતો.

૮૦. કિરાદીહ્યા-તક.

૮૧. અમાદીહ્ય-ત્તો.

૮૨. વાદીહિ તો.

૮૩. ધરાદીહિ તક.

૮૪. નેત્તાદયો.

૮૫. સમાદીહ્યથો.

૮૬. ઉપવસા વસ્સોટ ચ.

૮૭. રમા થક.

૮૮. તિત્થાદયો.

૮૯. વસ મસ કુસા થુ.

૯૦. સક વસા થિ.

૯૧. વીતો થિક.

૯૨. સારિસ્મા રથિ.

૯૩. તા તા ઇથિ.

૯૪. ઇસા થી.

૯૫. રુદ ખુદ મુદ મદ છિદ સૂદ સપ કમા દક.

૯૬. કુન્દાદયો.

૯૭. દદા દુ.

૯૮. ખનાન દમ રમા ધો.

૯૯. મુદ્ધાદયો.

૧૦૦. સીતો ધુક.

૧૦૧. વરાર કર તર દર યમઅજ્જ મિથસકા કુનો.

૧૦૨. અજા ઇનો.

૧૦૩. વિપિનાદયો.

૧૦૪. કિરા કનો.

૧૦૫. દી જિ ઇ મીહિ નક.

૧૦૬. સિ ધા વી વાહિ નો.

૧૦૭. ઊનાદયો.

૧૦૮. વીપતા તનો.

૧૦૯. રમા તનક.

૧૧૦. સૂ ભાહિ નુક.

૧૧૧. ધાસ્સે ચ.

૧૧૨. વત્તા ટાવ ધમાસેહ્યનિ.

૧૧૩. યુતો નિ.

(ઇતિ તવગ્ગપચ્ચયા)

૧૧૪. ચમાપ પા વપા પો.

૧૧૫. યુ થુ કુનં દીઘો ચ.

૧૧૬. ખિપ સુપ ની સૂ પૂહિ પક.

૧૧૭. સિપ્પાદયો.

૧૧૮. સાસા અપો.

૧૧૯. વિટપાદયો.

૧૨૦. ગુપા ફો.

૧૨૧. ગર સરાદીહિ બો.

૧૨૨. નિમ્બાદયો.

૧૨૩. દરા બિ.

૧૨૪. કર સર સલ કલ વલ્લ વસા અભો.

૧૨૫. ગદા રભો.

૧૨૬. ઉસરા સા કતો.

૧૨૭. ઇતો ભક.

૧૨૮. ગરાવા ભો.

૧૨૯. સોબ્ભાદયો.

૧૩૦. ઉસ કુસ પદ સુખા કુમો.

૧૩૧. વટુમાદયો.

૧૩૨. ગુધા ઉમો.

૧૩૩. પઠ ચરા અમિમા.

૧૩૪. હિ ધૂહિ મક.

૧૩૫. તીતો રીસનો ચ.

૧૩૬. ખી સુ વી યા ગા હિ સા લૂ ખુ હુ મર ધર કર ઘર જમા મ સામા મો.

૧૩૭. અસ્માદયો.

૧૩૮. નીતો મિ.

૧૩૯. ઊમિ ભૂમિ નિમિ રસ્મિ.

(ઇતિ પવગ્ગાપચ્ચયા)

૧૪૦. મા છાહિ યો.

૧૪૧. જનિસ્સ જા ચ.

૧૪૨. હદયાદયો.

૧૪૩. ખી સિ સિની સી સુ વી કુ સૂ હિ રક.

૧૪૪. હિચિ દુ મિનં દીઘો ચ.

૧૪૫. ધાતા નમી ચ.

૧૪૬. ભદ્રાદયો .

૧૪૭. મન્દઙ્ક સસા સ મ ધ ચતા ઉરો.

૧૪૮. વિધુરાદયો.

૧૪૯. તિમરુહરુધબધમદમન્દવજા જરુચકસા કિરો.

૧૫૦. થિરાદયો.

૧૫૧. દદગરેહિ દુર ભરા.

૧૫૨. ચર દર જર ગર મરેહિતે.

૧૫૩. પીતો ક્વરો.

૧૫૪. ચીવરાદયો.

૧૫૫. કુતો ક્રરો.

૧૫૬. વસાસા છરો.

૧૫૭. મસા છેરો ચ.

૧૫૮. ધૂવાતો સરો.

૧૫૯. ભમાદીહ્યરો.

૧૬૦. વદિસ્સ બદ ચ.

૧૬૧. વદજનાનં ઠડ ચ.

૧૬૨. પચિસ્સિઠડ ચ.

૧૬૩. વકા અરણ.

૧૬૪. સિગ્યજ્ઞાગ મજ્જકલા લા આરો.

૧૬૫. કમિસ્સ સ્સુ ચ.

૧૬૬. ભિજ્ઞા (ક્ષા) રાદયો.

૧૬૭. કરા મારો.

૧૬૮. પુસ સરેહિ ખરો.

૧૬૯. સર વસ કલા કીરો વસ્સુટ ચ.

૧૭૦. ગબ્ભીરાદયો.

૧૭૧. ખજ્જ વલ્લ મસા ઊરો.

૧૭૨. કપ્પૂરાદયો.

૧૭૩. કઠ ચકા ઓરો.

૧૭૪. મોરાદયો.

૧૭૫. કુતો એરક.

૧૭૬. ભૂસૂહિ રિક.

૧૭૭. મીકસીનીહિ રુ.

૧૭૮. સિના એરુ.

૧૭૯. ભીરુહિ રુક.

૧૮૦. તમા બૂલો.

૧૮૧. સિતો લકવાલા.

૧૮૨. મઙ્ગ કમ સમ્બ સબ સક વસ વિસ કેવ કલ પલ્લ કઠ પટ કુણ્ડ મણ્ડા અલો.

૧૮૩. મુસા કલો.

૧૮૪. થલાદયો.

૧૮૫. કુલા કાલો ચ.

૧૮૬. મુળાલાદયો.

૧૮૭. ચણ્ડ પતા ણાલો.

૧૮૮. માદિતો લો.

૧૮૯. અન સન કલ કુક સઠ મહા ઇલો.

૧૯૦. કુટા કિલો.

૧૯૧. સિથિલાદયો.

૧૯૨. ચટ કણ્ડ વટ્ટ પુથા કુલો.

૧૯૩. તુમુલાદયો.

૧૯૪. કલ્લ કપ તક્ક પટા ઓલો.

૧૯૫. અઙ્ગા ઉલો લિ.

૧૯૬. અઙ્ગા લિ.

૧૯૭. છદા લિ.

૧૯૮. અલ્યાદયો.

૧૯૯. પિલાદી હ્ય વો.

૨૦૦. સાળવાદયો.

૨૦૧. સરા આવો.

૨૦૨. અલ મલ બિલા ણુવો.

૨૦૩. ગાત્વીવો.

૨૦૪. સુતો ક્વ ક્વા.

૨૦૫. વિહ્વા.

૨૦૬. થુતો રે વો.

૨૦૭. સમા રિવો.

૨૦૮. છદા રવિ.

૨૦૯. પૂર તિમા કિસો રસ્સો ચ.

૨૧૦. કરા ઈસો.

૨૧૧. સિરીસાદયો.

૨૧૨. કરા રિબ્બિ સો.

૨૧૩. સસાસ વસ વિસ હન વન મનાન કમા સો.

૨૧૪. આમિ થુ કુસીતો સક.

૨૧૫. ફસ્સાદયો.

૨૧૬. સુતો ણિસક.

૨૧૭. વે તા ત યુ પના લ કલ ચમા અસો.

૨૧૮. વય દિવ કર કરે હ્ય સણસકપાસ કસા.

૨૧૯. સસ મસ દંસા સા સુ.

૨૨૦. વિદા દસુક.

૨૨૧. સસા રીહો.

૨૨૨. જીવામા હો વમા ચ.

૨૨૩. તણ્હાદયો.

૨૨૪. પણુસ્સહા હીહી ણોલડ ચ.

૨૨૫. ખી મિ પી ચુ મા વા કાહિ ળો ઉસ્સ વા દીઘો ચ.

૨૨૬. ગુતો ળક ચ.

૨૨૭. પક્કુળાદયો.

૨૨૮. પાતો ળિ.

૨૨૯. વીતો ળુ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે ણ્વાદિકણ્ડો સત્તમો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મોગ્ગલ્લાનબ્યાકરણં

૧. પઠમો સઞ્ઞાદિકણ્ડો

સિદ્ધમિદ્ધગુણં સાધુ, નમસ્સિત્વા તથાગતં;
સધમ્મસઙ્ઘં ભાસિસ્સં, માગધં સદ્દલક્ખણં.

૧. અઆદયો તિતાલીસ વણ્ણા.

અકારાદયો નિગ્ગહીતન્તા તેચત્તાલીસ-ક્ખરા વણ્ણા નામ હોન્તિ. અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ એ એ ઓ ઓ, ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ, ટ ઠ ડ ઢ ણ, ત થ દ ધ ન, પ ફ બ ભ મ, ય ર લ વ સ હ ળ અં. તેન ક્વત્થો? ''એ ઓ ન મવણ્ણે'' ૧. ૩૭. તિતાલીસાભિ વચનં કત્થચિ વણ્ણલોપં ઞાપેતિ. તેન 'પટિસઙ્ખા યોનિસો'તિઆદિ સિદ્ધં.

૨. દસાદો સરા.

તત્થાદિમ્હિ દસ વણ્ણા સરા નામ હોન્તિ. તેન ક્વત્થો? ''સરો લોપો સરે'' ૧, ૨૬ ઇચ્ચાદિ.

૩. દ્વેદ્વે સવણ્ણા. તેસુ દ્વેદ્વે સરા સવણ્ણા નામ હોન્તિ. તેન ક્વત્થો? ''વણ્ણપરેન સવણ્ણોપિ'' ૧, ૨૪.

૪. પુબ્બો રસ્સો.

તેસુ દ્વીસુ યો યો પુબ્બો, સો સો રસ્સસઞ્ઞો હોતિ. તેસુ એ.ઓ.સંયોગતો પુબ્બાવ દિસ્સન્તિ. તેન ક્વત્થો? ''રસ્સો વા'' ૨,૬૨ ઇચ્ચાદિ.

૫. પરો દીઘો.

તે સ્વેવ દ્વીસુયો યો પરો, સો સો દીઘસઞ્ઞો હોતિ. તેન ક્વત્થો? ''યો લો પનિસુ દીઘો'' ૨,૮૮ ઇચ્ચાદિ.

૬. કાદયો બ્યઞ્જના.

કકારાદયો વણ્ણા નિગ્ગહીતપરિયન્તા બ્યઞ્જનસઞ્ઞાહોન્તિ. તેન ક્વત્થો? ''બ્યઞ્જને દીઘરસ્સા'' ૧,૩૩ ઇચ્ચાદિ.

૭. પઞ્ચ પઞ્ચકા વગ્ગા.

કાદયો પઞ્ચ પઞ્ચકા વગ્ગા, નામ હોન્તિ. તેન ક્વત્થો? ''વગ્ગે વગ્ગન્તો'' ૧,૪૧ ઇચ્ચાદિ.

૮. બિન્દુ નિગ્ગહીતં.

ય્વાયં વણ્ણો બિન્દુમત્તો, સો નિગ્ગહીતસઞ્ઞો હોતિ. તેન ક્વત્થો? ''નિગ્ગહીતં'' ૧,૩૮ ઇચાદિ. ગરુસઞ્ઞાકરણં અન્વત્થસઞ્ઞત્થં.

૯. ઇયુવણ્ણા ઝલા નામસ્સન્તે.

નામં પાટિપદિકં, તસ્સઅન્તે વત્તમાના ઇવણ્ણુવણ્ણા ઝલસઞ્ઞા હોન્તિ યથાક્કમં. તેન ક્વત્થો? ‘‘ઝલા વા’’ ૨,૧૧૧ ઇચ્ચાદિ.

૧૦. પિત્થિયં.

ઇત્થિયં વત્તમાનસ્સ નામસ્સ-ન્તે વત્તમાના ઇવણ્ણુવણ્ણા પસઞ્ઞા હોન્તિ. તેન ક્વત્થો? યે પસ્સિવણ્ણસ્સ’’ ૨,૧૧૬ ઇચ્ચાદિ.

૧૧. ઘા.

ઇત્થિયં વત્તમાનસ્સ નામસ્સ-ન્તે વત્થમાનો આકારો ઘસઞ્ઞો હોતિ. તેન ક્વત્થો? ‘‘ઘબ્રહ્માદિતે’’ ૨,૬૦ ઇચ્ચાદિ.

૧૨. ગો સ્યાલપને.

આલપને સિ ગસઞ્ઞો હોતિ.

તેન ક્વત્થો? ‘‘ગેવા’’ ૨,૬૫ ઇચ્ચાદિ.

(સઞ્ઞા)

૧૩. વિધિબ્બિસેસનન્તસ્સ.

યં વિસેસનં, તદન્તસ્સ વિધિ ઞાતબ્બો ‘‘અતો યોનં ટાટે’’ ૨,૪૧ નરાનરે.

૧૪. સત્તમિયં પુબ્બસ્સ.

સત્તમીનિદ્દેસે પુબ્બસ્સેવ કારિયં ઞાતબ્બં ‘‘સરો લોપો સરે’’ ૧,૨૬ વેળગ્ગં. ‘તમહ’ન્તીધ કસ્મા ન હોતિ?, સરેતોપસિલેસિકાધારો તત્થેતાવ વુચ્ચતે ‘પુબ્બસ્સેવ હોતિ ન પરસ્સા’તિ.

૧૫. પઞ્ચમિયં પરસ્સ.

પઞ્ચમીનિદ્દેસે પરસ્સ કારિયં ઞાતબ્બં ‘‘અતોયોનં ટાટે’’ ૨,૪૧ નરાનરે. ઇધ ન હોતં ‘જન્તુહો અનત્તા’. ઇધ કસ્મા ન હોતિ? ઓસખ્યો, અનન્તરે કતત્થતાય ન બ્યવહિતસ્સ કારિયં.

૧૬. આદિસ્સ.

પરસ્સ સ્સિસ્સમાનં કારિયમાદિવણ્ણસ્સ ઞાતબ્બં ‘‘ર સઙ્ખ્યાતો વા’’ ૩,૧૦૩ તેરસ.

૧૭. છટ્ઠિયન્તસ્સ.

છટ્ઠીનિદ્દિટ્ઠસ્સ યં કારિયં, તદન્તસ્સ વણ્ણસ્સ વિઞ્ઞેય્યં ‘‘રાજસ્સિ નામ્હિ’’ ૨,૨૩ રાજિના.

૧૮. ડાનુબન્ધો.

ડકારો અનુબન્ધો યસ્સ, સો અન્તસ્સ હોતિ ''ગોસ્સા વડ'' ૧,૩૨ ગવાસ્સં.

૧૯. ટાનુબન્ધાનેકવણ્ણા સબ્બસ્સ.

ટકારો-નુબન્ધો યસ્સ, સો-નેકક્ખરો ચાદેસો સબ્બસ્સ હોતિ ''ઇમસ્સાનિત્થિયં ટે'' ૨,૧૨૮ એસુ, ''નામ્હ-નિમિ'' ૨,૧૨૬ અનેન.

૨૦. ઞકાનુબન્ધાદ્યન્તા.

છટ્ઠીનિદ્દિટ્ઠસ્સ ઞાનુબન્ધકાનુબન્ધા આદ્યન્તા હોન્તિ ''બ્રૂતો તિસ્સીઞ'' ૬,૩૬ બ્રવીતિ, ''ભૂસ્સ વુક'' ૬,૧૭ બભૂવ.

૨૧. માનુબન્ધો સરાનમન્તા પરો.

મકારો-નુબન્ધો યસ્સ, સો સરા નમન્તા સરા પરો હોતિ ''મઞ્ચ રુધાદીનં'' ૫-૧૯ રુન્ધતિ.

૨૨. વિપ્પટિસેધે.

દ્વિન્નં સાવકાસાનમેકત્થપ્પસઙ્ગે પરો હોતિ. યથા દ્વિન્નં તિણ્ણં વાપુરિસાનં સહપ્પત્તિયં પરો, સો ચ (ગચ્છતિ) ત્વં ચ (ગચ્છસિ, તુમ્હે) ગચ્છથ. સો ચ (ગચ્છતિ,) ત્વં ચ (ગચ્છસિ,) અહં ચ (ગચ્છામિ, મયં) ગચ્છામ.

૨૩. સઙ્કેતો-નવયવો-નુબન્ધો.

યો નવયવભૂતોસઙ્કેતો, સો-નુબન્ધોતિ ઞાતબ્બો, ''લુપિતાદીનમાસિમ્હિ'' ૨-૫૭ કત્તા.

સઙ્કેતગ્ગહણં કિં? પકતિયાદિસમુદાયસ્સાનુબન્ધતા મા હોતૂતિ, અનવયવોહિ સમુદાયો... સમુદાયરૂપત્તાયેવ.

અનવયવગ્ગહણં કિં? ''અતેન'' ૨-૧૦૮ જનેન. ઇમિનાવ લોપસ્સાવગતત્તા નાનુબન્ધલોપાય વચનમારદ્ધં.

૨૪. વણ્ણપરેન સવણ્ણોપિ.

વણ્ણસદ્દો પરો યસ્મા તેન સવણ્ણોપિ ગય્હતિ સંચ રૂપં ''યુવણ્ણાનમેઓ લુત્તા'' ૧-૨૯ વાકેરિતં, સમોના.

૨૫. ન્તુ વન્તુમન્ત્વાવન્તુતવન્તુસમ્બન્ધી.

વન્ત્વાદિસમ્બન્ધીયેવન્તુ ગય્હતિ, ''ન્તન્તૂનં ન્તો યોમ્હિ પઠમે'' ૨-૨૧૫ ગુણવન્તો.

વન્ત્વાદિસમ્બન્ધીતિ કિં? જન્તૂ તન્તૂ.

(પરિભાસાયો.)

૨૬. સરો લોપો સરે.

સરે સરો લોપનીયો હોતિ. તત્રિ-મે, સદ્ધિ-ન્દ્રિયં, નોહે-તં, ભિક્ખુનો-વાદો, સમેતા-યસ્મા, અભિભા-યતનં, પુત્તામ-ત્થિ, અસન્તે-ત્થ.

૨૭. પરો ક્વચિ.

સરમ્હા પરો સરો ક્વચિ લોપનીયો હોતિ. સો-પિ, સાવ, યતો-દકં, તતો-વ. ક્વચીતિકિં? સદ્ધિ-ન્દ્રિયં, અયમધિકારો આપરિચ્છેદાવસાના, તેન નાતિપ્પસઙ્ગો.

૨૮. ન દ્વેવા.

પુબ્બપરસરા દ્વેપિ વા ક્વચિ ન લુપ્યન્તે, લતા ઇવ, લતે-વ, લતા-વ.

૨૯. યુવણ્ણાનમેઓ લુત્તા.

લુત્તા સરા પરેસં ઇવણ્ણુવણ્ણાનં એઓ હોન્તિ વા યથાક્કમં.

તસ્સે-દં, વાતે-રિતં, નો-પેતિ, વામો-રૂ, અતે-વઞ્ઞેહિ, વો-દકં. કથં ‘‘પચ્ચોરસ્મિ’’ન્તિ? યોગવિભાગા. વાત્વેવ? તસ્સિદં.

લુત્તેતિ કિં? લતા ઇવ.

૩૦. યવા સરે.

સરે પરે ઇવણ્ણુવણ્ણાનં યકારવકારા હોન્તિ વા યથાક્કમં. બ્યાકતો, ઇચ્ચસ્સ, અજ્ઝિણમુત્તો, સ્વાગતં, સ્વાપનલાનિલં, વાત્વેવ? ઇતિ-સ્સ. ક્વચિત્વેવ? યાની-ધ, સૂ-પટ્ઠિતં.

૩૧. એઓનં.

એઓનંયવાયોન્તિ વા સરે યથાક્કમં. ત્યજ્જ તે-જ્જ, સ્વાહં સો-હં. ક્વચિત્વેવ? પુત્તામ-ત્થિ, અસન્તે-ત્થ.

૩૨. ગોસ્સા-વઙ.

સરે ગોસ્સ અવઙ હોતિ. ગવા-સ્સં. ‘યથરીવ, તથરિવે’તિ નિપાતાવ, ‘ભુસામિવે’તિ ઇવસદ્દો એવત્થો.

૩૩. બ્યઞ્જને દીઘરસ્સા.

રસ્સદીઘાનં ક્વચિ દીઘરસ્સા હોન્તિ બ્યઞ્જને. તત્રા-યં, મુનીચરે, સમ્મદેવ, માલભારી.

૩૪. સરમ્હા દ્વે.

સરમ્હા પરસ્સ બ્યઞ્જનસ્સ ક્વચિ દ્વે રૂપાનિ હોન્તિ. પગ્ગહો. સરમ્હાતિ કિં? તં ખણં.

૩૫. ચતુત્થદુતિયેસ્વેસં તતિયપઠમા.

ચતુત્થદુતિયેસુ પરેસ્વેસં ચતુત્થદુતિયાનં તબ્બગ્ગે તતિય પઠમા હોન્તિ. પચ્ચાસત્થ્યા, નિગ્ઘોસો, અક્ખન્તિ, બોજ્ઝઙ્ગા, સેતચ્છત્તં, દટ્ઠો, નિદ્ધાનં, મહદ્ધનો, યસત્થેરો, અપ્ફુટં, અબ્ભુગ્ગતો. એસ્વીતિ કિં? થેરો. એસન્તિ કિં? પત્થો.

૩૬. વિતિસ્સેવે વા.

એવસદ્દે પરે ઇતિસ્સ વો હોતિ વા. ઇત્વેવ, ઇચ્ચેવ. એવેતિ કિં? ઇચ્ચાહ.

૩૭. એઓનમ વણ્ણે.

એઓનં વણ્ણે ક્વચિ અ હોતિ વા. દિસ્વા યાચક માગતે, અકરમ્હસ તે, એસ અત્થો, એસ ધમ્મો, અગ્ગમક્ખાયતિ, સ્વાતનં , હિય્યત્તનં, કરસ્સુ. વાત્વેવ? યાચકે આગતે એસો ધમ્મો. વણ્ણેતિ કિં? સો.

૩૮. નિગ્ગહીતં.

નિગ્ગહીતમાગમો હોતિ વા ક્વચિ. ચક્ખું ઉદપાદિ ચક્ખુઉદપાદિ, પુરિમં જાતિં પુરિમજાતિં, કત્તબ્બં કુસલં બહું. અવંસિરોતિઆદીસુ નિચ્ચં... વવત્થિતવિભાસત્તા વાધિકારસ્સ, સામત્તિયેનાગમોવ, સ ચ રસ્સ સરસ્સેવ હોતિ... તસ્સ રસ્સાનુગતત્તા.

૩૯. લોપો.

નિગ્ગહીતસ્સ લોપો હોતિ વા ક્વચિ. ક્યાહં કિમહંસારત્તો સંરત્તો. સલ્લે ખો-ગન્તુકામો ગન્તુમનોતિ, આદીસુ નિચ્ચં.

૪૦. પરસરસ્સ.

નિગ્ગહીતમ્હા પરસ્સ સરસ્સ લોપો હોતિ વા ક્વચિ. ત્વં-સિ ત્વમસિ.

૪૧. વગ્ગે વગ્ગન્તો.

નિગ્ગહીતસ્સ ખો વગ્ગે વગ્ગન્તો વા હોતિ પચ્ચાસત્ત્યા. તઙ્કરોતિ તં કરોતિ, તઞ્ચરતિ તં ચરતિ, તણ્ઠાનં તં ઠાનં, તન્ધનં તં ધનં, તમ્પાતિ તં પાતિ. નિચ્ચં પદમજ્ઝે ગન્ત્વા, ક્વચઞ્ઞાત્રપિ સન્તિટ્ઠતિ.

૪૨. યેવહિસુ ઞો.

ય એવ હિ સદ્દેસુ નિગ્ગહીતસ્સ વા ઞો હોતિ. યઞ્ઞદેવ, તઞ્ઞેવ, તઞ્હિ, વાત્વેવ? યં યદેવ.

૪૩. યે સંસ્સ.

સંસદ્દસ્સ યં નિગ્ગહીતં તસ્સ વા ઞો હોતિ યકારે. સઞ્ઞમો સંયમો.

૪૪. મયદા સરે.

નિગ્ગહીતસ્સ મયદા હોન્તિ વા સરે ક્વચિ. તમહં, તયિદં, તદલં. વા ત્વેવ? તં અહં.

૪૫. વનતરગા ચાગમા.

એતે મયદા ચ આગમા હોન્તિ સરે વા ક્વચિ. તિવઙ્ગિકં, ઇતો નાયતિ, ચિનિત્વા, તસ્માતિહ, નિરોજં, પુથગેવ, ઇધમાહુ, યથયિદં, અત્તદત્થં. વા ત્વેવ? અત્તત્થં. 'અતિપ્પગો ખો તાવા'તિ-પઠમન્તો પગસદ્દોવ.

૪૬. છા ળો.

છસદ્દા પરસ્સ સરસ્સ ળકારો આગમો હોતિ વા. છળઙ્ગં, છળાયતનં. વાત્વેવ? છઅભિઞ્ઞા.

૪૭. તદમિનાદીનિ.

તદમિનાદીનિ સાધૂનિ ભવન્તિ. તં ઇમિના તદમિના, સકિં આગામી સકદાગામી, એકં ઇધ અહં એકમિદાહં, સંવિધાય અવહારો સંવિદાવહારો, વારિનો વાહકો વલાહકો, જીવનસ્સ મૂતો જીમૂતો, છવસ્સ સયનં સુસાનં, ઉદ્ધં ખમસ્સ ઉદુક્ખલં, પિસિતાસો પિસાચો, મહિયં રવતીતિ મયૂરો, એવમઞ્ઞેપિ પયોગતો-નુગન્તબ્બા, પરેસં પિસોદરાદિમિવેદં દટ્ઠબ્બં.

૪૮. તવગ્ગવરણાનં યે ચવગ્ગબયઞા.

તવગ્ગવરણાનં ક્વચિ ચવગ્ગબયઞા હોન્તિ યથાક્કમં યકારે. અપુચ્ચણ્ડતાય, તચ્છં, યજ્જેવં, અજ્ઝત્તં, થઞ્ઞં, દિબ્બં, પય્યોસના, પોક્ખરઞ્ઞો. ક્વચિત્વેવ? રત્યા

૪૯. વગ્ગલસેહિ તે.

વગ્ગલસેહિ પરસ્સ યકારસ્સ ક્વચિ તે વગ્ગલસા હોન્તિ.

સક્કતે, પચ્ચતે, અટ્ટતે, કુપ્પતે, ફલ્લતે, અસ્સતે. ક્વચિત્વેવ? ક્યાહં.

૫૦. હસ્સ વિપલ્લાસો.

હસ્સ વિપલ્લાસો હોતિ યકારે. ગુય્હં.

૫૧. વે વા.

હસ્સ વિપલ્લાસો હોતિ વા વકારે. બવ્હાબાધો બવ્હાબાધો.

૫૨. તથાનરાનં ટઠણલા

તથનરાનં ટઠણલા હોન્તિ વા. દુક્કટં, અટ્ઠકથા, ગહણં, પલિઘો, પલાયતિ. વાત્વેવ? દુક્કતં. ક્વચિત્વેવ? સુગતો.

૫૩. સંયોગાદિ લોપો.

સંયોગસ્સ યો આદીભૂતો-વયવો તસ્સ વા ક્વચિ લોપો હોતિ. પુપ્ફં-સા જાયતે-ગિનિ.

૫૪. વિચ્છાભિક્ખઞ્ઞેસુ દ્વે.

વિચ્છાયમાભિક્ખઞ્ઞે ચ યં વત્તતે, તસ્સ દ્વે રૂપાનિ હોન્તિ. ક્રિયાય ગુણેન દબ્બેન વા ભિન્ને અત્થે બ્યાપિતુમિચ્છા વિચ્છા. રુક્ખં રુક્ખં સિઞ્ચતિ, ગામો ગામો રમણીયો, ગામે ગામે પાનીયં, ગેહે ગેહે ઇસ્સરો, રસં રસં ભક્ખયતિ, કિરિયં કિરિયમારભતે.

અત્થિયેવા-નુપુબ્બિયેપિ વિચ્છા મૂલે મૂલે થૂલા, અગ્ગે અગ્ગે સુખુમા, યદિ હિ એત્થ મૂલગ્ગભેદો ન સિયા, આનુપુબ્બિયમ્પિ ન ભવેય્ય. માસકં માસકં ઇમમ્હા કહાપણા ભવન્થાનં દ્વિન્નં દેહીતિ માસકં માસકમિચ્ચેતસ્મા વિચ્છાગમ્યતે, સદ્દન્તરતો પન ઇમમ્હા કહાપણાતિ અવધારણં. પુબ્બં પુબ્બં પુપ્ફન્તિ, પઠમં પઠમં પચ્ચન્તીત્યત્રાપિ વિચ્છાવ. ઇમે ઉભો અડ્ઢા કતરા કતરા એસં દ્વિન્નમડ્ઢતા, સબ્બે ઇમે અડ્ઢા કતમા કતમા ઇમેસં અડ્ઢતા ઇહાપિ વિચ્છાવ. આભિક્ખઞ્ઞં પોનોપુઞ્ઞં પચતિ પચતિ, પપચતિ પપચતિ, લુનાહિ લુનાહિત્વેવાયં લુનાતિ, ભુત્વા ભુત્વા ગચ્છતિ, પટપટા કરોતિ, પટપટાયતિ.

૫૫. સ્યાદિલોપો પુબ્બસ્સેકસ્સ.

વિચ્છાયમેકસ્સ દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ સ્યાદિલોપો હોતિ. એકેકસ્સ. કથં મત્થકમત્થકેનાતિ? ‘સ્યાદિલોપો પુબ્બસ્સા’તિ યોગવિભાગા, નાચાતિપ્પસઙ્ગો યોગવિભાગા ઇટ્ઠપ્પસિદ્ધીતિ.

૫૬. સબ્બાદીનં વીતિહારે.

સબ્બાદીનં વીતિહારે દ્વે ભવન્તિ પુબ્બસ્સ સ્યાદિલોપો ચ. અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ભોજકા, ઇતરીતરસ્સ ભોજકા.

૫૭. યાવબોધં સમ્ભમે.

તુરિતેનાપાયહેતુપદસ્સનં સમ્ભમો, તસ્મિંસતિ વત્થુ યાવન્તેહિ સદ્દેહિ સો-ત્થો વિઞ્ઞાયતે, તાવન્તો સદ્દા પયુજ્જન્તે. સપ્પો સપ્પો સપ્પો, બુજ્ઝસ્સુ બુજ્ઝસ્સુ બુજ્ઝસ્સુ, ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો.

૫૮. બહુલં.

અયમધિકારો આસત્થપરિસમત્તિયા. તેન નાતિપ્પસઙ્ગો ઇટ્ઠપ્પસિદ્ધિ ચ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

પઠમો કણ્ડો.

૨. દુતિયો કણ્ડો (સ્યાદિ)

૧. દ્વે દ્વે-કાનેકેસુ નામસ્મા સિ યો, અં યો, ના હિ, સ નં, સ્મા હિ, સ નં, સ્મિં સુ.

એતેસં દ્વે દ્વે હોન્તિ એકાનેકત્થેસુ વત્તમાનતો નામસ્મા. મુનિ મુનયો, મુનિં મુનયો, મુનિના મુનીહિ, મુનિસ્સ મુનીનં, મુનિસ્મા મુનીહિ, મુનિસ્સ મુનીનં, મુનિસ્મિં મુનીસુ, એવં કુમારી કુમારિયો, કઞ્ઞા કઞ્ઞાયોતિ. એતાનિ સત્ત દુકાનિ સત્ત વિભત્તિયો વિભાગો વિભતીતિ કત્વા, એત્થ સિઅમિતી-કારા-કારા "કિમં સિસુ" ૨,૨૦૦ તિ સંકેતત્થા.

૨. કમ્મે દુતિયા.

કરીયતિ કત્તુ કિરિયાયા-ભિસમ્બન્ધીયતીતિ કમ્મં, તસ્મિં દુતિયાવિભત્તિ હોતં. કટં કરોતિ, ઓદનં પચતિ, આદિચ્ચં પસ્સતિ.

'ઓદનો પચ્ચતી'તિ ઓદનસદ્દતો કમ્મતા નપ્પતીયતે, કિઞ્ચરહિ? આખ્યાતતો. 'કટં કરોતિ વિપુલં દસ્સનીય'ન્તિ અત્થેવ ગુણયુત્તસ્સ કમ્મતા, ઇચ્છિતેપિ કમ્મત્તાવ દુતિયા સિદ્ધા ગાવું પયો દોહતિ, ગોમન્તં ગાવં યાચતિ, ગાવમવરુન્ધતિ વજં, માણવકં મગ્ગં પુચ્છતિ, ગોમન્તં ગાવં ભિક્ખતે, રુક્ખમવચિનાતિ ફલાનિ, સિસ્સં ધમ્મં બ્રૂતે, સિસ્સં ધમ્મમનુસાસતીતિ. એવં અનિચ્છિતેપિ અહિં લઙ્ઘયતિ, વિસં ભક્ખેતિ. યંનેવિચ્છિતં નાપિ અનિચ્છિતં, તત્થાપિ દુતિયા સિદ્ધા. ગામં ગચ્છન્તો રુક્ખમૂલમુપસપ્પતિ.

પથવિં અધિસેસ્સતિ, ગામમધિતિટ્ઠતિ, રુક્ખમજ્ઝાસતેતિઅધિસીઠાસાનંપયોગે-ધિકરણે કમ્મવચનિચ્છા, વત્તિચ્છાતો હિ કારકાનિ હોન્તિ. તં યથા-વલાહકા વિજ્જોતતે, વલાહકસ્સ વિજ્જોતતે, વલાહકો વિજ્જોતતે, વલાહકે વિજ્જોતતે, વલાહકેન વિજ્જોતતેતિ. એવમભિનિવિસસ્સ વા ધમ્મમભિનિવિસતે ધમ્મે વા.

તથા ઉપન્વજ્ઝાવસસ્સાભોજન નિવુત્તિવચનસ્સ ગામમુપવસતિ, ગ, મમનુવસતિ, પબ્બતમધિવસતિ, ઘરમાવસતિ. અભોજનનિવુત્તિ વચનસ્સાતિ કિં? ગામે ઉપવસતિ, ભોજનનિવુત્તિં કરોતીતિ અત્થો. તપ્પાનાચારેપિ કમ્મત્તાવ દુતિયા સિયા નદિમ્પિવતિ, ગામં ચરતિ, એવં 'સચે મં આલપિસ્સતી'તિઆદીસુપિ. વિહિતાવ પતિધયોગે દુતિયા – 'પટિભન્તુ તં ચુન્દ બોજ્ઝઙ્ગા'તિ. તં પતિ બોજ્ઝઙ્ગા ભાસન્તૂતિ અત્થો, યદાતુ ધાતુનાયુત્તો પતિ, તદા તેના-યોગા સમ્બન્ધે છટ્ઠીવ 'તસ્સ નપ્પટિભાતી'તિ. અક્ખે દિબ્બતિ, અક્ખેહિ દિબ્બતિ, અક્ખેસુ દિબ્બતીતિ કમ્મકરણાધિકરણવચનિચ્છા.

૩. કાલદ્ધાનમચ્ચન્તસંયોગે.

કિરિયા, ગુણ, દબ્બેહિ સાકલ્લેન કાલદ્ધાનં સમ્બન્ધો અચ્ચન્તસંયોગો. તસ્મિં વિઞ્ઞાયમાને કાલસદ્દેહિ અદ્ધઅદ્દેહિ ચ દુતિયા હોતિ. માસમધીતે, માસં કલ્યાણિ, માસં ગુળધાના, કોસમધીતે, કોસં કુટિલા નદી, કોસં પબ્બતો. અચન્તસંયોગેતિ કિં? માસસ્સ દ્વીહમધીતે, કોસસ્સેકદેસે પબ્બતો.

પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા, એકં સમયં ભગવા, ઇમં રત્તિં ચત્તારો મહારાજાતિ એવમાદીસુ કાલવાચી હિ અચ્ચન્તસંયોગત્તાવ દુતિયા સિદ્ધા. વિભત્તિવિપલ્લાસેનપિ વા બહુલંવિધાના.

ફલપ્પત્તિયં કિરિયાપરિસમત્ત્યપવગ્ગો, તસ્મિં વિઞ્ઞાયમાને કાલદ્ધાનં કિરિયાયાચ્ચન્તસંયોગે તતિયાભિમતા, સાપિ કરણત્તાવ સિદ્ધા 'માસેનાનુવાકો-ધીતો, કોસેનાનુવાકો-ધીતો'તિ. અનપવગ્ગેતુ અસાધકતમત્તાકરણત્તાભાવે દુતિયાવ 'માસમધીતો-નુવાકો, ન ચાને ન ગહિતો'તિ.

કારકમજ્ઝે યે કાલદ્ધાનવાચિનો, તતો સત્તમીપઞ્ચમિયો અભિમતા 'અજ્જ ભુત્વા દેવદત્તો દ્વિહે ભુઞ્જિસ્સતિ, દ્વીહા ભુઞ્જિસ્સતિ, અત્રટ્ઠો-યમિસ્સાસો કોસે લક્ખં વિજ્ઝતિ, કોસા લક્ખં વિજ્ઝતી'તિ, તાપીહ સકસકકારકવચનિચ્છાયેવ સિદ્ધા.

૪. ગતિ બોધાહાર સદ્દત્થાકમ્મક ભજ્જાદીનં પયોજ્જે.

ગમનત્થાનં બોધત્થાનં આહારત્થાનં સદ્દત્થાનમકમ્મકાનં ભજ્જાદીનઞ્ચ પયોજ્જે કત્તરિ દુતિયા હોતિ. સામત્થિયા ચ પયોજકબ્યાપારેન કમ્મતાવસ્સ હોતીતિ પતીયતે. ગમયતિ માણવકં ગામં, યાપયતિ માણવકં ગામં, બોધયતિ માણવકં ધમ્મં, વેદયતિ માણવકં ધમ્મં, ભોજયતિ માણ-વકં મોદકં, આસયતિ માણવકં મોદકં, અજ્ઝાપયતિ માણવકં વેદં, પાઠયતિ માણવકં વેદં, આસયતિ દેવદત્તં, સાયયતિ દેવદત્તં, અઞ્ઞં ભજ્જાપેતિ, અઞ્ઞં કોટ્ટાપેતિ, અઞ્ઞં સન્થરાપેતિ. એતેસમેવાતિ કિં? પાચેતિ ઓદનં દેવદત્તેન યઞ્ઞદત્તો. પયોજ્જેતિ કિં? ગચ્છતિ દેવદત્તો. યદા ચરહિ ગમયતિ દેવદત્તં યઞ્ઞદત્તો, તમપરો પયોજેતિ, તદા ગમયતિ દેવદત્તં યઞ્ઞદત્તેનેતિ ભવિતબ્બં ... ગમયતિસ્સા-ગમનત્થત્તા.

૫. હરાદીનં વા.

હરાદીનં પયોજ્જે કત્તરિ દુતિયા હોતિ વા. હારેતિ ભારં દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા, અજ્ઝોહારેતિ સત્તું દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા, કારેતિ કટં દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા દસ્સયતે જનં રાજં જનેનેતિ વા, અભિવાદયતે ગુરું દેવદત્તં દેવદત્તેનેતિ વા.

૬. ન ખાદાદીનં.

ખાદાદીનં પયોજ્જે કત્તરિ દુતિયા ન હોતિ. ખાદયતિ દેવદત્તેન, આદયતિ દેવદત્તેન, અવ્હ, પયતિ દેવદત્તેન, સદ્દાયયતિ દેવદત્તેન, કન્દયતિ દેવદત્તેન, નાયયતિ દેવદત્તેન.

(૧) વહિસ્સાનિયન્તુકે. વાહયતિ ભારં દેવદત્તેન અનિયન્તુકેતિ કિં? વાહ-યતિ ભારં બલીબદ્દે.

(૨) ભક્ખિસ્સાહિં સાયં. ભક્ખયતિ મોદકે દેવદત્તેન. અહિંસાયન્તિ કિં? ભક્ખયતિ બલીબદ્દે સસ્સં.

૭. ઝાદીહિ યુત્તા.

ધીઆદીહિ યુત્તતો દુતિયા હોતિ. ધિરત્થુ મં પૂતિકાયં, અન્તરા ચ રાજગહં અન્તરા ચ નાલન્દં, સમાધાનમન્તરેન, મુચલિન્દમભિતો સરમિચ્ચાદિ, છટ્ઠિયાપવાદો-યં.

૮. લક્ખણિત્થમ્ભૂતવિચ્છાસ્વભિના.

લક્ખણાદીસ્વત્થેસ્વભિના યુત્તમ્હા દુતિયા મહાતિ. રુક્ખમભિ વિજ્જોતતે વિજ્જુ, સાધુ દેવદત્તો માતરમભિ, રુક્ખં રુક્ખમભિતિટ્ઠતિ.

૯. પતિપરીહિ ભાગે ચ.

પતિપરીહિ યુત્તમ્હા લક્ખણાદીસુ ભાગે ચત્થે દુતિયા હોતિ. રુક્ખં પતિ વિજ્જોતતે વિજ્જુ, સાધુ દેવદત્તો માતરં પતિ, રુક્ખં રુક્ખં પતિ તિટ્ઠતિ, યદેત્થ મં પતિ સિયા. રુક્ખં પરિ વિજ્જોતતે વિજ્જુ, સાધુ દેવદત્તો માતરં પરિ, રુક્ખં રુક્ખં પરિ તિટ્ઠતિ, યદેત્થ મં પરિ સિયા.

૧૦. અનુના.

લક્ખણાદીસ્વત્થેસ્વનુના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ. રુક્ખમનુ વિજ્જોતતે વિજ્જુ, સચ્ચકિરિયમનુ વુટ્ઠિ પાવસ્સિ, હેતુ ચ લક્ખણં ભવતિ, સાધુ દેવદત્તો માતરમનુ, રુક્ખં રુક્ખમનુ તિટ્ઠતિ, યદેત્થ મં અનુ સિયા.

૧૧. સહત્થે.

સહત્થે-નુના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ. પબ્બતમનુ સેના તિટ્ઠતિ.

૧૨. હીને.

હીનત્થે-નુના યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ. અનુ સારિપુત્તં પઞ્ઞવન્તો.

૧૩. ઉપેન.

હીનત્થે ઉપેન યુત્તમ્હા દુતિયા હોતિ. ઉપ સારિપુત્તં પઞ્ઞવન્થો.

૧૪. સત્તમ્યાધિક્યે.

આધિક્યત્થે ઉપેન યુત્તમ્હા સત્તમી હોતિ. ઉપ ખારિયં દોણો.

૧૫. સામિત્તે-ધિના.

સામિભાવત્થે-ધિના યુત્તમ્હા સત્તમી હોતિ. અધિ બ્રહ્મદત્તે પઞ્ચાલા, અધિ પઞ્ચાલેસુ બ્રહ્મદત્તો.

૧૬. કત્તુકરેણેસુ તતિયા.

કત્તરિ કરણે ચ કારકે તતિયા હોતિ. પુરિસેન કતં, અસિના છિન્દતિ. પકતિયા-ભિરૂપો, ગોત્થેન ગોતમો, સુમેધો નામ નામેન, જાતિયા સત્તવસ્સિકોતિ ભૂધાતુસ્સ સમ્ભવા કરણે એવ તતિયા. એવં સમેન ધાવતિ વિસમેન ધાવતિ, દ્વિદોણેન ધઞ્ઞં કિણાતિ, પઞ્ચકેન પસવો કિણાતીતિ.

૧૭. સહત્થેન.

સહત્થેન યોગે તતિયા સિયા. પુત્તેન સહ ગતો, પુત્તેન સદ્ધિં આગતો, તતિયાપિ છટ્ઠીવ અપ્પધાને એવ ભવતિ.

૧૮. લક્ખણે.

લક્ખણે વત્તમાનતો તતિયા સિયા. તિદણ્ડકેન પરિબ્બાજકમદ્દક્ખી, અક્ખિના કાણો, તેન હિ અઙ્ગેન અઙ્ગિનો વિકારો લક્ખીયતે.

૧૯. હેતુમ્હિ.

તક્કિરિયા યોગ્ગે તતિયા સિયા. અન્નેન વસતિ, વિજ્જાય યસો.

૨૦. પઞ્ચમીણે વા.

ઇણે હેતુમ્હિ પઞ્ચમી હોતિ વા. સતસ્મા બદ્ધો, સતેન વા.

૨૧. ગુણે.

પરઙ્ગભૂતે હેતુમ્હિ પઞ્ચમી હોતિ વા. જળત્તા બદ્ધો જળત્તેન વા, પઞ્ઞાય મુત્તો, હુત્વા અભાવતોઅનિચ્ચા, સઙ્ખારનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો.

૨૨. છટ્ઠી હેત્વત્થેહિ.

હેત્વત્થવાચીહિ યોગે હેતુમ્હિ છટ્ઠી સિયા. ઉદરસ્સ હેતુ, ઉદરસ્સ કારણા.

૨૩. સબ્બાદિતો સબ્બા.

હેત્વત્થેહિ યોગે સબ્બાદીહિ સબ્બા વિભત્તિયો હોન્તિ. કો હેતુ, કં હેતું, કેન હેતુના, કસ્સ હેતુસ્સ, કસ્મા હેતુસ્મા, કસ્સ હેતુસ્સ, કસ્મિં હેતુસ્મિં, કિં કારણં, કેન કારણેન, કિં નિમિત્તં, કેન નિમિત્તેન, કિં પયોજનં, કેન પયોજનેન ઇચ્ચેવમાદિ. હેત્વત્થેહીત્વેવ? કેન કતં.

૨૪. ચતુત્થી સમ્પદાને.

યસ્સ સમ્મા પદીયતે તસ્મિં ચતુત્થી સિયા. સઙ્ઘસ્સ દદાતિ. આધારવિવક્ખાયં સત્તમીપિ સિયા સઙ્ઘે દેહિ.

૨૫. તાદત્થ્યે.

તસ્સે-દં તદત્થં, તદત્થભાવે જોતનીયે નામસ્મા ચતુત્થી સિયા. સીતસ્સ પટિઘાતાય, અત્થાય હિતાય (સુખાય) દેવમનુસ્સાનં, નાલં દારભરણાય, યૂપાય દારુ, પાકાય વજતીત્વેવમાદિ.

કસ્સ સાદું ન રુચ્ચભિ, મા-યસ્મન્તાનમ્પિ સદ્દભેદો રુચ્ચિત્થ, ખમતિ સદ્દસ્સ, ભત્તમસ્સ નચ્છાદેસીતિ છટ્ઠી સમ્બન્ધવચનિચ્છાયં, ન ચેવં વિરોધો સિયા સદિસરૂપત્તા, એવંવિધેસુ ચ સમ્બન્ધસ્સ સદ્દિકાનુમતત્તા , કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસીતિ અત્થમત્તે પઠમા.

એવમઞ્ઞાપિ વિધઞ્ઞય્યા, પરતોપિ યથાગમં.

રઞ્ઞો સતં ધારેતિ, રઞ્ઞો છત્તં ધારેતીતિ સમ્બન્ધે છટ્ઠી, એવં રઞ્ઞો સિલાઘતે, રઞ્ઞો હનુતે, રઞ્ઞો ઉપતિટ્ઠતે, રઞ્ઞો સપતે, દેવાપિ તસ્સ પિહયન્તિ તાદિનો, તસ્સ કુજ્ઝ મહાવીર, યદિહં તસ્સ પકુપ્પેય્યં, દુહયતિ દિસાનં મેઘો, યો મિત્તાનં ન દૂભતિ, યો અપ્પદુટ્ઠસ્સ નરસ્સ દુસ્સતિ, ક્યાહં અય્યાનં અપરજ્ઝામિ, ઇસ્સયન્તિ સમણાનં તિત્થિયા, ધમ્મેન નયમાનાનં કા ઉસૂયા રઞ્ઞો ભાગ્યમારજ્ઝતિ, રઞ્ઞો ભાગ્યમિક્ખતે, તેન યાચિતો અયાચિતો વા તસ્સ ગાવો પટિસુણાતિ, ગાવો આસુણાતિ, ભગવતો પચ્ચસ્સોસું, હોતુ પતિગિણાતિ, હોત્વનુગિણાતિ, આરોચયામિ વો પતિવેદયામિ વો, ધમ્મં તે દેસેસ્સામિ, યથા વો ભગવા બ્યાકરેય્ય, અલં તે ઇધ વાસેન, કિં તે જટાહિ દુમ્મેધ, અરહતિ મલ્લો મલ્લસ્સાતિ.

જીવિતં તિણાયપિ ન મઞ્ઞમાનોતિ તાદત્થ્ય ચતુત્થી, તિણેન યો અત્થો તદત્થાયપીતિ અત્થો, ''યો ચ સીતઞ્ચ ઉણ્હઞ્ચ, તિણા ભિય્યો ન મઞ્ઞતિ'' તિણમિવ જીવિતં મઞ્ઞમાનોતિ સવિસયાવ વિભત્તિયો. સગ્ગાય ગચ્છતીતિ તાદત્થ્યે ચતુત્થી, યો હિ સગ્ગં ગચ્છતિ તદત્થં તસ્સ ગમનન્તિ, કમ્મવચનિચ્છાયન્તુ દુતિયાવ સગ્ગં ગચ્છતીતિ.

આયુ ભોતો હોતુ, ચિરં જીવિતં, ભદ્દં કલ્યાણં અત્થં પયોજનં, કુસલં અનામયં, હિતં પથ્યં સુખં સાતં ભોતો હોતુ, સાધુ સમ્મુતિ મેતસ્સ, પુત્તસ્સાવિકરેય્ય ગુય્હમત્થં, તસ્સ મે સક્કો પાતુરહોસિ, તસ્સ પહિણેય્ય, ભિક્ખૂનં દુતં પાહેસિ, કપ્પતિ સમણાનં આયોગો, એકસ્સ દ્વિન્નં તિણ્ણં વા પહોતિ, ઉપમં તે કરિસ્સામિ, અઞ્જલિં તે પગ્ગણ્હામિ, તસ્સ ફાસુ, લોકસ્સત્થો, નમો તે પુરિસાજઞ્ઞ, સોત્થિ તસ્સ, અલં મલ્લો મલ્લસ્સ, સમત્થો મલ્લો મલ્લસ્સ, તસ્સ હિતં, તસ્સ સુખં, સ્વાગતં તે મહારાજાતિ સબ્બત્થ છટ્ઠી સમ્બન્ધે, એવંવિધમઞ્ઞમ્પેવ વિઞ્ઞેય્યં યથાગમં.

૨૬. પઞ્ચમ્યવધિસ્મા.

પદત્થાવધિસ્મા પઞ્ચમીવિભત્તિ હોતિ. ગામસ્મા આગચ્છતુ, એવં ચોરસ્મા ભાયતિ, ચોરસ્મા ઉત્તસતિ, ઓરસ્મા તાયતિ, ચોરસ્મા રક્ખતીતિ, સચે ભાયથ દુક્ખસ્સ, પમાદે ભયદસ્સિવા, તસન્તિ દણ્ડસ્સાતિ છટ્ઠી સત્તમિયોપિ હોન્તેવ સમ્બન્ધાધારવચનિચ્છાયં.

અજ્ઝેના પરાજેતિ, પટિપક્ખે પરાજેતીતિ સવિસયાવ વિભત્તિયો. સચે કેવટ્ટસ્સ પરજ્જિસ્સામીતિ છટ્ઠીપિ હોતિ સમ્બન્ધવચનિચ્છાયં. યવેહિ ગાવો વારેતિ, પાપા ચિત્તં નિવારયે, કાકે રક્ખતિ તણ્ડુલાતિ સવિસયેવ પઞ્ચમી. ચિત્તં રક્ખેથ મેધાવીતિ દુતિયાવ દિસ્સતિ કમ્મત્થે. ઉપજ્ઝાયા અન્તરધાયતિ , ઉપજ્ઝાયા અધિતે, કામતો જાયતે સોકોતિ સવિસયે પઞ્ચમી.

તત્થેવ-ન્તરધાયિ સુ, નટસ્સ સુણોતિ, પદુમં તત્થ જાયેથાતિ સત્તમીછટ્ઠિયોપિ હોન્તેવ સવિસયે. હિમવન્તા પભવતિ ગઙ્ગા, પાણાતિપાતા વિરમસ્સુ ખિપ્પં, અઞ્ઞો દેવદત્તા, ભિન્નો દેવદત્તાતિ સવિસયેવ પઞ્ચમી. એવં આરા

સો આસવક્ખયા, ઇતરો દેવદત્તા, ઉદ્ધં પાદતલા અધો કેસમત્થકા, પુબ્બો ગામા, પુબ્બેવ સમ્બોધા, તતો પરં, તતો અપરેન સમયેન, તતુત્તરિન્તિ. સમ્બન્ધવચનિચ્છાયં છટ્ઠીપિ પુરતો ગામસ્સ, દક્ખિણતો ગામસ્સ, ઉપરિ પબ્બતસ્સ, હેટ્ઠા પાસાદસ્સાતિ. પાસાદમારુય્હ પેક્ખતિ પાસાદા પેક્ખતિ, આસને ઉપવિસિત્વા પેક્ખતિ આસના પેક્ખતીતિ અવધિવચનિચ્છાયં પઞ્ચમી.

પુચ્છાનાખ્યાનેસુ કુતો ભવં? પાતટલિપુત્તસ્માતિ. તથા દેસકાલમાનેપિ પાટલિપુત્તસ્મા રાજગહં સત્ત યોજનાનિ, સત્તસુ યોજનેસૂતિ વા. એવં ઇતો તિણ્ણં માસાન-મચ્ચયેનાતિ, કિચ્છાલદ્ધન્તિ ગુણે પઞ્ચમી. કિચ્છેન મે અધિગતન્તિ હેતુમ્હિ કરણે વા તતિયા. એવં થોકા મુત્તો, થોકેન મુત્તોતિ. થોકં ચલતીતિ કિરિયાવિસેસને કમ્મનિ દુતિયા.

દૂરન્તિ કત્થયોગેપિ સવિસયેવ પઞ્ચમીછટ્ઠિયો સિયું, દૂરં ગામસ્મા, અન્તિકં ગામસ્મા, દૂરં ગામસ્સ, અન્તિકં ગામસ્સાતિ, દૂરન્તિ કત્થેહિ તુ સબ્બાવ સવિસયે સિયું બાધકાભાવા દૂરો ગામો, અન્તિકો ગામોત્વેવમાદિ.

કેચિ પનાહુ ‘અસત્તવચનહેતેહિ પાટિપદિકત્થે દુતિયાતતિયાપઞ્ચમીસત્તમિયો, સત્તવચનેહિ તુ સબ્બાવ સવિસયે’તિ, તે પનઞ્ઞેહેવ પટિક્ખિત્તા. દૂરં મગ્ગો, અન્તિકં મગ્ગોતિ કિરિયાવિસેસનં... ભૂધાતુસ્સ ગમ્મમાનત્તા. વિસુદ્ધો લોભનીયેહિ ધમ્મેહિ, પરિમુત્તો સો દુક્ખસ્મા વિવિચ્ચેવ કામેહિ, ગમ્ભીરતો ચ પુથુલતો ચ યોજનં, આયામેન યોજનં, તતો પભુતિ, યતો સરામિ અત્તાનન્તિ સવિસયેવ વિભત્તિયો.

૨૭. અપપરીહિ વજ્જને.

વજ્જને વત્તમાનેહિ અપપરીહિ યોગે પઞ્ચમી હોતિ. અપ સાલાય આયન્તિ વાણિજા, પરિ સાલાય આયન્તિ વાણિજા, સાલં વજ્જેત્વાતિ અત્થો. વજ્જનેતિ કિં? રુક્ખં પરિવિજ્જોતતે વિજ્જુ. આપાટલિપુત્તસ્મા વસ્સિ દેવોતિ મરિયાદા-ભિવિધીસ્વવધિ વિસયેવ પઞ્ચમી, વિના પાટલિપુત્તેન સહ વેતિ વિસેસો, એવં યાવ પાટલિપુત્તસ્મા વસ્સિ દેવોતિ.

૨૮. પટિનિધિપટિદાનેસુ પતિના.

પટિનિધિમ્હિ પટિદાને ચ વત્તમાનેન પતિના યોગે નામસ્મા પઞ્ચમી વિભત્તિ હોતિ. બુદ્ધસ્મા પતિ સારિપુત્તો, ઘતમસ્સ તેસસ્મા પતિ દદાતિ, પટિનિધિપટિદાનેસૂતિ કિં? રુક્ખં પતિ વિજ્જોતતે.

૨૯. રિતે દુતિયા ચ.

રિતેસદ્દેન યોગે નામસ્મા દુતિયા હોતિ પઞ્ચમી ચ. રિતે સદ્ધમ્મં, રિતે સદ્ધમ્મા.

૩૦. વિના-ઞ્ઞત્ર તતિયા ચ.

વિના-ઞ્ઞત્રસદ્દેહિ યોગે નામસ્મા તતિયા ચ હોતિ દુતિયા પઞ્ચમિયો ચ. વિના વાતેન, વિના વાતં, વિના વાતસ્મા, અઞ્ઞત્ર એકેન પિણ્ડપાતનીહારકેન, અઞ્ઞત્ર ધમ્મં, અઞ્ઞત્ર ધમ્મા.

૩૧. પુથનાનાહિ.

એતેહિ યોગે તતિયા હોતિ પઞ્ચમી ચ. પુથગેવ જનેન, પુથગેવ જનસ્મા, જનેન નાના, જનસ્મા નાના.

૩૨. સત્તમ્યાધારે.

કિરિયાધાર ભૂત કત્તુ કમ્માનં ધારણેન યો કિરિયાયાધારો તસ્મિં કારકે નામસ્મા સત્તમી હોતિ. કટે નિસીદતિ (દેવદત્તો), થાલિયં ઓદનં પચતિ, આકાસે સકુના, ભિલેસુ તેલં, ગઙ્ગાયં વજો.

૩૩. નિમિત્તે.

નિમિત્તત્થે સત્તમી હોતિ. અજિનમ્હિ હઞ્ઞતે દીપિ, મુસાવાદે પાચિત્તિયં.

૩૪. યબ્ભાવોભાવલક્ખણં.

યસ્સ ભાવો ભાવન્તરસ્સ લક્ખણં ભવતિ, તતો સત્તમી હોતિ. ગાવીસુ દુય્હમાનાસુ ગતો, દુદ્ધાસુ આગતો. ભાવોતિ કિં? યો જટાહિ સો ભુઞ્જતિ. ભાવલક્ખણન્તિ કિં? યો ભુઞ્જતિ સો દેવદત્તો, ''અકાલે વસ્સતિ તસ્સ, તાલે તસ્સ ન વસ્સતી''તિ વિસયસત્તમી.

૩૫. છટ્ઠી ચાનાદરે.

યસ્સ ભાવો ભાવન્તરસ્સ લક્ખણં ભવતિ, તતો છટ્ઠી ભવતિ સત્તમી ચ અનાદરે ગમ્યમાને. ''આકોટયન્તો સો નેતિ, સિવિરાજસ્સ પેક્ખતો'', ''મચ્ચુ ગચ્છતિ આદાય, પેક્ખમાને મહાજને''.

ગુન્નં સામીતિ સમ્બન્ધે છટ્ઠી, ગોસુ સામીતિ વિસયસત્તમી, એવં ગુન્નમિસ્સરો, ગોસ્વિસ્સરો, ગુન્નં અધિપતિ, ગોસુ અધિપતિ, ગુન્નં દાયાદો, ગોસુ દાહાદો, દુન્નં સક્ખિ, ગોસુ સક્ખિ, ગુન્નં પતિભૂ, ગોસુ પતિભૂ, ગુન્નં પસૂતો, ગોસુ પસૂતો, કુસલા નચ્ચગીતસ્સ, કુસલા નચ્ચગીતે, આયુત્તો કટકરણસ્સ, આયુત્તો કટકરણેતિ.

તથાધારવચનિચ્છાયં સત્તમી, ભિક્ખૂસુ અભિવાદેન્તિ, મુદ્ધનિ ધુમ્બિત્વા, બાહાસુ ગહેત્વા, હત્થેસુ પિણ્ડાય ચરન્તિ, પથેસુ ગચ્છન્તિ, કદલીસુ ગજે રક્ખન્તીતિ. ઞાણસ્મિં પસન્નોતિ વિસયસત્તમી, ઞાણેન પસન્નોતિ કરણે તતિયા, એવં ઞાણસ્મિં ઉસ્સુક્કો ઞાણેન ઉસ્સુક્કોતિ.

૩૬. યતો નિદ્ધારણં.

જાતિગુણકિરિયાહિ સમુદાયતેકદેસસ્સ પુથક્કરણં નિદ્ધારણં. યતો તં કરીયતિ, તતો છટ્ઠીસત્તમિયો હોન્તિ. સાલયો સૂકધઞ્ઞાનં પથ્યતમા, સાલયો સૂકધઞ્ઞેસુ પથ્યતમા, કણ્હા ગાવીનં સમ્પન્નખીરતમા, કણ્હા ગાવીસુ સમ્પન્નખીરતમા, ગચ્છતં ધાવન્તો સીઘતમો, ગચ્છન્તેસુ ધાવન્તો સીઘતમો. સીલમેવ સુતા સેય્યોતિ અવધિમ્હિયેવ પઞ્ચમી.

૩૭. પઠમાત્થમત્તે.

નામસ્સાભિધેય્યમત્તે પઠમાવિભત્તિ હોતિ. રુક્ખો. ઇત્થિ પુમા નપુંસકન્તિ લિઙ્ગમ્પિ સદ્દત્થોવ, તથા દોણો ખારી આળ્હકન્તિ પરિમાણમ્પિ સદ્દત્થોવ, એકો દ્વે બહવોતિ સઙ્ખ્યાપિ સદ્દત્થોવ.

૩૮. આમન્તણે.

સતો સદ્દેનાભિમુખીકરણમામન્તણં. તસ્મિં વિસયે પઠમા વિભત્તિ હોતિ. ભોપુરિસ, ભોક્કત્થિ, ભો નપુંસક.

૩૯. છટ્ઠી સમ્બન્ધે.

કિરિયાકારકસઞ્જાતો અસ્સેદમ્ભાવહેતુકો સમ્બન્ધો નામ. તસ્મિં છટ્ઠી વિભત્તિ હોતિ. રઞ્ઞો પુરિસો, સરતિ રજ્જસ્સાતિ સમ્બન્ધે છટ્ઠી, રજ્જસમ્બન્ધિનિં સતિં કરોતીતિ અત્થો, કમ્મવચનિચ્છારન્તુ દુતિયાવ સરતિ રજ્જં. તથા રજકસ્સ વત્થં દદાતિ, પહરતો પિટ્ઠિં દદાતિ, બાલો પૂરતિ પાપસ્સ, અમચ્ચે તાત જાનાહિ, ધીરે અત્થસ્સ કોવિદે, દિવસસ્સ તિક્ખત્તું, સકિં પક્ખસ્સ, પૂરં હિરઞ્ઞસુવણ્ણસ્સ કુમ્ભન્ત્વેવમાદિ.

કિતકપ્પયોગે કક્તુકમ્મેસુ બહુલં સમ્બન્ધવચનિચ્છાયં છટ્ઠી, સાધુ સમ્મતો બહુજનસ્સ, સુપ્પટિવિદ્ધા બુદ્ધાનં ધમ્મધાતુ, ધમ્મસ્સ ગુત્તો મેધાવી, અમતં તેસં પરિભુત્તં, તસ્સ ભવન્તિ વત્તારો, અવિસંવાદકો લોકસ્સ, અલજ્જીનં નિસ્સાય, ચતુન્નં મહાભૂતાનં ઉપાદાય પસાદોત્વેવમાદિ.

કત્તુકમ્મવચનિચ્છાયન્તુ તતિયા દુતિયાયો ચ, સઞ્ચત્તો પિતરા અહં, સરસિ ત્વં એવરૂપિં વાચં ભાસિતા, ભગવન્તં દસ્સનાયત્વેવમાદિ.

૪૦. તુલ્યત્થેન વા તતિયા.

તુલ્યત્થેન યોગે છટ્ઠી હોતિ તતિયા વા, તુલ્યો પિતુ, તુલ્યો પિતરા, સદિસો પિતુ, સદિસો પિતરા, ઇહ કથં તતિયા ન હોતિ? અજ્જુનસ્સ તુલા નત્થિ, કેસવસ્સુપમા ન ચેતિ, નેતે તુલ્યત્થા, કિઞ્ચરહિ તુલ્યાનમોપમ્મત્થા.

૪૧. અતો યોનં ટાટે.

અકારન્થતો નામસ્મા યોનં ટાટે હોન્તિ યથાક્કમં, ટકારા સબ્બદેસત્થા, બુદ્ધા બુદ્ધે, અતોતિ કિં? કઞ્ઞાયો, ઇત્થિયો, વધુયો, ઇધ કસ્મા ન ભવતિ અગ્ગયો. અવિધાનસામત્થિયા.

૪૨. નિનં વા.

અકારન્તતો નામસ્મા નિનં ટાટે વા હોન્તિ યથાક્કમં. રૂપા, રૂપે, રૂપાનિ, અતોત્વેવ અટ્ઠીનિ.

૪૩. સ્માસ્મિંનં.

અકારન્તતો નામસ્મા સ્માસ્મિન્નં ટાટે વા હોન્તિ યથાક્કમં. બુદ્ધા બુદ્ધસ્મા, બુદ્ધે બુદ્ધસ્મિં, અતોત્વેવ અગ્ગિસ્મા અગ્ગિસ્મિં.

૪૪. સસ્સાય ચતુત્થિયા.

અકારન્તતો પરસ્સ સસ્સ ચતુત્થિયા આયો હોતિ વા. બુદ્ધાય બુદ્ધસ્સ, ભિય્યો તાદત્થ્યેયેવાયમાયો દિસ્સતે, ક્વચિદેવઞ્ઞત્થ, અતોત્વેવ ઇસિસ્સ, ચતુત્થિયાતિ કિં? બુદ્ધસ્સ મુખં, અત્તત્થન્તિ અત્થસદ્દેન સમાસો.

સબ્બાદિતોપિ સ્માસ્મિંસાનં ટાટેઆયા હોન્તેવ... નિરુત્તિકારાનુમતત્તા બુદ્ધવચને સન્દસ્સનવતો ચ, તત્રોદમુદાહરણં 'અસ્મા લોકા પરમ્હા ચ, ઉભયા ધંસતે નરો', 'ત્યાહં મન્તે પરત્થદ્ધો', 'યાયેવ ખો પનત્થાય આગચ્છેય્યાથો તમેવત્થં સાધુકં મનસિકરેય્યાથો'તિ.

૪૫. ઘપતેકસ્મિં નાદીનં યયા.

ઘપતો નાદીનમેકસ્મિં યયા હોનિ યથાક્કમં. કઞ્ઞાય, રત્તિયા, ઇત્થિયા, ધેનુયા, વધુયા, એકસ્મિન્તિ કિં? કઞ્ઞાહિ, રત્તીહિ.

૪૬. સ્સા વા તેતિમામૂહિ.

ઘપસઞ્ઞેહિ તેતિમામૂહિ નાદીનમેકસ્મિંસ્સા વા હોતિ, તસ્સા કતં, તસ્સા દીયતે, તસ્સા નિસ્સટં, તસ્સા પરિગ્ગહો, તસ્સા પતિટ્ઠિતં, તાય વા, એવં એતિસ્સા એતાય, ઇમિસ્સા ઇમાય, અમુસ્સા અમુયા, એતેહીતિ કિં? સબ્બાય, નાદીનં ત્વેવ? સા, ઘપતોત્વેવ? તાહિ અમૂહિ.

૪૭. નંમ્હિ નુક દ્વાદીનં સત્તરસન્નં.

દ્વાદીનં સત્તરસન્નં સઙ્ખ્યાનં નુક હોતિ નંમ્હિ વિભત્તિમ્હિ, દ્વિન્નં ચતુન્નં, પઞ્ચન્નં, એવં યાવ અટ્ઠારસન્નં, ઉકારો ઉચ્ચારણત્થો, કકારો અન્તાવયવત્થો, તેન નંમ્હિ ન દીઘો.

૪૮. બસુકતિન્નં.

નંમ્હિ બહુનો કતિસ્સ ચ નુક હોતિ, બહુન્નં, કતિન્નં.

૪૯. ણ્ણંણ્ણન્નં તિતો ઝા.

ઝસઞ્ઞા તિતો નંવચનસ્સ ણ્ણંણ્ણન્નં હોતિ, તિણ્ણં, તિણ્ણન્નં, ઝાતિ કિં તિસ્સન્નં.

૫૦. ઉભિન્નં.

ઉભા નંવચનસ્સ ઇન્નં હોતિ, ઉભિન્નં.

૫૧. સુઞ સસ્સ.

નામસ્મા સસ્સ સુઞ હોતિ, બુદ્ધસ્સ, દ્વિસકારપાઠેન સિદ્ધે લાઘવત્થમિદં.

૫૨. સ્સંસ્સાસ્સાયેસ્વિતરે કઞ્ઞેભિમાનમિ.

સ્સમાદીસ્વિતરાદીનમિ હોતિ, ઇતરિસ્સં, ઇતરિસ્સા, એકિસ્સં, એકિસ્સા, અઞ્ઞિસ્સં, અઞ્ઞિસ્સા, એતિસ્સં, એતિસ્સા, એતિસ્સાય, ઇમિસ્સં, ઇમિસ્સા, ઇમિસ્સાય, એસ્વિતિ કિં? ઇતરાય, એસન્તિ કિં? સબ્બસ્સં, સબ્બસ્સા.

૫૩. તાય વા.

સ્સમાદીસુ તસ્સા વા ઇ હોતિ, તિસ્સં તસ્સં, તિસ્સા તસ્સા, તિસ્સાય તસ્સાય, સ્સંસ્સાસ્સાયેસ્વિત્વેવ? તાય.

૫૪. તેતિમાતો સસ્સ સ્સાય.

તાએતાઇમાતો સસ્સ સ્સાયો હોતિ વા. તસ્સાય તાય, એતિસ્સાય એતાય, ઇમિસ્સાય ઇમાય.

૫૫. રત્યાદીહિ ટો સ્મિનો.

રત્યાદીહિ સ્મિનો ટો હોતિ વા, રત્તો રત્તિયં, આદો આદિસ્મિં.

૫૬. સુહિસુભસ્સો.

ઉભસ્સ સુહિસ્વો હોતિ. ઉભોસુ, ઉભોહિ.

૫૭. લ્તુપિતાદિનમા સિમ્હિ.

લ્તુપ્પચ્ચયન્તાનં પિતાદીનં ચ આ હોતિ સિમ્હિ. કત્તા, પિતા. પિતુ, માતુ, ભાવુ, મીતુ, દુહિતુ, જામાતુ, નત્તુ, હોતુ, પોતુ.

૫૮. ગે અ ચ.

લ્તુપિતાદીનં અ હોતિ ગે આ ચ, ભો કત્ત, ભો કત્તા, ભો પિત, ભો પિતા.

૫૯. અયુનં વા દીઘો.

અ ઇ ઉ ઇચ્ચેસં વા દીઘો હોતિ ગે પરે તિલિઙ્ગે. ભો પુરિસા, ભો પુરિસ, ભો અગ્ગી, ભો અગ્ગિ, ભો ભિક્ખૂ, ભો ભિક્ખૂ.

૬૦. ઘબ્રહ્માદિતે.

ઘતો બ્રહ્માદિતો ચ ગસ્સે વા હોતિ. ભોતિ કઞ્ઞે, ભોતિ કઞ્ઞા, ભો બ્રહ્મે, ભો બ્રહ્મ, ભો ખત્તે, ભો ખત્ત, ભો ઇસે, ભો ઇસિ, ભો સખે, ભો સખ. સખિ સખીતિ ઇત્થિયં સિદ્ધમેવ. આકતિગણો-યં, એવમઞ્ઞત્રાપિ.

૬૧. નમ્માદીહિ.

અમ્માદીહિ ગસ્સે ન હોતિ. ભોતિ અમ્મા, ભોતિ અન્ના, ભોતિ અમ્બા.

૬૨. રસ્સો વા.

અમ્માદીનં ગે રસ્સો હોતિ વા. ભોતિ અમ્મ, ભોતિ અમ્મા.

૬૩. ઘો સ્સં, સ્સા, સ્સાયં તિંસુ.

સ્સમાદીસુ ઘો રસ્સો હોતિ. તસ્સં, તસ્સા, તસ્સાય, તં, સભતિં, એસ્વિતિ કિં? તાય, સભાય.

૬૪. એકવચન યોસ્વ-ઘોનં.

એકવચને યોસુ ચ ઘઓકારન્તવજ્જિતા નં નામાનં રસ્સો હોતિ તિલિઙ્ગે. ઇત્થિં, ઇત્થિયા, ઇત્થિયો, વધું વધુયા, વધુયો, દણ્ડિં, દણ્ડિના, દણ્ડિનો, સયમ્ભું, સયમ્ભુના, સયમ્ભુવો, અઘો નન્તિ કિં? કઞ્આય, કઞ્આયો, ઓગ્ગહણમુત્તરત્થં.

૬૫. ગે વા.

અઘોનં ગે વા રસ્સો હોતિ તિલિઙ્ગે, ઇત્થિ, ઇત્થી, વધુ, વધૂ, દણ્ડિ, દણ્ડી, સયમ્ભુ, સયમ્ભૂ. અઘોનંત્વેવ? ભોતિ કઞ્આ, ભો ગો.

૬૬. સિસ્મિં નાનપુંસકસ્સ.

નપુંસકવજ્જિતસ્સ નામસ્સ સિસ્મિં રસ્સો ન હોતિ. ઇત્થી, દણ્ડી, વધૂ, સયમ્ભૂ. સિસ્મિન્તિ કિં? ઇત્થિં, અનપુંસકસ્સાતિ કિં? દણ્ડિ કુલં.

૬૭. ગોસ્સાગસિહિનંસુ ગાવગવા.

ગસિહિનંવજ્જિતાસુ વિભત્તીસુ ગોસદ્દસ્સ ગાવગવા હોન્તિ. (ગાવં, ગવં), ગાવો, ગવો, ગાવેન, ગવેન, ગાવસ્સ, ગવસ્સ, ગાવસ્મા, ગવસ્મા, ગાવે, ગવે. અગસિહિનંસૂતિ કિં? ભો ગો, ગો તિટ્ઠતિ, ગોહિ, ગોનં.

૬૮. સુમ્હિ વા.

ગોસ્સ સુમ્હિ ગાવગવા હોન્તિ વા. ગાવેસુ, ગવેસુ, ગોસુ.

૬૯. ગવં સેન.

ગોસ્સ સે વા ગવં હોતિ સહ સેન. ગવં, ગાવસ્સ, ગવસ્સ.

૭૦. ગુન્નં ચ નંના.

નંવચનેન સહ ગોસ્સ ગુન્નં હોતિ ગવંચ વા. ગુન્નં, ગવં, ગોનં.

૭૧. નાસ્સા.

ગોતો નાસ્સ આ હોતિ વા. ગાવા, ગવા, ગાવેન, ગવેન.

૭૨. ગાવુમ્હિ.

અંવચને ગોસ્સ ગાવ્હ વા હોતિ. વાવ્હં, ગાવં, ગવં. ગોસ્સ ગોણાદેસો ન કતો... સદ્દન્તરત્તા.

૭૩. યં પીતો.

પસઞ્ઞીતો અંવચનસ્સ યં વા હોતિ. ઇત્થિયં, ઇત્થિં. પીતોતિ કિં? દણ્ડિં, રત્તિં.

૭૪. નં ઝીતો.

ઝસઞ્ઞીતો અંવચનસ્સ નં વા હોતિ. દણ્ડિનં, દણ્ડિં. કથં ‘બુદ્ધં આદિચ્ચબન્ધુન’ન્તિ? યોગવિભાવા. ઝાતિ કિં? ઇત્થિં. ઈતિ કિં? અગ્ગિં.

૭૫. યોનં નોને પુમે.

ઝીતો યોનં નોને વા હોન્તિ યથાક્કમં પુલ્લિઙ્ગે. દણ્ડીનો, દણ્ડિને, દણ્ડી, ઝીતો ત્વેવ? ઇત્થિયો, પુમેતિ કિં? દણ્ડીનિ કુલાનિ.

૭૬. નો.

ઝીતો યોનં નો વા હોતિ પુલ્લિઙ્ગે. દણ્ડિનો તિટ્ઠન્તિ, દણ્ડિનો પસ્સ, દણ્ડી વા.

૭૭. સ્મિનો નિ.

ઝીતો સ્મિંવચનસ્સ નિ હોતિ વા, દણ્ડિનિ, દણ્ડિસ્મિં, ઝીતો ત્વેવ? અગ્ગિસ્મિં.

૭૮. અમ્બ્વાદીહિ.

અમ્બુઆદીહિ સ્મિનોનિ હોતિ વા, ફલં પતતિ અમ્બુનિ, પુપ્ફં યથા પંસુનિ આતપે કતં, વાત્વેવ? અમ્બુમ્હિ, પંસુમ્હિ.

૭૯. કમ્માદિતો.

કમ્માદિતો સ્મિનો નિ હોતિ વા. કમ્મનિ કમ્મે. કમ્મ, ચમ્મ, વેસ્મ, ભસ્મ (અસ્મ), બ્રહ્મ, અત્ત, આતુમ, ધમ્મ, મુદ્ધ. કમ્માદિતોતિ કિં? બુદ્ધે.

૮૦. નાસ્સેનો.

કમ્માદિતો નાવચનસ્સ એનો વા હોતિ. કમ્મેન, કમ્મના, ચમ્મેન, ચમ્મના, કમ્માદિતોત્વેવ? બુદ્ધેન.

૮૧. ઝલા સસ્સ નો.

ઝલતો સસ્સ નો વા હોતિ. અગ્ગિનો અગ્ગિસ્સ, દણ્ડિનો દણ્ડિસ્સ, ભિક્ખુનો ભિક્ખુસ્સ, સયમ્ભુનો સયમ્ભુસ્સ,

કથં ‘યો ચ સિસ્સો મહામુને’ તિ? (૩) ‘‘ઇતો ક્વચિ સસ્સ ટાનુબન્ધો’’તિ બ્રહ્માદીસુ પાઠા સસ્સ એ ટાનુબન્ધો.

૮૨. ના સ્માસ્સ.

ઝલતો સ્માસ્સ ના હોતિ વા. અગ્ગિના અગ્ગિસ્મા, દણ્ડિના દણ્ડિસ્મા, ભિક્ખુના ભિક્ખુસ્મા, સયમ્ભુના સયમ્ભુસ્મા.

૮૩. લા યો નં વો પુમે.

લતો યોનં વો હોતિ વા પુલ્લિઙ્ગે. ભિક્ખવો ભિક્ખૂ, સયમ્ભુવો સયમ્ભૂપુમેતિ કિં? આયૂનિ.

૮૪. જન્ત્વાદિતો નો ચ.

જન્ત્વાદિતો યોનં નો હોતિ વો ચ વા પુલ્લિઙ્ગે. જન્તુનો, જન્તવો જન્તુયો, ગોત્રભુનો, ગોત્રભુવો ગોત્રભૂ. સહભુનો, સહભુવો સહભૂ.

૮૫. કૂતો.

કૂપચ્ચયન્તતો યોનં નો વા હોતિ પુલ્લિઙ્ગે, વિદૂનો વિદૂ, વિઞ્ઞુનો વિઞ્ઞૂ, સબ્બઞ્ઞુનો સબ્બઞ્ઞૂ.

૮૬. ધલાપો-મુસ્મા.

અમુસદ્દતો યોનં લોપોવ હોતિ પુલ્લિઙ્ગે, અમૂ, પુમેત્વેવ? અમુયો અમૂનિ. વોપવાદોયં.

૮૭. ન નો સસ્સ.

અમુસ્મા સસ્સ નો ન હોતિ, અમુસ્સ, નોતિ કિં? અમુયા.

૮૮. યોલોપનિસુ દીઘો.

યોનં લોપે નિસુ ચ દીઘો હોતિ, અટ્ઠી અટ્ઠીનિ, યોલોપનિસૂતિ કિં? રત્તિયો.

૮૯. સુનંહિસુ.

એસુ નામસ્સ દીઘો હોતિ. અગ્ગીસુ, અગ્ગીનં, અગ્ગીહિ.

૯૦. પઞ્ચાદીનં ચુદ્દસન્નમ.

પઞ્ચાદીનં ચુદ્દસન્નં સુનંહિસ્વ હોતિ. પઞ્ચસુ, પઞ્ચન્નં, પઞ્ચહિ, છસુ, છન્નં, છહિ, એવં યાવ અટ્ઠરસા.

૯૧. ય્વાદો ન્તુસ્સ.

ય્વાદીસુ ન્તુસ્સ અ હોતિ. ગુણવન્તા, ગુણવન્તં, ગુણવન્તે, ગુણવન્તેન ઇચ્ચાદિ, ય્વા-દોતિ કિં? ગુણવા તિટ્ઠતિ.

૯૨. ન્તસ્સ ચ ટ વંસે.

અંસેસુ ન્તપ્પચ્ચયસ્સ ટ હોતિ વા ન્તુસ્સ ચ. યં યં હિ રાજ ભજતિ સન્તંવાયદિ વા અસં, કિચ્ચા-નકુબ્બસ્સ કરેય્ય કિચ્ચં, હિમવંવ પબ્બતં, સુજાતિમન્તોપિ અજાતિમસ્સ. યોગવિભાગેનાઞ્ઞત્રાપિ. ચક્ખુમા અન્ધિતા હોન્તિ, વગ્ગુમુદાતીરિયા પન ભિક્ખૂ વણ્ણવા હોન્તિ.

૯૩. યોસુ ઝિસ્સ પુમે.

ઝસઞ્ઞસ્સ ઇસ્સ યોસુ વા ટ હોતિ પુલ્લિઙ્ગે. અગ્ગયો અગ્ગી, ઝગ્ગહણં કિં? ઇકારન્તસમુદાયસ્સ ટ મા સિયાભિ, રત્તિયો, ઇગ્ગહણં કિં? દણ્ડિનો, પુમેતિ કિં? અટ્ઠીનિ.

૯૪. વેવોસુ લુસ્સ.

લસઞ્ઞસ્સ ઉસ્સ વેવોસુ ટ હોતિ. ભિક્ખવે, ભિક્ખવો, વેવોસૂતિ કિં? જન્તુયો, ઉગ્ગહણં કિં? સયમ્ભુવો.

૯૫. યોમ્હિ વા ક્વચિ.

યોમ્હિ ક્વચિ લસઞ્ઞસ્સ ઉસ્સ વા ટ હોતિ. હેતયો, નન્દન્તિ તં કુરયો દસ્સનેન, અજ્જેવ તં કુરયો પાપયતુ. વાતિ કિં? હેતુયો.

૯૬. પુમાલપને વેવો.

લસઞ્ઞતો ઉતો યોસ્સાલપને વેવો હોન્તિ વા પુલ્લિઙ્ગે. ભિક્ખવે, ભિક્ખવો ભિક્ખૂ, પુમેતિ કિં આયૂનિ, આલપનેતિ કિં? જન્તુયો તિટ્ઠન્તિ, લુતોત્વેવ? ધેનુયો, સયમ્ભુવો.

૯૭. સ્માહિસ્મિં નં મ્હાભિમ્હિ.

નામસ્મા પરેસં સ્માહિસ્મિન્નં મ્હા ભિમ્હિ વા હોન્તિ યથાક્કમં. બુદ્ધમ્હા બુદ્ધસ્મા, બુદ્ધેભિ બુદ્ધેહિ, બુદ્ધમ્હિ બુદ્ધસ્મિં, બહુલાધિકારાઅપવાદવિસયેપિ, દસસહસ્સિમ્હિ ધાતુયા.

૯૮. સુહિસ્વસ્સે.

અકારન્તસ્સ સુહિસ્વે હોતિ. બુદ્ધેસુ બુદ્ધેહિ.

૯૯. સબ્બાદીનં નંમ્હીચ.

અકારન્તાનં સબ્બાદીનં એ હોતિ નંમ્હિ સુહિસુ ચ. સબ્બેસં, સબ્બેસુ, સબ્બેહિ, સબ્બાદીનન્તિ કિં? બુદ્ધાનં, અસ્સેત્વેવ? અમૂસં. સબ્બ કતર કતમ ઉભય ઇતર અઞ્ઞ અઞ્ઞતર અઞ્ઞતમ (૪) ''પુબ્બપરા-વરદક્ખિણુત્તરા-ધરાનિ વવત્થાયમસઞ્ઞાયં'' (પા,૧,૧,૩૪) ય ત્ય ત એત ઇમ અમુ કિં એક તુમ્હ અમ્હ.

૧૦૦. સંસાનં.

સબ્બાદિતો નંવચનસ્સ સંસાનં હોન્તિ. સબ્બેસં, સબ્બેસાનં.

૧૦૧. ઘપા સસ્સ સ્સા વા.

સબ્બાદીનં ઘપતો સસ્સ સ્સા વા હોતિ, સબ્બસ્સા સબ્બાય, પગ્ગહણમુત્તરત્થં.

૧૦૨. સ્મિનો સ્સં.

સબ્બાદીનં ઘપતો સ્મિનો સ્સં વા હોતિ, સબ્બસ્સં સબ્બાય, અમુસ્સં અમુયા.

૧૦૩. યં.

ઘપતો સ્મિનો યં વા હોતિ, કઞ્ઞાયં કઞ્ઞાય, રત્તિયં રત્તિયા, વધુયં વધુયા, સબ્બાયં સબ્બાય, અમુયં અમુયા.

૧૦૪. તિં સભાપરિસાય.

સભાપરિસાહિ સ્મિનો તિં વા હોતિ, સભતિં સભાય, પરિસતિં પરિસાય.

૧૦૫. પદાદીહિ સિ.

એહિ સ્મિનો સિ હોતિ વા, પદસિ પદસ્મિં, બિલસિ બિલસ્મિં.

૧૦૬. નાસ્સ સા.

પદાદીહિ નાસ્સ સા હોતિ વા, પદસા પદેન, બિલસા બિલેન.

૧૦૭. કોધાદીહિ.

એહિ નાસ્સ સા હોતિ વા, કોધસા કોધેન, અત્થસા અત્થેન.

૧૦૮. અતેન.

અકારન્તતો પરસ્સ નાવચનસ્સ એનાદેસો હોતિ, બુદ્ધેન, અતોતિ કિં? અગ્ગિના.

૧૦૯. સિસ્સો.

અકારન્તતો નામસ્મા સિસ્સ ઓ હોતિ, બુદ્ધો, અતોત્વેવ? અગ્ગિ.

૧૧૦. ક્વચે વા.

અકારન્તતો નામસ્મા સિસ્સ એ હોતિ વા ક્વચિ, વનપ્પગુમ્બે યથા કુસ્સિતગ્ગે. અપવાદવિસયેપિ બહુલંવીધાના-સુખે દુક્ખે . વાતિ કિં? વનપ્પગુમ્બો ક્વચીતિ કિં? પક્ખે સબ્બત્થ મા હોતુ.

૧૧૧. અં નપુંસકે.

અકારન્તતો નામસ્મા સિસ્સ અં હોતિ નપુંસકલિઙ્ગે. રૂપં.

૧૧૨. યોનં નિ.

અકારન્તતો નામસ્મા યોનં નિ હોતિ નપુંસકે. સબ્બાનિ રૂપાનિ, નિચ્ચવિધાને ફલં એકચ્ચાદિસબ્બાદીનં પઠમાયં.

૧૧૩. ઝલા વા.

ઝલતો યોનં નિ હોતિ વા નપુંસકે, અટ્ઠીનિ અટ્ઠી, આયૂનિ આયૂ.

૧૧૪. લોપો.

ઝલતો યોનં લોપો હોતિ, અટ્ઠી, આયૂ, અગ્ગી, ભિક્ખૂ, ઝલાત્વેવ? અગ્ગયો. પગેવ કસ્મા ન હોતિ? અન્તરઙ્ગત્તા અકારસ્સ.

૧૧૫. જન્તુહેત્વીઘપેહિ વા.

જન્તુહેતૂહિ ઈકારન્તેહિ ઘપ સઞ્ઞેહિ ચ પરેસં યોનં વા લોપો હોતિ, જન્તૂ જન્તુયો, હેતૂ હેતુયો, દણ્ડી દણ્ડિયો, કઞ્ઞા કઞ્ઞાયો, રત્તી રત્તિયો, ઇત્થી ઇત્થિયો, ધેનૂ ધેનુયો, વધૂ વધુયો.

૧૧૬. યે પસ્સિવણ્ણસ્સ.

પસઞ્ઞસ્સ ઇવણ્ણસ્સ લોપો હોતિ વા યકારે, રત્યો રત્યા, રત્યં, પોક્ખરઞ્ઞો, પોક્ખરઞ્ઞા, પોક્ખરઞ્ઞં, વા ત્વેવ? રત્તિયો, પસ્સાતિ કિં? દણ્ડિયો, ઇવણ્ણસ્સાતિ કિં? ધેનુયો વધુયો. કથં 'અનુઞ્ઞાતો અહં મત્યા'તિ? 'યે પસ્સા'તિ યોગવિભાગા.

૧૧૭. ગસીનં.

નામસ્મા ગસીનં લોપો હોતિ વિજ્ઝન્તરાભાવે, ભો પુરિસ, અયં, દણ્ડી.

૧૧૮. અસઙ્ખ્યેહિ સબ્બાસં.

અવિજ્જમાનસઙ્ખ્યેહિ પરાસં સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો હોતિ, ચ વા એવ એવં, એતસ્માયેવ લિઙ્ગા અસઙ્ખ્યેહિ સ્યાદ્યુપ્પત્તિ અનુમીયતે.

૧૧૯. એકત્થતાયં.

એકત્થીભાવે સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો હોતિ બહુલં, પુત્તીયતિ, રાજપુરિસો, વાસિટ્ઠો, ક્વચિ ન હોતિ બહુલં વિધાના-પરન્તપો, ભગન્દરો, પરસ્સપદં, અત્તનોપદં, ગવમ્પતિ, દેવાનંપિયતિસ્સો, અન્તેવાસી, જનેસુતો મમત્તં મામકો.

૧૨૦. પુબ્બસ્મામાદિતો.

અમાદેકત્થા પુબ્બં યદેકત્થં તતો પરાસં સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો હોતિ. અધિત્થિ. ઇધ ન હોતિ બહુલં

વિધાના યથાપત્થીયા, યથાપરિસાય, પુબ્બસ્માતિ કિં? ગામગતો.

૧૨૧. નાતોમ પઞ્ચમિયા.

અમાદેકત્થા પુબ્બં યદેકત્થમકારન્તં, તતો પરાસં સબ્બાસં વિભત્તીનં લોપો ન હોતિ, અન્તુ, ભવત્યપઞ્ચમ્યા, ઉપકુમ્ભં, અપઞ્ચમિયાતિ કિં? ઉપકુમ્ભા આનય.

૧૨૨. વા તતિયાસત્તમિનં.

અમાદેકત્થા પુબ્બં યદેકત્થમકારન્તં, તતો પરાસં તતિયાસત્થમીનં વા અં હોતિ, ઉપકુમ્ભેન કતં, ઉપકુમ્ભં કતં, ઉપકુમ્તે નિધેહિ, ઉપકુમ્ભં નિધેહિ.

૧૨૩. રાજસી નામ્હિ.

નામ્હિ રાજસ્સિ વા હોતિ, સબ્બદત્તેન રાજિના, વાત્વેવ? રઞ્ઞા.

૧૨૪. સુનંહિસૂ.

રાજસ્સ ઊ હોતિ વા સુનંહિસુ, રાજૂસુ રાજેસુ, રાજૂનં રઞ્ઞં, રાજૂહિ રાજેહિ.

૧૨૫. ઇમસ્સાદિત્થિયંટે.

ઇમસદ્દસ્સાનિત્થિયં ટે હોતિ વા સુનંહિસુ, એસુ ઇમેસુ, એસં ઇમેસં, એસિ ઇમેહિ, અનિત્થિયન્તિ કિં? ઇમાસુ, ઇમાસં, ઇમાહિ.

૧૨૬. નામ્હ નિમિ.

ઇમસદ્દસ્સાનિત્થિયં નામ્હિ અનઇમિઇચ્ચાદેસા હોન્તિ, અનેન ઇમીના, અનિત્થિયંત્વેવ? ઇમાય.

૧૨૭. સિમ્હ નપુંસકસ્સાયં.

ઇમસદ્દસ્સાનપુંસકસ્સ અયં હોતિ સિમ્હિ, અયં પુરિસો, અયં ઇત્થી, અનપુંસકસ્સાતિ કિં? ઇમં.

૧૨૮. ત્યતેતાનં તસ્સ સો.

ત્યતેતાનમનપુંસકાનં તસ્સ સો હોતિ સિમ્હિ, સ્યો પુરિસો, સ્યા ઇત્થી, એવં સો, સા, એસો, એસા, અનપુંસકસ્સેત્વેવ? ત્યં, તં, એતં.

૧૨૯. મસ્સામુસ્સ.

અનપુંસકસ્સામુસ્સ મકારસ્સ **સો** હોતિ સિમ્હિ, અસુ પુરિસો, અસુ ઇત્થી.

૧૩૦. કે વા.

અમુસ્સ મસ્સ કે વા સો હોતિ, અસુકો અમુકો, અસુકા અમુકા, અસુકં અમુકં, અસુકાનિ અમુકાનિ.

૧૩૧. તતસ્સ નો તબ્બાસુ.

તસદ્દસ્સ તસ્સ નો વા હોતિ સબ્બાસુ વિભત્તીસુ, ને તે નાયો તાયો, નં તં, નાનિ તાનિ ઇચ્ચાદિ.

૧૩૨. ટ સસ્માસ્મિંસ્સાયસ્સંસ્સાસંમ્હામ્હિસ્વિ મસ્સ ચ.

સાદીસ્વિમસ્સ તતસ્સ ચ ટો વા હોતિ, અસ્સ ઇમસ્સ, અસ્મા ઇમસ્મા, અસ્મિં ઇમસ્મિં, અસ્સાય ઇમિસ્સાય, અસ્સં ઇમિસ્સં, અસ્સા ઇમિસ્સા, આસં ઇમાસં, અમ્હા ઇમમ્હા, અમ્હિ ઇમમ્હિ, અસ્સ તસ્સ, અસ્મા તસ્મા, અસ્મિં તસ્મિં, અસ્સાય તસ્સાય, અસ્સં તસ્સં, અસ્સા તસ્સા, આસં તાસં, અમ્હા તમ્હા, અમ્હિ તમ્હિ, સ્સાયાદિગ્ગહણમાદેસન્તરે મા હોતૂતિ.

૧૩૩. ટે સિસ્સિસિસ્મા.

ઇસિસ્મા સિસ્સ ટે વા હોતિ, 'યો ન્વજ્જ વિનયે કઙ્ખં, અત્થધમ્મવિદૂ ઇસે', વાત્વેવ? ઇસિ.

૧૩૪. દુતિયસ્સ યોસ્સ.

ઇસિસ્મા પરસ્સ દુતિયાયોસ્સ ટે વા હોતિ, 'સમણે બ્રાહ્મણે વન્દે, સમ્પન્નચરણે ઇસે', વાત્વેવ? ઇસયો પસ્સ, દુતિયસ્સાતિ કિં? ઇસયો તિટ્ઠન્તિ.

૧૩૫. એકચ્ચાદીહ તો.

અકારન્તેહિ એકચ્ચાદીહિ યોનં ટે હોતિ, એકચ્ચે તિટ્ઠન્તિ, એકચ્ચે પસ્સ, અતોતિ કિં? એકચ્ચાયો, એવં એસ સ પઠમ.

૧૩૬. ન નિસ્સ ટા.

એકચ્ચાદીહિ પરસ્સ નિસ્સ ટા ન હોતિ, એકચ્ચાનિ.

૧૩૭. સબ્બાદીહી .

સબ્બાદીહિ પરસ્સ નિસ્સ ટા ન હોતિ, સબ્બાનિ.

૧૩૮. યોનમેટ.

અકારન્તેહિ સબ્બાદીહિ યોનમેટ હોતિ, સબ્બે તિટ્ઠન્તિ, સબ્બે પસ્સ, અતોત્વેવ? સબ્બાયો.

૧૩૯. નાઞ્ઞં ચનામપ્પધાના.

નામભૂતેહી અપ્પધાનેહિ ચ સબ્બાદીહિ યં વુત્તં, યઞ્ચાઞ્ઞં સબ્બાદિકારિયં, તં ન હોતિ, તે સબ્બા, તે પિયસબ્બા, તે અતિસબ્બા.

૧૪૦. તતિયત્થયોગે.

તતિયત્થેન યોગે સબ્બાદીહિ યં વુત્તં, યઞ્ચાઞ્ઞં સબ્બાદિ કારિયં, તં ન હોતિ, માસેન પુબ્બાનં માસપુબ્બાનં.

૧૪૧. ચત્થસમાસે.

ચત્થસમાસવિસયે સબ્બાદીહિ યં વુત્તં, યઞ્ચાઞ્ઞં સબ્બાદિકારિયં, તં ન હોતિ, ઇક્ખિણુત્તરપુબ્બાનં, સમાસેતિ કિં? અમુસઞ્ચ તેસઞ્ચ દેહિ.

૧૪૨. વેટ.

એત્થસમાસવિસધય સબ્બાદીહિ યધસ્સટ વુત્તો, તસ્સ વા હોતિ, પુઞ્ઞુત્તરે, પુબ્બુત્તરા.

૧૪૩. પુબ્બાદીહિ છહી.

એતેહિ પુબ્બાદીહિ છહિ સવિસયે એટ વા હોતિ, પુબ્બે પુબ્બા, પરે પરા, અપરે અપરા, દક્ખિણે દક્ખિણા, ઉત્તરે ઉત્તરા, અધરે અધરા, છહિતિકિં? યે.

૧૪૪. મનાદીહિ સ્મિંસંનાસ્માનં સિસોઓસાસા.

મનાદીહિ સ્મિમાદીનં સિસોઓસાસા વા હોન્તિ યથાક્કમં, મનસિ મનસ્મિં, મનસો મનસ્સ, મનો મનં, મનસા મનેન, મનસા મનસ્મા, કથં ‘પુત્તો જાતો અચેતસો, હિત્વા યાતિ સુમેધસો, સુદ્ધુત્તરવાસસા, હેમકપ્પનવાસસે’તિ?

સકત્થેણત્થા. મનતમ તપ તેજ સિર ઉર વચ ઓજ રજયસ પય (૬) ‘‘સરવયા-યવાસચેતા જલાસયાક્ખયલોહપટમનેસુ’’.

૧૪૫. સતો સબ ભે.

સન્થસદ્દસ્સ સબ ભવતિ ભકારે, સબ્ભિ.

૧૪૬. ભવતો વા ભોન્તો ગયોનાસે.

ભવન્તસદ્દસ્સ ભોન્તાદેસો વા હોતિ ગયોનાસે, ભોન્ત ભવં, ભોન્તો ભવન્તો, ભોતા ભવતા, ભોતો ભવતો, ભો ઇતિ આમન્તણે નિપાતો ‘કુતો નુ આગચ્છથ ભો તયો જના’, એવં ભવન્તતિ, ભદ્દેતિ સદ્દન્થરેન સિદ્ધં, સદ્ધન્થઇતિ દસ્સ દ્વિભાવેન.

૧૪૭. સિસ્સાગ્ગિતો નિ.

અગ્ગિસ્મા સિસ્સ નિ યોતિ વા, અગ્ગિનિ અગ્ગિ.

૧૪૮. ન્તસ્સં.

સિમ્હિ ન્તપ્પચ્ચયસ્સ અં હોતિ વા, ગચ્છં ગચ્છન્તો.

૧૪૯. ભૂતો.

ભૂધાતુતો ન્તસ્સ અં હોતિ સિમ્હિ નિચ્ચં પુનબ્બિધાના, ભવં.

૧૫૦. મહન્તારહન્તાનં ટા વા.

સિમ્હિ મહન્તારહન્તાનં ન્તસ્સ ટા વા હોતિ, મહા મહં, અરહા અરહં.

૧૫૧. ન્તુસ્સ.

સિમ્હિ ન્તુસ્સ ટા હોતિ, ગુણવા.

૧૫૨. અંડં નપુંસકે.

ન્તુસ્સ અંડં હોન્તિ સિમ્હિ નપુંસકે, ગુણવં કુલં, ગુણવન્તં કુલં, નપુંસકેતિં કિં? સીલવા ભિક્ખુ.

૧૫૩. હિમવતો વા ઓ.

હિમવતો સિમ્હી ન્તુસ્સ ઓ વા હોતિ, હિમવન્તો હિમવા.

૧૫૪. રાજાદિયુવાદિત્વા.

રાજાદીહિયુવાદીહિ ચ સિસ્સ આ હોતિ, રાજા, યુવા. રાજ બ્રહ્મ સખ અત્ત આતુમ (૭) ‘‘ધમ્મો વાઞ્અત્થે’’ દળ્હધમ્મા, અસ્મ, (૮) ‘‘ઇમો ભાવે’’ અણિમા, (મહિમા, ગરિમા) લઘિમા, યુવ સા સુવા મઘવ પુમ વત્તહ.

૧૫૫. વામ્હાનઙ.

રાજાદીનં યુવાદીનં ચ આનઙ હોતિ વા અંમ્હિ, રાજાનં રાજં, યુવાનં યુવં.

૧૫૬. યોનમાનો.

રાજાદીહિ યુવાદીહિ ચ યોનં આનો વા હોતિ, રાજાનો યુવાનો, વા ત્વેવ? રાજા રાજે, યુવા યુવે.

૧૫૭. આયોનો ચ સખા.

સખતો યોન માયો નો હોન્તિ વા આનો ચ, સખાયો, સખિનો, સખાનો, વા ત્વેવ? સખા, સખે.

૧૫૮. ટે સ્મિનો.

સખતો સ્મિનો ટે હોતિ, સખે, નિચ્ચત્થો-યમારમ્ભો.

૧૫૯. નોનાસેસ્વિ.

સખસ્સ ઇ હોતિ નોનાસેસુ, સખિનો, સખિના, સખિસ્સ.

૧૬૦. સ્માનંસુ વા.

સખસ્સ ઇ વા હોતિ સ્માનંસુ, સખિસ્મા સખસ્મા, સખીનં સખાનં.

૧૬૧. યોસ્વંહિસુ ચારઙ.

સખસ્સ આરઙ વા હોતિ યોસ્વંહિસુ સ્માનંસુ ચ, સખારો સખાયો, સખારેસુ સખેસુ, સખારં સખં, સખારેહિ સખેહિ, સખારા સખા, સખસ્મા, સખારાનં સખાનં.

૧૬૨. લ્થુપિતાદીનમસે.

લ્તુપ્પચ્ચયન્તાનં પિતાદીનં ચ આરઙ હોતી સતો-ઞ્અત્ર, કત્તારો, પિતરો, કત્તારં, પિતરં, કત્તારા, પિતરા, કત્તરિ, પિતરિ, અસેતિ કિં? કત્તુનો, પિતુનો.

૧૬૩. નમ્હિ વા.

નમ્હિ લ્તુપિતાદીનુમાનઙ વા હોતિ, કત્તારાનં કત્તૂનં, દિતરાનં પિતુન્નં.

૧૬૪. આ.

નમ્હિ લ્તુપિતાદીનમા વા હોતી, કત્તાનં કત્તૂનં, પીતાનં પિતુન્નં.

૧૬૫. સલોપો.

લ્તુપિતાદિહિ સસ્સ લોપો વા હોતિ, કત્થુ કત્થુનો, સકમન્તાતુ સકમન્ધાતુનો, પીતુ પિતુનો.

૧૬૬. સુહિસ્વારઙ.

સુહિસુ લ્તુપિતાદીનમારઙ વા હોતિ, કત્તારેસુ કત્તૂસુ, પિતરેસુ પિતૂસુ, કત્તારેહિ કત્તૂહિ, પિતરેહિ પીતૂહી.

૧૬૭. નજ્જાયોસ્મામ.

યોસુ નદિસદ્દસ્સ આમ વા હોતિ, નજ્જાયો નદિયો.

૧૬૮. ટિ કતિમ્હા.

કતિમ્હા ધયાનં ટિ હોતિ, કતિ તિટ્ઠન્તિ, કતિ પસ્સ.

૧૬૯. ટ પઞ્ચાદીહિ ચુદ્દસહિ.

પઞ્ચાદીહિ ચુદ્દસહિ સંખ્યાહિ યોનં ટો હોતિ પઞ્ચ, પઞ્ચ, એવં યાવ અટ્ઠારસા. પઞ્ચાદીહીતિ કિં? દ્વે, તયો, ચત્તારો, ચુદ્દસહીતિ કિં? દ્વે વિસતિયો.

૧૭૦. ઉભગોહિ ટો.

ઉભગોહિ યોનં ટો હોતિ, ઉભો, ઉભો, ગાવો, ગાવો, કથં ‘ઇમેકરત્થિં ઉભયો વસામા’તિ? ટોમ્હિ યકારાગમો.

૧૭૧. આરઙ સ્મા.

આરવાદેસતો યોનં ટો હોતિ, સખારો, કત્તારો, પિતરો.

૧૭૨. ટોટે વા.

આરવાદેસમ્હા યોનં ટોટે વા હોન્તિ યથાક્કમં, સખારો, સખારે સખાયો, ટોગ્ગહણં લાઘવત્થં.

૧૭૩. ટા નાસ્માનં.

આરવાદેસમ્હા નાસ્માનં ટા હોતિ, કત્તારા, કત્તરા. ક્વચિ વા હોતિ બયુલાધિકારા, એતાદિસા સખારમ્હા.

૧૭૪. ટિ સ્મિનો.

આરવાદેસમ્હા સ્મિનો ટિ હોતિ, કત્તરિ, વિતરિ.

૧૭૫. દિવાદિતો.

દિવાદીહિ નામેહિ સ્મિનો ટિ હોતિ, દિવિ, ભુવિ. નિચ્ચં વકારાગમો.

૧૭૬. રસ્સારઙ.

સ્મિમ્હિ આરો રસ્સો હોતિ, કત્તરિ, નત્તરિ.

૧૭૭. પિતાદીનમનત્વાદીનં.

નત્વાદિવજ્જિતાનં પિતાદીનમારો રસ્સો હોતિ સબ્બાસુ વિભત્તીસુ, પિતરો, પિતરં, અનુત્વાદીનન્તિ કિં? નત્તારો.

૧૭૮. યુવાદીનં સુહિસ્વાનઙ.

સુહિસુ યુવાદીનં આનઙ હોતિ, યુવાનેસુ, યુવાનેહિ.

૧૭૯. નોનાનેસ્વા.

એસુ યુવાદીનમા હોતિ, યુવાનો, યુવાના, યુવાને.

૧૮૦. સ્માસ્મિન્નં નાને.

યુવાદીહિ સ્માસ્મિન્નં નાને હોન્તિ યથાક્કમં, યુવાના, યુવાને.

૧૮૧. યોનં નોને વા.

યુવાદીહિ યોનં નોને વા હોન્તિ યથાક્કમં, યુવાનો, યુવાને, વાતિ કિં? યુવે પસ્સ, નોગ્ગહણં લાઘવત્થં.

૧૮૨. ઇતો ઞ્ઞત્થે પુમે.

અઞ્ઞપદત્થે વત્તમાના ઇકારન્તતો નામસ્મા યોનં નોને વા હોન્તિ યથાક્કમં પુલ્લિઙ્ગે, તોમરઙ્કુસપાણિનો, તોમરઙ્કુસપાણિને, વાત્વેવ? તોમરઙ્કુસપાણયો, અઞ્ઞત્થેતિ કિં? પાણયો.

૧૮૩. ને સ્મિનો ક્વચિ.

અઞ્ઞપદત્થે વત્થમાના ઇકારન્તતો નામસ્મા સ્મિનો ને હોતિ વા ક્વચિ પુલ્લિઙ્ગે, કતઞ્ઞુમ્હિ ચ પોસમ્હિ, સીલવન્તે અરિય વુત્તિને, વાત્વેવ? અરિયવુત્તિમ્હિ, પુમેત્વેવ? અરિયવુત્તિયા.

૧૮૪. પુમા.

પુમસદ્દતો સ્મિનો યં વુત્તં, તં વા હોતિ, પુમાને પુમે.

૧૮૫. નાម્હિ.

પુમસ્સ નામ્હિ યં વુત્તં, તં વા હોતિ, પુમાના પુમેન.

૧૮૬. સુમ્હા ચ.

પુમસ્સ સુમ્હિ યં વુત્તં, તં આ ચ વા હોતિ, પુમાનેસુ, પુમાસુ પુમેસું.

૧૮૭. ગસ્સં.

પુમસદ્દતો ગસ્સ અં વા હોતિ, ભો પુમં ભો પુમ, ભો ઇત્તિપુમં ભો ઇત્થિપુમ.

૧૮૮. સાસ્સંસે ચાનઙ.

સાસદ્દસ્સ આનઙ હોતિ અંસે ગે ચ, સાનં, સાનસ્સ, ચભા સાન.

૧૮૯. વત્તહા સનંનં નોનાનં.

વત્તહા સનંનં નોનાનં હોન્તિ યથાક્કમં, વત્તહાનો, વત્તહાનાનં.

૧૯૦. બ્રહ્મસ્સુ વા.

બ્રહ્મસ્સ ઉ વા હોતિ સનંસુ, બ્રહ્મુનો બ્રહ્મસ્સ, બ્રહ્મૂનં બ્રહ્માનં.

૧૯૧. નામ્હિ.

બ્રહ્મસ્સ ઉ હોતિ નામ્હિ, બ્રહ્મુના.

૧૯૨. પુમકમ્મથામદ્ધાનં વા સસ્માસુ ચ.

પુમાદિનમુ હોતિ વા સસ્માસુ નામ્હિ ચ, પુમુનો પુમસ્સ, પુમુના પુમાના, પુમુના પુમાના, કમ્મુનો કમ્મસ્સ, કમ્મુના કમ્મસ્મા, કમ્મુના કમ્મના, થામુનો થામસ્સ, થામુના થામસ્મા, થામુના થામેન, અદ્ધુનો અદ્ધસ્સ, અદ્ધુના અદ્ધસ્મા, અદ્ધુના અદ્ધના.

૧૯૩. યુવા સસ્સિનો.

યુવા સસ્સ વા ઇનો હોતિ, યુવિનો યુવસ્સ.

૧૯૪. નો-ત્તાતુમા.

અત્તાતુમેહિ સસ્સ નો હોતિ વા, અત્તનો અત્તસ્સ, આતુમનો આતુમસ્સ.

૧૯૫. સુહીસુ નક.

અત્તઆતુમાનં સુહિસુ વા નક હોતિ, અત્તનેસુ અત્તેસુ આતુમનેસુ આતુમેસુ, અત્તનેહિ અત્તેહિ આતુમનેહિ આતુમેહિ, કથં 'વેરિનેસુ'તિ? 'નક' ઇતિ યોગવિભાગા.

૧૯૬. સ્માસ્સ ના બ્રહ્મા ચ.

બ્રહ્મા અત્તઆતુમેહિ ચ સ્વાસ્સ ના હોતિ, બ્રહ્મુના, અત્તના, આતુમના.

૧૯૭. ઇમેતાનમેનાન્વાદેસે દુતિયાયં.

ઇમએતસદ્દાનં કથિતાનુકથનવિસયે દુતિયાયમેનાદેસો હોતિ, ઇમં ભિક્ખું વિનયમજ્ઝાપય, અથો એનં ધમ્મમજ્ઝાપય, ઇમે ભિક્ખૂ વિનયમજ્ઝાપય, અથો એને ધમ્મમજ્ઝાપય, એવમેતસ્સ ચ યોજનિયં.

૧૯૮. કિસ્સ કો સબ્બાસુ.

સબ્બાસુ વિભત્તિસુ કિસ્સ કો હોતિ, કો, એક, કા, કાયો, કં, કાનિ, કેનેચ્ચામિ.

૧૯૯. કિ સસ્મિંસુ વાનિત્થિયં.

અનિત્થિયં કિસ્સ કિ વા હોતિ સસ્મિંસુ, કિસ્સ કસ્સ, કિસ્મિં કસ્મિં, અનિત્થિયન્તિ કિં? કસ્સા, કસ્સં.

૨૦૦. કિમંસિસુ સહ નપુંસકે.

અંસિસુ સહ તેહિ કિંસદ્દસ્સ કિં હોતિ નપુંસકે. કિં, કિં, નપુંસકેતિ કિં? કો, કં.

૨૦૧. ઇમસ્સિદં વા.

અંસિસુ સહ તેતિ ઇમસ્સ ઇદં હોતિ વા નપુંસકે, ઇદં ઇમં, ઇદં ઇમં.

૨૦૨. અમુસ્સાદું.

અંસિસુ સહ તેહિ અમુસ્સ અદું હોતિ વા નપુંસકે, અદું અમું, અદું અમું.

૨૦૩. સુમ્હામુસ્સાસ્મા.

અમ્હસ્સ અસ્મા હોતિ વા સુમ્હિ, ભત્તિરસ્માસુ યા તવ, વા ત્વેવ? અમ્હેસુ.

૨૦૪. નંમ્હિ તિચતુન્નમિત્થિયં તિસ્સચતસ્સા.

નંમ્હિ તિચતુન્નં તિસ્સચતસ્સા હોન્તિ ઇત્થિયં યથાક્કમં, તિસ્સન્નં ચતસ્સન્નં, ઇત્થિયન્તિ કિં? તિણ્ણં ચતુન્નં.

૨૦૫. તિસ્સોચતસ્સો યોમ્હિ સવિભત્તીનં.

વિભત્તિસહિતાનં તિચતુન્નં યોમ્હિ તિસ્સો ચતસ્સો હોન્તિ ઇત્થિયં યથાક્કમં, તિસ્સો ચતસ્સો.

૨૦૬. તીણિચત્તારિ નપુંસકે.

યોમ્હિ સવિભત્તીનં તિચતુન્નં યથાક્કમં તીણિચત્તારિ હોન્તિ નપુંસકે, તીણિ. ચત્તારિ.

૨૦૭. પુમે તયો ચત્તારો.

યોમ્હિ સવિભત્તીનં તિચતુન્નં તયોચત્તારો હોન્તિ યથાક્કમં પુલ્લિઙ્ગે, તયો, ચત્તારો.

૨૦૮. ચતુરો વા ચતુસ્સ.

ચતુસદ્દસ્સ સવિભત્તિસ્સ યોમ્હિ ચતુરો વા હોતિ પુલ્લિઙ્ગે, ચતુરો જના સંવિધાય, કથં 'ચતુરો નિમિત્તે નાદ્દસ્સાસિ'ન્તિ? લિઙ્ગવિપલ્લાસા.

૨૦૯. મયમસ્મામ્હસ્સ.

યોસ્વમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સ મયમસ્મા વા હોન્તિ યથાક્કમં, મયં, અસ્મા, અમ્હે.

૨૧૦. નંસેસ્વસ્માકંમમં.

નંસેસ્વમુસ્સ સવિભત્તિસ્સ અસ્માકં મમં હોન્તિ વા યથાક્કમં, અસ્માકં, અમ્હાકં, મમં મમ.

૨૧૧. સિમ્હ-હં.

સિમ્હિ અમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સ અહં હોતિ, અહં.

૨૧૨. તુમ્હસ્સ તુવંત્વમમ્હિ ચ.

અંમ્હિ સિમ્હિ ચ તુમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સ તુવંત્વં હોન્તિ યથાક્કમં, તુવં, ત્વં.

૨૧૩. તયાતયીનં ત્વ વા તસ્સ.

તુમ્હસ્સ તયાતયીનં તકારસ્સ ત્વ હોતિ વા, ત્વયા તયા, ત્વયિ તયિ.

૨૧૪. સ્માહિ ત્વમ્હા.

સ્વામ્હિ તુમ્હસ્સ સવિભત્તિસ્સ ત્વમ્હા હોતિ વા, પત્તા નિસ્સં સયં ત્વમ્હા, વા ત્વેવ? ત્વયા.

૨૧૫. ન્તન્તૂનંન્તોયોમ્હી પઠમે.

પઠમે યોમ્હિ ન્તન્તૂનં સવિભત્તીનં ન્તોઇચ્ચાદેસો વા હોતિ, ગચ્છન્તો, ગચ્છન્તા, ગુણવન્તો ગુણવન્તા.

૨૧૬. તં નંમ્હિ.

નંમ્હિ ન્તન્તૂનં સવિભત્થીનં તં વા હોતિ, ગચ્છતં **ગચ્છન્તાનં**, ગુણવતં ગુણવન્તાનં.

૨૧૭. તોતાતિતા સસ્માસ્મિંનાસુ.

સાદીસુ ન્તન્તૂનં સવિભત્તીનં તોતાતિતા હોન્તિ વા યથાક્કમં, ગચ્છતો ગચ્છન્તસ્સ, ગુણવતો ગુણવન્તસ્સ, ગચ્છતા ગચ્છન્તમ્હા, ગુણવતા ગુણવન્થમ્હા, ગચ્છતિ ગચ્છન્તે, ગુણવતિ ગુણવન્તે, ગચ્છતા ગચ્છન્તેન, ગુણવતા ગુણવન્તેન.

૨૧૮. ટટાઅં ગે.

ગે પરે ન્તન્તૂનં સવિભત્તીનં ટટાઅં ઇચ્ચાદેસા હોન્તિ, ભો ગચ્છ, ભો ગચ્છા, ભો ગચ્છં, તો ગુણવ, ભો ગુણવા, ભો ગુણવં.

૨૧૯. યોમ્હિ દ્વિન્નં દુવેદ્વે.

યોમ્હી દ્વીસ્સ સવિભત્તિસ્સ દુવેદ્વે હોન્તિ પચ્ચેકં, દુવે, દ્વે.

૨૨૦. દુવિન્નં નંમ્હિ વા. નંમ્હિ દ્વિસ્સ સવિભત્તિસ્સ દુવિન્નં હોતિ વા, દુવિન્નં, દ્વિન્નં.

૨૨૧. રાજસ્સ રઞ્ઞં. નંમ્હિ રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સ રઞ્ઞં હોતિ વા, રઞ્ઞં રાજાનં.

૨૨૨. નાસ્માસુ રઞ્ઞા. નાસ્માસુ રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સ રઞ્ઞા હોતિ, રઞ્ઞા કતં, રઞ્ઞા નિસ્સટં.

૨૨૩. રઞ્ઞો રઞ્ઞસ્સ રાજિનો સે. સે રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સ રઞ્ઞો રઞ્ઞસ્સ રાજિનો હોન્તિ, રઞ્ઞો, રઞ્ઞસ્સ, રાજિનો.

૨૨૪. સ્મિમ્હિ રઞ્ઞેરાજિનિ. સ્મિમ્હિ રાજસ્સ સવિભત્તિસ્સ રઞ્ઞે રાજિનિ હોન્તિ, રઞ્ઞે, રાજિનિ.

૨૨૫. સમાસે વા. સમાસવિસયે એતે આદેસા રાજસ્સ વા હોન્તિ, કાસિરઞ્ઞા કાસિરાજેન, કાસિરઞ્ઞા કાસિરાજસ્મા, કાસિરઞ્ઞો કાસિરાજસ્સ, કાસિરઞ્ઞે કાસિરાજે.

૨૨૬. સ્મિમ્હિ તુમ્હામ્હાનં તયિમયિ. સ્મિમ્હિ તુમ્હઅમુસદ્દાનં સવિભત્તીનં તયિમયિ હોન્તિ યથાક્કમં, તયિ, મયિ.

૨૨૭. અંમ્હિ તં મં તવં મમં.

અંમ્હિ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તં મં તવં મમં હોન્તિ યથાક્કમં, તં, મં, તવં, મમં,

૨૨૮. નાસ્માસુ તયામયા.

નાસ્માસુ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તયામયા હોન્તિ યથાક્કમં, તયા કતં, મયા કતં, તયા નિસ્સટં, મયા નિસ્સટં.

૨૨૯. તવ મમ તુય્હં મય્હં સે.

સે તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તવ મમ તુય્હં મય્હં હોન્તિ યથાક્કમં, તવ, તુય્હં, મમ, મય્હં.

૨૩૦. ઙંઙાકં નંમ્હિ.

નંમ્હિ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં ઙંઙાકં હોન્તિ પચ્ચેકં, તુમ્હં, તુમ્હાકં, અમ્હં, અમ્હાકં, યથાસઙ્ખ્યમત્ર ન વિવચ્છતે.

૨૩૧. દુતિયે યોમ્હિ વા.

તુમ્હઅમ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં પચ્ચેકં ઙંઙાકં વા હોન્તિ યોમ્હિ દુતિયે, તુમ્હં, તુમ્હાકં, તુમ્હે, અમ્હં, અમ્હાકં, અમ્હે.

૨૩૨. અપાદાદો પદતેકવાક્યે.

ઇદમધિકતં વેદિતબ્બં. પજ્જતે-નેનત્થોતિ પદં-સ્યાદ્યન્તં ત્યાદ્યન્તં ચ, પદસમૂહો વાક્યં.

૨૩૩. યોનંહિસ્વપઞ્ચમ્યા વોનો.

અપઞ્ચમિયા યોનંહિસ્વપાદાદો વત્તમાનાનં પદસ્મા પરેસં એકવાક્યે ઠિતાનં તુમ્હામ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં વોનો હોન્તિ વા યથાક્કમં, તિટ્ઠથ વો, તિટ્ઠથ તુમ્હે, તિટ્ઠામ નો, તિટ્ઠામ મયં, પસ્સતિ વો, પસ્સતિ તુમ્હે, પસ્સતિ નો, પસ્સતિ અમ્હે, દીયતે વો, દીયતે તુમ્હં, દીયતે નો, દીયતે અમ્હં, ધનં વો, ધનં તુમ્હં, ધનં નો ધનં અમ્હં, કતં વો, કતં તુમ્હેહિ, કતં નો, કતં અમ્હેહિ, અપઞ્ચમ્યાતિ કિં? નિસ્સટં તુમ્હેહિ, નિસ્સટં અમ્હેહિ, અપાદાદોત્વેવ? 'બલઞ્ચ ભિક્ખૂનમનુપ્પદિન્નં, તુમ્હેહિ પુઞ્ઞં પસુતં અનપ્પકં', પદતોત્વેવ? તુમ્હે તિટ્ઠથ, એકવાક્યેત્વેવ? દેવદત્તો તિટ્ઠતિ ગામે, તુમ્હે તિટ્ઠથ નગરે, સવિભત્તીનંત્વેવ? અરહતિ ધમ્મો તુમ્હાદિસાનં, અરહતિ ધમ્મો અમ્હાદિસાનં.

૨૩૪. તેમે નાસે.

નામ્હિ સે ચ અપાદાદો વત્તમાનાનં પદસ્મા પરેસં એકવાક્યે ઠિતાનં તુમ્હામ્હસદ્દાનં સવિભત્તીનં તેમે વા હોન્તિ યથાક્કમં, કતં તે, કતં તયા, કતં મે, કતં મયા, દીયતે તે, દીયતે તવ દીયતે મે, દીયતે મમ, ધનં તે, ધનં તવ, ધનં મે, ધનં મમ.

૨૩૫. અન્વાદેસે.

કથિતાનુકથનવિસયે તુમ્હઅમ્હ-સદ્દાનમાદેસા નિચ્ચં ભવન્તિ પુનબ્બિધાના, ગામો તુમ્હં પરિગ્ગહો, અથો જનપદો વો પરિગ્ગહો.

૨૩૬. સપુબ્બા પઠમન્તા વા.

વિજ્જમાનપુબ્બસ્મા પઠમન્તા પરેસં તુમ્હઅમ્હસદ્દાનમાદેસા વા હોન્તિ અન્વાદેસેપિ, ગામે પટો તુમ્હાકં, અથો નગરે કમ્બલો વો, અથો નગરે કમ્બલો તુમ્હાકં, સપુબ્બાતિ કિં? પટો તુમ્હાકં, અથો કમ્બલો વો, પઠમન્તાતિ કિ? પટો નાગરે તુમ્હાકં, અથો કમ્બલો ગામે વો.

૨૩૭. ન ચ વા હ હેવયોગે.

ચાદીહિ યોગે તુમ્હઅમ્હસદ્દાનમાદેસા ન હોન્તિ, ગામો તવ ચ પરિગ્ગહો, મમ ચ પરિગ્ગહો, ગામો તવ વા પરિગ્ગહો, મમ વા પરિગ્ગહો, ગામો તવ હ પરિગ્ગહો, મમ હ પરિગ્ગહો, ગામો તવાહ પરિગ્ગહો, મમાહ પરિગ્ગહો, ગામો તવેવ પરિગ્ગહો, મમેવ પરિગ્ગહો, એવં સબ્બત્થ ઉદાહરિતબ્બં, યોગેતિ કિં? ગામો ચ તે પરિગ્ગહો, નગરઞ્ચ મે પરિગ્ગહો.

૨૩૮. દસ્સનત્થે નાલોચને.

દસ્સનત્થેસુ આલોચનવજ્જિતેસુ પયુજ્જમાનેસુ તુમ્હઅમ્હસદ્દાનમાદેસા ન હોન્તિ, ગામો તુમ્હે ઉદ્દિસ્સાગતો, ગામો અમ્હે ઉદ્દિસ્સાગતો, અનાલોચનેતિ કિં? ગામો વો આલોચેતિ, ગામો નો આલોચેતિ.

૨૯૩. આમન્તણં પુબ્બમસન્તંવ. આમન્તણં પુબ્બમવિજ્જમાનં વિય હોતિ તુમ્હામ્હસદ્દાનમાદેસવિસયે, દેવદત્ત તવ પરિગ્ગહો, આમન્તણન્તિ કિં? કમ્બલો તે પરિગ્ગહો, પુબ્બમિતિ કિં? ‘મયેતં સબ્બમક્ખાતં, તુમ્હાકં દ્વિજપુઙ્ગવા , પરસ્સ હિ અવિજ્જમાનત્તે ‘અપાદાદો’તિ પટિસેધો ન સિયા. ઇવાતિ કિં? સવનં યથા સિયા.

૨૪૦. ન સામઞ્ઞવચનમેકત્થે.

સમાનાધિકરણે પરતો સામઞ્ઞવચનમામન્તણમસન્તં વિય ન હોતિ, માણવક જટિલક તે પરિગ્ગહો. પરસ્સાવિજ્જમાનત્તેપિ પુબ્બરૂપમુપાદાયાદેસો હોતિ, સામઞ્ઞવચનન્તિ કિં? દેવદત્ત માણવક તવ પરિગ્ગહો, એકત્થેતિ કિં? દેવદત્ત યઞ્ઞદત્ત તુમ્હં પરિગ્ગહો.

૨૪૧. બહૂસુ વા.

બહૂસુ વત્તમાનમામન્તણં સામઞ્ઞવચનમેકત્થે અવિજ્જમાનં વિય વા ન હોતિ, બ્રાહ્મણા ગુણવન્તો તુમ્હાકં પરિગ્ગહો, બ્રાહ્મણા ગુણવન્તો વો પરિગ્ગહો.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

સ્યાદિકણ્ડો દુતિયો.

(૩) તતિયો કણ્ડો (સમાસો)

૧. સ્યાદિ સ્યાદિનેકત્થં.

સ્યાદ્યન્તં સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થં હોતીતિ ઇદમધિકતં વેદિતબ્બં, સો ચ ભિન્નત્થાનમેકત્થીભાવો સમાસોતિ વુચ્ચતે.

૨. અસઙ્ખ્યંવિભત્તિ સમ્પત્તિ સમીપ સાકલ્યાભાવ યથા પચ્છાયુગપદત્થે.

અસઙ્ખ્યં , સ્યાદ્યન્તં વિભત્યાદીનમત્થે વત્તમાનં સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થં ભવતિ, તત્થ વિભત્યત્થે તાવ ઇત્થીસુ કથા પવત્તા અધિત્થિ. સમ્પત્તિ દ્વિધા અત્તસમ્પત્તિ સમિદ્ધિ ચ, સમ્પન્નં બ્રહ્મં સબ્રહ્મં લિચ્છવીનં, સમિદ્ધિ ભિક્ખાનં સુભિક્ખં. સમીપે કુમ્ભસ્સ સમીપમુપકુમ્ભં. સાકલ્યેસતિણમજ્ઝોહરતિ, સાગ્યધીતે. અભાવો સમ્બન્ધિભેદા બહુવિધો, તત્ર ઇદ્ધાભાવે-વિગતા ઇદ્ધિ સદ્દિકાનં દુસ્સદ્દિકં, અત્થાભાવે-અભાવો મક્ખિકાનં નિમ્મક્ખિકં, અહિક્કમાભાવે-અતિગતાનિ તિણાનિ નિત્તિણં, સમ્પત્યાભાવે-અતિગતં લહુપાવુરણં અતિલહુપાવુરણં, લહુપાવુરણસ્સ નાયમુપભોગકાલોતિ અત્થો. યથા એત્થા-નેકવિધો, તત્ર યોગ્ગતાયં-અનુરૂપં સુરૂપોવહતિ, વિચ્છાયં-અન્વદ્ધમાસં, અત્થાનતિવત્તિયં-યથાસત્તિ, સદિસત્તે, સદિસો કિખિયા સકિખિ, આનુપુબ્બિયે-અનુજેટ્ઠં, પચ્છાદત્થેઅનુરથં, યુગપદત્થે-સચક્કં નિધેહિ.

૩. યથા ન તુલ્યે.

યથાસદ્દો તુલ્યત્થે વત્તમાનો સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થો ન ભવતિ, યથા દેવદત્તો તથા યઞ્ઞદત્તો.

૪. યાવાવધારણે.

યાવસદ્દો-વધારણે વત્તમાનો સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થો ભવતિ, અવધારણ મેત્તકતા પરિચ્છેદો, યાવામત્તં બ્રાહ્મણે આમન્તય, યાવજીવં, અવધારણેતિ કિં? યાવ દિન્નં તાવ ભુત્તં, નાવધારયામિ કિત્તકં મયા ભુત્તન્તિ.

૫. પય્યપા બહિ તિરો પુરે પચ્છા વા પઞ્ચમ્યા.

પરિઆદયો પઞ્ચમ્યન્તેન સહેકત્થા હોન્તિ વા, પરિપબ્બતં વસ્સિ દેવો પરિપબ્બતા, અપપબ્બતં વસ્સિ દેવો અપપબ્બતા, આપાટલિપુત્તં વસ્સિ દેવો આપાટલિપુત્તા, બહિગામં બહિ ગામા, તિરોપબ્બતં તિરોપબ્બતા, પુરેભત્તં પુરેભત્તા, પચ્છાભત્તં પચ્છાભત્તા, વેતાધિકારો.

૬. સમીપાયામેસ્વનુ.

અનુસદ્દો સામીપ્યે આયામે ચ વત્તમાનો સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થો હોતિ વા, અનુવનમસનિ ગતા, અનુગઙ્ગં બારાણસી, સમીપાયામેસ્વીતિ કિં? રક્ખમનુવિજ્જોતતે વિજ્જુ.

૭. તિટ્ઠગ્વાદીનિ.

તિટ્ઠગુપ્પભુતીનિ એકત્થીભાવવિસયે નિપાતીયન્તે, તિટ્ઠન્તી ગાવો યસ્મિં કાલે તિટ્ઠગુ કાલો, વહગ્ગુ કાલો. આયતીગવં, ખલેયવં, લૂનયવં લૂયમાનયવમિચ્ચાદિ, ય્યન્તો પેત્થ કેસા કેસિ, દણ્ડા દણ્ડિ, તથા વેલાપ્પભાવનત્થોપિ, પાતો નહાનં પાતરહાનં, સાયં નયાનં સાયનહાનં, પાતકાલં સાયકાલં, પાતમેઘં સાયમેઘં, પાતમગ્ગં સાયમગ્ગં.

૮. ઓરે પરિ પટિ પારે મજ્ઝે હેટ્ઠુદ્ધાધો-ન્તોવાછટ્ઠિયા. ઓરાદયો સદ્દા છટ્ઠિયન્તેન સહેકત્થા વા હોન્તિ, એકારન્તત્તં નિપાતનતો, ઓરેગઙ્ગં, પરિસિખરં, પટિસોતં, પારેયમુનં, મજ્ઝેગઙ્ગં, હેટ્ઠાપાસાદં, ઉદ્ધગઙ્ગં, અધોગઙ્ગં, અન્થોપાસાદં, પુન વાવિધાના 'ગઙ્ગાઓર' મિચ્ચાદીપિ હોન્તિ.

૯. તં નપુંસકં.

યદેતમતિક્કન્તમેકત્થં , તં નપુંસકલિઙ્ગં વેદિતબ્બં, તથા ચેવોદાહટં, વા ક્વચિ બહુલાધિકારા, યથાપરિસં યથાપરિસાય, સકાય સકાય પરિસાયાતિ અત્થો.

૧૦. અમાદિ.

અમાદિ સ્યાદ્યન્તં સ્યાદ્યન્તેન સહ બહુલમેકત્થં હોતિ ગામં ગતો ગામગતો, મુહુત્તં સુખં મુહુત્તસુખં, વુત્તિયેવોપપદસમાસે કુમ્ભકારો, સપાકો, તન્તવાયો, વરાહરો. ન્તમાનક્તવન્તૂતિ વાક્યમેવ, ધમ્મં સુણન્તો, ધમ્મં સુણમાનો, ઓદનં ભુત્તવા.

રઞ્ઞા હતો રાજહતો, અસિના છિન્નો અસિચ્છિન્નો, પિતુસદિસો, પિતુસમો, સુખસહગતં, દધિના ઉપસિત્તં ભોજનં દધિભોજનં, ગુળેન મિસ્સો ઓદનો ગુળોદનો, વુત્તિપદેનેવોપસિત્તાદિકિરિયાયાખ્યાપનતો નત્થાયુત્તત્થતા. ક્વચિ વુત્તિયેવ ઉરગો, પાદપો. ક્વચિ વાક્યમેવ ફરસુના છિન્નવા, દસ્સનેન પહાતબ્બા.

બુદ્ધસ્સ દેય્યં બુદ્ધદેય્યં, યૂપાય દારુ યૂપાદારુ, રજનાય દોણિ રજનદોણિ. ઇધ ન હોતિ સઙ્ઘસ્સ દાતબ્બં. કથં 'એતદત્થો એતદત્થા એતદત્થ'ન્તિ? અઞ્ઞપદત્થે ભવિસ્સતિ.

સવરેહિ ભયં સવરભયં, ગામનિગ્ગતો, મેથુનાપેતો, ક્વચિ વુત્તિયેવ કમ્મજં, ચિત્તજં, ઇધ ન હોતિ રુક્ખા પતિતો.

રઞ્ઞો પુરિસો રાજપુરિસો. બહુલાધિકારા ન્તમાનનિદ્ધારિયપૂરણભાવતિત્તત્થેહિ ન હોતિ-મમાનુકુબ્બં, મમાનુકુરુમાનો, ગુન્નં કણ્હા સમ્પન્નખીરતમા, સિસ્સાનં પઞ્ચમો, પટસ્સ સુક્કતા, ક્વચિ હોતેવ-વત્તમાનસામીપ્યં, કથં 'બ્રાહ્મણસ્સ સુક્કા દન્તા'તિ? સાપેક્ખતાય ન હોતિ. ઇધ પન હોતેવ 'ચન્દનગન્ધો, નદિઘોસો, કઞ્ઞારૂપં, કાયસમ્ફસ્સો, ફલરસો'તિ, ફલાનં તિત્તો, ફલાનમાસિતો, ફસાનં સુહિતો.

બ્રાહ્મણસ્સ ઉચ્ચં ગેહન્તિ સાપેક્ખતાય ન હોતિ, 'રઞ્ઞો પાટલિપુત્તકસ્સ ધન'ન્તિ ધનસમ્બન્ધે છટ્ઠીતિ પાટલિપુત્તકેન સમ્બન્ધાભાવા ન હેસ્સતિ, 'રઞ્ઞો ગો ચ અસ્સો ચ પુરિસો ચા'તિ ભિન્નત્થતાય વાક્યમેવ, 'રઞ્ઞો ગવાસ્સપુરિસા રાજગવાસ્સપુરિસા'તિ વુત્તિ હોતેવેકત્તિભાવે.

દાને સોણ્ડો દાનસોણ્ડો, ધમ્મરતો, દાનાભિરતો. ક્વચિ વુત્તિયેવ કુચ્છિસયો, થલટ્ઠો, પઙ્કજં, સરોરુહં. ઇધ ન હોતિ ભોજને મત્તઞ્ઞુતા, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારતા, આસને નિસિન્નો, આસને નિસીદિતબ્બં.

૧૧. વિસેસનમેકત્થેન.

વિસેસનં સ્યાન્તં વિસેસ્સેન સ્યાદ્યન્તેન સમાનાધિકરણેન સહેકત્થં હોતિ, નીલઞ્ચ તં ઉપ્પલઞ્ચેતિ નીલુપ્પલં, છિન્નઞ્ચ તં પરુળ્હઞ્ચેતિ છિન્નપરળ્હં, સત્થીવ સત્થી, સત્થી ચ સા સામા ચેતિ સત્થિસામા, સીહોવ સીહો, મુનિ ચ સો સીહો ચેતિ મુનિસીહો, સીલમેવ ધનં સીલધનં.

ક્વચિ વાક્યમેવ પુણ્ણો મન્તાણિપુત્તો, ચિત્તો ગહપતિ. ક્વચિ વુત્તિયેવ કણ્હસપ્પો, લોહિતસાલિ, વિસેસનન્તિ કિં? તચ્છકો સપ્પો, એકત્થેનેતિ કિં? કાળમ્હા અઞ્ઞો. કથં ‘પત્તજીવિકો, આપન્નજીવિકો, માસજાતો’તિ? અઞ્ઞપદત્થે ભવિસ્સતિ.

૧૨. નઞ.

નઞિચ્ચેતં સ્યાદ્યન્તં સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થં હોતિ, ન બ્રાહ્મણો અબ્રાહ્મણો, બહુલાધિકારતો અસમત્થત્થેહિ, કેહિચિ હોતિ ‘અપુનગેય્યા ગાથા, અનોકાસં કારેત્વા, અમૂલા મૂલં ગન્ત્વા. ઈસંકળારો, ઈસંપિઙ્ગલોતિ ‘સ્યાદિ સ્યાદિને’તિ સમાસો, વાક્યમેવ વાતિપ્પસઙ્ગાભાવા.

૧૩. કુપાદયો નિચ્ચમસ્યાદિવિધિમ્હિ.

કુસદ્દો પાદયો ચ સ્યાદ્યન્તેન સહેકત્થા હોન્તિ નિચ્ચં સ્યાદિવિધિવિસયતો-ઞ્ઞત્થ, કુચ્છિતો બ્રાહ્મણો કુબ્રાહ્મણો, ઈસકં ઉણ્હં કદુણ્હં, પનાયકો, અભિસેકો, પકરિત્વા, પકતં, દુપ્પુરિસો, દુક્કટં, સુપુરિસો, સુકતં, અભિત્થુતં, અતિત્થુતં, આકળારો, આબદ્ધો.

(૯) ‘‘પાદયો ગતાદ્યત્થે પઠમાય’’. પગતો આચરિયો પાચરિયો, પન્તેવાસી.

(૧૦) ‘‘અચ્ચાદયો કન્તાદ્યત્થે દુતિયાય’’. અતિક્કન્તો મઞ્ચમતિમઞ્ચો, અતિમાલો.

(૧૧) ‘‘અવાદયો કુટ્ઠાદ્યત્થે તતિયાય’’. અવકુટ્ઠં કોકિલાય વનં અવકોકિલં, અવમયૂરં.

(૧૨) ‘‘પરિયાદયો ગિલાનાદ્યત્થે ચતુત્થિયા’’. પરિગિલાનો અજ્ઝેનાય પરિયજ્ઝેનો.

(૧૩) ‘‘ન્યાદયો કન્તાદ્યત્થે પઞ્ચમિયા’’.

નિક્ખન્તો કોસમ્બિયા નિક્કોસમ્પિ, અસ્યાદિવિધિમ્હીતિ કિં? રુક્ખં પતિ વિજ્જોતતે.

૧૪. ચી ક્રિયત્થેહિ.

ચીપ્પચ્ચયન્તો કિરિયત્થેહિ સ્યાદ્યન્તેહિ સહેકત્થો હોતિ, મલિનીકરિય.

૧૫. ભૂસનાદરાનાદરેસ્વલંસાસા.

ભૂસનાદિસ્વત્થે સ્વલમાદયો સદ્દા કિરિયત્થેહિ સ્યાદ્યન્તેહિ સહેકત્થા હોન્તિ, અલંકરિય, સક્કચ્ચ, અસક્કચ્ચ. ભૂસનાદીસૂતિ કિં? અલંભુત્વા ગતો, સક્કત્વા ગતો, અસક્કત્વા ગતો, પરિયત્તં સોભનમસોભનન્તિ અત્થો.

૧૬. અઞ્ઞે ચ.

અઞ્ઞે ચ સદ્દા કિરિયત્થેહિ સ્યાદ્યન્તેહિ સહ બહુલમેકત્થા ભવન્તિ, પુરોભૂય, તિરોભૂય, તિરોકરિય, ઉરસિકરિય, મનસિકરિય, મજ્ઝેકરિય, તુણ્હીભૂય.

૧૭. વાનેકઞ્ઞત્થે.

અનેકં સ્યાદ્યન્તમઞ્ઞસ્સ પદસ્સત્થે એકત્થં વા હોતિ, બહૂનિ ધનાનિ યસ્સ સો બહુધનો, લમ્બા કણ્ણા યસ્સ સો લમ્બકણ્ણો, વજિરં પાણિમ્હિ યસ્સ સોયં વજિરપાણિ, મત્તા બહવો માતઙ્ગા એત્થ મત્તબહુમાતઙ્ગં વનં, આરુળ્હો વાનરો યં રુક્ખં સો આરુળ્હવાનરો, જિતાનિ ઇન્દ્રિયાનિ યેન સો જિતિન્દ્રિયો, દિન્નં ભોજનં યસ્સ સો દિન્નભોજનો, અપગતં કાળકં યસ્મા પટા સો-યમપગતકાળકો, ઉપગતા દસ યેસં તે ઉપદસા, આસન્નદસા, અદૂરદસા, અધિકદસા, તયો દસ પરિમાણમેસં તિદસા, કથં દસસદ્દો સઙ્ખ્યાને વત્તતે? પરિમાણસદ્દસન્નિધાના, યથા પઞ્ચ પરિમાણમેસં પઞ્ચકા સકુનાતિ, દ્વે વા તયો વા પરિમાણમેસં દ્વત્તયો વાસદ્દત્થે વા દ્વે વા તયો વા દ્વત્તયો.

દક્ખિણસ્સા ચ પુબ્બસ્સા ચ દિસાય યદન્તરાળં દક્ખિણપુબ્બા દિસા, દક્ખિણા ચ સા પુબ્બા ચાતિ વા, સહ પુત્તેનાગતો સપુત્તો, સલોમકો વિજ્જમાનલોમકોતિ અત્થો, એવં સપક્ખકો, અત્થી ખીરા બ્રાહ્મણીતિ અત્થિસદ્દો વિજ્જમાનત્થે નિપાતો, ક્વચિ ગતત્થતાય પદન્તરાનમપ્પયોગો, કણ્ઠટ્ઠા કાળા અસ્સ કણ્ઠેકાળો, ઓટ્ઠસ્સ મુખમિવ મુખમસ્સ ઓટ્ઠમુખો, કેસસઙ્ઘાતો ચૂળા અસ્સ કેસચૂળો, સુવણ્ણવિકારો અલઙ્કારો અસ્સ સુવણ્ણાલઙ્કારો, પપતિતં પણ્ણમસ્સ પપતિતપણ્ણો, પપણ્ણો, અવિજ્જમાના પુત્તા અસ્સ અવિજ્જમાનપુત્તો, ન સન્તિ પુત્તા અસ્સ અપુત્તે, ક્વચિ ન હોતિ પઞ્ચ ભુત્તવન્તો અસ્સ ભાતુનો પુત્તો અસ્સ અત્થીતિ બહુલાધિકારતો.

૧૮. તત્થ ગહેત્વા તેન પહરિત્વા યુદ્ધે સરૂપં.

સત્તમ્યન્તં તતિયન્તઞ્ચ સરૂપમનેકં તત્થ ગહેત્વા તેન પહરિત્વા યુદ્ધે-ઞ્ઞપદત્થે એકત્થં વા હોતિ, કેસેસુ ચ કેસેસુ ચ ગહેત્વા યુદ્ધં પવત્તં કેસાકેસિ, દણ્ડેહિ ચ દણ્ડેહિ ચ પહરિત્વા યુદ્ધં પવત્તં દણ્ડાદણ્ડિ, મુટ્ઠામુટ્ઠિ, ''ચિ વીતિયારે'' (૩-૫૧) તિ ચિ સમાસન્તો, ''ચિસ્મિં'' (૩.૬૬) તિ અકારો. તત્થ તેનેતિ કિં? કાયઞ્ચ કાયઞ્ચ ગહેત્વા યુદ્ધં પવત્તં. ગહેત્વા પહરિત્વાતિ કિં? રથે ચ રથે ચ ઠત્વા યુદ્ધં પવત્તિ. યુદ્ધેતિ કિં? હત્થે ચ હત્થે ચ ગહેત્વા સખ્યં પવત્તં. સરૂપન્તિ કિં? દણ્ડેહિ ચ મુસલેહિ ચ પહરિત્વા યુદ્ધ પવત્તં.

૧૯. ચત્થે.

અનેકં સ્યાદ્યન્તં ચત્થે એકત્થં વા ભવતિ. સમુચ્ચયોન્વાચયો ઇતરીતરયોગો સમાહારો ચ ચ સદ્દત્થા, તત્થ સમુચ્ચયાન્વાચયેસુ નેકત્થીભાવો સમ્ભવતિ, તેસુ હિ સમુચ્ચયો અઞ્ઞમઞ્ઞનિરપેક્ખા નમત્તપ્પધાનાનં કત્થચિ કિરિયાવિસેસે ચીયમાનતા, યથા 'ધવે ચ ખદિરે ચ પલાસે ચ છિન્દા'તિ. અન્વાચયો ચ યત્થેકો પધાનભાવેન

વિધીયતે અપરો ચ ગુણભાવેન, યથા 'ભિક્ખઞ્ચર ગાવો ચાનયે'તિ. ઇતરદ્વયે તુ સમ્ભવતિ, તેસુ હિ અઞ્ઞમઞ્ઞસાપેક્ખાનમવયવભેદાનુગતો ઇતરીતરયોગો, યથા 'સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના'તિ, અસ્સાવયવપ્પધાનત્તા બહુવચનમેવ. અઞ્ઞમઞ્ઞસાપેક્ખાનમેવ તિરોહિતાવયવભેદો સમુદાયપ્પધાનો સમાહારો, યથા 'છત્તુપાહન'ન્તિ, અસ્સ પન સમુદાયપ્પધાનત્તા એકવચનમેવ.

તે ચ સમાહારીતરીતરયોગા બહુલં વિધાના નિયતવિસયાયેવ હોન્તિ, તત્રાયં વિસયવિભાગો નિરુત્થિપિટકાગતો-પાણિતૂરિયયોગ્ગસેનઙ્ગાનં, નિચ્ચવેરીનં, સઙ્ખ્યાપરિમાણ-સઞ્ઞાનં, ખુદ્દજન્તુકાનં, પચનચણ્ડાલાનં, ચરણસાધારણાનં, એકજ્ઝાયનપાવચનાનં, લિઙ્ગવિસેસાનં, વિવિધવિરુદ્ધાનં દિસાનં, નદીનઞ્ચ નિચ્ચં સમાહારેકત્તં ભવતિ, તિણરુક્ખપસુસકુનધનધઞ્ઞબ્યઞ્જનજનપ્પદાનં વા, અઞ્ઞેસમિતરીતરયોગોવ.

પાણ્યઙ્ગાનં-ચક્ખુસોતં, મુખનાસિકં, હનુગીવં, છવિમંસલોહિતં, નામરૂપં, જરામરણં. તુરિયઙ્ગાનં-અલસતાલમ્બરં, મુરજગોમુખં, સઙ્ખદેણ્ડિમં, મદ્દવિકપાણવિકં, ગીતવાદિતં, સમ્મતાલં. યોગ્ગઙ્ગાનં ફાલપાચનં, યુગનઙ્ગલં. સેનઙ્ગાનં-અસિસત્તિતોમરપિણ્ડં, અસિચમ્મં, ધનુકલાપં, પહરણાવરણં. નિચ્ચવેરીનં-અહિનકુલં, બીળાલમૂસિકં, કાકોલૂકં, નાગસુપણ્ણં. સઙ્ખ્યાપરિમાણ સઞ્ઞાનં-એકકદુકં, દુકતિકં, તિકચતુક્કં, ચતુક્કપઞ્ચકં, દસેકાદસકં. ખુદ્દજન્તુકાનં કીટપટઙ્ગં, કુન્થકિપિલ્લિકં, ડંસમકસં, મક્ખિકકિપિલ્લિકં. પચનચણ્ડાલાનં-ઓરબ્ભિકસૂકરિકં, સાકુન્તિ કમાગવિકં, સપાકચણ્ડાલં, વેનરથકારં, પુક્કુસ છવડાહકં. ચરણસાધારણાનં-અતિસભારદ્વાજં, કઠકલાપં, સીલપઞ્ઞાણં, સમથવિપસ્સનં, વિજ્જાચરણં. એકજ્ઝાયનપાવચનાનં દીઘમજ્ઝિમં, એકુત્તરસંયુત્તકં, ખન્ધકવિભઙ્ગં. લિઙ્ગવિસેસાનં-ઇત્થિપુમં, દાસિદાસં, ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારં, તિણકટ્ઠસાખાપલાસં, 'લાભી હોતિ ચીવરપિણ્ડપાતસેના- સનગિલાનપ્પચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારાન'ન્તિપિ દિસ્સતિ. વિવિધવિરુદ્ધાનં કુસલાકુસલં , સાવજ્જાનવજ્જં, હીનપ્પણીતં, કણ્હસુક્કં, છેકપાપકં. દિસાનં પુબ્બાપરં, દક્ખિણુત્તરં, પુબ્બદક્ખિણં, પુબ્બુત્તરં, અધરુત્તરં, અપરદક્ખિણં, અપરુત્તરં. નદીનં-ગઙ્ગાયમુનં, મહિસરભુ.

તિણવિસેસાનં-કાસકુસં કાસકુસા, ઉસીરબીરણં ઉસીરબીરણા, મુઞ્જપબ્બજં મુઞ્જપબ્બજં મુઞ્જપબ્બજા. રુક્ખવિસેસાનં ખદિરપલાસં ખદિરપલાસા, વોસ્સકણ્ણં ધવાસ્સકણ્ણા, પિલક્ખનિગ્રોધં પિલક્ખનિગ્રોધા, અસ્સત્થકપિત્થનં અસ્સત્થકપિત્થના, સાકસાલં સાકસાલા. પસુવિસેસાનં-ગજગવજં ગજગવજા, ગોમહિસં ગોમહિસા, એણેય્યગોમહિસં એણેય્યગોમહિસા, એણેય્યવરાહં એણેય્યવરાહા, અજેળકં અજેળકા, કુક્કુરસૂકરં કુક્કુરસૂકરા, હત્થિગવાસ્સવળવં હત્થિગવાસ્સવળવા. સકુનવિસેસાનં-હંસબલાવં હંસબલાવા, કારણ્ડવચક્કવાકં કારણ્ડવચક્કવાકા, બકબલાકં બકબલાકા. ધનાનં-હિરઞ્ઞસુવણ્ણં હિરઞ્ઞસુવણ્ણા, મણિસઙ્ખમુત્તાવેળુરિયં મણિસઙ્ખમુત્તાવેળુરિયા, જાતરૂપરજતં જાતરૂપરજતા. ધઞ્ઞાનં-સાલિયવકં સાલિયવકા, તિલમુગ્ગમાસં તિલમુગ્ગમાસા, નિપ્ફાવકુલત્થં નિપ્ફાવકુલત્થા. બ્યઞ્જનાનં-સાકસુવં સાકસુવા, ગબ્યમાહિસં ગબ્યમાહિસા, એણેય્યવારાહં એણેય્યવારાહા, મિગમાયૂરં મિગમાયૂરા. જનપદાનં-કાસિકોસલં કાસિકોસલા, વજ્જિમલ્લં વજ્જિમલ્લા, ચેતિવંસં ચેતિવંસા, મચ્છસૂરસેનં મચ્છસૂરસેના, કુરુપઞ્ચાલં કુરુપઞ્ચાલા. ઇતરીતરયોગો યથા-ચન્દિમસૂરિયા, સમણબ્રાહ્મણા માતાપિતરો ઇચ્ચાદિ.

એતસ્મિં એકત્થીભાવકણ્ડે યં વુત્તં પુબ્બં, તદેવ પુબ્બં નિપતતિ કમાતિક્કમે પયોજનાભાવા. ક્વચિ વિપલ્લાસોપિ હોતિ બહુલાધિકારતો, દન્તાનં રાજા રાજદન્તો, કત્થચિ કમં પચ્ચાનાદરા પુબ્બકાલસ્સાપિ

પરનિપાતો, લિત્તવાસિતો, નગ્ગમુસિતો, સિત્તસમ્મટ્ઠો, ભટ્ઠલુઞ્ચિતો. યત્થે યદેકત્થં તત્થ કેચિ પુબ્બપદં બહુધા નિયમેન્તિ, તદિહ બ્યભિચારદસ્સાન ન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૨૦. સમાહારે નપુંસકં.

યત્થે સમાહારે યદેકત્થં, તં નપુંસકલિઙ્ગં ભવતિ, તથાચેવોદાહટં, કત્થચિ ન હોતિ ‘સભાપરિસાયા’તિ ઞાપકા, આધિપચ્ચપરિવારો, છન્દપારિસુદ્ધિ, પટિસન્ધિપવત્તિયં.

૨૧. સઙ્ખ્યાદિ.

એકત્થે સમાહારે સઙ્ખ્યાદિ નપુંસકલિઙ્ગં ભવતિ, પઞ્ચગવં, ચતુપ્પથં, સમાહારસ્સેકત્તા એકવચનમેવ હોતિ, સમાહારેત્વેવ પઞ્ચકાપાલો પૂવો, તિપુત્તો.

૨૨. ક્વચેકત્તઞ્ચ છટ્ઠિયા.

છટ્ઠિયેકત્થે ક્વચિ નપુંસકત્તં હોતેકત્થઞ્ચ, સલભાનં છાયા સલભચ્છાયં, એવં સકુન્તાનં છાયા સકુન્તચ્છાયં, પાસાદચ્છાયં પાસાદચ્છાયા, ઘરચ્છાયં ઘરચ્છાયા, અમનુસ્સસભાય નપુંસકેકત્તં ભવતિ બ્રહ્મસભં, દેવસભં, ઇન્દસભં, યક્ખસભં, સરભસભં, મનુસ્સસભાયં પન ખત્તિયસભા, રાજસભા ઇચ્ચેવમાદિ, ક્વચીતિ કિં રાજપુરિસો.

૨૩. સ્યાદીસુ રસ્સો.

નપુંસકે વત્તમાનસ્સ રસ્સો હોતિ સ્યાદીસુ. સલભચ્છાયં, સ્યાદીસૂતિ કિં? સલભચ્છાયે.

૨૪. ઘપસ્સન્તસ્સાપ્પધાનસ્સ.

અન્તભૂતસ્સ અપ્પધાનસ્સ ઘપસ્સ સ્યાદીસુ રસ્સો હોતિ. બહુમાલો પોસો, નિક્કોસમ્બિ, અતિવામોરુ, અન્તસ્સાતિ કિં? રાજા કઞ્ઞાપિયો, અપ્પધાનસ્સાતિ કિં? રાજકુમારી બ્રહ્મબન્ધૂ.

૨૫. ગોસ્સુ.

અન્તભૂતસ્સ અપ્પધાનસ્સ ગોસ્સ સ્યાદીસુ ઉ હોતિ. ચિત્તગુ, અપ્પધાનસ્સાત્વેવ? સુગો, અન્તસ્સાત્વેવ? ગોકુલં.

૨૬. ઇત્થિયમત્વા.

ઇત્થિયં વત્તમાનતો અકારન્તતો નામસ્મા આપચ્ચયો હોતિ. ધમ્મદિન્ના.

૩૭. નદાદિતો વી.

નદાદીહિ ઇત્થિયં વીપ્પચ્ચયો હોતિ. નદી, મહી, કુમારી, તરુણી, વારુણી, ગોતમી. (૧૪) ‘‘ગોતોવા’’ ગાવી ગો, આકતિગણો-યં, કોરો ‘‘ન્તન્તૂનં વીમ્હિ તો વા’’ (૩-૩૬) તિ વિસેસનત્થો.

૨૮. યક્ખાદિતિની ચ.

યક્ખાદિતો ઇત્થિયં ઇની હોતિ વીચ. યક્ખિની યક્ખી, નાગિની નાગી, સીહિની સીહી.

૨૯. આરામિકાદીહિ.

આરામિકાદિતો ઇની હોતિત્થિયં. આરામિકિની, અનન્તરાયિકિની, રાજિની (૧૫) ''સઞ્ઞાયં માનુસો'' માનુસિની, અઞ્ઞત્ર માનુસી.

૩૦. યુવણ્ણેહિ ની.

ઇત્થિયમિવણ્ણુવણ્ણન્તેહિ ની હોતિ બહુલં. સદાપયતપાણિની, દણ્ડિની, ભિક્ખુની, ખત્તબન્ધુની, પરચિત્તવિદુની, માતુઆદિતો કસ્મા ન હોતિ? ઇત્થિપ્પચ્ચયં વિનાપિ ઇત્થત્તાભિધાનતો.

૩૧. ક્તિમ્હાઞ્ઞત્થે.

ક્તિમ્હાઞ્ઞત્થેયેવ ઇત્થિયં ની હોતિ બહુલં. સાહં અહિં સારતિની, તસ્સા મુદ્દસ્સતિનિયા, સા ગાવી વચ્છગિદ્ધિની, અઞ્ઞત્થેતિ કિં? ધમ્મરતિ.

૩૨. ઘરણ્યાદયો.

ઘરણિપ્પભુતયો નીપ્પચ્ચન્તાસાધવો ભવન્તિ. ઘરણી, પોક્ખરણી, ઈસ્સ-ત્તં નિપાતના, (૧૬) ''આચરિયા વા ય-લોપો ચ'' આચરિની, આચરિયા.

૩૩. માતુલાદિત્વાની ભરિયાયં.

માતુલાદિતો ભરિયાયમાની હોતિ. માતુલાની, વારુણાની, ગહપતાની, આચરિયાની, (૧૭) ''અભરિયાયં ખત્તિયા વા'' ખત્તિયાની ખત્તિયા, નદાદિપાઠા ભરિયાયન્તુ ખત્તિયી.

૩૪. ઉપમાસંહિત સહિત સઞ્ઞત સહ સફવામ લક્ખણાદિતૂરુતૂ.

ઊરુસદ્દા ઉપમાનાદિપુબ્બા ઇત્તિયમૂ હોતિ. કરભોરૂ, સંહિતોરૂ, સહિતોરૂ, સઞ્ઞતોરૂ, સહોરૂ, સફોરૂ, વામોરૂ, લક્ખણોરૂ, ઊતિયોગવિભાગા ઊ બ્રહ્મબન્ધૂ.

૩૫. યુવા તિ.

યુવસદ્દતો તિ હોતિત્થિયં. યુવતિ.

૩૬. ન્તન્તૂનં વીમ્હિતો વા.

વીમ્હિ ન્તન્તૂનં તો વા હોતિ. ગચ્છતી ગચ્છન્તી, સીલવતી સીલવન્તી.

૩૭. ભવતો ભોતો.

વીમ્હિ ભવતો ભોતાદેસો હોતિ વા. ભોતી ભવન્તી.

૩૮. ગોસ્સાવઙ.

ગોસદ્દસ્સ વીમ્હાવઙ હોતિ. ગાવી.

૩૯. પુથુસ્સ પથવપુથવા.

વીમ્હિ પુથુસ્સ પથવપુથવા હોન્તિ. પથવી, પુથવી, ઠે પથવી.

૪૦. સમાસન્ત્વ.

સમાસન્ત્વ ઇતિ ચાધિકરીયતિ.

૪૧. પાપાદીહિ ભૂમિયા.

પાપાદીહી પરા યા ભૂમિ તસ્સા સમાસન્તો અ હોતિ. પાપભૂમં, જાતિભૂમં.

૪૨. સઙ્ખ્યાહિ.

સઙ્ખ્યાહિ પરા યા ભૂમિ તસ્સા સમાસન્તો અ હોતિ. દ્વિભૂમં, તિભૂમં.

૪૩. નદીગોદાવરીનં.

સઙ્ખ્યાહિ પરાસં નદીગોદાવરીનં સમાસન્તો અ હોતિ, પઞ્ચનદં, સત્તગોદાવરં, સઙ્ખ્યાહિત્વેવ? મહાનદી, નદીગોદાવરીનન્તિ કિં? દસિત્થિ.

૪૪. અસઙ્ખ્યેહિ ચાઙ્ગુલ્યાનઞ્ઞાસઙ્ખ્યત્થેસુ.

અસઙ્ખ્યેહિ સઙ્ખ્યાહિ ચ પરાય અઙ્ગુલ્યા સમાસન્તો અ હોતિ નો ચે અઞ્ઞપદત્થે અસઙ્ખ્યત્થે ચ સમાસો વત્તતે. નિગ્ગતમઙ્ગુલીહિ નિરઙ્ગુલં, અચ્ચઙ્ગુલં, દ્વે અઙ્ગુલિયો સમાહટા દ્વઙ્ગુલં, અનઞ્ઞાસઙ્ખ્યત્થેસૂતિ કિં? પઞ્ચઙ્ગુલિ હત્થો, ઉપઙ્ગુલિ, કથં ‘દ્વે અઙ્ગુલીમાનમસ્સાતિ દ્વઙ્ગુલ’ન્તિ? નાત્ર સમાસોઞ્ઞપદત્થે વિહિતો મત્તાદીનં લોપે કતે તત્થ વત્તતે. અઙ્ગુલસદ્દો વા પમાણવાચિ સદ્દન્તરં, યથા ‘સેનઙ્ગુલપ્પમાણેન અઙ્ગુલાનં સતં પુણ્ણં ચતુદ્દસ વા અઙ્ગુલાની’તિ.

૪૫. દીઘાહોવસ્સેકદેસેહિ ચ રત્યા.

દીઘાદીહિ અસઙ્ખ્યેહિ સઙ્ખ્યાહિ ચ પરમસ્મા રત્તિયા સમાસન્તો અ હોતિ. દીઘરત્તં, અહોરત્તં (ત્તો), વસ્સારત્તં (ત્તો), પુબ્બરત્તં, અપરરત્તં, અડ્ઢરત્તં, અતિક્કન્તો રત્તિં અતિરત્તો, દ્વેરત્તી સમાહટા દિરત્તં (ત્તો), વા

ક્વચિ બહુલાધિકારા એકરત્તં (ત્તો), એકરત્તિ, અનઞ્ઞાસઙ્ખ્યત્થેસુત્વેવ? દીઘરત્તિહેમન્તો, ઉપરત્તિ, ક્વચિ હોતેવ બહુલં વિધાનાયથારત્તં.

૪૬. ગોત્વચત્થે ચાલોપે.

ગોસદ્દા અલોપવિસયા સમાસન્તો અ હોતિ ન ચે ચત્થે સમાસો અઞ્ઞપદત્થે અસઙ્ખ્યત્થે ચ, રાજગવો, પરમગવો, પઞ્ચગવધનો, દસગવં, અલોપેતિ કિં? પઞ્ચહિ ગોહિ કીતો પઞ્ચગુ, અચત્થેતિ કિ? અજસ્સગાવો, અનઞ્ઞાસઙ્ખ્યત્થેસુત્વેવ? ચિત્તગુ, ઉપગુ.

૪૭. રત્તિન્દિવદારગવચતુરસ્સા.

એતે સદ્દા અઅન્તા નિપચ્ચન્તે. રત્તો ચ દિવા ચ રત્તિન્દિવં, રત્તિ ચ દિવા ચ રત્તિન્દિવં, દારા ચ ગાવો ચ દારગવં, ચતસ્સો અસ્સિયો અસ્સ ચતુરસ્સો.

૪૮. આયામેનુગવં.

અનુગવન્તિ નિપચ્ચતે આયામે ગમ્યમાને. અનુગવં સકટં, આયામેતિ કિં? ગુન્નં પચ્છા અનુગુ.

૪૯. અક્ખિસ્માઞ્ઞત્થે. અક્ખિસ્મા સમાસન્તો અ હોતિ અઞ્ઞત્થે ચે સમાધસા. વિસાલક્ખો, વિસાલક્ખી.

૫૦. દારુમ્યઙ્ગુલ્યા.

અઙ્ગુલન્તા અઞ્ઞપદત્થે દારુમ્હિ સમાસન્તો અ હોતિ. દ્વઙ્ગુલંદારુ, પઞ્ચઙ્ગુલં, અઙ્ગુલિસદિસાવયવં ધઞ્ઞાદીનં વિક્ખેપકં દારું વુચ્ચતે, પમાણે તુ પુબ્બે વિય સિદ્ધં સખરાજસદ્દા અકારન્તાવ, સિસ્સોપિ ન દિસ્સતિ, ગાણ્ડી વધન્વાતિ પકતન્તરેન સિદ્ધં.

૫૧. ચિ વીતિહારે.

ઓધાબ્યતિહારે ગમ્યમાને અઞ્ઞપદત્થે વત્તમાનતો ચિ હોતિ. કેસાકેસિ દણ્ડાદણ્ડિ, ચકારો ''ચિસ્મિ''ન્તિ (૩.૬૬) વિસેસનત્થો, સુગન્ધિ, દુગ્ગન્તીતિ પયોગો ન દિસ્સતે.

૫૨. લ્ત્વિત્થિયૂહિ કો.

લ્તુપ્પચ્ચયન્તેહિ, ઇત્થિયમીકારૂકારન્તેહિ ચ બહુલં કપ્પચ્ચયો હોતિ અઞ્ઞપદત્થે. બહુકત્તુકો, બહુકુમારિકો, બહુબ્રહ્મબન્ધુકો, બહુલંત્વેવ? સુબ્ભૂ.

૫૩. વાઞ્ઞતો.

અઞ્ઞેહિ અઞ્ઞપદત્થે કો વા બહુલં હોતિ. બહુમાલકો, બહુમાલો.

૫૪. ઉત્તરપદે. એતમધિકતં વેદિતબ્બં.

૫૫. ઇમસ્સિદં.

ઉત્તરપદે પરતો ઇમસ્સ ઇદં હોતિ. ઇદમટ્ઠિતા, ઇદપ્પચ્ચયતા, નિગ્ગહીતલોપો પસ્સ ચ દ્વિભાવો.

૫૬. પું પુમસ્સ વા. પુમસ્સ પું હોતુત્તરપદે વિભાસા. પુલ્લિઙ્ગં, પુમલિઙ્ગં.

૫૭. ટન્તન્તૂનં.

એસં ટ હોતુત્તરપદે ક્વચિ વા. ભવમ્પતિટ્ઠામયં, ભગવંમૂલકા નો ધમ્મા, બહુલાધિકારા તરાદીસુ ચ પગેવ મહત્તરી, રત્તઞ્ઞુમહત્તં.

૫૮. અ. એસં અ હોતુત્તરપદે. ગુણવન્તપતિટ્ઠો-સ્મિ.

૫૯. મનાદ્યાપાદીનમો મયે ચ. મનાદીનમાપાદીનં ચ ઓ હોતુત્તરપદે મયે ચ. મનોસેટ્ઠા, મનોમયા, રજોજલ્લં, રજોમયં, આપોગતં, આપોમયં, અનુયન્તિ દિસોદિસં.

૬૦. પરસ્સ સઙ્ખ્યાસુ.

સઙ્ખ્યાસુત્તરપદેસુ પરસ્સ ઓ હોતિ. પરોસતં, પરોસહસ્સં, સઙ્ખ્યાસૂતિ કિં? પરદત્તૂપજીવિનો.

૬૧. જને પુથસ્સુ.

જને ઉત્તરપદે પુથસ્સ ઉ હોતિ. અરિયેહિ પુથગેવાયં જનોતિ પુથુજ્જનો.

૬૨. સો છસ્સાહાયતને વા.

અહે આયતને ચુત્તરપદે છસ્સ સો વા હોતિ. સાહં છાહં, સળાયતનં, છળાયતનં.

૬૩. લ્તુપિતાદીનમારઙરઙ.

લ્તુપ્પચ્ચયન્તાનં પિતાદીનઞ્ચ યથાક્કમમારઙરઙ વા હોન્તુત્તરપદે, સત્થારદસ્સનં, કત્તારનિદ્દેસો, માતરપિતરો, વાત્વેવ? સત્થુદસ્સનં, માતાપિતરો.

૬૪. વિજ્જાયોનિસમ્બન્ધાનમા તત્ર ચત્થે.

લ્તુપિતાદીનં વિજ્જાસમ્બન્ધીનં યોનિસમ્બન્ધીનં ચ તેસ્વેવ લ્તુપિતાદીસુ વિજ્જાયોનિસમ્બન્ધિસુત્તરપદેસુ ચત્થવિસયે આ હોતિ. હોતાપોતરો માતાપિતરો, લ્તુપિતાદીનં ત્વેવ? પુત્તભાતરો, તત્રેતિ કિં? પિતુપિતામહા, ચત્થેતિ કિં? માતુભાતા, વિજ્જાયોનિસમ્બન્ધાનન્તિ કિં? દાતુભત્તારો.

૬૫. પુત્તે.

પુત્તે ઉત્તરપદે ચત્થવિસયે લ્તુપિતાદીનં વિજ્જાયોનિ સમ્બન્ધાનમા હોતિ. પિતાપુત્તા, માતાપુત્તા.

૬૬. ચિસ્મિં.

ચિપ્પચ્ચયન્તે ઉત્તરપદે આ હોતિ. કેસાકેસિ, મુટ્ઠામુટ્ઠિ.

૬૭. ઇત્થિયમ્ભાસિતપુમિત્થી પુમેવેકત્થે.

ઇત્થિયં વત્તમાને એકત્થે સમાનાધિકરણે ઉત્તરપદે પરે ભાસિતપુમા ઇત્થી પુમેવ હોતિ. કુમારભરિયો, દીઘજઙ્ઘો, યુવજાયો, ઇત્થિયન્તિ કિં? કલ્યાણી પધાનમેસં કલ્યાણિપ્પધાના, ભાસિતપુમેતિ કિં? કઞ્ઞાભરિયો, ઇત્થીતિ કિં? ગામણિકુલં દિટ્ઠિ અસ્સ ગામણિદિટ્ઠિ, એકત્થેતિ કિં? કલ્યાણિયા માતા કલ્યાણિમાતા.

૬૮. ક્વચિ પચ્ચયે.

ભાસિતપુમિત્થી પચ્ચયે ક્વચિ પુમેવ મોતિ. બ્યત્તતરા, બ્યત્તતમા.

૬૯. સબ્બાદયો વુત્તિમત્તે.

ઇત્થિવાચકા સબ્બાદયો વુત્તિમત્તે પુમેવ હોન્તિ. તસ્સા મુખં તમ્મુખં, તસ્સં તત્ર, તાય તતો, તસ્સં વેલાયં તદા.

૭૦. જાયાય જયં પતિમ્હિ.

પતિમ્હિ પરે જાયાય જયં હોતિ, જયમ્પતી, ‘જાનિપતી’તિ પકતન્તરેન સિદ્ધં, તથા ‘દમ્પતી, જમ્પતી’તિ.

૭૧. સઞ્ઞાયમુદોદકસ્સ.

સઞ્ઞાયમુદકસ્સુત્તરપદે ઉદાદેસો હોતિ. ઉદધિ, ઉદપાનં.

૭૨. કુમ્ભાદીસુ વા.

કુમ્ભાદીસુત્તરપદેસુ ઉદકસ્સ ઉદાદેસો વા હોતિ. ઉદકુમ્ભો ઉદકકુમ્ભો, ઉદપત્તો ઉદકપત્તો, ઉદબિન્દુ ઉદકબિન્દુ, આકતિગણો-યં.

૭૩. સોતાદીસૂલોપો.

સોતાદીસુત્તરપદેસુ ઉદકસ્સ ઉસ્સ લોપો હોતિ. દકસોતં, દકરક્ખસો.

૭૪. ટ નઞ સ્સ.

ઉત્તરપદે નઞ સદ્દસ્સ ટ હોતિ. અબ્રાહ્મણો, ઞકારો કિં? કેવલસ્સ મા હોતુ પામનપુત્તો.

૭૫. અન સરે.

સરાદો ઉત્તરપદે નઞ સદ્દસ્સ અન હોતિ. અનક્ખાતં.

૭૬. નખાદયો.

નખાદયો સદ્દા અનન ટાદેસા નિપચ્ચન્તે. નાસ્સ ખમત્થીતિ નખો, અખમઞ્ઞં, સઞ્ઞાસદ્દેસુ ચ નિપ્ફત્તિમત્તં યથાકથઞ્ચિ કત્તબ્બંનાસ્સ કુલમથીતિ નકુલો, અકુલમઞ્ઞં, નખ નકુલ નપુંસકનક્ખત્ત નાક એવમાદિ.

૭૭. નગો વાપ્પાણિનિ.

નગઇચ્ચપ્પાણિનિ વા નિપચ્ચતે. નગો રુક્ખો, નગો પબ્બતો, અગો રુક્ખો, અગો પબ્બતો, અપ્પાણિનીતિ કિં? અગો વસલો સીતેન.

૭૮. સહસ્સ સો-ઞ્ઞત્થે.

અઞ્ઞપદત્થવુત્થિમ્હિ સમાસે ઉત્તરપદે પરે સહસ્સ સો વા હોતિ. સપુત્તો, સહપુત્તો, અઞ્ઞત્થેતિ કિં? સહ કત્વા, સહ યુજ્ઝિત્વા.

૭૯. સઞ્ઞાયં.

સહસ્સુત્તરપદે સો હોતિ સઞ્ઞાયં. સાસ્સત્થં, સપલાસં.

૮૦. અપ્પચ્ચક્ખે.

અપ્પચ્ચક્ખે ગમ્યમાને સહસ્સ સો હોતુત્તરપદે, સાગ્ગિ કપોતો, સપિસાચા વાતમણ્ડલિકા.

૮૧. અકાલે સકત્થે.

સકત્થપ્પધાનસ્સ સહસદ્દસ્સ અકાલે ઉત્તરપદે સો હોતિ. સમ્પન્નં બ્રહ્મં સબ્રહ્મં, સચક્કં નિધેહિ, સધુરં પાજેહિ, અકાલેતિ કિં? સહ પુબ્બણ્હં, સહાપરણ્હં.

૮૨. ગન્થન્તાધિક્યે.

ગન્થન્તે આધિક્યે ચ વત્તમાનસ્સ સહસ્સ સો હોતુત્તરપદે. સકલં જોતિમધીતે સમુહુત્તં, કાલત્થો આરમ્ભો, આધિક્યે-સદોણા ખારી, સમાસકો કહાપણો, નિચ્ચત્થોયમારમ્ભો.

૮૩. સમાનસ્સ પક્ખાદીસુ વા.

પક્ખાદીસુત્તરપદેસુ સમાનસ્સ સો હોતિ વા. સપક્ખો સમાનપક્ખો, સજોતિ સમાનજોતિ, પક્ખાદીસૂતિ કિં? સમાનસીલો, પક્ખ, જોતિ, જનપદ, રત્તિ, પત્તિની, પત્તી, નાભિ, બન્ધુ બ્રહ્મચારી, નામ, ગોત્ત, રૂપ, ઠાન, વણ્ણ, વયો, વચન, ધમ્મ, જાતિય, ઘચ્ચ.

૮૪. ઉદરે ઇયે.

ઉદરે ઇયે પરે પરતો સમાનસ્સ સો વા હોતિ. સોદરિયો, સમાનોદરિયો, ઇયેતિ કિં? સમાનોદરતા.

૮૫. રીરિક્ખકેસુ.

એતેસુ સમાનસ્સ સો હોતિ. સરી, સરિક્ખો, સરિસો.

૮૬. સબ્બાદીનમા.

રીરિક્ખકેસુ સબ્બાદીનમા હોતિ. યાદી, યાદિક્ખો, યાદિસો.

૮૭. ન્તકિમિમાનં ટાકીટી.

રીરિક્ખકેસુ ન્તસદ્દ કિંસદ્દ ઇમસદ્દાનં ટાકીટી હોન્તિ યથાક્કમં. ભવાદી, ભવાદિક્ખો, ભવાદિસો, કીદી, કીદિક્ખો, કીદિસો, ઈદી, ઈદિક્ખો, ઈદિસો.

૮૮. તુમ્હામ્હાનં તામેકસ્મિં.

રીરિક્ખકેસુ તુમ્હામ્હાનં તામા હોન્તેકસ્મિં યથાક્કમં. તાદી, તાદિક્ખો, તાદિસો, માદી, માદિક્ખો, માદિસો. એકસ્મિન્તિ કિં? તુમ્હાદી, અમ્હાદી, તુમ્હાદિક્ખો, અમ્હાદિક્ખો, તુમ્હાદિસો, અમ્હાદિસો.

૮૯. તં મમઞ્ઞત્ર.

રીરિક્ખકન્તતો અઞ્ઞસ્મિં ઉત્તરપદે તુમ્હામ્હાનમેકસ્મિં તંમં હોન્તિ યથાક્કમં, તન્દીપા, મન્દીપા, તંસરણા, મંસરણા, તય્યોગો, મય્યોગોતિ બિન્દુલોપો.

૯૦. વેતસ્સેટ.

રીરિક્ખકેસ્વેતસ્સેટ વા હોતિ, એદી, એતાદી, એદિક્ખો, એતાદિક્ખો, એદિસો, એતાદિસો.

૯૧. વિધાદીસુ દ્વિસ્સ દુ.

દ્વિસ્સ દુ હોતિ વિધાદીસુ, દુવિધો, દુપટ્ટં એવમાદિ.

૯૨. દિ ગુણાદીસુ.

ગુણાદીસુ દ્વિસ્સ દિ હોતિ, દ્વિગુણં, દિરત્તિ, દિગુ એવમાદિ.

૯૩. તીસ્વ.

તીસુ દ્વિસ્સ અહોતિ. દ્વત્તિક્ખત્તું, દ્વિત્તિપત્તપુરા.

૯૪. આ સઙ્ખ્યાયાસતાદો-નઞ્અત્થે.

સઙ્ખ્યાયમુત્તરપદે દ્વિસ્સ આ હોતિ અસતાદો અનઞ્અધત્થ. દ્વાદસ, દ્વાવીસતિ દ્વત્તિંસ, સઙ્ખ્યાયન્તિ કિં? દિરત્તં, અસતાદોતિ કિં? દિસતં, દિસહસ્સં. અનઞ્અત્થેતિ કિં? દ્વિદસા.

૯૫. તિસ્સે.

સઙ્ખ્યાયમુત્તરપદે તિસ્સ એ હોતિ અસતાદો અનઞ્અત્થે, તેરસ, તેવીસ, તેત્તિંસ, સઙ્ખ્યાયંત્વેવ? તિરત્તં, અસતાદોત્વેવ? તિસતં, અનઞ્અત્થેત્વેવ? તિચતુકા.

૯૬. ચત્તાલીસાદો વા.

તિસ્સે વા હોતિ ચત્તાલીસાદો, તેચત્તાલાસં તિચત્તાલીસં, તેપઞ્ઞાસં તિપઞ્ઞાસં, તેસટ્ઠિ તિસટ્ઠિ, તેસત્તતિ તિસત્તતિ, તેઅસીતિ તિયાસીતિ, તેનવુતિ તિનવુતિ, અસતાદોત્વેવ? તિસતં.

૯૭. દ્વિસ્સા ચ.

અસતાદો-નઞ્અત્થે ચત્તાલીસાદો દ્વિસ્સે વા હોતિ આ ચ. દ્વેચત્તાલીસં, દ્વાચત્તાલીસં દ્વિચત્તાલીસં, દ્વેપઞ્ઞાસં, દ્વાપઞ્ઞાસં દ્વિપઞ્ઞાસં ઇચ્ચાદિ.

૯૮. બાચત્તાલીસાદો.

દ્વિસ્સ બા વા હોતિ અચત્તાલીસાદો-નઞ્અત્થે. બારસ દ્વાદસ, બાવીસતિ દ્વાવીસતિ, બત્તિંસ દ્વત્તિંસ, અચત્તાલીસાદોતિ કિં? દ્વિચત્તાલીસં.

૯૯. વીસતિદસેસુ પઞ્ચસ્સ પણ્ણપન્ના.

વીસતિદસેસુ પરેસુ પઞ્ચસ્સ પણ્ણપન્ના હોન્તિ વા યથાક્કમં. પણ્ણવીસતિ પઞ્ચવીસતિ, પન્નરસ્વ પઞ્ચદસ.

૧૦૦. ચતુસ્સ ચુચો દસે.

ચતુસ્સ ચુચો હોન્તિ વા દસસદ્દે પરે. ચુદ્દસ, ચોદ્દસ, ચતુદ્દસ.

૧૦૧. છસ્સ સો.

છસ્સ સોઇચ્ચયમાદેસો હોતિ દસસદ્દે પરે. સોળસ.

૧૦૨. એકટ્ઠાનમા.

એકઅટ્ઠાનં આ હોતિ દસે પરે. એકાદસ, અટ્ઠારસ.

૧૦૩. ર સઙ્ખ્યાતો વા.

સઙ્ખ્યાતો પરસ્સ દસસ્સ ર હોતિ વિભાસા. એકારસ એકાદસ, બારસ દ્વાદસ, પન્નરસ પઞ્ચદસ, સત્તરસ સત્તદસ, અટ્ઠારસ અટ્ઠાદસ, પન્નબાદેસેસુ નિચ્ચં, ઇધ ન હોતિ ચતુદ્દસ.

૧૦૪. છતીહિ ળો ચ.

છતીહિ પરસ્સ દસસ્સ ળો હોતિ રો ચ, સોળસ સોરસ, તેળસ તેરસ.

૧૦૫. ચતુત્થ તતિયાન મડ્ઢુડ્ઢતિયા.

અડ્ઢા પરેસં ચતુત્થતતિયાનં ઉડ્ઢતિયા હોન્તિ યથાક્કમં. અડ્ઢેન ચતુત્થો અડ્ઢુડ્ઢો, અડ્ઢેન તતિયો અડ્ઢતિયો, કથં અડ્ઢતેય્યોતિ? સકત્થે ણ્યે ઉત્તરપદવુદ્ધિ.

૧૦૬. દુતિયસ્સ સહ દિયડ્ઢદિવડ્ઢા.

અડ્ઢા પરસ્સ દુતિયસ્સ સહ અડ્ઢસદ્દેન દિયડ્ઢદિવડ્ઢા હોન્તિ. અડ્ઢેન દુતિયો દિયડ્ઢો, દિવડ્ઢો વા.

૧૦૭. સરે કદ કુસ્સુત્તરત્થે.

કુસ્સુત્તરપદત્થે વત્તમાનસ્સ સરાદો ઉત્તરપદે કદાદેસો હોતિ. કદન્નં, કદસનં, સરેતિ કિં? કુપુત્તો, ઉત્તરત્થેતિ કિં? કુઓટ્ઠો રાજા.

૧૦૮. કાપ્પત્થે.

અપ્પત્થે વત્તમાનસ્સ કુસ્સ કા હોતિ ઉત્તરપદત્થે, અપ્પકં લવણં કાલવણં.

૧૦૯. પુરિસે વા.

કુસ્સ પુરિસે કા હોતિ વા. કાપુરિસો કુપુરિસો, અયમપ્પત્તવિભાસા, અપ્પત્થે તુ પુબ્બેન નિચ્ચં હોતિ ઈસં પુરિસો કાપુરિસો.

૧૧૦. પુબ્બાપરજ્જસાયમજ્ઝેહાહસ્સ ણ્હો.

પુબ્બાદીહુત્તરપદસ્સ અહસ્સ ણ્હાદેસો હોતિ, પુબ્બણ્હો, અપરણ્હો, અજ્જણ્હો, સાયણ્હો, મજ્ઝણ્હો (પણ્હો).

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

સમાસકણ્ડો તતિયો.

૪. ચતુત્થો કણ્ડો (ણાદિ)

૧. ણો વા પચ્ચે.

છટ્ઠિયન્તા નામસ્મા વા ણપ્પચ્ચયો હોતિ અપચ્ચે-ભિધેય્યે, ણકારો વુદ્ધ્યત્થો, એવમઞ્ઞત્તાપિ, વસિટ્ઠસ્સાપચ્ચં વાસિટ્ઠો, વાસિટ્ઠી વા, ઓપગવો, ઓપગવી વા, વેતિ વાક્યસમાસવિકપ્પનત્થં, તસ્સાધિકારો સકત્થાવધિ.

૨. વચ્છાદિતો ણાનણાયના.

વચ્છાદીહિ અપચ્ચપ્પચ્ચયન્તેહિ ગોત્તાદીહિ ચ સદ્દેહિ ણાનણાયનપ્પચ્ચયા વા હોન્તિ અપચ્ચે, વચ્છાનો વચ્છાયનો, કચ્ચાનો કચ્ચાયનો, યાગમે કાતિયાનો, મોગ્ગલ્લાનો મોગ્ગલ્લાયનો, સાકટાનો સાકટાયનો, કણ્ણાનો કણ્ણાયનો ઇચ્ચાદિ.

૩. કત્તિકાવિધવાદીહિ ણેય્યણેરા.

કત્તિકાદીહિ વિધવાદીહિ ચ ણેય્યણેરા વા યથાક્કમં હોન્તિ અપચ્ચે, કત્તિકેય્યો, વેનતેય્યો, ભાગિનેય્યો ઇચ્ચાદિ , વેધવેરો, બન્ધકેરો, નાલિકેરો, સામણેરો ઇચ્ચાદિ.

૪. ણ્યદિચ્ચાદીહિ.

દિતિપ્પભુતિહિ ણ્યો વા હોતિ અપચ્ચે, દેચ્ચો, આદિચ્ચો, કોણ્ડઞ્ઞો, ગગ્ગ્યો, ભાતબ્બો ઇચ્ચાદિ.

૫. આ ણિ.

અકારન્તતો ણિ વા હોતિ અપચ્ચે, દક્ખિ, દત્થિ, દોણિ. વાસવિ, વારુણિ ઇચ્ચાદિ.

૬. રાજતો ઞ્ઞો જાતિયં.

રાજસદ્દતો ઞ્ઞો વા હોતિ અપચ્ચે જાતિયં ગમ્યમાનાયં, રાજઞ્ઞો, જાતિયન્તિ કિં? રાજાપચ્ચં.

૭. ખત્તા યિયા.

ખત્તસદ્દા યઇયા હોન્તિ અપચ્ચે જાતિયં, ખત્યો, ખત્તિયો, જાતિયંત્વેવ? ખત્તિ.

૮. મનુતો સ્સસણ.

મનુસદ્દતો જાતિયં સ્સસણ હોન્તિ અપચ્ચે, મનુસ્સો, માનુસો, ઇત્થિયં મનુસ્સા, માનુસી, જાતિયંત્વેવ? માનવો.

૯. જનપદનામસ્મા ખત્તિયા રઞ્ઞે ચ ણો.

જનપદસ્સ યં નામં, તન્નામસ્મા ખત્તિયા અપચ્ચે રઞ્ઞે ચ ણો હોતિ, પઞ્ચાલો, કોસલો, માગધો, ઓક્કાકો, જનપદનામસ્માતિ કિં? દાસરથિ, ખત્તિયાતિ કિં? પઞ્ચાલસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અપચ્ચં પઞ્ચાલિ.

૧૦. ણ્ય કુરુસિવીહિ.

કુરુસિવીહિ અપચ્ચે રઞ્ઞે ચ ણ્યો હોતિ. કોરબ્યો, સેબ્યો.

૧૧. ણ રાગા તેન રત્તં.

રાગવાચિતતિયન્તતો રત્તમિચ્ચેતસ્મિં અત્થે ણો હોતિ, કસાવેન રત્તં કાસાવં, કોસુમ્ભં, યાલિદ્દં, રાગાતિ કિં? દેવદત્તેન રત્તં વત્થં, ઇધ કસ્મા ન હોતિ? ‘નીલં પીત’ન્તિ, ગુણવચનત્તા વિનાપિ ણેન ણત્થસ્સાભિધાનતો.

૧૨. નક્ખત્તેનિન્દુયુત્તેન કાલે.

તતિયન્તતો નક્ખત્તા તેન લક્ખિતે કાલે ણો હોતિ, તઞ્ચે નક્ખત્તમિન્દુયુત્તં હોતિ, ફુસ્સી રત્તિ, ફુસ્સં અહં, નક્ખત્તેનેતિ કિં? ગુરુના લક્ખિતા રત્તિ. ઇન્દુયુત્તેનેતિ કિં? કત્થિકાય લક્ખિતો મુહુત્તો, કાલેતિ કિં? ફુસ્સેન લક્ખિતા અત્થસિદ્ધિ, અજ્જકત્તિકાતિ કત્તિકાયુત્તે ચન્દે કત્તિકાસદ્દો વત્તતે.

૧૩. સા-સ્સ દેવતા પુણ્ણમાસી.

સેતિ પઠમન્તા અસ્સાતિ છટ્ઠયત્થે ણો ભવતિ, યં પઠમન્તં, સા ચે દેવતા પુણ્ણમાસીવા, સુગતો દેવતા અસ્સાભિ સોગતો, માહિન્દો, યામો, વારુણો, ફુસ્સી પુણ્ણમાસી અસ્સ સમ્બન્ધિનીતિ ફુસ્સો, માસો, માયો, ફગ્ગુનો, ચિત્તો, વેસાખો. જેટ્ઠમૂલો, આસળ્હો, સાવણો, પોટ્ઠપાદો, અસ્સયુજો, કત્તિકો, માગસિરો, પુણ્ણમાસીતિ કિં? ફુસ્સી પઞ્ચમી અસ્સ, પુણ્ણમાસી ચ ભતકમાસસમ્બન્ધિની ન હોતિ... પુણ્ણો મા અસ્સન્તિ નિબ્બચના, અતો એવ નિપાતના ણો સાગમો ચ, માસસુતિયાવ ન પઞ્ચદસ રત્તાદો વિધિ.

૧૪. તમધીતે તં જાનાતિ કણિકા ચ.

દુતિયન્તતો તમધીતે તં જાનાતીતિ એતેસ્વત્થેસુ ણો હોતિ ણો ણિકો ચ, બ્યાકરણમધીતે જાનાતિ વા વેય્યાકરણો, છન્દસો, કમકો, પદકો, વેનયિકો, સુત્તન્તિકો, દ્વિતગ્ગહણં પુથગેવ વિધાનત્થં જાનનસ્સ ચ અજ્ઝેનવિસયભાવદસ્સનત્થં પસિદ્ધૂપસઙ્ગહત્થં ચ.

૧૫. તસ્સ વિસયે દેસે.

છટ્ઠિયન્તા વિસયે દેસરૂપે ણો હોતિ, વસાતીનં વિસયો દેસો વાસાતો, દેસેતિ કિં? ચક્ખુસ્સ વિસયો રૂપં, દેવદત્તસ્સ વિસયો-નુવાકો.

૧૬. નિવાસે તન્નામે.

છટ્ઠિયન્તા નિવાસે દેસે તન્નામે ણો હોતિ, સિવીનં નિવાસો દેસો સેબ્યો, વાસાતો.

૧૭. અદૂરભવે.

છટ્ઠિયન્તા અદૂરભવે દેસે તન્નામે ણો હોતિ, વિદિસાય અદૂરભવં વેદિસં.

૧૮. તેન નિબ્બત્તે.

તતિયન્તા નિબ્બત્તે દેસે તન્નામે ણો હોતિ, કુસમ્બેન નિબ્બત્તા કોસમ્ભી નગરી, કાકન્દી, માકન્દી, સહસ્સેન નિબ્બત્તા સાહસ્સી પરીખા, હોતુમ્હિ કત્તરિ કરણે ચ યથાયોગં તતિયા.

૧૯. તમીધત્થિ.

તન્તિ પઠમન્તા ઇધાતિ સત્તમ્યત્થે દેસે તન્નામે ણો હોતિ, યન્તં પઠમન્તમત્થિ ચે, ઉદુમ્બરા અસ્મિં દેસે સન્તીતિ ઓદુમ્બરો, બાદરો, બબ્બજો.

૨૦. તત્ર ભવે.

સત્તમ્યન્તા ભવત્થે ણો હોતિ, ઉદકે ભવો ઓદકો, ઓરસો, જાનપદો, માગધો, કાપિલવત્થવો, કોસમ્બો.

૨૧. અજ્જાદીહિ તનો.

ભવત્થે અજ્જાદીહિ તનો હોતિ, અજ્જ ભવો અજ્જતનો, સ્વાતનો, હિય્યત્તનો.

૨૨. પુરાતો ણો ચ.

પુરાઇચ્ચસ્મા ભવત્થે ણો હોતિ તનો ચ, પુરાણો, પુરાતનો.

૨૩. અમાત્વચ્ચો.

અમાસદ્દતો અચ્ચો હોતિ ભવત્થે, અમચ્ચો.

૨૪. મજ્ઝાદિત્વિમો.

મજ્ઝાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ ભવત્તે ઇમો હોતિ, મજ્ઝિમો, અન્તિમો. મજ્ઝ, અન્ત, હેટ્ઠા, ઉપરિ, ઓર, પાર, પચ્છા, અબ્ભન્તર, પચ્ચન્ત (પુરત્થા, બાહિર).

૨૫. કણણેય્યણેય્યકયિયા.

સત્તમ્યન્તા એતે પચ્ચયા હોન્તિ ભવત્થે, કણ-કુસિના રાયં ભવો કોસિનારકો, માગધકો, આરઞ્ઞકો વિહારો. ણેય્ય-ગઙ્ગેય્યો, પબ્બતેય્યો, વાનેય્યો. ણેય્યક-કોલેય્યકો, બારાણસેય્યકો, ચમ્પેય્યકો, મિથિલેય્યકોતિ એય્યકો. ય-ગમ્મો, દિબ્બો. ઇયગામિયો, ઉદરિ-યો, દિવિયો, પઞ્ચાલિયો, બોધિપક્ખિયો, લોકિયો.

૨૬. ણિકો.

સત્તમ્યન્તા ભવત્થે ણિકો હોતિ, સારદિકો દિવસો, સારદિકા રત્તિ.

૨૭. તમસ્સ સિપ્પં સીલં પણ્યં પહરણં પયોજનં.

પઠમન્તા સિપ્પાદિવાચકા અસ્સેતિછટ્ઠિયત્થેણિકો હોતિ, વીણાવાદનં સિપ્પમસ્સ વેણિકો, મોદઙ્ગિકો, વંસિકો, પંસુકૂ- લધારણં સીલમસ્સ પંસુકૂલિકો, તેચીવરિકેવ, ગન્ધોપણ્યમસ્સ ગન્ધિકો, તેલિકો, ગોળિકો, ચાપો પહરણમસ્સ ચાપિકો, તોમરિકો, મુગ્ગરિકો, ઉપધિપ્પયોજનમસ્સ ઓપધિકં, સાતિકં, સાહસ્સિકં.

૨૮. તં હન્તરહતિ ગચ્છતુઞ્છતિ ચરતિ.

દુતિયન્તા હન્તીતિ એવમાદીસ્વત્થેસુ ણીકો હોતિ. પક્ખીહિપક્ખિનો હન્તીતિ પક્ખિકો, સાકુનિકો, માયૂરિકો. મચ્છેહિ-મચ્છિકો, મેનિકો. મિગેહિ-માગવિકો હારિણિકો, 'સૂકરિકો'તિ ઇકો. સતમરહતીતિ સાતિકં, સન્દિટ્ઠિકો, એહિપસ્સવિધિં અરહતીતિ એહિપસ્સિકો, સાહસ્સિકો, 'સહસ્સિયો'તિ ઇયો. પરદારં ગચ્છતીતિ પારદારિકો, મગ્ગિકો, પઞ્ઞાસયોજનિકો. બદરે ઉઞ્છતીતિ બાદરિકો, સામાકિકો. ધમ્મં ચરતીતિ ધમ્મિકો, અધમ્મિકો.

૨૯. તેન કતં કીતં બદ્ધમભિસઙ્ખતં સંસટ્ઠં હતં હન્તિ જિતં જયતિ દિબ્બતિ ખણતિ તરતિ ચરતિ વહતિ જીવતિ.

તતિયન્તા કતાદિસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ. કાયેન કતં કાયિકં, વાચસિકં, માનસિકં, વાતેન કતો આબાધો વાતિકો. સતેન કીતં સાતિકં, સાહસ્સિકં, મૂલતોવ, દેવદતેન કીતન્તિ ન હોતિ તદત્થાપ્પતીતિયા. વરત્તાય બદ્ધો વારત્તિકો, આયસિકો, પાસિકો. ઘતેન અભિસઙ્ખતં સંસટ્ઠં વા ઘાતિકં, ગોળિકં, દાધિકં, મારિચિકં. જાલેન હતો હન્તીતિ વા જાલિકો, બાલીસિકો. અક્ખેહિ જિતમક્ખિકં, સાલાકિકં. અક્ખેહિ જયતિ દિબ્બતીતિ વા અક્ખિકો. ખણિત્તિયા ખણતીતિ ખાણિત્તિકો, કુદ્દાલિકો, દેવદત્તેન જિતં, અઙ્ગુલ્યા ખણતીતિ ન હોતિ તદત્થાનવગમા. ઉળુમ્પેન તરતીતિ ઓળુમ્પિકો, 'ઉળુમ્પિકો'તિ ઇકો ગોપુચ્છિકો, નાવિકો. સકટેન ચરતીતિ સાકટિકો, 'રથિકો, પરપ્પિકો'તિ ઇકો. ખન્ધેન વહતીતિ ખન્ધિકો, અંસિકો, 'સીસિકો'તિ ઇકો. વેતનેન જીવતીતિ વેતનિકો, 'ભતિકો, કયિકો, વિક્કયિકો, કયવિક્કયિકો'તિ ઇકો.

૩૦. તસ્સ સંવત્તતિ.

ચતુત્થિયન્તા સંવત્તતીતિ અસ્મિં અત્થે ણિકો હોતિ, પુનબ્ભવાય સંવત્તતીતિ પોનોભવિકો, ઇત્થિયં પોનો ભવિકા, લોકાય સંવત્તતીતિ લોકિકો સુટ્ઠુ અગ્ગોતિ સગ્ગો, સગ્ગાય સંવત્તતીતિ સોવગ્ગિકો, સસ્સોવક તદમિનાદિપાઠા, ધનાય સંવત્તતીતિ ધઞ્ઞં, યો.

૩૧. તતો સમ્ભૂતમાગતં.

પઞ્ચમ્યન્તા સમ્ભૂતમાગતન્તિ એતેસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ, માતિકો સમ્ભૂતમાગતં વા મત્તિકં, પેત્તિકં, ણ્યરિયણ -યાપિ દિસ્સન્તિ, સુરભિતો સમ્ભૂતં સોરભ્યં, થનતો સમ્ભૂતં થઞ્ઞં, પિતિતો સમ્ભૂતો પેત્તિયો, માતિયો, મત્તિયો, મચ્ચો વા.

૩૨. તત્થ વસતિ વિદિતો ભત્તો નિયુત્તો.

સત્તમ્યન્તા તત્થ વસતીત્વેવમાદીસ્વત્થેસુ ણિકો હોતિ. રુક્ખમૂલે વસતીતિ રુક્ખમૂલિકો, આરઞ્ઞિકો, સોસાનિકો. લોકે વિદિતો લોકિકો. ચતુમહારાજેસુ ભત્તા ચાતુમ્મહારાજિકા . દ્વારે નિયુત્તો દોવારિકો દસ્સોક તદમિનાદિપાઠા, ભણ્ડાગારિકો, ઇકો-નવકમ્મિકો, કિયોજાતિકિયો, અન્ધકિયો.

૩૩. તસ્સિદં.

છટ્ઠિયન્તા ઇદમિચ્ચસ્મિં અત્થે ણિકો હોતિ, સઙ્ઘસ્સ ઇદં સઙ્ઘિકં, પુગ્ગલિકં, સક્યપુત્તિકો, નાતિપુત્તિકો, જેનદત્તિકો, કિયે-સકિયો, પરકિયો, નિયે-અત્તનિયં, કે- સકો રાજકં ભણ્ડં.

૩૪. ણો.

છટ્ઠિયન્તા ઇદમિચ્ચસ્મિં અત્થે ણો હોતિ, કચ્ચાયનસ્સ ઇદં કચ્ચાયનં બ્યાકરણં, સોગતં સાસનં, માહિસં મંસાદિ.

૩૫. ગવાદીહિ યો.

ગવાદીહિ છટ્ઠિયન્તેહિ ઇદમિચ્ચસ્મિં અત્થે યો હોતિ, ગુન્નં ઇદં ગબ્યં મંસાદિ, કબ્યં, દબ્બં.

૩૬. પિતિતો ભાતરિ રેય્યણ.

પિતુસદ્દા તસ્સ ભાતરિ રેય્યણ હોતિ, પિતુ ભાતા પેત્તેય્યો.

૩૭. માતિતો ચ ભગિનિયં છો.

માતિતો પિતિતો ચ તેસં ભગિનિયં છો હોતિ, માતુ ભગિની માતુચ્છા, પિતુ ભગિની પિતુચ્છા, કથં ‘માતુલો’તિ ‘‘માતુલાદિત્વાની’’તિ નિપાતના.

૩૮. માતાપિતૂસ્વામહો.

માતાપિતૂહિ તેસં માતાપિતૂસુ આમહો હોતિ, માતુ માતા માતામહી, માતુ પિતા માતામહો, પિતુ માતા પિતામહી, પિતુ પિતા પિતામહો, ન યથાસઙ્ખ્યં, પચ્ચેકાભિ સમ્બન્ધા.

૩૯. હિતે રેય્યણ.

માતાપિતૂહિ હિતે રેય્યણ હોતિ, મત્તેય્યો, પેત્તેય્યો.

૪૦. નિન્દાઞ્ઞાતપ્પપટિભાગરસ્સદયાસઞ્ઞાસુ કો.

નિન્દાદીસ્વત્થેયુ નામસ્મા કો હોતિ, નિન્દાયં-મુણ્ડકો, સમણકો. અઞ્ઞાતે-કસ્સાયં અસ્સોતિ અસ્સકો, પયોગસામત્થિયા સમ્બન્ધિવિસેસાનવગમોવગમ્યતે. અપ્પત્થેતેલકં, ઘતકં. પટિભાગત્થે-હત્થી વિય હત્થિકો, અસ્સકો, બલીબદ્દકો. રસ્સે-માનુસકો, રુક્ખકો, પિલક્ખકો. દયાયં-પુત્તકો, વચ્છકો. સઞ્ઞાયં-મોરો વિય મોરકો.

૪૧. તમસ્સપરિમાણં ણિકો ચ.

પઠમન્તા અસ્સેતિ અસ્મિં અત્થે ણિકો હોતિ કો ચ તઞ્ચે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ, પરિમીયતે નેનેતિ પરિમાણં, દોણો પરિમાણમસ્સ દોણિકો વીહિ, ખારસતિકો, ખારસહસ્સિકો આસીતિકો વયો, ઉપડ્ઢકાયિકં બિમ્બોહનં, પઞ્ચકં, છક્કં.

૪૨. યતેતેહિ ત્તકો.

યાદીહિ પઠમન્તેહી અસ્સેતિ છટ્ઠિયત્થે ત્તકો હોતિ, તઞ્ચે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ, યં પરિમાણમસ્સ યત્તકં, તત્તકં, એત્તકં, આવતકે યાવતકો, તાવતકો (એતાવતકો).

૪૩. સબ્બા ચાવન્તુ.

સબ્બતો પઠમન્તેહિ યાદીહિ ચ અસ્સેતિ છટ્ઠિયત્થે આવન્તુ હોતિ, તઞ્ચે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ. સબ્બં પરિમાણમસ્સ સબ્બાવન્તં, યાવન્તં, તાવન્તં, એતાવન્તં.

૪૪. કિમ્હા રતિરીવરીવતકરિત્તકા.

કિમ્હા પઠમન્તા અસ્સેતિ છટ્ઠિયત્થે રતિરીવરીવતકરિત્તકા હોન્તિ, તઞ્ચે પઠમન્તં પરિમાણં ભવતિ, કિં સઙ્ખ્યાનં પરિમાણમેસં કતિ એતે, કીવ, કીવતકં, કિત્તકં. રીવન્તો સભાવતો અસઙ્ખ્યો.

૪૫. સઞ્જાતં તારકાદિત્વિતો.

તારકાદીહિ પઠમન્તેહિ અસ્સેતિ છટ્ઠિયત્થે ઇતો હોતિ, તે ચે સઞ્જાતા હોન્તિ, તારકા સઞ્જાતા અસ્સ તારકિતં ગગનં, પુપ્ફિતો રુક્ખો, પલ્લવિતા લતા.

૪૬. માને મત્તો.

પઠમન્તા માનવુત્તિતો અસ્સેતિ અસ્મિંઅત્થે મત્તો હોતિ, પલં ઉમ્માનમસ્સ પલમત્તં, હત્થો પમાણમસ્સ હત્થમત્તં સતં માનમસ્સ સતમત્તં, દોણો પરિમાણમસ્સ દોણમત્તં, અભેદોપચારા દોણોતિપિ હોતિ.

૪૭. તગ્ઘો ચુદ્ધં.

ઉદ્ધમાનવુત્તિહો અસ્સેતિ છટ્ઠિયત્થે તગ્ઘો હોતિ મત્તો ચ, જણ્ણુતગ્ઘં, જણ્ણુમત્તં.

૪૮. ણો ચ પુરિસા.

પુરિસા પઠમન્તા ઉદ્ધમાનવુત્તિતો ણો હોતિ મત્તાદયો ચ, પોરિસં, પુરિસમત્તં, પુરિસતગ્ઘં.

૪૯. અયૂભદ્વિતીહંસે.

ઉભદ્વિતીહિ અવયવવુત્તીતિ પઠમન્તેહિ અસ્સેતિ છટ્ઠિયત્થે અયો હોતિ. ઉભો અંસા અસ્સ ઉભયં, દ્વયં, તયં.

૫૦. સઙ્ખ્યાય સચ્ચુતીસાસદસન્તાયાધિકાસ્મિં સવસહસ્સે ડો.

સત્યન્તાય ઉત્યન્તાય ઈસન્તાય આસન્તાય દસન્તાય ચ સઙ્ખ્યાય પઠમન્તાય અસ્મિન્તિ સત્તમ્યત્થે ડો હોતિ, સા ચે સઙ્ખ્યા અધિકા હોતિ, યદસ્મિન્તિ તઞ્ચે સતં સહસ્સં સતસહસ્સં વા હોતિ, વીસતિ અધિકા અસ્મિં સતેતિ વીસં સતં, એકવીસં સતં, સહસ્સં, સતસહસ્સં વા, તિંસં સતં, એકતિંસં સતં. ઉત્યન્તાય-નવુતં સતં સહસ્સં સતસહસ્સં વા. ઈસન્તાય ચત્તાલીસં સતં, સહસ્સં, સતસહસ્સં વા. આસન્તાય પઞ્ઞાસં સતં, સહસ્સં, સતસહસ્સં વા. દસન્તાયએકાદસં સતં, સહસ્સં, સતસહસ્સં વા. સચ્ચુતીસાસદસન્તાયાતિ કિં? છાધિકા અસ્મિંસતે. અધિકેતિ કિં? પઞ્ચદસહીના અસ્મિંસતે, અસ્મિન્તિ કિં? વીસત્યધિકા એતસ્મા સતા, સતસહસ્સેતિ કિં? એકાદસ અધિકા અસ્સં વીસતિયં.

૫૧. તસ્સ પૂરણેકાદસાદિતો વા.

છટ્ઠિયન્થાયેકાદસાદિકાય સઙ્ખ્યાય ડો હોતિ (તસ્સ) પૂરણત્થે વિભાસા, સા સઙ્ખ્યા પૂરીયતે યેન તં પૂરણં, એકાદસન્નં પૂરણો એકાદસો. એકાદસમો, વીસો, વીસતિમો, તિંસો, તિંસતિમો, ચત્તાલીસો, પઞ્ઞાસો.

૫૨. મ પઞ્ચાદિકતિહિ.

છટ્ઠિયન્તાય પઞ્ચાદિકાય સઙ્ખ્યાય કતિસ્મા ચ મો હોતિ (તસ્સ) પૂરણત્થે, પઞ્ચમો, સત્તમો, અટ્ઠમો, કતિમો, કતિમી.

૫૩. સતાદીનમિચ. સતાદિકાય સઙ્ખ્યાય છટ્ઠિયન્તાય (તસ્સ) પૂરણત્થે મોહોતિ સતાદીનમિચાન્તાદેસો, સતિમો, સહસ્સિમો.

૫૪. છા ટ્ઠટ્ઠમા.

છસદ્દા ટ્ઠટ્ઠમા હોન્તિ તસ્સ પૂરણત્થે, છટ્ઠો, છટ્ઠમો, ઇત્થિયં છટ્ઠી, છટ્ઠમી, કથં ‘દુતિયં ચતુત્થ’ન્તિ? ‘‘દુતિયસ્સ, ચતુત્થ તતિયાન’’ન્તિ નિપાતના.

૫૫. એકા કાક્યસહાયે.

એકસ્મા અસહાયત્થે કઆકી હોન્તિ વા, એકકો, એકાકી, એકો.

૫૬. વચ્છાદીહિ તનુત્તે તરો.

વચ્છાદીનં સભાવસ્સ તનુત્તે ગમ્યમાને તરો હોતિ, સુસુત્તસ્સ તનુત્તે વચ્છતરો, ઇત્થિયં વચ્છતરી, યોબ્બનસ્સ તનુત્તે ઓક્ખતરો, અસ્સભાવસ્સ તનુત્તે અસ્સતરો, સામત્થિયસ્સ તનુત્તે ઉસભતરો.

૫૭. કિમ્હા નિદ્ધારણે રતર રતમા. કિંસદ્દા નિદ્ધારણે રતર રતમા હોન્તિ, કતરો ભવતં દેવદત્તો, કતરો ભવતં કઠો, કતમો ભવતં દેવદત્તો, કતમો ભવતં કઠો, ભારદ્વાજાનં કતમોસિ બ્રહ્મે.

૫૮. તેન દત્તે લિયા.

તતિયન્તા દત્તે-ભિધેય્યે લઇયા હોન્તિ, દેવેન દત્તો દેવલો, દેવિયો, બ્રહ્મલો, બ્રહ્મિયો, સિવા સીવલો, સીવિયો, સિસ્સ દીઘો.

૫૯. તસ્સ ભાવકમ્મેસુ ત્તતાત્તનણ્યણેય્યણિયણિયા.

છટ્ઠિયન્તા ભાવે કમ્મે ચ ત્તાદયો હોન્તિ બહુલં, ન ચ સબ્બે સબ્બતો હોન્તિ અઞ્ઞત્ર ત્તતાહિ, ભવન્તિ એતસ્મા બુદ્ધિસદ્દાભિ ભાવો સદ્દસ્સ પવત્તિનિમિત્તં, નીલસ્સ પટસ્સ ભાવો નીલત્તં નીલતાભિ ગુણો ભાવો, નીલસ્સ ગુણસ્સ ભાવો નીલત્તં નીલતાભિ નીલગુણજાતિ, ગોત્તં ગોતાતિ ગોજાતિ, પાચકત્તં, દણ્ડિત્તં, વિસાણિત્તં, રાજપુરિસત્તન્તિ ક્રિયાદિસમ્બન્ધિત્તં, દેવદત્તત્તં, ચન્દત્તં, સૂરિયત્તન્તિ તદવત્થાવિસેસસામઞ્ઞં, આકાસત્તં, અભાવત્તન્તિ ઉપચરિતભેદસામઞ્ઞં. ત્તન-પુથુજ્જનત્તનં, વેદનત્તનં, જાયત્તનં, જારત્તનં. ણ્ય-આલસ્યં, બ્રહ્મઞ્ઞં, ચાપલ્યં, નેપુઞ્ઞં, પેસુઞ્ઞં, રજ્જં, આધિપચ્ચં, દાયજ્જં, વેસમ્મં 'વેસમ'ન્તિ, કેચિ, સખ્યં, વાણિજ્જં. ણેય્ય-સોચેય્યં, આધિપતેય્યં. ણગારવં, પાટવં, અજ્જવં, મદ્દવં. ઇય-અધિપતિયં, પણ્ડિતિયં, બહુસ્સુતિયં, નગ્ગિયં, સૂરિયં. ણિય-આલસિયં, કાળુસિયં, મન્દિયંદક્ખિયં, પોરોહિતિયં, વેય્યત્તિયં. કથં 'રામણીયક'ન્તિ? સકત્થે કન્તા ણેન સિદ્ધં. કમ્મં કિરિયા, તત્થ અલસસ્સ કમ્મં અલસત્તં' અલસતા, અલસત્તનં, આલસ્યં, આલસિયં વા, ''સકત્થે' (૪.૧૨૨) તિ સકત્થેપિ, યથાભુચ્ચં, કારુઞ્ઞં, પત્તકલ્લં, આકાસાનઞ્ચં, કાયપાગુઞ્ઞતા.

૬૦. બ્ય વદ્ધદાસા વા.

છટ્ઠિયન્તા વદ્ધા દાસા ચ બ્યો વા હોતિ ભાવકમ્મેસુ, વદ્ધબ્યં વદ્ધતા, દાસબ્યં દાસતા, કથં 'વદ્ધવ'ન્તિ? ણે વાગમો.

૬૧. નણ યુવા બો ચ વસ્સ.

છટ્ઠિયન્તા યુવસદ્દા ભાવકમ્મેસુ નણ વા હોતિ તસ્સ બો ચ, યોબ્બનં, વાત્વેવ? યુવત્તં, યુવતા.

૬૨. અણ્વાદિત્વિમો.

અણુઆદીહિ છટ્ઠિયન્તેહિ ભાવે વા ઇમો હોતિ, અણિમા, લઘિમા, મહિમા, (ગરિમા), કસિમા, વાત્વેવ? અણુત્તં અણુતા.

૬૩. ભાવા તેન નિબ્બત્તે.

ભાવવાચકા સદ્દા તેન નિબ્બત્તે-ભિધેય્યે ઇમો હોતિ, પાકેન નિબ્બત્ત પાણિમં, સેકિમં.

૬૪. તરતમિસ્સિકિયિટ્ઠાતિસયે.

અતિસયે વત્તમાનતો હોન્તેતે પચ્ચયા, અતિસયેન પાપો પાપતરો, પાપતમો, પાપિસ્સિકો, પાપિયો, પાપિટ્ઠો, ઇત્થિયં પાપતરા. અતિસયન્તાપિ અતિસયપ્પચ્ચયો, અતિસયેન પાપિટ્ઠો પાપિટ્ઠતરો.

૬૫. તન્નિસ્સિતે લ્લો.

દુતિયન્તા લ્લપ્પચ્ચયો હોતિ નિસ્સિતત્થે, વેદં નિસ્સિતં વેદલ્લં, દુટ્ઠુ નિસ્સિતં દુટ્ઠુલ્લં. ઇલ્લે-સઙ્ખારિલ્લં.

૬૬. તસ્સ વિકારાવયવેસુ ણ ણિક ણેય્યમયા.

પકતિયા ઉત્તરમવત્થન્તરં વિકારો, છટ્ઠિયન્તા નામસ્મા વિકારે-વયવે ચ ણાદયો હોન્તિ બહુલં, ણ-આયસં બન્ધનં, ઓદુમ્બરં, પણ્ણં, ઓદુમ્બરં ભસ્મં, કાપોતં મંસં, કાપોતં સત્થિ. ણિક-કપ્પાસિકં વત્થં. ણેય્ય-એણેય્યં મંસં, એણેય્યં સત્થિ . કોસેય્યં વત્થં. મય-તિણમયં, દારુમયં, નળમયં, મત્તિકામયં. ‘‘અઞ્ઞસ્મિ’’ન્તિ (૪.૧૨૧) ગુન્નં કરીસેપિ મયો, ગોમયં.

૬૭. જતુતો સણ વા.

છટ્ઠિયન્તા નામસ્મા જતુતો વિકારાવયવેસુ સણ વા હોતિ. જતુનો વિકારો જાતુસં જતુમયં. ‘‘લોપો’’તિ (૪.૧૨૩) બહુલં પચ્ચયલોપોપિ ફલપુપ્ફમૂલેસુ વિકારાવયવેસુ, પિયાલસ્સ ફલાનિ પિયાલાનિ, મલ્લિકાય પુપ્ફાનિ મલ્લિકા, ઉસિરસ્સ મૂલં ઉસીરં, તં સદ્દેન વા તદભિધાનં.

૬૮. સમૂહે કણ ણ ણિકા.

છટ્ઠિયન્તા સમૂહે કણ ણ ણિકા હોન્તિ ગોત્તપ્પચ્ચયન્તા. કણ-રાજઞ્ઞકં, માનુસ્સકં, ઉક્ખાદીહિ-ઓક્ખકં, ઓટ્ઠકં, ઓરબ્ભકં, રાજકં, રાજપુત્તકં, હત્થિકં, ધેનુકં. ણ-કાકં, ભિક્ખં. અચિત્તા ણિક-આપૂપિકં, સંકુલિકં.

૬૯. જનાદીહિ તા.

જનાદીહિ છટ્ઠિયન્તેહિ સમૂહે તા હોતિ. જનતા, ગજતા, બન્ધુતા, ગામતા, સહાયતા, નાગરતા. તાન્તા સભાવતો ઇત્થિલિઙ્ગા, ‘મદનીય’ન્તિ કરણે-ધિકરણે વા અનીયેન સિદ્ધં. ‘ધૂમાયિતત્ત’ન્તિ ક્તાન્તા નામધાતુતો ક્તેન સિદ્ધં.

૭૦. ઇયો હિતે.

છટ્ઠિયન્તા હિતે ઇયો હોતિ. ઉપાદાનિયં, અઞ્ઞત્રાપિ સમાનોદરે સયિતો સોદરિયો.

૭૧. ચક્ખ્વાદિતો સ્સો.

છટ્ઠિયન્તેહિ ચક્ખુઆદીહિ હિતે સ્સો હોતિ, ચક્ખુસ્સં, આયુસ્સં.

૭૨. ણ્યો તત્થ સાધુ.

સત્તમ્યન્તા તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે ણ્યો હોતિ. સબ્ભો, પારિસજ્જો. સાધૂતિ કુસલો યોગ્ગો હિતો વા. અઞ્ઞત્રાપિ રથં વહતીતિ રચ્છા.

૭૩. કમ્મા નિય ઞ્ઞા.

સત્તમ્યન્તા કમ્મસદ્દા તત્થ સાધૂભિ અસ્મિં અત્થે નિય ઞ્ઞા હોન્તિ. કમ્મે સાધુ કમ્મનિયં, કમ્મઞ્ઞં.

૭૪. કથાદિત્વિકો.

કથાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે ઇકો હોતિ. કથિકો, ધમ્મકથિકો, સઙ્ગામિકો પવાસિકો, ઉપવાસિકો.

૭૫. પથાદીહિ ણેય્યો.

પથાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ તત્થ સાધૂતિ અસ્મિં અત્થે ણે-ય્યો હોતિ, પાથેય્યં સાપતેય્યં (આતિથેય્યં).

૭૬. દક્ખિણાયારહે.

દક્ખિણાસદ્દતો અરહત્થે ણેય્યો હોતિ, દક્ખિણં અરહતીતિ દક્ખિણેય્યો.

૭૭. રાયો તુમન્તા.

તુમન્તતો અરહત્થે રાયો હોતિ. ઘાતેતાયં વા ઘાતેતું, જાપેતાયં વા જાપેતું, પબ્બાજેતાયં વા પબ્બાજેતું.

૭૮. તમેત્થસ્સત્થીતિ મન્તુ.

પઠમન્તા એત્થ અસ્સ અત્થીતિ એતેસ્વત્થેસુ મન્તુ હોતિ. ગાવો એત્થ દેસે, અસ્સ વા પુરિસસ્સ સન્તીતિ ગોમા. અત્થીતિ વત્તમાનકાલોપાદાનતો ભૂતાહિ ભવિસ્સન્તીહિ વા ગોહિ ન ગોમા. કથં 'ગોમા આસિ, ગોમા ભવિસ્સતી'તિ? તદાપિ વત્તમાનાહિયેવ ગોહિ ગોમા, આસિ ભવિસ્સતીતિ પદન્તરા કાલન્તરં, ઇતિકરણતો વિસયનિયમો –

> પહૂતે ચ પસંસાયં, નિન્દાયઞ્ચાતિસાયને;
> નિચ્ચયોગે ચ સંસગ્ગે, હોન્તિમે મન્તુઆદયો.

ગો અસ્સોતિ જાતિસદ્દાનં દબ્બાભિધાનસામત્થિયા મન્ત્વાદયો ન હોન્તિ, તથા ગુણસદ્દાનં 'સેતો પટો'તિ, યેસન્તુ ગુણસદ્દાનં દબ્બાભિધાનસામત્થિયં નત્થિ, તેહિ હોન્તેવ 'બુદ્ધિમા, રૂપવા, રસવા, ગન્ધવા, ફસ્સવા, સદ્દવા, રસી, રસિકો, રૂપી, રૂપિકો, ગન્ધી, ગન્ધિકો'તિ.

૭૯. વન્ત્વાવણ્ણા.

પઠમન્તતો અવણ્ણન્તા મન્ત્વાત્થે વન્તુ હોતિ. સીલવા, પઞ્ઞવા, અવણ્ણાતિ કિં? સતિમા બન્ધુમા.

૮૦. દણ્ડાદિત્વિકઈ વા.

દણ્ડાદીહિ ઇક ઈ હોન્તિ વા મન્ત્વાત્થે. બહુલં વિધાના કુતોચિ દ્વે હોન્તિ, કુતોચેકમેકંવ દણ્ડિકો દણ્ડી દણ્ડવા, ગન્ધિકો ગન્ધી ગન્ધવા, રૂપિકો રૂપી રૂપવા. (૨૮) ‘‘ઉત્તમીણેવ ધના ઇકો’’, ધનિકો, ધની ધનવા અઞ્ઞો. (૨૯) ‘‘અસન્નિહિતે અત્થા’’, અત્થિકો અત્થી, અઞ્ઞત્ર અત્થવા. (૩૦) ‘‘તદન્તા ચ’’, પુઞ્ઞત્થિકો, પુઞ્ઞત્થી, (૩૧) ‘‘વણ્ણન્તા ઈયેવ’’ બ્રહ્મવણ્ણી, દેવવણ્ણી, (૩૨) ‘‘હત્થદન્તેહિ જાતિયં’’, હત્થી, દન્તી, અઞ્ઞત્ર હત્થવા દન્તવા. (૩૩) ‘‘વણ્ણતો બ્રહ્મચારિમ્હિ’’, વણ્ણી બ્રહ્મચારી, વણ્ણવા અઞ્ઞો. (૩૪) ‘‘પોક્ખરાદિતો દેસે’’, પોક્ખરણી, ઉપ્પલિની, કુમુદિની, ભિસિની, મુળાલિની, સાલુકિની, ક્વચાદેસેપિ પદુમિપિ પદુમિની પણ્ણં. અઞ્ઞત્ર પોક્ખરવા હત્થી, (૩૫) ‘‘નાવાયિકો’’, નાવિકો. (૩૬) ‘‘સુખદુક્ખા ઈ’’, સુખી, દુક્ખી. (૩૭) ‘‘સિખાદીહિ વા’’, સિખી, સિખાવા, માલી, માલાવા, સીલી, સીલવા, બલી, બલવા. (૩૮) ‘‘બલા બાહૂરુપુબ્બા ચ’’, બાહુબલી, ઊરુબલી.

૮૧. તપાદીહિ સ્સી. તપાદિતો મન્ત્વત્થે વા સ્સી હોતિ. તપસ્સી, યસસ્સી, તેજસ્સી, મનસ્સી, પયસ્સી. વાત્વેવ? યસવા.

૮૨. મુખાદિતો રો. મુખાદીહિ મન્ત્વત્થેરો હોતિ. મુખરો, સુસિરો, ઊસરો, મધુરો, ખરો, કુઞ્જરો, નગરં, (૩૯) ‘‘દન્તસ્સુ ચ ઉન્નભદન્તે’’, દન્તુરો.

૮૩. તુન્દ્યાદીહિ ભો.

તુન્દિઆદીહિ મન્ત્વત્થે ભો વા હોતિ. તુન્દિભો, વટિભો, વલિભો. વાત્વેવ? તુન્દિમા.

૮૪. સદ્ધાદિત્વા.

સદ્ધાદીહિ મન્ત્વત્થેઅ હોતિ વા. સદ્ધો, પઞ્ઞો, ઇત્થિયં સદ્ધા. વાત્વેવ? પઞ્ઞવા.

૮૫. ણો તપા.

તપા ણો હોતિ મન્ત્વત્થે. તાપસો, ઇત્થિયં તાપસી.

૮૬. આલ્વભિજ્ઝાદીહિ.

અભિજ્ઝાદીહિ આલુ હોતિ મન્ત્વત્થે, અભિજ્ઝાલુ, સીતાલુ, ધજાલુ, દયાલુ. વાત્વેવ? દયાવા.

૮૭. પિચ્છાદિત્વિલો.

પિચ્છાદીહિ ઇલો હોતિ વા મન્ત્વત્થે. પિચ્છિલો પિચ્છવા, ફેનિલો ફેનવા, જટિલો જટાવા. કથં ‘વાચાલો’તિ? નિન્દાયમિલસ્સાદિલોપે ‘‘પરો ક્વચી’’તિ (૧-૨૭).

૮૮. સીલાદિતો વો.

સીલાદીહિ વો હોતિ વા મન્ત્વત્થે. સીલવો સીલવા, કેસવો કેસવા, (૪૦) ‘‘અણ્ણા નિચ્ચં’’ અણ્ણવો. (૪૧) ગાણ્ડી રાજીહિ સઞ્ઞાયં’’ ગાણ્ડીવં ધનુ, રાજીવં પઙ્કજં.

૮૯. માયા મેધાહિ વી.

એતેહિ દ્વીહિ વી હોતિ મન્ત્વત્થે. માયાવી, મેધાવી.

૯૦. સિસ્સરે આમ્યુવામી. સસદ્દા આમ્યુવામી હોન્તિ ઇસ્સરે-ભિધાય્યે મન્ત્વત્થે. સમસ્સત્થીતિ સામી, સુવામી.

૯૧. લક્ખ્યા ણો અ ચ. લક્ખીસદ્દા ણો હોતિ મન્ત્વત્થે અ ચાન્તસ્સ. ણકારોવયવો, લક્ખણો.

૯૨. અઙ્ગા નો કલ્યાણે.

કલ્યાણે ગમ્યમાને અઙ્ગસ્મા નો હોતિ મન્ત્વત્થે. અઙ્ગના.

૯૩. સો લોમા.

લોમા સો હોતિ મન્ત્વત્થે. લોમસો, ઇત્થિયં, લોમસા.

૯૪. ઇમિયા.

મન્ત્વત્થે ઇમ ઇયા હોન્તિ બહુલં. પુત્તિમો, કિત્તિમો, પુત્તિયો, કપ્પિયો, જટિયો, હાનભાગિયો, સેનિયો.

૯૫. તો પઞ્ચમ્યા. પઞ્ચમ્યન્તા બહુલં તો હોતિ વા. ગામતો આગચ્છતિ ગામસ્મા આગચ્છતિ, ચોરતો ભાયતિ ચોરેહિ ભાયતિ, સત્થતો પરિહીનો સત્થા પરિહીનો.

૯૬. ઇતો-તેત્તો કુતો.

તોમ્હિ ઇમસ્સ ટિ નિપચ્ચતે, એતસ્સ ટ એત, કિંસદ્દસ્સ કુત્તઞ્ચ. ઇતો ઇમસ્મા, અતો એત્તો એતસ્મા, કુતો કસ્મા.

૯૭. અભ્યાદીહિ. અભિઆદીહિ તો હોતિ. અભિતો, પરિતો, પચ્છતો હેટ્ઠતો.

૯૮. આદ્યાદીહિ. આદિપ્પભુતીહિ તો વા હોતિ, આદો આદિતો, મજ્ઝતો અન્તતો, પિટ્ઠિતો, પસ્સતો, મુખતો, યતોદકં તદાદિત્તં, યં ઉદકં તદેવાદિત્તન્તિ અત્થો.

૯૯. સબ્બાદિતો સત્તમ્યા ત્રત્તા. સબ્બાદીહિ સત્તમ્યન્તેહિ ત્રત્થા વા હોન્તિ. સબ્બત્ર સબ્બ. સબ્બસ્મિં, યત્ર યત્થ યસ્મિં. બહુલાધિકારા ન તુમ્હામ્હેહિ.

૧૦૦. કત્થેત્થ કુત્રાત્ર ક્વેહિધ.

એતેસદ્દા નિપચ્ચન્તે. કસ્મિં કત્થ, કુત્ર, ક્વ, એતસ્મિં, એત્થ, અત્ર, અસ્મિં ઇહ, ઇધ.

૧૦૧. ધિ સબ્બા વા. સત્તમ્યન્તતો સબ્બસ્મા ધિ વા હોતિ. સબ્બધિ, સબ્બત્થ.

૧૦૨. યા હિં. સત્તમ્યન્તતો યતો હિં વા હોતિ. યહિં યત્ર.

૧૦૩. તા હં ચ.

સત્તમ્યન્તતો તતો વા હં હોતિ હિં ચ. તહં, તહિં, તત્ર.

૧૦૪. કુહિં કહં.

કિંસદ્દા સત્તમ્યન્તા હિં હં નિપચ્ચન્તે કિસ્સ કુકા ચ. કુહિં, કહં. કથં 'કુહિઞ્ચન'ન્તિ? 'ચનં' ઇતિ નિપાતન્તરં 'કુહિઞ્ચી'તિ એત્થ ચિસદ્દો વિય.

૧૦૫. સબ્બેકઞ્ઞયતેહિ કાલે દા. એતેહિ સત્તમ્યન્તેહિ કાલે દા હોતિ. સબ્બસ્મિં કાલે સબ્બદા, એકદા, અઞ્ઞદા, યદા, તદા. કાલેતિ કિં? સબ્બત્થ દેસે.

૧૦૬. કદા કુદા સદા ધુનેદાનિ.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે. કસ્મિં કાલે કદા, કુદા, સબ્બસ્મિં કાલે સદા, ઇમસ્મિં કાલે અધુના, ઇદાનિ.

૧૦૭. અજ્જ સજ્જ્વપરજ્જ્વેતરહિ કરહા.

એતેસદ્દા નિપચ્ચન્તે. પકતિપ્પચ્ચયો આદેસો કાલવિસેસોતિ સબ્બમેતં નિપાતના લબ્ભતિ, ઇમસ્સ ટો જ્જો જાહનિ નિપચ્ચતે, અસ્મિં અહનિ અજ્જ. સમાનસ્સ સભાવો જ્જુ ચાહનિ, સમાને અહનિ સજ્જુ. અપરસ્મા જ્જુ, અપરસ્મિં અહનિ અપરજ્જુ. ઇમસ્સેતો કાલે રહિ ચ, ઇમસ્મિં કાલે એતરહિ. કિંસદ્દસ્સ કો રહ ચાનજ્જતને, કસ્મિં કાલે કરહ.

૧૦૮. સબ્બાદીહિ પચારે થા.

સામઞ્ઞસ્સ ભેદકો વિસેસો પકારો, તત્થ વત્તમાનેહિ સબ્બાદીહિ થા હોતિ. સબ્બેન પકારેન સબ્બથા, યથા, તથા.

૧૦૯. કથમિત્થં.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે પકારે. કિમિમેહિ થં પચ્ચયો, કઇત ચ તેસં યથાક્કમં, કથં, ઇત્થં.

૧૧૦. ધા સઙ્ખ્યાહિ.

સઙ્ખ્યાવાચીહિ પકારે ધા પરા હોતિ. દ્વીહિ પકારેહિ, દ્વે વા પકારે કરોતિ દ્વિધા કરોતિ, બહુધા કરોતિ, એકં રાસિં પઞ્ચપ્પકારં કરોતિ પઞ્ચધા કરોતિ, પઞ્ચપ્પકારમેકપ્પકારં કરોતિ એકધા કરોતિ.

૧૧૧. વેકા જ્ઝં.

એકસ્મા પકરે જ્ઝં વા હોતિ. એકજ્ઝં કરોતિ, એકધા, કરોતિ.

૧૧૨. દ્વિતીહેધા.

દ્વિતીહિ પકારે એધા વા હોતિ. દ્વેધા, તેધા, દ્વિધા, તિધા.

૧૧૩. તબ્બતિ જાતિયો.

પકારવતિ તંસામઞ્ઞવાચકા સદ્દા જાતિયો હોતિ, પટુજાતિયો, મુદુજાતિયો.

૧૧૪. વારસઙ્ખ્યાય ક્ખત્તું.

વારસમ્બન્ધિનિયા સઙ્ખ્યાય ક્ખત્તું હોતિ. દ્વે વારે ભુઞ્જતિ દ્વિક્ખત્તું દિવસસ્સ ભુઞ્જતિ. વારગ્ગહણં કિં? પઞ્ચ ભુઞ્જતિ. સઙ્ખ્યાયાતિ કિં? પહૂતે વારે ભુઞ્જતિ.

૧૧૫. કતિમ્હા.

વારસમ્બન્ધિનિયા કતિસઙ્ખ્યાય ક્ખત્તું હોતિ, કતિ વારે, ભુઞ્જથિ, કતિક્ખત્તું ભુઞ્જતિ.

૧૧૬. બહુમ્હા ધા ચ પચ્ચાસત્તિયં.

વારસમ્બન્ધિનિયા બહુસઙ્ખ્યાય ધા હોતિ ક્ખત્થું ચ, વારાનઞ્ચે પચ્ચાસત્તિ હોતિ, બહુધા દિવસસ્સ ભુઞ્જતિ બહુક્ખત્તું ભુઞ્જતિ. પચ્ચાસત્તિયન્તિ કિં? બહુવારે માસસ્સ ભુઞ્જતિ.

૧૧૭. સકિં વા.

એકં વારમિચ્ચસ્મિં અત્થે સકિન્તિ વા નિપચ્ચતે. એકવારં ભુઞ્જતિ સકિં ભુઞ્જતિ, વાતિ કિં? એકક્ખત્તું ભુઞ્જતિ.

૧૧૮. સો વીચ્છપ્પકારેસુ.

વીચ્છાયં પકારે ચ સો હોતિ બહુલં. વીચ્છાયં-ખણ્ડસો, બિલસો. પકારે-પુથુસો, સબ્બસો.

૧૧૯. અભૂતતબ્ભાવે કરાસભૂયોગે વિકારા ચી.

અવત્થાવતો-વત્થન્તરેનાભૂતસ્સ તાયાવત્થાય ભાવેકરાસભૂહિ સમ્બન્ધે સતિ વિકારવાચકા ચી હોતિ, અધવલં ધવલં કરોતિ ધવલી કરોતિ, અધવલો ધવલો સિયા ધવલી સિયા, અધવલો ધવલો ભવતિ ધવલી

ભવતિ. અભૂત તબ્ભાવેતિ કિં? ઘટં કરોતિ, દધિ અત્થિ, ઘટો ભવતિ. કરાસભૂયોગેતિ કિં? અધવલોધવલો જાયતે. વિકારાતિ કિં? પકતિયા માહોતુ, સુવણ્ણં કુણ્ડલં કરોતિ.

૧૨૦. દિસ્સન્તઞ્ઞેપિ પચ્ચયા.

વુત્તતો-ઞ્ઞેપિ પચ્ચયા દિસ્સન્તિ વુત્તાવુત્તત્થેસુ. વિવિધા માતરો વિમાતરો, તાસં પુત્તા વેમાતિકા-રિકણ. પથં ગચ્છતીતિ પથાવિનો-આવી. ઇસ્સા અસ્સ અત્થીતિ ઇસ્સુકી-ઉકી. ધુરં વહતીતિ ધોરય્હો- ય્હણ.

૧૨૧. અઞ્ઞસ્મિં.

વુત્તતો-ઞ્ઞસ્મિમ્પિ અત્થે વુત્તપ્પચ્ચયા દિસ્સન્તિ. મગધાનં ઇસ્સરો માગધો-ધણા. કાસીતિ સહસ્સં, તમગ્ઘતીતિ કાસિયો ઇયો.

૧૨૨. સકત્થે.

સકત્થેપિ પચ્ચયા દિસ્સન્તિ. હીનકો, પોતકો, કિચ્ચયં.

૧૨૩. લોપો.

પચ્ચયાનં લોપોપિ દિસ્સતિ. બુદ્ધે રતનં પણીતં, ચક્ખું સુઞ્ઞં અત્તેન વા અત્તરિયેન વાતિ ભાવપ્પચ્ચયલોપો.

૧૨૪. સરાનમાદિસ્સાયુવણ્ણસ્સાએઓ ણાનુબન્ધે.

સરાનમાદિભૂતા યે અકારિવણ્ણુવણ્ણા, તેસં આએઓ હોન્તિ યથાક્કમંણાનુબન્ધે. રાઘવો, વેનતેય્યો, મેનિકો, ઓળુમ્પિકો, દોભગ્ગં. ણાનુબન્ધેતિ કિં? પુરાતનો.

૧૨૫. સંયોગે ક્વચિ.

સરાનમાદિભૂતા યે અયુવણ્ણા, તેસં આએઓ હોન્તિ ક્વચિદેવ સંયોગવિસયે ણાનુબન્ધે. દેચ્ચો, કોણ્ડઞ્ઞો. ક્વચીતિ કિં? કત્તિકેય્યો.

૧૨૬. મજ્ઝે.

મજ્ઝે વત્તમાનાનમ્પિ અયુવણ્ણાનં આ એ ઓ હોન્તિ ક્વચિ. અડ્ઢતેય્યો, વાસેટ્ઠો.

૧૨૭. કોસજ્જાજ્જવ પારિસજ્જ સોહજ્જ મદ્દવારિસ્સાસભાજઞ્ઞથેય્ય બાહુસચ્ચા.

એતેસદ્દા નિપચ્ચન્તેણાનુબન્ધે. કુસી તસ્સ ભાવોકોસજ્જં, ઉજુનો ભાવો અજ્જવં, પરિસાસુ સાધુ પારિસજ્જો, સુહદયોવ સુહજ્જો, તસ્સ પન ભાવો સોહજ્જં, મુદુનો ભાવો મદ્દવં, ઇસિનો ઇદં ભાવો વા આરિસ્સં, ઉસભસ્સ ઇદં

ભાવો વા આસભં, આજાનીયસ્સ ભાવો સો એવ વા આજઞ્ઞં, થેનસ્સ ભાવો કમ્મં વા થેય્યં, બહુસ્સતસ્સ ભાવો બાહુસચ્ચં, એતેસુ યમલક્ખણિકં, તં નિપાતના.

૧૨૮. મનાદીનં સક.

મનાદીનં સક હોતિ ણાનુબન્ધે. મનસિ ભવં માનસં, દુમ્મનસો ભાવો દોમનસ્સં, સોમનસ્સં.

૧૨૯. ઉવણ્ણસ્સાવઙ સરે.

સરાદો ણાનુબન્ધે ઉવણ્ણસ્સાવઙ હોતિ. રાઘવો, જમ્બવં.

૧૩૦. યમ્હિ ગોસ્સ ચ.

યકારાદો પચ્ચયે ગોસ્સુવણ્ણસ્સ ચ અવઙ હોતિ. ગબ્યં, ભાતબ્યો.

૧૩૧. લોપો-વણ્ણિવણ્ણાનં.

યકારાદો પચ્ચયે અવણ્ણિવણ્ણાનં લોપો હોતિ. દાયજ્જં, કારુઞ્ઞં, આધિપચ્ચં, દેપ્પં. બહુલંવિધાના ક્વચિ ન હોતિ કિચ્ચયં.

૧૩૨. રાનુબન્ધે-ન્ત સરાદિસ્સ.

અન્તો સરો આદિમ્હિ યસ્સાવયવસ્સ, તસ્સ લોપો હોતિ રાનુબન્ધે. કિત્તકં, પેત્તેય્યં.

૧૩૩. કિસમહતમિમે કસ મહા.

કિસસ્સ મહતો ઇમે કસમહા હોન્તિ યથાક્કમં, કસિમા, મહિમા.

૧૩૪. આયુસ્સાયસ મન્તુમ્હિ.

આયુસ્સ આયસાદેસો હોતિ મન્તુમ્હિ. આયસ્મા.

૧૩૫. જો વુદ્ધસ્સિયિટ્ઠેસુ.

વુદ્ધસ્સ જો હોતિ ઇયઇટ્ઠેસુ, જેય્યો, જેટ્ઠો.

૧૩૬. બાળ્હન્તિકપસત્થાનં સાધ નેદ સા.

ઇયઇટ્ઠેસુ બાળ્હન્તિકપસત્થાનં સાધ નેદ સા હોન્તિ યથાક્કમં. સાધિયો, સાધિટ્ઠો, નેદિયો, નેદિટ્ઠો, સેય્યો, સેટ્ઠો.

૧૩૭. કણકનાપ્પયુવાનં.

ઇયઇટ્ઠેસુ અપ્પયુવાનં કણ કના હોન્તિ યથાક્કમં. કણિયો કણિટ્ઠો, કનિયો કનિટ્ઠો.

૧૩૮. લોપો વી મન્તુ વન્તૂનં.

વી મન્તુ વન્તૂનં લોપો હોતિ ઇયઇટ્ઠેસુ. અતિસયેન મેધાવી મેધિયો, મેધિટ્ઠો, અતિસયેન સતિમા સતિયો, સતિટ્ઠો, અતિસયેન ગુણવા ગુણિયો, ગુણિટ્ઠો.

૧૩૯. ડે સતિસ્સ તિસ્સ.

ડેપરે સત્યન્તસ્સ તિકારસ્સ લોપો હોતિ, વીસં સતં, તિંસં સતં.

૧૪૦. એતસ્સેટ ત્તકે.

ત્તકે પરે એતસ્સ એટ હોતિ. એત્તકં.

૧૪૧. ણિકસ્સિયો વા.

ણિકસ્સ વા ઇયો હોતિ, સક્યપુત્તિયો, સક્યપુત્તિકો.

૧૪૨. અધાતુસ્સ કા-સ્યાદિતો ઘે-સ્સિ.

ઘે પરે અધાતુસ્સ યો કકારો, તતો પુબ્બસ્સ અકારસ્સ બહુલં ઇ હોતિ સચે ઘો ન સ્યાદિતો પરો હોતિ. બાલિકા, કારિકા, અધાતુસ્સાતિ કિં? સકા, કેતિ કિં? નન્દના, અસ્યાદિતોતિ કિં? બહુપરિબ્બાજકા મથુરા, બહુચમ્મિકાતિ કકારેન સ્યાદિનો બ્યવહિતત્તા સિદ્ધં, ઘેતિ કિં? બાલકો, અસ્સાતિ કિં? બહુકત્તુકા સાલા.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

ણાદિકણ્ડો ચતુત્થો.

૫. પઞ્ચમો કણ્ડો (ખાદિ)

૧. તિજ માનેહિ ખ સા ખમા વીમંસાસુ.

ખન્તિયં તિજા વીમંસાયં માના ચ ખસપ્પચ્ચયા હોન્તિ યથાક્કમં, તિતિક્ખા, વીમંસા, તિતિક્ખતિ, વીમંસતિ. ખમાવીમંસા, સૂતિ કિં? તેજનં, તેજો, તેજયતિ, માનનં, માનોમાનેતિ.

૨. કિતા તિકિચ્છાસંસયેસુ છો.

તિકિચ્છાયં સંસયે ચ વત્તમાના કિતા છો હોતિ. તિકિચ્છા, વિચિકિચ્છા, તિકિચ્છતિ, વિચિકિચ્છતિ. અઞ્ઞત્ર નિકેતો, સંકેતો, કેતનં, કેતો, કેતયતિ.

૩. નિન્દાયં ગુપ બધા બસ્સ ભો ચ.

નિન્દાયં વત્તમાનેહિ ગુપ બધેહિ છો હોતિ બસ્સ ભો ચ. જિગુચ્છા, બીભચ્છા, જિગુચ્છતિ, બીભચ્છતિ, અઞ્ઞત્ર ગોપનં, ગોપો, ગોપેતિ, બધકો.

૪. તુંસ્મા લોપો ચિચ્છાયં તે.

તુમન્તતો ઇચ્છાયમત્થે તે ખસછા હોન્તિ બહુલં, લોપો ચ તુંપચ્ચયસ્સ હોતિ સુતત્તા, બુભુક્ખા, જિગીસાં, જિઘચ્છા, બુભુક્ખતિ, જિગીસતિ જિઘચ્છતિ. ઇધ કસ્મા ન હોતિ 'ભોત્તુમિચ્છતી'તિ? પદન્તરેનાભિધાના. તુંસ્માતિ કિં? ભોજનમિચ્છતિ. ઇચ્છાયન્તિ કિં? ભુઞ્જિતું ગચ્છતિ. કથં 'કૂલં વિપતિ સતી'તિ? યથા કૂલં પતિતુ મિચ્છતીતિ વાક્યં હોતિ, એવં વુત્તિપિ હોસ્સતિ. વાક્યમેવ ચરહિ કથં હોતિ? લોકસ્સ તથા વચનિચ્છાય.

૫. ઈયો કમ્મા.

ઇચ્છાકમ્મતો ઇચ્છાયમત્થે ઈયપ્પચ્ચયો હોતિ. પુત્તમિચ્છતિ પુત્થીયતિ. કમ્માતિ કિં? અસિનેચ્છતિ. ઇધ કસ્મા ન હોતિ 'રઞ્ઞોપુત્તમિચ્છતી'તિ? સાપેક્ખત્તા, ન હિ અઞ્ઞમપેક્ખમાનો અઞ્ઞેન સહેકત્થિભાવમનુભવિતું સક્કોતિ. ઇધાપિ ચરહિ ન સિયા 'અત્તનો પુત્ત મિચ્છતી'તિ? નેવેત્થ ભવિતબ્બં, ન હિ ભવતિ 'અત્તનો પુત્તીયતી'તિ, કથં ચરહિ પુત્તસ્સ અત્તનિયતા-વગમ્યતે ? અઞ્ઞસ્સાસુતત્તા ઇચ્છાય ચ તબ્બિસયત્તા.

૬. ઉપમાનાચારે.

કમ્મતો ઉપમાના આચારત્થે ઈયો હોતિ. પુત્તમિ-વા-ચરતિ પુત્તીયતિ માણવકં, ઉપમાનાતિ કિં? પુત્તમાચરતિ.

૭. આધારા.

આધારતૂ-પમાના આચારત્થે ઈયો યોતિ. કુટિયમિવા-ચરતિ કુટીયતી પાસાદે, પાસાદીયતિ કુટિયં ભિક્ખુ.

૮. કત્તુતાયો.

કત્તુતૂ-પમાના આચારત્થે આયો હોતિ. પબ્બતો ઇવાચરતિ પબ્બતાયતિ.

૯. ચ્યત્થે.

કત્તુતો અભૂતતબ્ભાવે આયો હોતિ બહુલં. ભુસાયતિ, પટપટાયતિ, લોહિતાયતિ, કત્તુતોત્વેવ? (અભુસં) ભુસં કરોતીહિ, ઇહ કસ્મા ન હોતિ 'ભુસી ભવતી'તિ? વુત્તત્થતાય.

૧૦. સદ્દાદીનિ કરોતિ.

સદ્દાદીહિ દુતિયન્તેહિ કરોતીતિ અસ્મિં અત્થે આયો હોતિ. સદ્દાયતિ, વેરાયતિ, કલહાયતિ, ધૂપાયતિ.

૧૧. નુમોત્વ-સ્સો.

નમોઇચ્ચસ્મા કરોતીતિ અસ્મિં અત્થે અસ્સો હોતિ. નમસ્સતિ તથાગ્તં.

૧૨. ધાત્વત્થે નામસ્મિ.

નામસ્મા ધાત્વત્થે બહુલમિહોતિ. હત્થિના અતિક્કમતિ અતિહત્થયતિ, વીણાય ઉપગાયતિ ઉપવીણયતિ, દળ્હં કરોતિ વિનયં દળ્હયતિ, વિસુદ્ધા હોતિ રત્તિ વિસુદ્ધયતિ, કુસલં પુચ્છતિ કુસલયતિ.

૧૩. સચ્ચાદીહાપિ.

સચ્ચાદીહિ ધાત્વત્થે આપિ હોતિ. સચ્ચાપેતિ, અત્થાપેતિ, વેદાપેતિ, સુક્ખાપેતિ, સુખાપેતિ, દુક્ખાપેતિ.

૧૪. ક્રિયત્થા.

અયમધિકારો આસત્થપરિસમત્તિયા. ક્રિયા અત્થો યસ્સ સો ક્રિયત્થો ધાતુ.

૧૫. ચુરાદિતો ણિ.

ચુરાદીહિ ક્રિયત્થેહિ સકત્થે ણિ પરો હોતિ બહુલં. ણકારો વુદ્ધ્યત્થો, એવમઞ્ઞત્રાપિ, ચોરયતિ, લાળયતિ, કથં 'રજ્જં કારેતી'તિ? યોગવિભાગતો.

૧૬. પયોજકબ્યાપારે ણાપિ ચ.

કત્તારં યો પયોજયતિ, તસ્સ બ્યાપારે ક્રિયત્થા ણિણાપી હોન્તિ બહુલં, કારેતિ, કારાપેતિ. નનુ ચ કત્તાપિ કરણાદીનં પયોજકોતિ તંબ્યાપારેપિ ણિણાપી પાપુણન્તિ? પયોજકગ્ગહણસામત્થિયા ન ભવિસ્સન્તિ ચુરાદીહિ વિસું વચનસામત્થિયા ચ. અતો ભિય્યો ણાપિયેવ, ણિયેવુવણ્ણતો, દ્વયમેવઞ્ઞેહિ.

૧૭. ક્યો ભાવકમ્મેસ્વ-પરોક્ખેસુ માન ન્ત ત્યાદીસુ. ભાવકમ્મવિહિતેસુ પરોક્ખાવજ્જિતેસુ માનન્તત્યાદીસુ પરેસુ ક્યો હોતિ ક્રિયત્થા. ન્તગ્ગહણમુત્તરત્થં, કકારો અવુદ્ધ્યત્થો એવમુત્તરત્રાપિ. ઠીયમાનં, ઠીયતે, સૂયમાનં, સૂયતે, અપરોક્ખેસુ માનન્તત્યાદીસૂતિ કિં? બભૂવ દેવદત્તેન, બિભિદ કુસુલો. ભિજ્જતે કુસુલો સયમેવાતિ ‘ભિજ્જતે’તિ સવના કમ્મતા-વગમ્યતે, ‘સયમેવા’તિ સવનતો કત્તુતા, કત્તુતાવચનિચ્છાયન્તુ ‘ભિન્દતિ કુસુલો અત્તાન’ન્તિ ભવતિ, એવમઞ્ઞમ્પિ યથાગમમનુગન્તબ્બં. ‘અપરોક્ખેસુ માનન્તત્યાદીસૂ’તિ અયમધિકારો આ ‘તનાદિત્વો’તિ ૫.૨૬. અપિચ એતે ક્યાદયો ત્યાદીસુ પરભૂતેસુ કત્તુકમ્મભાવ વિહિતેસુ ક્યલાદીનં વિધાનતો તેસ્વેવ વિઞ્ઞાયન્તીતિ અકમ્મકેહિ ધાતૂહિ કત્તુભાવેસુ, સકમ્મકેહિ કત્તુકમ્મેસુ, કમ્માવચનિચ્છાયં ભાવે ચ ભવન્તીતિ વેદિતબ્બા. યસ્સ પન ધાતુસ્સ કિરિયા કમ્મમપેક્ખતે, સો સકમ્મકો, યસ્સ તુ કિરિયા કત્તુમત્તમપેક્ખતે, સ્વાકમ્મકોતિ ઞાતબ્બં.

૧૮. કત્તરિ લો.

ક્રિયત્થતો અપરોક્ખેસુ કત્તુવિહિતમાન ન્તત્યાદીસુ લો હોતિ. લકારો, ‘‘ઞિલસ્સે’’તિ ૫-૧૬૩ વિસેસનત્થો. પચમાનો, પચન્તો, પચતિ.

૧૯. મં ચ રુધાદીનં.

રુધાદિતો કત્તુવિહિતમાનન્ત ત્યાદીસુ લો હોતિ મં ચ અન્તસરા પરો. મકારો-નુબન્ધો, અકારો ઉચ્ચારણત્થો. રુન્ધમાનો, રુન્ધન્તો, રુન્ધતિ.

૨૦. ણિણાપ્યાપીહિ વા.

ણિણાપ્યાપીહિ કત્તુવિહિતમાનન્ત ત્યાદીસુ લો હોતિ વિભાસા, ઓરયન્તો, ચોરેન્તો, કારયન્તો, કારેન્તો, કારાપયન્તો, કારાપેન્તો, સચ્ચાપયન્તો, સચ્ચાપેન્તો, ચોરયતિ, ચોરેતિ, કારયતિ, કારેતિ, કારાપયતિ, કારાપેતિ, સચ્ચાપયતિ, સચ્ચાપેતિ. વવત્થિતવિભાસત્થો-યં વાસદ્દો, તેન માને નિચ્ચં, ચોરયમાનો, કારયમાનો, કારાપયમાનો, સચ્ચાપયમાનો.

૨૧. દિવાદીહિ યક.

દિવાદીહિ લવિસયે યક હોતિ. દિબ્બન્તો, દિબ્બતિ.

૨૨. તુદાદીહિ કો.

તુદાદીહિ લવિસયે કો હોતિ. તુદમાનો, તુદન્તો, તુદતિ.

૨૩. જ્યાદીહિ ક્ના.

જિઆદીહિ લવિસયે ક્ના હોતિ. જિનન્તો, જિનાતિ. કથં ‘જયન્તો’ જયતી, તિ? ભૂવાદિપાઠા.

૨૪. ક્યાદીહિ ક્ણા.

કીઆદીહિ લવિસયે ક્ણા હોતિ. કિણન્તો, કિણાતિ.

૨૫. સ્વાદીહિ ક્ણો.

સુઆદીહિ લવિસયે ક્ણો હોતિ. સુણમાનો, સુણન્તો, સુણોતિ. કથં સુણાતીતિ? ક્યાદિપાઠા.

૨૬. તનાદિત્વો.

તનાદિતો લવિસયે ઓ હોતિ. તનોતિ.

૨૭. ભાવકમ્મેસુ તબ્બા-નીયા.

તબ્બઅનીયા ક્રિયત્થા પરે ભાવકમ્મેસુ બહુલં ભવન્તિ. કત્તબ્બં, કરણીયં, કત્તબ્બો કટો, કરણીયો. બહુલાધિકારા કરણાદીસુપિ ભવન્તિ, સિનાનીયં ચુણ્ણં, દાનીયો બ્રાહ્મણો, સમ્માવત્તનીયો ગુરુ, પવચનીયો ઉપજ્ઝાયો, ઉપટ્ઠાનીયો સિસ્સો.

૨૮. ઘ્યણ.

ભાવકમ્મેસુ ક્રિયત્થા પરો ઘ્યણ હોતિ બહુલં. વાક્યં, કારિયં, ચેય્યં, જેય્યં.

૨૯. આસ્સે ચ.

આતોઘ્યણ હોતિ ભાવકમ્મેસુ, આસ્સ એ ચ. દેય્યં.

૩૦. વદાદીહિ યો.

વદાદીહિ ક્રિયત્થેહિ યો હોતિ બહુલં ભાવકમ્મેસુ. વજ્જં, મજ્જં, ગમ્મં. (૪૨) ‘‘ભુજાન્ને’’, ભોજ્જો ઓદનો, ભોજ્જા યાગુ, ભોગ્ગમઞ્ઞં.

૩૧. કિચ્ચ ઘચ્ચ ભચ્ચ ભબ્બ લેય્યા.

એતે સદ્દા યપ્પચ્ચયન્તા નિપચ્ચન્તે.

૩૨. ગુહાદીહિ યક.

ગુતાદીહિ ક્રિયત્તેહિ ભાવકમ્મેસુ યક હોતિ. ગુય્હં, દુય્હં, સિસ્સો. સિદ્ધા એવેતે તબ્બાદયો પેસાતિસગ્ગપત્તકાલેસુપિ ગમ્યમાનેસુ સામઞ્ઞેનવિધાનતો, ત્વયા ખલુ કટો કત્તબ્બો, કરણીયો, કારિયો, કિચ્ચો, એવં ત્વયા કટો કત્તબ્બો, ભોતા કટો કત્તબ્બો, ભોતો હિ પત્તો કાલો કટકરણે. એવં ઉદ્ધમોહુત્તિકેપિ વત્તમાનતો પેસાદીસુ સિદ્ધા એવ. તથા અરહે કત્તરિ સત્તિવિસિટ્ઠે ચ પતીયમાને આવસ્સકાધમીણતાવિસિટ્ઠે ચ ભાવાદો સિદ્ધા, ઉદ્ધંમુહુત્તતો-ભોતા કટો કત્તબ્બો, ભોતા રજ્જં કત્તબ્બં. ભવં અરહો, ભોતા સારો વહિતબ્બો, ભવં સક્કો, ભોતા અવસ્સં કટો કત્તબ્બો, ભોતા નિક્ખો દાતબ્બો.

૩૩. કત્તરિ લ્તુણકા.

કત્તરિ કારકે ક્રિયત્થા લ્તુણકા હોન્તિ બહુલં. પઠિતા, પાઠકો. બહુલમિત્વેવ? પાદેહિ હરીયતીતિ પાદહા-રકો , ગલે ચુપ્પતેતિ ગલેચોપકો. સિદ્ધોવ લ્તુ, અરહે સીલસાધુધમ્મેસુ ચ સામઞ્ઞવિહિતત્તા, ભવં ખલુ કઞ્ઞાય પરિગ્ગહિતા, ભવમેતં અરહતિ. સીલાદીસુ-ખલ્વપિ ઉપાદાતા કુમારકે, ગન્તા ખેલં, મુણ્ડયિતારો સાવિટ્ઠાયના વધું કતપરિગ્ગહં.

૩૪. આવી.

ક્રિયત્થા આવી હોતિ બહુલં કત્તરિ. ભયદસ્સાવી. અપ્પવિસયતઞ્ઞાપનત્થં ભિન્નયોગકરણં, સામઞ્ઞવિહિતત્તા સીલા દીસુ ચ હોતેવ.

૩૫. આસિંસાયમકો.

આસિંસાયં ગમ્યમાનાયં ક્રિયત્થા અકો હોતિ કત્તરિ. જીવતૂતિ જીવકો, નન્દતૂતિ નન્દકો, ભવતૂતિ ભવકો.

૩૬. કરા ણનો.

કરતો કત્તરિ ણનો હોતિ. કરોતીતિ કારણં, કત્તરીતિ કિં? કરણં.

૩૭. હાતો વીહિકાલેસુ.

હાતો વીહિસ્મિં કાલે ચ ણનો હોતિ કત્તરિ. હાયના નામ વિહયો, હાયનો સંવચ્છરો, વીહિકાલેસૂતિ કિં? હાતા.

૩૮. વિદા કૂ.

વિદસ્મા કૂ હોતિ કત્તરિ. વિદૂ, લોકવિદૂ.

૩૯. વિતો ઞાતો.

વિપુબ્બા ઞાઇચ્ચસ્મા કૂ હોતિ કત્તરિ. વિઞ્ઞૂ. વિતોતિ કિં? પઞ્ઞા.

૪૦. કમ્મા.

કમ્મતો પરા ઞાઇચ્ચસ્મા કૂ હોતિ કત્તરિ. સબ્બઞ્ઞૂ, કાલઞ્ઞૂ.

૪૧. ક્વચણ.

કમ્મતો પરા ક્રિયત્થા ક્વચિ અણ હોતિ કત્તરિ. કુમ્ભકારો, સરલાવો, મન્તજ્ઝાયો, બહુલાધિકારા ઇધ ન હોતિ આદિચ્ચં પસ્સતિ, હિમવન્તં સુણોતિ, ગામં ગચ્છતિ. ક્વચીતિ કિં? કમ્મકરો.

૪૨. ગમા રૂ.

કમ્મતો પરા ગમા રૂ હોતિ કત્તરિ. વેદગૂ પારગૂ.

૪૩. સમાનઞ્ઞ ભવન્ત યાદિતૂ-પમાના દિસા કમ્મે રીરિક્ખકા.

સમાનાદીહિ યાદીહિ ચોપમાનેહિ પરા દિસા કમ્મકારકે રીરિક્ખકા હોન્તિ. સમાનો વિય દિસ્સતીતિ સદી સદિક્ખો સદિસો. અઞ્ઞાદી અઞ્ઞાદિક્ખો અઞ્ઞાદિસો. ભવાદી ભવાદિક્ખો ભવાદિસો. યાદી યાદિક્ખો યાદિસો. ત્યાદી ત્યાદિક્ખો ત્યાદિસો. સમાનાદીહીતિ કિં? રુક્ખો વિય દિસ્સતિ. ઉપમાનાતિ કિં? સો દિસ્સતિ. કમ્મેતિ કિં? સો વિય પસ્સતિ. રકારા અન્તસરાદિલોપત્થા, કકારો એકારાભાવત્થો.

૪૪. ભાવકારકેસ્વ-ઘણ ઘકા.

ભાવે કારકે ચ ક્રિયત્થા અ ઘણ ઘ કા હોન્તિ બહુલં. અ-પગ્ગહો, નિગ્ગહો, કરો, ગરો, ચયો, જયો, રવો, ભવો, પચો, વચો, અન્નદો, પુરિન્દદો, ઈસક્કરો, દુક્કરો, સુકરો. ઘણ-ભાવે પાકો, ચાગો, ભાવો, કારકેપિ સઞ્ઞાયં તાવ પજ્જતેનેનાતિ પાદો, રુજતીતિ રોગો, વિસતીતિ વેસો, સરતિ કાલન્તરન્તિ સારો થિરંસો, દરીયન્તે એતેહીતિ દારા, જીરયતિ એતેનાતિ જારો, અસઞ્ઞાયમ્પિ દાયો દત્તો, લાભો લદ્ધો, ઘ-વકો, નિપકો, ક-પિયો, ખિપો, ભુજો, આયુધં.

૪૫. દાધાત્વિ.

દાધાહિ બહુલમિ હોતિ ભાવકારકેસુ. આદિ, નિધિ, વાલમિ.

૪૬. વમાદીય્યથુ.

વમાદીહિ ભાવકારકેસ્વથુ હોતિ. વમથુ, વેપથુ, (અવથુ, સયથુ).

૪૭. ક્વિ.

ક્રિયત્થા ક્વિ હોતિ બહુલં ભાવકારકેસુ. કકારો કાનુબન્ધકારિયત્થો, અભિભૂ, સયમ્ભૂ, ભત્તગ્ગં, (દાનગ્ગં) સલાકગ્ગં, સભા, પભા.

૪૮. અનો.

ક્રિયત્તા ભાવકારકેસ્વનો હોતિ. ગમનં, દાનં, સમ્પદાનં, અપાદાનં, અધિકરણં, ચલનો, જલનો, કોધનો, કોપનો, મણ્ડનો, ભૂસનો.

૪૯. ઇત્થિયમણ ત્તિ ક યક યા ચ.

ઇત્થિલિઙ્ગે ભાવે કારકે ચ ક્રિયત્થા અઆદયો હોન્તિ અનો ચ બહુલં. અ તિતિક્ખા, વીમંસા, જિગુચ્છા, પિપાસા, પુત્તિયા ઈહા ભિક્ખા, આપદા, મેધા, ગોધા, ણકારા, હારા, તારા, ધારા, આરા, ક્તિ-ઇદ્ધિ, સિદ્ધિ, ભિત્તિ,

ભત્તિ, તન્તિ ભૂતિ, ક-ગુહા, રુજા, મુદા, યક-વિજ્જા, ઇજ્જા, ય-સેય્યા, સમજ્જા, પબ્બજ્જા, પરિચરિયા, જાગરિયા, અનકારણા, હારણા, વેદના, વન્દના, ઉપાસના.

૫૦. જાહાહિ નિ.

જાહાઇચ્ચેતેહિ નિ હોતિત્થિયં. જાનિ, હાનિ.

૫૧. કરા રિરિયો.

કરતો રિરિયો હોતિત્થિયં. કરણં કિરિયા. કથં 'ક્રિયા'તિ? ''ક્રિયાયં''તિ નિપાતના.

૫૨. ઇકિતી સરૂપે.

ક્રિયત્થસ્સ સરૂપે-ભિધેય્યે ક્રિયત્થા પરે ઇકિતી હોન્તિ, વચિ, યુધિ, પચતિ, 'અકારો કકારો'તિ આદીસુ કારસદ્દેન સમાસો, યથા એવકારોતિ.

૫૩. સીલાભિક્ખઞ્ઞા-વસ્સકેસુ ણી.

ક્રિયત્થા ણી હોતિ સીલાદીસુ પતીયમાનેસુ, ઉણ્હભોજી, ખીરપાયી, અવસ્સકારી, સતન્દાયી.

૫૪. થાવરિત્તર ભઙ્ગુર ભિદુર ભાસુર ભસ્સરા.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે સીલે ગમ્યમાને.

૫૫. કત્તરિ ભૂતે ક્તવન્તુ ક્તાવી.

ભૂતે-ત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ક્તવન્તુત્તાવી હોન્તિ કત્તરિ. વિજિતવા, વિજિતાવી, ભૂતેતિ અધિકારો યાવ ''આહારત્થા''તિ (૫-૬૦).

૫૬. ક્તોભાવકમ્મેસુ.

ભાવે કમ્મે ચ ભૂતે ક્તો હોતિ. આસિતં ભવતા. કતો કટો ભવતા.

૫૭. કત્તરિ ચારમ્ભે.

ક્રિયારમ્ભે કત્તરિ ક્તો હોતિ યથાપત્તઞ્ચ. પકતો ભવં કટં, પકતો કટો ભવતા, પસુત્તો ભવં, પસુત્તં ભવતા.

૫૮. ઠા-સ વસ સિલિસ સી રુહ જર જનીહિ.

ઠાદીહિ કત્તરિ ક્તો હોતિ યથાપત્તઞ્ચ. ઉપટ્ઠિતો ગુરું ભવં, ઉપટ્ઠિતો ગુરુ ભોતા, ઉપાસિતો ગુરું ભવં, ઉપાસિતો ગુરુ ભોતા, અનુવુસિતો ગુરું ભવં, અનુવુસિતો ગુરુ ભોતા, આસિલિટ્ઠો ગુરું ભવં, આસિલિટ્ઠો ગુરુ ભોતા, અધિસ્સિતો

ખટોપિકં ભવં, અધિસ્સિતા ખટોપિકા ભોતા, આરળ્હો રુક્ખં ભવં, આરુળ્હો રુક્ખો ભોતા, અનુજિણ્ણો વસલિં દેવદત્તો, અનુજિણ્ણા વસલી દેવદત્તેન, અનુજાતો માણવકો માણવિકં, અનુજાતા માણવિકા માણવકેન.

૫૯. ગમનત્થાકમ્મકાધારે ચ.

ગમનત્થતો અકમ્મકતો ચ ક્રિયત્થા આધારે ક્તો હોતિ કત્તરિ ચ યથાપત્તઞ્ચ, ઇદમેસં યાતં, ઇહ તે યાતા, ઇહ તેહિ યાતં, અયં તેહિ યાતો પથો, ઇદમેસમાસિતં, ઇહ તે આસિતા, ઇહતેહિ આસિતં, 'દેવો ચે વુટ્ઠો સમ્પન્ના સાલયો'તિ કારણસામગ્ગીસમ્પત્તિ એત્થાભિમતા.

૬૦. આહારત્થા.

અજ્ઝોહારત્થા આધારે ક્તો હોતિ યથાપત્તઞ્ચ, ઇદમેસં ભુત્તં, ઇદમેસં પીતં, ઇહ તેહિ ભુત્તં, ઇહ તેહિ પીતં, ઓદનો તેહિ ભુત્તો પીતમુદકં, અકત્તત્થો યોગવિભાગો, કથં 'પીતા ગાવો'તિ? પીતમેસં વિજ્જતીતિ પીતા, બાહુલકા વા, 'પસ્સિન્નો'તિ યા એત્થ ભૂતકાલતા, તત્ર ત્તો, એવં રઞ્ઞં મતો રઞ્ઞં ઇટ્ઠો, રઞ્ઞં બુદ્ધો, રઞ્ઞં પૂજિતો, એવં સીલિતો, રક્ખિતો, ખન્તો, આકુટ્ઠો, રુટ્ઠો, રુસિતો, અભિબ્યાહટો, દયિયો, હટ્ઠો, કન્તા, સંયતો, અમતો, 'કટ્ઠ'ન્તિ ભૂતતાયમેવ હેતુનો, ફલં ત્વત્ર ભાવિ.

૬૧. તું તાયે તવે ભાવે ભવિસ્સતિ ક્રિયાયં તદત્થાય.

ભવિસ્સતિ અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ભાવે તું તાયે તવે હોન્તિ ક્રિયાયં તદત્થાયં પતીયમાનાયં. કાતું ગચ્છતિ, કત્તાયે ગચ્છતિ, કાતવે ગચ્છતિ, ઇચ્છતિ ભોત્તું કામેતિ ભોત્તુન્તિ ઇમીનાવ સિદ્ધં, પુનબ્બિધાને ત્વિહાપિ સિયા 'ઇચ્છન્તો કરોતી'તિ, એવં સક્કોતિ ભોત્તું, જાનાતિ ભોત્તું, ગિલાયતિ ભોત્તું, ઘટતે ભોત્તું, આરભતે ભોત્તું, લભતે ભોત્તું, પક્કમતિ ભોત્તું, ઉસ્સહતિ ભોત્તું, અરહતિ ભોત્તું, અત્થિ ભોત્તું, વિજ્જતિ ભોત્તું, વટ્ટ તિભોત્તું, કપ્પતિ ભોત્તુન્તિ. તથા પારયતિ ભોત્તું, પહુ ભોત્તું, સમત્થો ભોત્તું, પરિયત્તો ભોત્તું, અલં ભોત્તુન્તિ ભવતિસ્સ સબ્બત્થ સમ્ભવા. તથા કાલો ભોત્તું. સમયો ભોતું, વેલા ભોતુન્તિ, યથા ભોત્તુંમનો, સોત્તું સોતો, દટ્ઠું ચક્ખુ, યુજ્ઝિતું ધનુ, વત્તું જળો, ગન્તુમનો, કત્તુમલસોતિ, ઉચ્ચારણન્તુ વત્તાયત્તં. ભાવેતિ કિં? કરિસ્સામીતિ ગચ્છતિ, ક્રિયાયન્તિ કિં? ભિક્ખિસ્સં ઇચ્ચસ્સ જટા, તદત્થાયન્તિ કિં? ગચ્છિસ્સતો તે ભવિસ્સતિ ભત્તં ભોજનાય.

૬૨. પટિસેધે-લંખલૂનં તુન ત્વાન ત્વા વા.

અલં ખલુસદ્દાનં પટિસેધત્થાનં પયોગે તુનાદયો વા હોન્તિ ભાવે. અલં સોતુન, ખલુ સોતુન, અલં સુત્વાન, ધલુ સુત્વાન, અલં સુત્વા, ખલુ સુત્વા, અલં સુતેન, ખલુ સોતેન, અલં ખલૂનન્તિ કિં? મા હોતુ, પટિસેધેતિ કિં? અલઙ્કારો.

૬૩. પુબ્બેકકત્થુકાનં.

એકો કત્તા યેસં બ્યાપારાનં, તેસુ યો પુબ્બો, તદત્થતો ક્રિયત્થા તુનાદયો હોન્તિ ભાવે, સોતુન યાતિ, સુત્વાન, સુત્વા વા, એકકત્તુકાનન્તિકિં? ભુત્તસ્મિં દેવદત્તે યઞ્ઞદત્તો વજતિ, પુબ્બાતિ કિં? ભુઞ્જભિ ચ પચતિ ચ. 'અપ્પત્વા નદિં પબ્બતો અતિક્કમ્મ પબ્બતં નદી'તિ ભૂધાતુસ્સ સબ્બત્થ સમ્ભવા એકકત્તુકતા પુબ્બકાલતા ચ ગમ્યતે.

‘ભુત્વા ભુત્વા ગચ્છતીતિ’ ઇમિનાવ સિદ્ધં આભિક્ખઞ્ઞન્તુ દ્વિબ્બચનાવગમ્યતે. કથં ‘જીવગ્ગાહં અગાહયિ, કાયપ્પચાલકં ગચ્છન્તી’તિ આદિ? ઘણન્તેન ક્રિયાવિસેસનેન સિદ્ધં યથા ‘ઓદનપાકં સયતી’તિ.

૬૪. ન્તો કત્થરિ વત્તમાને.

વત્તમાનત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્તા ન્તો હો તિ કત્તરિ, તિટ્ઠન્તો.

૬૫. માનો.

વત્તમાનત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા માનો હોતિ, કત્તરિ. તિટ્ઠમાનો.

૬૬. ભાવકમ્મેસુ.

વત્તમાનત્થે વત્તમાનતો ક્રિંયત્થા ભાવે કમ્મેચ માનો હોતિ. ઠીયમાનં, પચ્ચમાનો ઓદનો.

૬૭. તે સ્સપુબ્બાનાગતે.

અનાગતત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા તેન્તમાના સ્સપુબ્બા હોન્તિ. ઠસ્સન્તો, ઠસ્સમાનો, ઠીયિસ્સમાનં, પચ્ચિસ્સમાનો ઓદનો.

૬૮. ણ્વાદયો.

ક્રિયત્થા પરે બહુલં ણ્વાદયો હોન્તિ. ચારુ, દારુ.

૬૯. ખછસાન મેકસ્સરોદિ દ્વે.

ખછસપ્પચ્ચયન્તાનં ક્રિયત્થાનં પઠમેકસ્સરં સદ્દરૂપં દ્વે ભવતિ. તિતિક્ખા, જિગુચ્છા, વીમંસા.

૭૦. પરોક્ખાયઞ્ચ.

પરોક્ખાયં પઠમેકસ્સરં સદ્દરૂપં દ્વે ભવતિ. જગામ, ચકારો અનુત્તસમુચ્ચયત્થો, તેનઞ્ઞત્રાપિ યથાગમં, જહાતિ, જહિતબ્બં, જહિતું, દદ્દલ્લતિ, ચઙ્કમતિ. ‘લોલુપો, મોમૂહોતિ ઓત્તં તદમિનાદિપાઠા.

૭૧. આદિસ્મા સરા.

આદિભૂતા સરા પરમેકસ્સરં દ્વે હોતિ, અસિસિસતિ, આદિસ્માતિ કિં? જજગાર, સરાતિ કિં? પપાચ.

૭૨. ન પુન.

યં દ્વિભૂતં, ન તં પુન દ્વિત્તમાપજ્જતે, તિતિક્ખિસતિ, જિગુચ્છિસતિ.

૭૩. યથિટ્ઠં સ્યાદિનો.

સ્યાદ્યન્તસ્સ યથિટ્ઠમેકસ્સરમાદિભૂતમઞ્ઞં વા યથાગમં દ્વિત્તપજ્જતે, પુપુત્તીયિસતિ, પુતિત્તીયિસતિ, પુત્તીયિયિસતિ.

૭૪. રસ્સો પુબ્બસ્સ.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ સરો રસ્સો હોતિ. દદાતિ.

૭૫. લોપો-નાદિબ્યઞ્જનસ્સ.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સાદિતો-ઞ્ઞસ્સ બ્યઞ્જનસ્સ લોપો હોતિ. અસિસિસતિ.

૭૬. ખછસેસ્વસ્સિ.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ અસ્સ ઇ હોતિ ખછસેસુ. પિપાસતિ, જિઘંસતિ, ખછસેસૂતિ કિં? જહાતિ, અસ્સાતિ કિં? બુભુક્ખતિ.

૭૭. ગુપિસ્સુસ્સ.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ ગુપિસ્સ ઉસ્સ ઇ હોતિ ખછસેસુ, જિગુચ્છતિ.

૭૮. ચતુત્થદુતિયાનં તતિયપઠમા.

દ્વિત્તે પુબેસં ચતુત્થદુતિયાનં તતિયપઠમા હોન્તિ. બુભુક્ખતિ, ચિચ્છેદ.

૭૯. કવગ્ગહાનં ચવગ્ગજા.

દ્વિત્તે પુબ્બેસં કવગ્ગહાનં ચવગ્ગજા હોન્તિ યથાક્કમં. ચુકોપ, જહાતિ.

૮૦. માનસ્સ વી પરસ્સ ચ મં.

દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ માનસ્સ વી હોતિ પરસ્સ ચ મં, વીમંસતિ.

૮૧. કિતસ્સાસંસયે તિ વા.

સંસયસો-ઞ્ઞસ્મિં વત્તમાનસ્સ દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ કિતસ્સ વા તિ હોતિ. તિકિચ્છતિ, ચિકિચ્છતિ, અસંસયેતિ કિં? વિચિકિચ્છતિ.

૮૨. યુવણ્ણાનમેઓ પચ્ચયે.

ઇવણ્ણુવણ્ણન્તાનં ક્રિયત્થાનં એઓહોન્તિ યથાક્કમં પચ્ચયે. ચેતબ્બં, નેતબ્બં, સોતબ્બં, ભવિતબ્બં.

૮૩. લહુસ્સુપન્તસ્સ.

લહુભૂતસ્સ ઉપન્તસ્સ યુવણ્ણસ્સ એઓ હોન્તિ યથાક્કમં. એસિતબ્બં, કોસિતબ્બં, લહુસ્સાતિ કિં? ધૂપિતા, ઉપન્તસ્સાતિ કિં? રુન્ધતિ.

૮૪. અસ્સા ણાનુબન્ધે.

ણકારાનુબન્ધે પચ્ચયે પરે ઉપન્તસ્સ અકારસ્સ આ હોતિ. કારકો.

૮૫. ન તે કાનુબન્ધનાગમેસુ.

તે એઓઆ કાનુબન્ધે નાગમે ચ ન હોન્તિ. ચિતો, સુતો, દિટ્ઠો, પુટ્ઠો, નાગમે ‘વના’દિના (૧.૪૫) ચિનિતબ્બં, ચિનિતું, સુણિતબ્બં, સુણિતું પાપુણિતબ્બં, પાપુણિતું, ધુનિતબ્બં, ધુનિતું, ધુનનં, ધુનયિતબ્બં, ધુનાપેતબ્બં, ધુનયિતું ધુનાપેતું, ધુનયનં, ધુનાપનં, ધુનયતિ, ધુનાપેતિ, પીનેતબ્બં, પીનયિતું, પીનનં, પીનિતું, પીનયતિ, સુનોતિ, સિનોતિ, દુનોતિ, હિનોતિ, પહિણિથબ્બં, પહિણિતું, પહિણનં.

૮૬. વા ક્વચિ.

તે ક્વચિ વા ન હોન્તિ કાનુબન્ધનાગમેસુ. મુદિતો, રુદિતં, રોદિતં.

૮૭. અઞ્ઞત્રાપિ.

કાનુબન્ધનાગમતો-ઞ્ઞસ્મિમ્પિ તે ક્વચિ, નુ હોન્તિ. ખિપકો, પનૂદનં, વધકો.

૮૮. પ્યે સિસ્સા.

સિસ્સ આ હોતિ પ્યાદેસે, નિસ્સાય.

૮૯. એઓનમયવા સરે.

સરે પરે એઓનં અયઅવા હોન્તિ. જયો, ભવો, સરતિ કિં? જેતિ, અનુભોતિ.

૯૦. આયાવા ણાનુબન્ધે.

એઓનં આયાવા હોન્તિ સરાદો ણાનુબન્ધે. નાયયતિ, ભાવયતિ, ‘સયાપેત્વા’તિઆદીસુ રસ્સત્તં.

૯૧. આસ્સાણાપિમ્હિ યુક.

આકારન્તસ્સ ક્રિયત્થસ્સ યુક હોતિ ણાપિતો-ઞ્ઞસ્મિં ણાનુબન્ધે. દાયકો, ણાનુબન્ધેત્વેવ? દાનં, અણાપિમ્હીતિ કિં? દાપયતિ.

૯૨. પદાદીનં ક્વચિ.

પદાદીનં યુક હોતિ ક્વચિ. નિપજ્જિતબ્બં, નિપજ્જિતું નિપજ્જનં, પમજ્જિતબ્બં, પમજ્જિતું, પમજ્જનં, ક્વચીતિ કિં? પાદો.

૯૩. મં વા રુધાદીનં.

રુધાદીનં ક્વચિ મં વા હોતિ. રુન્ધિતું, રુજ્ઝિતું, ક્વચિત્વેવ? નિરોધો.

૯૪. ક્વિમ્હિ લોપો-ન્તબ્યઞ્જનસ્સ.

અન્તબ્યઞ્જનસ્સ લોપો હોતિ ક્વિમ્હિ. ભત્તં ગસન્તિ ગણ્હન્તિ વા એત્થાતિ ભત્તગ્ગં.

૯૫. પરરૂપમયકારે બ્યઞ્જને.

ક્રિયત્થાનમન્તબ્યઞ્જનસ્સ પરરૂપં હોતિ યકારતો-ઞ્ઞસ્મિં બ્યઞ્જને. ભેત્તબ્બં, બ્યઞ્જનેતિ કિં? ભિન્દિતબ્બં, અયકારેતિ કિં? ભિજ્જતિ.

૯૬. મનાનં નિગ્ગહીતં.

મકારનકારન્તાનં ક્રિયત્થાનં નિગ્ગહીતં હોતિ અયકારે બ્યઞ્જને. ગન્તબ્બં, જઙ્ઘા, બ્યઞ્જનેત્વેવ? ગમનં, અયકારેત્વેવ? ગમ્યતે.

૯૭. ન બ્રૂસ્સો.

બ્રૂસ્સ ઓ ન હોતિ બ્યઞ્જને. બ્રૂમિ, બ્યઞ્જનેત્વેવ? અબ્રવિ.

૯૮. કગા ચજાનં ઘાનુબન્ધે.

ઘાનુબન્ધે ચકારજકારન્તાનં ક્રિયત્થાનં કગા હોન્તિ યથાક્કમં. વાક્યં, ભાગ્યં.

૯૯. હનસ્સ ઘાતો ણાનુબન્ધે.

હનસ્સ ઘાતો હોતિ ણાનુબન્ધે. આઘાતો.

૧૦૦. ક્વિમ્હિ ઘો પરિપચ્ચ-સમોહિ.

પચ્ચાદીહિ પરસ્સ હનસ્સ ઘો હોતિ ક્વિમ્હિ. પલિઘો, પટિઘો, અઘં રસ્સત્તં નિપાતના, સઙ્ઘો, ઓઘો.

૧૦૧. પરસ્સ ઘં સે.

દ્વિત્તે પરસ્સ હનસ્સ ઘં હોતિ સે. જિઘંસા.

૧૦૨. જિહરાનં ગી.

દ્વિત્તે પરેસં જિતરાનં ગી હોતિ સે. વિજિગીસા, જિગીસા.

૧૦૩. ધાસ્સ હો.

દ્વિત્તે પરસ્સ ધાસ્સ હ હોતિ. દહતિ.

૧૦૪. ણિમ્હિ દીઘો દુસસ્સ.

દુસસ્સ દીઘો હોતિ ણિમ્હિ. દુસિતો. ણિમ્હીતિ કિં? દુટ્ઠો.

૧૦૫. ગુહિસ્સ સરે.

ગુહિસ્સ દીઘો હોતિ સરે. નિગૂહનં સરેતિ કિં? ગુય્હં.

૧૦૬. મુહબહાનઞ્ચ તે કાનુબન્ધે-ત્વે.

મુહબહાનં ગુહિસ્સ ચ દીઘો હોતિ તકારાદો કાનુબન્ધે ત્વાનત્વાવજ્જિતે, મૂળ્હો, બાળ્હો, ગૂળ્હો, તેતિ કિં? મુય્હતિ, કાનુબન્ધેતિ-કિં? મુય્હિતબ્બં, અત્વેતિ કિં? મુય્હિત્વાન, મુય્હિત્વા, 'તે કાનુબન્ધે-ત્વે'તિ અયમધિકારો યાવ ''સાસસ્સ સિસ્વે''તિ -૧૧૭.

૧૦૭. વહસ્સુસ્સ.

વહસ્સ ઉસ્સ દીઘો હોતિ તે કાનુબન્ધે ત્વાનત્વાવજ્જિતે. વુટ્ઠો.

૧૦૮. ધાસ્સ હિ.

ધા=ધારણેતીમસ્સ હિ હોતિ તે કાનુબન્ધે ત્વાનત્વાવજ્જિતે. નિહિતો, નિહિતવા.

૧૦૯. ગમાદિરાનં લોપો-ન્તસ્સ.

ગમાદીનં રકારન્તાનં ચ અન્તસ્સ લોપો હોતિ તે કાનુબન્ધે ત્વાનત્વાવજ્જિતે. ગતો, ખતો, હતો, મતો, તતો, સઞ્અતો, રતો, કતો, તેત્વેવ? ગમ્યતે, કાનુબન્ધેત્વેવ? ગન્તબ્બં, અત્વેત્વેવ? ગન્ત્વાન, ગન્ત્વા.

૧૧૦. વચાદીનં વસ્સુટ વા.

વચાદીનં વસ્સ વા ઉટ હોતિ કાનુબન્ધે-ત્વે. ઉત્તં, વુત્તં, ઉટ્ઠં, વુટ્ઠં, 'અત્વેત્વેવ? વત્વાન, વત્વા.

૧૧૧. અસ્સુ.

વચાદીનમસ્સ ઉ હોતિ કાનુબન્ધે-સ્વે. વુત્તં, વુટ્ઠં.

૧૧૨. વદ્ધસ્સ વા.

વદ્ધસ્સ અસ્સ વા ઉ હોતિ કાનુબન્ધે ત્વે. વુદ્ધો. વદ્ધો. અત્વેત્વેવ? વદ્ધિત્વાન, વદ્ધિત્વા, કથં ‘વુત્તી’તિ? ‘‘વુત્તીમત્તે’’તિ ૩-૬૯. નિપાતના, ‘વત્તી’તિ હોતેવ યથાલક્ખણં.

૧૧૩. યજસ્સ યસ્સ ટિયી.

યજસ્સ યસ્સ ટિયી હોન્તિ કાનુબન્ધે-ત્વે. ઇટ્ઠં, યિટ્ઠં, અત્વેત્વેવ? યજિત્વાન, યજિત્વા.

૧૧૪. ઠાસ્સિ.

ઠાસ્સિ હોતિ કાનુબન્ધે-ત્વે. ઠિતો, અત્વેત્વેવ? ઠત્વાન, ઠત્વા.

૧૧૫. ગાપાનમી.

ગાપાનમી હોતિ કાનબન્ધે-ત્વે. ગીતં, પીતં, અત્વેત્વેવ? ગાયિત્વા નિચ્ચં યાગમો, પાસ્સ તુ પીત્વાતિ બહુલાધિકારા.

૧૧૬. જનિસ્સા.

જનિસ્સ આ હોતિ કાનુબન્ધે-ત્વે. જાતો. અત્વેત્વેવ? જનિત્વા.

૧૧૭. સાસસ્સ સિસ વા.

સાસસ્સ સિસ વા હોતિ કાનુબન્ધે-ત્વે. સિટ્ઠં, સત્થં, સિસ્સો, સાસિયો અત્વેત્વેવ? અનુસાસિત્વાન.

૧૧૮. કરસ્સા તવે.

કરસ્સ આ હોતિ તવે. કાતવે.

૧૧૯. તુંતુનતબ્બેસુ વા.

તુમાદીસુ વા કરસ્સા હોતિ. કાતું કત્તું, કાતુન કત્તુન, કાતબ્બં કત્તબ્બં.

૧૨૦. ઞાસ્સ ને જા.

ઞાધાતુસ્સ જા હોતિ નકારે. જાનિતું, જાનન્તો, નેતિ કિં? ઞાતો.

૧૨૧. સકાપાનં કુકઊ ણે.

સકઆપાનં કુકકુઇચ્ચેતે આગમા હોન્તિ ણકારે. સક્કુણન્તો, પાપુણન્તો, સક્કુણોતિ, પાપુણોતિ, ણેતિ કિં? સક્કોતિ, પાપેતિ.

૧૨૨. નિતો ચિસ્સ છો.

નિસ્મા પરસ્સ ચિસ્સ છો હોતિ. નિચ્છયો.

૧૨૩. જરસદાનમીમ વા.

જરસદાનમન્તસરા પરો ઈમ હોતિ વિભાસા. જીરણં, જીરતિ, જીરાપેતિ, નિસીદિતબ્બં, નિસીદનં, નિસીદિતું, નિસીદતિ, વાતિ કિં? જરા, નિસજ્જા, ‘ઈમ વા’તિ યોગવિભાગા અઞ્એસમ્પિ, અહીરથ, સંયોગાદિ લોપોત્થસ્સ.

૧૨૪. દિસસ્સ પસ્સ દસ્સ દસ દ દક્ખા.

દિસસ્સ પસ્સાદયો હોન્તિ વિભાસા. વિપસ્સના, વિપસ્સિતું, વિપસ્સતિ, સુદસ્સી, પિયદસ્સી, ધમ્મદસ્સી, સુદસ્સં, દસ્સનં, દસ્સેતિ, દટ્ઠબ્બં. દટ્ઠા, દટ્ઠું, દુદ્દસો, અદ્દસ, અદ્દા, અદ્દં, અદ્દક્ખિ, દક્ખિસ્સતિ, વાત્વેવ? દિસ્સન્તિ બાલા.

૧૨૫. સમાના રો રીરિક્ખકેસુ.

સમાનસદ્દતો પરસ્સ દિસસ્સ ર હોતિ વા રીવિક્ખકેસુ. સરી, સદી, સરિક્ખો, સદિક્ખો, સરિસો, સદિસો.

૧૨૬. દહસ્સ દસ્સ ડો.

દહસ્સ દસ્સ ડો હોતિ વા. ડાહો, દાહો, ડહતિ, દહતિ.

૧૨૭. અનઘણ સ્વાપરીહિ ળો.

આપરીહિ પરસ્સ દહસ્સ દસ્સ ળો હોતિ અનઘણસુ. આળહનં, પરિળાહો.

૧૨૮. અત્યાદિન્તેસ્વત્થિસ્સ ભૂ.

ત્યાદિન્તવજ્જિતેસુ પચ્ચયેસુ ‘અસ=ભુવિ’ઇચ્ચસ્સ ભૂ હોતિ. ભવિતબ્બં. આદેસવિધાનમસસ્સાપ્પયોગત્થમેતસ્મિં વિસયે, એતેન કત્થચિ કસ્સચિ ધાતુસ્સ અપ્પયોગાપિ ઞાપિતો હોતિ. અત્યાદિન્તેસૂતિ કિં? અત્થિ, સન્તો, અત્થિસ્સાતિ કિં? અસ્સતિસ્સ મા હોતુ.

૧૨૯. અઆસ્સાઆદીસુ.

અઆદો, આઆદો, સ્સાદો ચ અત્થિસ્સ ભૂ હોતિ. બભૂવ, અભવા, અભવિસ્સા, ભવિસ્સતિ.

૧૩૦. ન્તમાનન્તિયિયુંસ્વાદિલોપો. ન્તાદિસૂત્થિસ્સાદિલોપો હોતિ. સન્તો, સમાનો, સન્તિ, સન્તુ, સિયા, સિયું, એતેસ્વીતિ કિં? અત્થિ.

૧૩૧. પાદિતો ઠાસ્સ વા ઠહો ક્વચિ.

પાદીહિ કિરિયાવિસેસજોતકેહિ સદ્દેહિ પરસ્સ ઠાસ્સ ક્વચિ ઠહો વા હોતિ. સણ્ઠહન્તો સન્તિટ્ઠન્તો. સણ્ઠહતિ, સન્તિટ્ઠતિ. પ પરા અપ સં અનુ અવ ઓ નિ દુ વિ અધિ અપિ અતિસુ ઉ અભિ પતિ પરિ ઉપ આ પાદી. ક્વચીતિ કિં? સણ્ઠિતિ.

૧૩૨. દાસ્સિયઙ.

પાદિતો પરસ્સ દાસ્સ ઇયઙ હોતિ ક્વચિ. અનાદિયિત્વા, સમાદિયતિ, ક્વચિત્વેવ? આદાય.

૧૩૩. કરોતિસ્સ ખો.

પાદિતો પરસ્સ કરસ્સ ક્વચિ ખ હોતિ. સઙ્ખારો, સઙ્ખરીયતિ, કરસ્સાતિ અવત્વા કરોતિસ્સાતિ વચનં તિમ્હિ ચ વિકરણુપ્પત્તિઞાપેતું.

૧૩૪. પુરાસ્મા.

પુરા ઇચ્ચસ્મા નિપાતા પરસ્સ કરસ્સ ખ હોતિ. પુરક્ખત્વા, પુરેક્ખારો-એત્તં તદમિનાદિપાઠા.

૧૩૫. નિતો કમસ્સ.

નિસ્મા પરસ્સ કમસ્સ ક્વચિ ખ હોતિ, નિક્ખમતિ, ક્વચિત્વેવ? નિક્કમો.

૧૩૬. યુવણ્ણાનમિયઙુવઙ સરે.

ઇવણ્ણુવણ્ણત્તાનં ક્રિયત્થાનમિયઙુવઙ હોતિ સરે ક્વચિ. વેદિયતિ, બ્રુવન્તિ, સરેતિ કિં? નિવેદેતિ, બ્રૂતિ, ક્વચિત્વેવ? જયતિ, ભવતિ.

૧૩૭. ઞઆદિસ્સાસ્સી ક્યે.

ઞાદિતો-ઞસ્સ આકારન્તસ્સ ક્રિયત્થસ્સ ઈ હોતિ ક્યે. દીયતિ, ઞઆદિસ્સાતિ કિં? ઞાયતિ, તાયતિં.

૧૩૮. તનસ્સા વા.

તનસ્સ આ હોતિ વા ક્યે. તાયતે, તઞ્ઞતે.

૧૩૯. દીઘો સરસ્સ.

સરન્તસ્સ ક્રિયત્થસ્સ દીઘો હોતિ ક્યે, ચીયતે, સૂયતે.

૧૪૦. સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઠો.

સકારન્તતો ક્રિયત્થા પરસ્સા-નન્તરસ્સ તકારસ્સ ઠ હોતિ. તુટ્ઠો, તુટ્ઠવા, તુટ્ઠબ્બં, તુટ્ઠિ, અનન્તરસ્સાતિ કિં? તુસ્સિત્વા.

૧૪૧. કસસ્સિમ ચ વા.

કસસ્મા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઠ હોતિ કસસ્સ વા ઇમ ચ. કિટ્ઠં, કટ્ઠં, અનન્તરસ્સાત્વેવ? કસિતબ્બં.

૧૪૨. ધસ્તોત્રસ્તા.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે.

૧૪૩. પુચ્છાદિતો.

પુચ્છાદીહિ ક્રિયત્થેહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તકારસ્સ ઠ હોતિ. પુટ્ઠો, ભટ્ઠો, યિટ્ઠો, અનન્તરસ્સાત્વેવ? પુચ્છિત્વા.

૧૪૪. સાસ વસ સંસ સસા થો.

એતેહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ થ હોતિ, સત્થં, વત્થં, પસત્થં, સત્થં. કથમનુસિટ્ઠો (વુટ્ઠો) તિ? 'તથનરાનં ટઠણલા' ૧-૫૨ તિ ટ્ઠો, અનન્તરસ્સાત્વેવ? સાસિતું.

૧૪૫. ધો ધહભેહિ.

ધકારહકારભકારન્તેહિ ક્રિયત્થેહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ધ હોતિ. વુદ્ધો, દુદ્ધં, લદ્ધં.

૧૪૬. દહા ઢો.

દહા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઢ હોતિ. દડ્ઢો.

૧૪૭. બહસ્સુમ ચ.

બહા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ ઢો હોતિ, બહસ્સુમ ચ ઢસન્નિયોગેન. બુડ્ઢો.

૧૪૮. રુહાદીહિ હો ળ ચ.

રહાદીહિ પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ હ હોતિ ળો ચાન્તસ્સ. આરુળ્હો, ગૂળ્હો, વૂળ્હો, બાળ્હો, (ઓગાળ્હો), અનન્તરસ્સાત્વેવ? આરોહિતું.

૧૪૯. મુહા વા.

મુહા પરસ્સાનન્તરસ્સ તસ્સ હ હોતિ વા ળો ચાન્તસ્સ હસન્નિયોગેન. મૂળ્હો, મુદ્ધો.

૧૫૦. ભિદાદિતો નો ક્તક્તવન્તૂનં.

ભિદાદિતો પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સ નો હોતિ. ભિન્નો ભિન્નવા, છિન્નો છિન્નવા, છન્નો છન્નવા, છિન્નો ખિન્નવા, ઉપ્પન્નો ઉપ્પન્નવા, સિન્નો, સિન્નવા, સન્નો સન્નવા, પીનો પીનવા, સૂનો સૂનવા, દીનો દીનવા, ડીનો ડીનવા, લીનો

લીનવા, લૂનો લૂનવા, ક્તક્તવન્તૂનન્તિ કિં? ભિત્તિ, છિત્તિ, ભેત્તું, છેત્તું.

૧૫૧. દાત્વિન્નો.

દાતો પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સ ઇન્નો હોતિ. દિન્નો, દિન્નવા.

૧૫૨. કિરાદીહિ ણો.

કિરાદીહિ પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સાનન્તરસ્સ ણ હોતિ, કિણ્ણો કિણ્ણવા, પુણ્ણો પુણ્ણવા, ખીણો ખીણવા.

૧૫૩. તરાદીહિ રિણ્ણો.

તરાદીહિ પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સ રિણ્ણો હોતિ. તિણ્ણો તિણ્ણવા, જિણ્ણો જિણ્ણવા, ચિણ્ણો ચિણ્ણવા.

૧૫૪. ગો સન્જાદીહિ.

ભન્જાદીહિ પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સાનન્તરસ્સ ગ હોતિ. ભગ્ગો ભગ્ગવા, લગ્ગો લગ્ગવા, નિમુગ્ગો નિમુગ્ગવા, સંવિગ્ગો સંવિગ્ગવા.

૧૫૫. સુસા ખો.

સુસા પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સ ખો હોતિ. સુક્ખો સુક્ખવા.

૧૫૬. પચા કો.

પચા પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સ કો હોતિ. પક્કો પક્કવા.

૧૫૭. મુચા વા.

મુચા પરેસં ક્તક્તવન્તૂનં તસ્સ કો વા હોતિ. મુક્કો મુત્તો, મુક્કવા મુત્તવા. ‘સક્કો’તિ ણ્વાદીસુ સિદ્ધં, ક્તક્તવન્તૂસુ સત્તો, સત્તાવાત્વેવ હોતિ.

૧૫૮. લોપો વડ્ઢા ક્તિસ્સ.

વડ્ઢા પરસ્સ ક્તિસ્સ તસ્સ લોપો હોતિ. વડ્ઢિ.

૧૫૯. ક્વિસ્સ.

ક્રિયત્થા પરસ્સ ક્વિસ્સ લોપો હોતિ, અભિભૂ.

૧૬૦. ણિણાપીનં તેસુ.

ણિણાપીનં લોપો હોતિ તેસુ ણિણાપીસુ. કારેન્તં પયોજયતિ કારેતિ કારાપયતિ.

૧૬૧. ક્વચિ વિકરણાનં.

વિકરણાનં ક્વચિ લોપો હોતિ. ઉદપાદિ, હન્તિ.

૧૬૨. માનસ્સ મસ્સ.

ક્રિયત્થા પરસ્સ માનસ્સ મકારસ્સ લોપો હોતિ ક્વચિ. કરાણો, ક્વચીતિ કિં? કુરુમાનો.

૧૬૩. ઊલસ્સે.

ઞિલાનમે હોતિ ક્વચિ. ગહેત્વા, અદેન્તિ, ક્વચિત્વેવ? વપિત્વા.

૧૬૪. પ્યો વા ત્વાસ્સ સમાસે.

ત્વાસ્સ વા પ્યો હોતિ સમાસે. પકારો ''પ્યે સિસ્સા'' તિ ૫-૮૮ વિસેસનત્થો. અભિભૂય, અભિભવિત્વા, સમાસેતિ કિં? પત્વા, ક્વચાસમાસેપિ બહુલાધિકારા 'લતં દન્તેહિ છિન્દિય'.

૧૬૫. તુંયાના.

ક્ત્વાસ્સ વા તુંયાના હોન્તિ સમાસે ક્વચ્ચિ. અભિહટ્ઠું અભિહરિત્વા, અનુમોદિયાન અનુમોદિત્વા, અસમાસેપિ બહુલાધિ કારા, દટ્ઠું દિસ્વા, એસમપ્પવિસયતાઞાપનત્થો યોગવિભાગો.

૧૬૬. હના રચ્ચો.

હનસ્મા પરસ્સ ક્ત્વાસ્સ રચ્ચો વા હોતિ સમાસે. આહચ્ચ, આહનિત્વા.

૧૬૭. સાસાધિકરા ચચરિચ્ચા.

સાસાધીહિ પરા કરા પરસ્સ ક્ત્વસ્સ ચચરિચ્ચા હોન્તિ યથાક્કમં. સક્કચ્ચ સક્કરિત્વા, અસક્કચ્ચ અસક્કરિત્વા, અધિકિચ્ચ અધિકરિત્વા.

૧૬૮. ઇતો ચ્ચો.

ઇઇચ્ચસ્મા પરસ્સ ક્ત્વાસ્સ ચ્ચો વા હોતિ. અધિચ્ચ અધીયિત્વા, સમેચ્ચ સમેત્વા.

૧૬૯. દિસા વાનવા સ ચ.

દિસતો ક્ત્વાસ્સ વાનવા હોન્તિ વા દિસસ્સ ચ સ કારો તંસન્નિયોગેન. સસ્સ સવિધાનં પરરૂપબાધનત્થં. દિસ્વાન, દિસ્વા પસ્સિત્વા, કથં 'નાદટ્ઠા પરતો દોસ'ન્તિ? ઞાપકા ત્વાસ્સ વલોપો, એવં 'લદ્ધા ધન'ન્તિ આદીસુ.

૧૭૦. ઞિ બ્યઞ્જનસ્સ.

ક્રિયત્થા પરસ્સ બ્યઞ્જનાદિપ્પચ્ચયસ્સ ઞિ વા હોતિ. ભુઞ્જિતું ભોત્તું, બ્યઞ્જનસ્સાતિ કિં? પાચકો.

૧૭૧. રા નસ્સ ણો.

રન્તતો ક્રિયત્થા પરસ્સ પચ્ચયનકારસ્સ ણો હોતિ. અરણં, સરણં.

૧૭૨. ન ન્તમાનત્યાદીનં.

રન્તતો પરેસં ન્તમાનત્યાદીનં નસ્સ ણો ન હોતિ, કરોન્તો, કુરુમાનો, કરોન્તિ.

૧૭૩. ગમયમિસાસદિસાનં વા ચ્છઙ.

એતેસં વા ચ્છઙ હોતિ ન્તમાનત્યાદીસુ. ગચ્છન્તો ગચ્છમાનો ગચ્છતિ, યચ્છન્નો યચ્છમાનો યચ્છતિ, ઇચ્છન્તો ઇચ્છમાનો ઇચ્છતિ અચ્છન્તો અચ્છમાનો અચ્છતિ, દિચ્છન્તો દિચ્છમાનો દિચ્છતિ, વાતિ કિં? ગમિસ્સતિ, વવત્થિતવિભાસા-યં, તેનાઞ્ઞેસુ ચ ક્વચિ-ઇચ્છિતબ્બં ઇચ્છા ઇચ્છિતું, અચ્છિતબ્બં અચ્છતું, અઞ્ઞેસઞ્ચ યોગવિભાગા-પવેચ્છતિ.

૧૭૪. જરમરાનમીયઙ.

એતેસમીયઙ વા હોતિ ન્તમાનત્યાદીસુ. જીયન્તો જીરન્તો, જીયમાનો જીરમાનો, જીયતિ જીરતિ, મીયન્તો મરન્તો, મીયમાનો મરમાનો, મીયતિ મરતિ.

૧૭૫. ઠાપાનં તિટ્ઠ પિવા.

ઠાપાનં તિટ્ઠપિવા હોન્તિ ન્તમાનત્યાદીસુ. તિટ્ઠન્તો, તિટ્ઠમાનો, તિટ્ઠતિ, પિવન્તો, પિવમાનો, પિવતિ, વાત્વેવિ? ઠાતિ, પાતિ.

૧૭૬. ગમવદદાનં ઘમ્મવજ્જદજ્જા.

ગમાદીનં ઘમ્માદયો વા હોન્તિ ન્તમાનત્યાદીસુ. ઘમ્મન્તો, ગચ્છન્તો, વજ્જન્તો વદન્તો, દજ્જન્તો દદન્તો.

૧૭૭. કરસ્સ સોસ્સ કુબ્બકુરુકયિરા.

કરસ્સ સઓકારસ્સ કુબ્બાદયો વા હોન્તિ ન્તમાનત્યાદીસુ. કુબ્બન્તો કયિરન્તો કરોન્તો, કુબ્બમાનો કુરુમાનો કયિરમાનો, કરાણો, કુબ્બતિ કયિરતિ કરોતિ, કુબ્બતે કુરુતે, કયિરતે, વવત્થિતવિભાસત્તા વાધિકારસ્સ ભિય્યો માનપરચ્છક્કેસુ કુરુ, ક્વચિદેવ પુબ્બછક્કે ‘અગ્ઘં કુરુતુ, નો ભવં, સોસ્સાતિ વુત્તત્તા કત્તરિયેવિમે.

૧૭૮. ગહસ્સ ઘેપ્પો.

ગહસ્સ વા ઘેપ્પો હોતિ ન્તમાનત્યાદીસુ. ઘેપ્પન્તો, ઘેપ્પમાનો, ઘેપ્પતિ, વાત્વેવ? ગણ્હતિ.

૧૭૯. ણો નિગ્ગહીતસ્સ.

ગહસ્સ નિગ્ગહીતસ્સ ણો હોતિ. ગણ્હિતબ્બં, ગણ્હિતું, ગણ્હન્તો.

ઇતિમોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

ખાદિકણ્ડો પઞ્ચમો.

૬. છટ્ઠો કણ્ડો (ત્યાદિ)

૧. વત્તમાને તિ અન્તિ સિ થ મિ મ તે અન્તે સે વ્હે એ મ્હે.

વત્તમાને આરદ્ધાપરિસમત્તે અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ત્યાદયો હોન્તિ. ગચ્છતિ, ગચ્છન્તિ, ગચ્છસિ ગચ્છથ, ગચ્છામિ ગચ્છામ, ગચ્છતે ગચ્છન્તે, ગચ્છસે ગચ્છવ્હે, ગચ્છે ગચ્છામ્હે. કથં 'પુરે અધમ્મો દિપ્પતિ, પુરા મરામી'તિ? વત્તમાનસ્સેવવત્તુમિટ્ઠત્તા તંસમીપસ્સ તગ્ગહણેન ગહણા, પુરેપુરાસદ્દેહિ વા અનાગતત્તાવગમે તદા તસ્સ વત્તમાનત્તા, કાલબ્યત્તયો વા એસો, ભવન્તેવ હિ કાલન્તરેપિ ત્યાદયો બાહુલકા 'સન્તેસુ પરિગૂહામિ, મા ચ કિઞ્ચ ઇતો અદં' 'કાયસ્સ ભેદા અભિસમ્પરાયં, સહબ્યતં ગચ્છતિ વાસવસ્સ, 'અનેકજાતિસંસારં સન્ધાવિસ્સં' અતિવેલં ન મસ્સિસ્સ'ન્તિ.

૨. ભવિસ્સતિ સ્સતિ સ્સન્તિ સ્સસિ સ્સથ સ્સામિ સ્સામ સ્સતે સ્સન્તે સ્સસે સ્સવ્હે સ્સં સ્સામ્હે.

ભવિસ્સતિ અનારદ્ધે અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા સ્સત્યાદયો હોન્તિ. ગમિસ્સતિ ગમિસ્સન્તિ, ગમિસ્સસિ ગમિસ્સથ, ગમિસ્સામિ ગમિસ્સામ, ગમિસ્સતે ગમિસ્સન્તે, ગમિસ્સસે ગમિસ્સવ્હે, ગમિસ્સં ગમિસ્સામ્હે.

૩. નામે ગરહાવિમ્હયેસુ.

નામસદ્દે નિપાતે સતિ ગરહાયં વિમ્હયે ચ ગમ્યમાને સ્સત્યાદયો હોન્તિ. ઇમે હિ નામ કલ્યાણધમ્મા પટિજાનિસ્સન્તિ, ન હિ નામ ભિક્ખવે તસ્સ મોઘપુરિસસ્સ પાણેસુ અનુદ્દયા ભવિસ્સતિ, કથં હિ નામ સો ભિક્ખવે મોઘપુરિસો સબ્બમત્તિકામયં કુટિકં કરિસ્સતિ? તત્થ નામ ત્વં મોઘપુરિસ મયા વિરાગાય ધમ્મે દેસિતે સરાગાય ચેતેસ્સસિ? અત્થિ નામ તાત સુદિન્ન આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસિ, અત્થિયેવિહાપિ નિન્દાવગમો. વિમુયે-અચ્છરિયં વત ભો અબ્ભુતં વત ભો સન્તેન વત ભો પબ્બજિતા વિહારેન વિહરન્તિ, યત્ર હિ નામ સઞ્ઞી સમાનો જાગરો પઞ્ચમત્તાનિ સકટસતાનિ નિસ્સાય નિસ્સાય અભિક્કન્તાનિ નેવ દક્ખતિ ન પન સદ્દં સોસ્સતિ, અચ્છરિયં અન્ધો નામ પબ્બતમારોહિસ્સતિ, બધિરો નામ સદ્દં સોસ્સતિ.

૪. ભૂતે ઈઉં ઓત્થ ઇં મ્હા આ ઊ સે વ્હં અ મ્હે.

ભૂતે પરિસમત્તે અત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા ઈ આદયો હોન્તિ. અગમી અગમું, અગમો અગમિત્થ, અગમિં અગમિમ્હા , અગમા અગમૂ, અગમિસે અગમિવ્હં, અગમ અગમિમ્હે. ભૂતસામઞ્ઞવચનિચ્છાયમનજ્જતનેપિ 'સુવો અહોસિ આનન્દો'.

૫. અનજ્જતને આ ઊ ઓ ત્થ અ મ્હા ત્થ ત્થું સે વ્હં ઇં મ્હસે.

અવિજ્જમાનજ્જતને ભૂતે-ત્થે વત્તમાનતો ક્રિયત્થા આઆદયો હોન્તિ.

> આગાચ્યા ચ ઉટ્ઠાના, આગાચ્યા ચ સંવેસના;
> એસજ્જતનો કાલો, અહરુભતટ્ઠરત્તં વા.

અગમા અગમૂ, અગમો, અગમત્થ, અગમ અગમમ્હા, અગમત્થ અગમત્થું, અગમસે અગમવ્હં, અગમિં અગમમ્હસે. અઞ્ઞપદત્થો કિં? અજ્જ હિય્યો વા અગમાસિ.

૬. પરોક્ખે અ ઉ એ ત્થ અ મ્હ ત્થ રે ત્થો વ્હો ઇ મ્હે.

અપચ્ચક્ખે ભૂતાનજ્જતને-ત્થે વુત્તમાનતો ક્રિયાત્થા અ આદયો હોન્તિ. જગામ જગમુ, જગમે જગપિત્થ, જગમ જગમિમ્હ, જગમિત્થ જગમિરે, જગમિત્થો જગમિવ્હો, જગમિ જગમિમ્હે. મૂળ્હવિક્ખિત્તબ્યાસત્તચિત્તેન અત્તનાપિ ક્રિયાકતાભિનિબ્બત્તિતકાલે-નુપલદ્ધા સમાના ફલેના-નુમીયમાના પરોક્ખાવ વત્થુતો, તેનુત્તમવિસયેપિ પયોગસમવો.

૭. એય્યાદો વાતિપત્તિયં સ્સા સ્સં સુ સ્સે સ્સથ સ્સં સ્સામ્હા સ્સથ સ્સિંસુ સસ્સે સ્સવ્હે સ્સિં સ્સામ્હસે.

એય્યાદો વિસયે ક્રિયાતિપત્તિયં સ્સાદયો હોન્તિ વિભાસા. વિધુરપ્પચ્ચયોપનિપાતતો કારણવેકલ્લતો વા ક્રિયાયાતિપતનમનિપ્ફત્તિ ક્રિયાતિપત્તિ, એતે ચ સ્સાદયો સામત્થિયાતીતાનાગતેસ્વેવ હોન્તિ ન વત્તમાને તત્ર... ક્રિયાતિપત્યસમ્ભવા, સચે પઠમવયે પબ્બજ્જં અલભિસ્સા અરહા અભવિસ્સા, દક્ખિણેન ચે અગમિસ્સા ન સકટં પરિયા ભવિસ્સા, દક્ખિણેન ચે અગમિસ્સંસુ, અગમિસ્સે અગમિસ્સથ, અગમિસ્સં અગમિસ્સામ્હા, અગમિસ્સથ અગમિસ્સિંસુ, અગમિસ્સસે અગમિસ્સવ્હે, અગમિસ્સિં અગમિસ્સામ્હસે, ન સકટં પરિયાભવિસ્સા, વાતિકિં? દક્ખિણેન ચે ગમિસ્સતિ ન સકટં પરિયા ભવિસ્સતિ.

૮. હેતુફલેસ્વેય્ય એય્યું એય્યાસિ એય્યાથ એય્યામિ એય્યામ એથ એરં એથો એય્યવ્હો એય્યં એય્યામ્હે.

હેતુભૂતાયં એલભૂતાયઞ્ચ ક્રિયાયં વત્તમાનતો ક્રિયત્થા એય્યાદયો વા હોન્તિ, સચે સઙ્ખારા નિચ્ચા ભવેય્યું ન નિરુજ્ઝેય્યું, દક્ખિણેન ચે ગચ્છેય્ય ન સકટં પરિયાભવેય્ય, દક્ખિણેન ચે ગચ્છેય્યું, ગચ્છેય્યાસિ ગચ્છેય્યાથ, ગચ્છેય્યામિ ગચ્છેય્યામ, ગચ્છેથ ગચ્છેરં, ગચ્છેથો ગચ્છેય્યવ્હો, ગચ્છેય્યં ગચ્છેય્યામ્હે, ન સકટં પરિય્યાભવેય્ય, ભવનં ગમનં ચ હેતુ, અનિરુજ્ઝનં અપરિયાભવનં ચ ફલં, ઇહ કસ્મા ન હોતિ 'હન્તીહિ પલાયતિ, વસ્સતીતિ ધાવતિ, હનિસ્સતીતિ પલાયિસ્સતી'તિ? ઇતિ સદ્દેનેવ હેતુહેતુમન્તતાય જોતિતત્તા, વાતિ કિં? દક્ખિણેન ચે ગમિસ્સતિ ન સકટં પરિયાભવિસ્સતિ.

૯. પઞ્હપત્થનાવિધીસુ.

પઞ્હો=સમ્પુચ્છનં સમ્પધારણં નિરૂપણં કારિયાનિચ્છયનં પત્થના=યાચનં ઇટ્ઠાસિં ભનઞ્ચ, વિધિ=વિધાનં નિયોજનં ક્રિયાસુ બ્યાપારણા, સા ચ દુવિધાવ સાદરાનાદરવસેન... વિસયભેદેન ભિન્નાયપિ તદુભયાનતિવત્તનતો, એતેસુ પઞ્હાદીસુ ક્રિયત્થતો એય્યોદયો હોન્તિ, પઞ્હે - કિમાયસ્મા વિનયં પરિયાપુણેય્ય? ઉદાહુ ધમ્મં, ગચ્છેય્યં વાહં ઉપોસથં ન વા ગચ્છેય્યં, પત્થનાયં-લભેય્યા-હં ભન્તે ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં લભેય્યં ઉપસમ્પદં, પસ્સેય્યં તં વસ્સસતં અરોગં, વિધિમ્હિ-ભવં પત્તં પચેય્ય, ભવં પુઞ્ઞં કરેય્ય, ઇહ ભવં ભુઞ્જેય્ય, ઇહ ભવં નિસીદેય્ય, માણવકં ભવં અજ્ઝાપેય્ય, અનુઞ્ઞાપત્તકાલેસુપિ સિદ્ધાવ... તત્થાપિ વિધિપ્પતીતિતો, અનુઞ્ઞાયં-એવં કરેય્યાસિ, પત્તકાલે-કટં કરેય્યાસિ, પત્તો તે કાલો કટકરણે, યદિ સઙ્ઘસ્સ

પત્તકલ્લં સદ્ધો ઉપોસથં કરેય્ય, એતસ્સ ભગવા કાલો એતસ્સ સુગત કાલો યં ભગવા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્ય, પેસનેપિચ્છન્તિ 'ગામં ત્વં ભણે ગચ્છેય્યાસિ'.

૧૦. તુ અન્તુ હિ થ મિ મ તં અન્તં સ્સુ વ્હો એ આમસે.

પઞ્હાદીસ્વેતે હોન્તિ ક્રિયત્થતો. ગચ્છતુ ગચ્છન્તુ, ગચ્છાહિ ગચ્છથ, ગચ્છામિ ગચ્છામ, ગચ્છતં ગચ્છન્તં, ગચ્છસ્સુ ગચ્છવ્હો, ગચ્છે, ગચ્છામસે, પઞ્હે-કિન્નુ ખલુ ભો બ્યાકરણમધીયસ્સુ, પત્થનાયં-દદાહિ મે, જીવતુ ભવં, વિધિમ્હિ-કટં કરોતુ ભવં, પુઞ્ઞં કરોતુ ભવં, ઇહ ભવં ભુઞ્જતુ, ઇહ ભવં નિસીદતુ, ઉદ્દિસતુ ભન્તે ભગવા ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખં, પેસને-ગચ્છ ભણે ગામં, અનુમતિયં - એવં કરોહિ, પત્તકાલે-કાલો-યં તે મહાવીર ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં.

૧૧. સત્યરહેસ્વેય્યાદી.

સત્તિયં અર હત્થે ચ ક્રિયત્થા એય્યાદયો હોન્તિ. ભવં ખલુ રજ્જં કરેય્ય, ભવં સત્તો અરહો.

૧૨. સમ્ભાવને વા.

સમ્ભાવને ગમ્યમાને ધાતુના વુચ્ચમાને ચ એય્યાદયો હોન્તિ વિભાસા. અપિ પબ્બતં સિરસા ભિન્દેય્ય, ક્રિયાતિપત્તિયન્તુ સ્સાદી-અસનિયાપિ હતો નાપતિસ્સા, સમ્ભાવેમિ સદ્દહામિ અવકપ્પેમિ ભુઞ્જેય્ય ભવં ભુઞ્જિસ્સતિ ભવં અભુઞ્જિ ભવં, ક્રિયાતિપત્તિયન્તુ સ્સાદી-સમ્ભાવેમિ નાભુઞ્જિસ્સા ભવં.

૧૩. માયોગે ઈઆઆદી.

મા યોગે સતિ ઈઆદયો આઆદયો ચ વા હોન્તિ. મા સુ પુનપિ એવરૂપમકાસિ, મા ભવં અગમા વનં, વાત્વેવ? મા તે કામગુણે ભમસ્સુ ચિત્તં, મા ત્વં કરિસ્સસિ, મા ત્વં કરેય્યાસિ, અસકકાલત્થોયમારમ્ભો, બુદ્ધો ભવિસ્સતીતિ પદન્તરસમ્બન્ધેનાનાગતકાલતા પતીયતે, એવં કતો કટો સ્વે ભવિસ્સતિ, ભાવિ કિચ્ચમાસીતિ.

લુનાહિ લુનાહિત્વેવાયં લુનાતિ, લુનસ્સુ લુનસ્સુત્વેવાયં લુના-તીતિ ત્વાદીનમેવેતં મજ્ઝિમપુરિસેકવચનાનમાભિક્ખઞ્ઞે દ્વિબ્બવચનં, ઇદં વુત્તં હોતિ 'એવ મેસ તુરિતો અઞ્ઞેપિ નિયોજેન્તોવિય કિરિયં કરોતી'તિ, એવં લુનાથ લુનાથત્વેવાયં લુનાતિ, લુનવ્હો લુનવ્હોત્વેવાયં લુનાતિ, તથા કાલન્તરેસુપિ લુનાહિ લુનાહિત્વેવાયં અલુનિ, અલુના, લુલાવ, લુનિસ્સતીતિ, એવં સ્સુમ્હિ ચ યોજનીયં, તથા સમુચ્ચયેપિ મઠમટ, વિહારમટેત્વેવાયમટતિ, મઠમટસ્સુ, વિહારમટસ્સુત્વેવાયમટતિ, બ્યાપારભેદે તુસામઞ્ઞવચનસ્સેવ બ્યાપકત્તા અનુપ્પયોગો ભવતિ, ઓદનં ભુઞ્જ, યાગું પિવ, ધાના ખાદેત્વેવાય-મજ્ઝોહરતિ.

૧૪. પુબ્બપરચ્છક્કાનમેકાનેકેસુ તુમ્હામ્હસેસેસુ દ્વે દ્વે મજ્ઝિમુત્તમપઠમા.

એકાનેકેસુ તુમ્હામ્હસદ્દવચનીયેસુ તદઞ્ઞસદ્દવચનીયેસુ ચ કારકેસુ પુબ્બચ્છક્કાનં પરચ્છક્કાનં મજ્ઝિમુત્તમપઠમા દ્વે દ્વે હોન્તિ યથાક્કમં ક્રિયત્થા, ઉત્તમસદ્દો-યં સભાવતો તતિયદ્દકે રુળ્હો, ત્વં ગચ્છસિ, તુમ્હે ગચ્છથ, ત્વં ગચ્છસે, તુમ્હે ગચ્છવ્હે, અહં ગચ્છામિ, મયં ગચ્છામ, અહં ગચ્છે, મયં ગચ્છામ્હે, સો ગચ્છતિ, તે

ગચ્છન્તિ, સો ગચ્છતે, તે ગચ્છન્તે, સામત્થિયા લદ્ધત્તા અપ્પયુજ્જમાનેસુપિ તુમ્હામ્હસેસેસુ ભવન્તિ. ગચ્છસિ, ગચ્છથ, ગચ્છસે, ગચ્છવ્હે, ગચ્છામિ, ગચ્છામ, ગચ્છે, ગચ્છામ્હે, ગચ્છતિ, ગચ્છન્તિ, ગચ્છતે, ગચ્છન્તે.

૧૫. આઈસ્સાદીસ્વઞ વા.

આઆદો ઈઆદો સ્સા આદો ચ ક્રિયત્થસ્સ વા અઞ હોતિ. ઞકારો-નુબન્ધો, અગમા, ગમા, અગમી, ગમી, અગમિસ્સા, ગમિસ્સા.

૧૬. અઆદીસ્વાહો બ્રૂસ્સ.

બ્રૂસ્સ આહો હોતિ અઆદીસુ. આહ, આહુ.

૧૭. ભૂસ્સ વુક.

અઆદીસુ ભૂસ્સ વુક હોતિ. કકારો-નુબન્ધો, ઉકારો ઉચ્ચારણત્થો, બભૂવ.

૧૮. પુબ્બસ્સ અ.

અઆદીસુ દ્વિત્તે પુબ્બસ્સ ભૂસ્સ અ હોતિ, બભૂવ.

૧૯. ઉસ્સંસ્વાહા વા.

આહાદેસા પરસ્સ ઉસ્સ અંસુવા હોતિ. અહંસુ, આહુ.

૨૦. ત્યન્તીનં ટટૂ.

આહા પરેસં તિઅન્તીનં ટટૂ હોન્તિ. ટકારા સબ્બાદેસત્થા, આહ, આહુ, અતોયેવ ચ ઞાપકા તિઅન્તીસુ ચ બ્રૂસ્સા-હો.

૨૧. ઈઆદો વચસ્સોમ.

ઈઆદીસુ વચસ્સ ઓમ હોતિ. મકારો-નુબન્ધો, અવોચ, ઈઆદોતિ કિં? અવચા.

૨૨. દાસ્સ દં વા મિમેસ્વદ્વિત્તે.

અદ્વિતે વત્તમાનસ્સ દાસ્સ દં વા હોતિ મિમેસુ. દમ્મિ દેમિ, દમ્મ દેમ, અદ્વિત્તેતિ કિં? દદાધિ દદામ.

૨૩. કરસ્સ સોસ્સ કું.

કરસ્સ સઓકારસ્સ કું વા હોતિ મિમેસુ. કુમ્મિ કુમ્મ, કરોમિ કરોમ.

૨૪. કા ઈઆદીસુ.

કરસ્સ સઓકારસ્સ કા હોતિ વા ઈઆદીસુ. અકાસિ અકરિ, અકંસુ અકરિંસુ, અકા અકરા.

૨૫. હાસ્સ, ચાહઙ સ્સેન.

કરસ્સ સોસ્સ હાસ્સ ચ આહઙ વા હોતિ સ્સેન સહ. કાહતિ કરિસ્સતિ, અકાહા અકરિસ્સા, હાહતિ હાયિસ્સતિ, અહાહા અહાયિસ્સા.

૨૬. લભવસચ્છિદભિદરુદાનં ચ્છઙ.

લભાદીનં ચ્છઙ વા હોતિ સ્સેનસહ. અલચ્છા અલભિસ્સા, લચ્છતિ લભિસ્સાતિ, અવચ્છા અવસિસ્સા, વચ્છતિ વસિસ્સતિ, અચ્છેચ્છા અચ્છિન્દિસ્સા, છેચ્છતિ છિન્દિસ્સતિ, અભેચ્છા અભિન્દિસ્સા, ભેચ્છતિ ભિન્દિસ્સતિ, અરુચ્છા અરોદિસ્સા, રુચ્છતિ રોદિસ્સતી , અઞ્ઞસ્મિમ્પિ છિદસ્સ વા ચ્છઙ યોગવિભાગા, અચ્છેચ્છું અચ્છન્તિંસુ, અઞ્ઞેસઞ્ચ ગચ્છં ગચ્છિસ્સં.

૨૭. ભુજ મુચ વચ વિસાનં ક્ખઙ.

ભુજાદીનં ક્ખઙ વા હોતિ સ્સેન સહ. અભોક્ખા અભુઞ્જિસ્સા, ભોક્ખતિ ભુઞ્જિસ્સતિ, અમોક્ખા અમુઞ્ચિસ્સા, મોક્ખતિમુઞ્ચિસ્સતિ, અવક્ખા અવચિસ્સા, વક્ખતિ વચ્ચિસ્સતિ, પાવેક્ખા પાવિસિસ્સા, પવેક્ખતિ પવિસિસ્સતિ, વિસસ્સા-ઞ્ઞસ્મિમ્પિ વા ક્ખઙ યોગવિભાગા પાવેક્ખિ, પાવિસિ.

૨૮. આઈઆદીસુ હરસ્સા.

આઆદો ઈઆદો અ હરસ્સ આ હોતિ વા. અહા અહરા, અહાસિ અહરિ.

૨૯. ગમિસ્સ.

આઆદો ઈઆદો અ ગમિસ્સ આ હોતિ વા. અગા અગમા, અગા અગમી.

૩૦. ડંસસ્સ ચ છઙ.

ડંસસ્સ ગમિસ્સ ચ છઙ વા હોતિ આઈઆદીસુ. અડઞ્છા અડંસા, અડઞ્છિ અડંસી, અગઞ્છા અગચ્છા, અગઞ્છિ અગચ્છી.

૩૧. હૂસ્સ હેહેહિહોહિ સ્સત્યાદો.

હૂસ્સ હેઆદયો હોન્તિ સ્સત્યાદો. હેસ્સતિ, હેહિસ્સતિ, હોહિસ્સતિ.

૩૨. ણાનાસુ રસ્સો.

કણાક્નાસુ ક્રિયત્થસ્સ રસ્સો હોતિ. કિણાતિ, ધુનાતિ.

૩૩. આ ઈ ગુ મ્હા સ્સા સ્સમ્હાનં વા.

એસં વા રસ્સો હોતિ. ગમ ગમા, ગમિ ગમી, ગમુ ગમૂ, ગમિમ્હ ગમિમ્હા, ગમિસ્સ ગમિસ્સા, ગમિસ્સમ્હ ગમિસ્સમ્હા.

૩૪. કુસરુહેહીસ્સ છિ.

કુસા રુહા ચ પરસ્સ ઈસ્સ છિ વા હોતિ. અક્કોચ્છિ અક્કોસિ, અભિરુચ્છિ અભિરુહિ.

૩૫. અ ઈ સ્સાઆદીનં બ્યઞ્જનસ્સિઞ.

ક્રિયત્થા પરેસં અઆદીનં ઈઆદીનં સ્સઆદીનઞ્ચ-બ્યઞ્જનસ્સ ઇઞ હોતિ વિભાસા. બભુવિત્થ, અભવિત્થા, અનુભવિસ્સા, અનુભવિસ્સતિ અનુભોસ્સતિ હરિસતિ હસ્સતિ, એતેસન્તિ કિં? ભવતિ, બ્યઞ્જનસ્સાતિ કિં? બભૂવ.

૩૬. બ્રૂતો તિસ્સીઞ.

બ્રૂતો પરસ્સ તિસ્સ ઈઞ વા હોતિ. બ્રવીતિ, બ્રૂતિ.

૩૭. ક્યસ્સ.

ક્રિયત્થા પરસ્સ ક્યસ્સ ઈઞ વા હોતિ. પચીયતિ, પચ્ચતિ.

૩૮. એય્યાથ સ્સે અ આ ઈથાનં ઓ, અ, અં, ત્થ, ત્થો, વ્હોક.

એય્યાથાદીનં ઓઆદયો વા હોન્તિ યથાક્કમં. તુમ્હે ભવેય્યાથો ભવેય્યાથ, ત્વં અભવિસ્સ અભવિસ્સે, અહં અભવં અભવ, સો અભવિત્થ અભવા, સો અભવિત્થો, અભવી, તુમ્હે ભવથવ્હો ભવથ, આસહચરિતોવ અકારો ગય્હતે, થો પન-ન્તે નિદ્દેસા ત્વાદિસમ્બન્ધીયેવ, તસ્સેવ વા નિસ્સિતત્તા, નિસ્સયકરણમ્પિ હિ સુત્તકારાચિણ્ણં.

૩૯. ઉંસ્સિં સ્વંસુ.

ઉમીચ્ચસ્સ ઇંસુ અંસુ વા હોન્તિ. અગમિંસુ, અગમંસુ, અગમું.

૪૦. એઓત્તા સું.

એઆદેસતો ઓઆદેસતો ચ પરસ્સ ઉમિચ્ચસ્સ સું વા હોતિ. નેસું, નયિંસુ, અસ્સોસું, અસ્સું, આદેસત્તાખ્યાપનત્થંત્તગ્ગહણં.

૪૧. હૂતો રેસું.

હૂતો પરસ્સ ઉમિચ્ચસ્સ રેસું વા હોતિ. અહેસું, અહવું.

૪૨. ઓસ્સ અ ઇ ત્થ ત્થો.

ઓસ્સ અઆદયો વા હોન્તિ. ત્વં અભવ, અભવિ, અભવિત્થ, અભવિત્થો અભવો.

૪૩. સિ.

ઓસ્સ સિ વા હોતિ. અહોસિ ત્વં અહુવો.

૪૪. દીઘા ઈસ્સ.

દીઘતો પરસ્સ ઈસ્સ સિ વા હોતિ. અકાસિ અકા, અદાસિ અદા.

૪૫. મ્હાત્થાનમુઞ.

મ્હાત્થાનમ્હઞ વા હોતિ. અગમ્હમ્હા અગમિમ્હા, અગમુત્થ અગમિત્થ.

૪૬. ઇંસ્સ ચ સિઞ.

ઇમિચ્ચસ્સ સિઞ વા તોતિ મ્હાત્થાનઞ્ચ બહુલં. અકાસિં અકરિં, અકાસિમ્હા અકરિમ્હા અકાસિત્થ અકરિત્થ.

૪૭. એય્યુંસ્સું.

એય્યુમિચ્ચસ્સ ઞં વા હોતિ. ગચ્છું ગચ્છેય્યું.

૪૮. હિસ્સ-તો લોપો.

અતો પરસ્સ હિસ્સ લોપો વા હોતિ. ગચ્છ ગચ્છાહિ, અતોતિ કિં? કરોહિ.

૪૯. ક્યસ્સ સ્સે.

ક્યસ્સ વા લોપો હોતિ સ્સે. અન્વભવિસ્સા અન્વભૂયિસ્સા, અનુભવિસ્સતિ અનુછૂયિસ્સતિ.

૫૦. અત્થિતેય્યાદિચ્છન્નં સ સુ સ સથ સં સામ.

અસ=ભુવિચ્ચસ્મા પરેસં એય્યાદિચ્છન્નં સાદયો હોન્તિ યથાક્કમં. અસ્સ, અસ્સુ, અસ્સ, અસ્સથ, અસ્સં, અસ્સામ.

૫૧. આદિદ્વિન્નમિયાઇયું.

અત્થિતેય્યાદિચ્છન્નં આદિભૂતાનં દ્વિન્નં ઇયા ઇયું હોન્તિ યથાક્કમં. સિયા, સિયું.

૫૨. તસ્સ થો.

અત્થિતો પરસ્સ તકારસ્સ થો હોતિ. અત્થિ, અત્થુ.

૫૩. સિહિસ્વટ.

અત્થિસ્સ અટ હોતિ સિહિસુ, ટો સબ્બાદેસત્થો. અસિ અહિ.

૫૪. મિમાનં વા મ્હિમ્હા ચ.

અત્થિસ્મા પરેસં મિમાનં મ્હિમ્હા વા હોન્તિ, તંસન્નિયોગેનઅત્થિસ્સ અટ ચ. અમ્હિ અસ્મિ, અમ્હ અસ્મ.

૫૫. એસુ સિ.

એસુ મિમેસુ અત્થિસ્સ સકારો હોતિ. અસ્મિ અસ્મ, પરરૂપબાધનત્થં.

૫૬. ઈઆદો દીઘો.

અત્થિસ્સ દીઘો હોતિ ઈઆદિમ્હિ. આસિ, આસું, આસિ, આસિત્થ, આસિં, આસિં મ્હા.

૫૭. હિમિમેસ્વસ્સ.

અકારસ્સ દીઘો હોતિ હિમિમેસુ. પચાહિ, પચામિ, પચામ, મુય્હામિ.

૫૮. સકા ણાસ્સ ખ ઈઆદો.

સકસ્મા ક્ણાસ્સખોહોતિ ઈઆદીસુ. અસક્ખિ, અસક્ખિંસુ.

૫૯. સ્સે વા.

સકસ્મા ક્ણસ્સખો વા હોતિ સ્સે. સક્ખિસ્સા સક્કુણિસ્સા, સક્ખિસ્સતિ, સક્કુણિસ્સતિ.

૬૦. તેસુ સુતો ક્ણોક્ણાનં રોટ.

તેસુ ઈઆદિસ્સેસુ સુતો પરેસં ક્ણોક્ણાનં રોટ વા હોતિ. અસ્સોસિ અસુણિ, અસ્સોસ્સા અસુણિસ્સા, સોસ્સતિ સુણિસ્સતિ.

૬૧. ઞાસ્સ સનાસ્સ નાયો તિમ્હિ. સનાસ્સ ઞાસ્સ નાયો વા હોતિ તિમ્હિ. નાયતિ, જાનાતિ.

૬૨. ઞામ્હિ જં.

ઞાદેસે સનાસ્સ ઞાસ્સ જં (વા) હોતિ. જઞ્ઞા (જાનેય્ય).

૬૩. એય્યાસ્સિયાઞા વા.

ઞાતો એય્યાસ્સ ઇયાઞા હોન્તિ વા. જાનિયા, જઞ્ઞા જાનેય્ય.

૬૪. ઈસ્સત્યાદીસુ ક્નાલોપો.

ઈઆદો સ્સત્યાદો ચ ઞાતો ક્નાલોપો વા હોતિ. અઞ્ઞાસિ અજાનિ, ઞસ્સતિ જાનિસ્સતિ.

૬૫. સ્સસ્સ હિ કમ્મે.

ઞાતો પરસ્સ સ્સસ્સ હિ વા હોતિ કમ્મે. પઞ્ઞાયિહિતિ પઞ્ઞાયિસ્સતિ.

૬૬. એતિસ્મા.

એતિસ્મા પરસ્સ સ્સસ્સ હિ હોતિ વા. એહિતિ એસ્સતિ.

૬૭. હના છખા.

હના સ્સસ્સ છખા વા હોન્તિ. હઞ્છામિ હનિસ્સામિ, પટિહઙ્ખામિ પટિહનિસ્સામિ.

૬૮. હાતો હ.

હાતો પરસ્સ સ્સસ્સ હ હોતિ વા. હાહતિ જહિસ્સતિ.

૬૯. દક્ખ ખ હેહિ હોહીહિ લોપો.

દક્ખાદીહિ આદેસેહિ પરસ્સ સ્સસ્સ લોપો વા હોતિ. દક્ખતિ દક્ખિસ્સતિ, સક્ખતિ સક્ખિસ્સતિ, હેહિતિ હેહિસ્સતિહોહિતિ હોહિસ્સતિ.

૭૦. કયિરેય્યસ્સેય્યુમાદીનં.

કયિરા પરસ્સ એય્યુમાદીનં એય્યસ્સ લોપો હોતિ. કયિરું, કયિરાસિ, કયિરાથ, કહિરામિ, કયિરામ.

૭૧. ટા.

કયિરા પરસ્સ એય્યસ્સ ટા હોતિ. સો કયિરા.

૭૨. એથસ્સા.

કયિરા પરસ્સ એથસ્સ આ હોતિ. કયિરાથ.

૭૩. લભા ઇં ઈનં થં થા વા.

લભસ્મા ઇંઈઇચ્ચેસં થંથા હોન્તિ વા. અલત્થં અલભિં, અલત્થ અલભિ.

૭૪. ગુરુપુબ્બા રસ્સા રે ન્તેન્તીનં.

ગુરુપુબ્બસ્મા રસ્સા પરેસં ન્તેન્તીનં રે વા હોતિ. ગચ્છરે ગચ્છન્તિ, ગચ્છરે ગચ્છન્તે, ગમિસ્સરે ગમિસ્સન્તિ, ગમિસ્સરે ગમિસ્સન્તે, ગુરુપુબ્બાતિ કિં? પચ, રસ્સતિ કિં? હોન્તિ.

૭૫. એય્યેય્યાસેય્યન્નં ટે.

એય્યાદીનં ટે વા હોતિ. સો કરે કરેય્ય, ત્વં કરે કરેય્યાસિ, અહં કરે કરેય્યં.

૭૬. ઓવિકરણસ્સુ પરચ્છક્કે.

ઓવિકરણસ્સ ઉ હોતિ પરચ્છક્કે વિસયે. તનુતે.

૭૭. પુબ્બચ્છક્કે વા ક્વચિ.

ઓવિકરણસ્સ ઉ હોતિ વા ક્વચિ પુબ્બચ્છક્કે. વનુતિ વનોતિ.

૭૮. એય્યામસ્સેમુ ચ.

એય્યામસ્સેમુ વા હોતિ ઉ ચ. ભવેમ્હ, ભવેય્યામુ ભવેય્યામ.

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

ત્યાદિકણ્ડો છટ્ઠો.

૭. સત્તમો કણ્ડો (ણ્વાદિ)

"બહુલં" (૧.૫૮) "ક્રિયત્થા"તિ (૫.૧૪) ચ સબ્બત્થ વત્થતે.

૧. ચર દર કર રહ જન સન તલ સાદ સાધ કસાસ ચટાય વાહિ ણુ.

ચર-ગતિભક્ખણેસુ, દર-દરણે, કર-કરણે, રહ-ચાગે, જન-જનને, સન-સમ્ભત્તિયં, તલ-પતિટ્ઠાયં, સાદ-અસ્સાદને, સાધ-સંસિદ્ધિયં, કસ-વિલેખને, અસ-ખેપને, ચટ-ભેદને, અય-ઇતિ ગમનત્થો દણ્ડકો ધાતુ, વા-ગતિગન્ધનેસુ, એતેહિ ક્રિયત્થેહિ બહુલં ણુ હોતિ. "અસ્સા ણાનુબન્ધે"તિ (૫.૮૪) ઉપન્તસ્સ અસ્સ આ, ચરતિ હદયે મનુઞ્ઞભાવેનાતિ ચારુ=સોભનં. દરીયતીતિ દાર=કટ્ઠં. કરોતીતિ કારુ=સિપ્પી, મઘ વા, વિસુકમ્મો ચ. રહતિ ચન્દાદીનં સોભાવિસેસં નાસેતીતિ રાહુ=અસુરિન્દો. જાયતિ ગમનાગમનં અનેનાતિજાનુ=જઙ્ઘોરૂનં સન્ધિ. સનેતિ અત્તનિ ભત્તિં ઉપ્પાદેતીતિ સાનુ=ગિરિપ્પદેસો. તલન્તિ પતિટ્ઠહન્તિ એત્થ દન્તાતિ તાલુ=વદનેકદેસો. સા દીયતિ અસ્સાદીયતીતિ સાદુ=મધુરં. સાધેતિ અત્તપરહિતન્તિ સાધુ=સજ્જનો. કસીયતીતિ કાસુ=આવાટો, અસતિ સીઘભાવેન પવત્તતીતિ આસુ=સીઘં. ચટતિ ભિન્દતિ અમનુઞ્ઞભાવન્તિ ચાટુ=મનુઞ્ઞો. અયન્તિ પવત્તન્તિ સત્તા એતેનાતિ આયુ=જીવિતં. "અસ્સા ણાપિમ્હિ યુક" ઇતિ (૫.૯૧) યુક- વાતિ ગચ્છતીતિ વાયુ-વાતો.

૨. ભર મર ચર તર અર ગર હન તન મન ભમ કિત ધન બંહ કમ્બમ્બ ચક્ખ ભિક્ખ સંકિન્દન્દ યજ પટાણાસ વસ પસ પંસ બન્ધા ઉ.

ભર-ભરણે, મર-પાણચાગે, ચર-ગતિભક્ખણેસુ, તર તરણે, અર-ગમને, ગર ઘર-સેચને, ગિરાતિ વા નિપાતના અકારો, હન-હિં સાયં, તન-વિત્તારે, મન-ઞાણે, ભમ-અનવટ્ઠાને, કિત-નિવાસે, ધન-સદ્દે, બંહ બ્રહ બ્રૂહ-વુદ્ધિયં, કમ્બ-સંવરણે, અમ્બ-સદ્દે, ચક્ખ ઇક્ખ દસ્સને, ભિક્ખ-યાચને, સંકસઙ્કાયં, ઇન્દ-પરમિસ્સરિયે, અન્દ-બન્ધને, યજ-દેવપૂજાયં, અટ પટ-ગમનથા, અણ-સદ્દત્થો, અસ-ખેપને, વસ-નિવાસે, પસબાધને, પંસ-નાસને, બન્ધ-બન્ધને, એતેહિ ક્રિયત્થેહિ ઉ હોતિ. ભરતીતિ ભર=ભત્તા. મરતિ રૂપકાયેન સહેવાતિ મરુ=દેવો, નિજ્જલદેસો ચ. ચરીયતિ ભક્ખીયતીતિ ચરુ=હબ્યપા કો. તરન્તિ અનેનાતિ તરુ=રુક્ખો. અરતિ સૂનભાવેન ઉદ્ધં ગચ્છતીતિ અરુ=વણો. ગરતિ સિઞ્ચતિ, ગિરતિ વમતિ વા સિસ્સેસુ સિનેહન્તિ ગરુ=આચરિયો. હનતિ ઓદનાદીસુ વણ્ણવિસેસં નાસેતીતિ હનુ=વદનેકદેસો. તનોતિ સંસાર દુક્ખન્તિ તનુ-સરીરં. મઞ્ઞતિ સત્તાનં હિતાહિતન્તિ મનુ=પજાપતિ. ભમતિ ચલતીતિ ભમુ=નયનો પતિટ્ઠાનં. કેતતિ ઉદ્ધં ગચ્છતિ, ઉપરિ નિવસતીતિ વા કેતુ=ધજો. ધનતિ સદ્દં કરોતીતિ ધનુ=ચાપો. બંહ ઇતિ નિદ્દેસા ઉમ્હિ નિચ્ચં નિગ્ગહીતલોપો, બંહતિ વુદ્ધિં ગચ્છતીતિ બહુ=અનપ્પકં. કમ્બતિ સંવરં કરોતીથિ કમ્બુ=વલયો, સઙ્ખો ચ. અમ્બતિ નાદંકરોતીતિ અમ્બુ=વારિ. ચક્ખતિ રૂપન્તિ ચક્ખુ=નયનં. ભિક્ખતીતિ ભિક્ખુ=સમણો. સંકિરતીતિ સંકુ=સૂલં. ઇન્દતિ નક્ખત્તાનં પરમિસ્સરિયં પવત્તેતીતિ ઇન્દુ=ચન્દો. અન્દન્તિ બન્ધન્તિ સત્તા એતાયાતિ અન્દુ=સઙ્ખલિકા. યજન્તિ અનેનાતિ યજુ=વેદો. પટતિ બ્યત્તભાવં ગચ્છતીતિ પટુ=વિચક્ખણો. અણતિ સુખુમભાવેન પવત્તતીતિ અણુ=સુખુમો, વીહિભેદો ચ. અસન્તિ પવત્તન્તિ સત્તા એતેહીતિ અસવો=પાણા. સુખં વસન્ત્યનેનાતિ વસુ=ધનં. પસીયતિ બાધીયતિ સામિકેહીતિ પસુ. ચતુપ્પદો. પંસતિ સોભાવિસેસં નાસેતીતિ પંસુ=રેણુ. બન્ધીયતિ સિનેહભાવેનાતિ બન્ધુ=ઞાતિ.

૩. બન્ધા ઊ વધો ચ.

બન્ધ-બન્ધને તિમસ્મા ઊ હોતિ, બન્ધસ્સ વધાદેસો ચ. પઞ્ચહિ કામગુણેહિ અત્તનિ સત્થે બન્ધતીતિ વધૂ-સુણિસા, ઇત્થીચ.

૪. જમ્બાદયો.

જમ્બૂઆદયો સદ્દાઊપચ્ચયન્તા નિપચ્ચન્તે, નિપાતનં અપ્પત્તસ્સ પાપનં પત્તસ્સ પટિસેધો ચ. જનિસ્મા ઊ, બુકાગમો, ‘‘મનાનં નિગ્ગહીત’’ન્તિ (૫.૯૬) નસ્સ નિગ્ગહીતં, ‘‘વગ્ગે વગ્ગન્તો’’તિ (૧.૪૧) નિગ્ગહીતસ્સ મો, જાયતિ, જનીયતી વા જમ્બૂ=રુક્ખો. ભમિસ્સ અમલોપો, ભમતિ કમ્પતીતિ ભૂ=ભમુ. કરોતિસ્મા ઊ, તસ્સ કન્ધુઞ ચ, ‘‘પરરૂપમયકારે બ્યઞ્જને’’તિ (૫.૯૫) ધાત્વન્તસ્સ બ્યઞ્જનસ્સ પરરૂપત્તં, રુધિરુપ્પાદં કરોતીતિ કક્કન્ધૂ=બદરી. લમ્બ-અવસંસને , આપુબ્બો, સંયોગાદિલોપદીઘરસ્સા, આલમ્બતિ અવસંસતીતિ અલાબૂ=તુમ્બિ. સર-ગતિ હિંસાચિન્તાસુ, ઊમ્હિ અભુક અબુક ચ, સરતિ ગચ્છતીતિ સરભૂ=એકા મહાનદી. સરતિ પાણે હિંસતીતિ સરબૂ=ખુદ્દજન્તુકવિસેસો. ચમઅદને, ચમતિ ભક્ખતિ નિવાપન્તિ ચમૂ=સેના. તન-વિત્થારે, તનોતિ સંસારદુક્ખન્તિ તનુ=સરીરં, એવમઞ્ઞેપિ પયોગતો દટ્ઠબ્બા.

૫. તપુસ વિ ધ કુર પુથ મુદા કુ.

તપ-સન્તાપે, ઉસ-દાહે, વિધ-વેધને, કુર-સદ્દે, પુથ પથ-વિત્થારે, મુદ-તોસે, એતેહિ કુ, હોતિ. કકારોનુબન્ધો ‘‘ન તે કાનુબન્ધનાગમેસૂ’’તિ (૫.૮૫) એઓનમભાવત્થો. તપ ઇતિ નિદ્દેસતોવ અસ્સ ઇત્તં, તાપીયતીતિ તિપુ=લોહવિસેસો. ઉસતિ દાહં કરોતીતિ ઉસુ=સરો. વેધતિ રંસીહિ તિમિરન્તિ વિધુ=ચન્દો. કુરતિ કિચ્ચાકિચ્ચં વદતીતિ કુરુ=રાજા, કુરવો=જનપદો. પુથતિ મહન્થભાવેન પત્થિરતીતિ પુથુ=વિત્થિણ્ણો, મોદનં, મુદીયતીતિ વા મુદુ=અથદ્ધો.

૬. સિન્ધાદયો.

સિન્ધુ આદયો કુપચ્ચયન્તા નિપચ્ચન્તે. સન્દ-પસ્સવને, અસ્સ ઇત્તં, ધોચાન્તા દેસો નિપાતના, સન્દતિ પસ્સવતીતિ સિન્ધુ=નદિ, વહિસુપન્તસ્સ દીઘાદિબત્તે, બાધિસ્સ વાન્તહત્તે ચ, વહન્ત્યનેનાતિ બાહુ, બાધતિ ઉપદ્દવે વારેતી તિ વા બાહુ=ભુજો. રંઘ-ગમને, નિગ્ગહીતલોપો, રઙ્ઘતિ પવત્તહિ રાજધમ્મેતિ રઘુ=રાજા. વિદ-લાભે, નકારાગમો, વસ્સ બો, વિન્દત્યનેન નન્દનન્તિ બિન્દુ=કણિકા. મન-ઞાણે, નસ્સ ધો, મઞ્ઞતિ ઞાયતિ મધુરન્તિ મધુ=મધુકરીહિ કતમધુ, રપ લપ જપ જપ્પ-વચને, અસ્સઇત્તં, રપતિ જપ્પતિ મન્તન્તી રિપુ=પચ્ચામિત્તો. સસ-ગતિ હિં સાપાણનેસુ, અસ્સ ઉત્તં, સસતિ જીવતીતિ સુસુ=યુવા. અર ગમને, અસ્સઉત્ત મૂત્તઞ્ચ, અરતિ મહન્તભાવં ગચ્છતીતિ ઉરુ=મહા, અરતિનેનાતિ ઊરુ-સત્થિ. ખણ-અવદારણે, આ પુબ્બો અનલોપો, આખનતીતિ આખુ=ઉન્દૂરો. તરતરણે, તસ્સ થો, તરતીતિ થરુ=ખગ્ગાવયવો. લંઘ-ગતિ સોસનેસુ ઘસ્સ વા હત્તં, નિગ્ગહીતલોપો ચ, લઙ્ઘતિ પવત્તતિ લઘુભાવેનાતિ લઘુ લહૂ એકત્થા, (ભંજ-ઓમદ્દને, પ-પુબ્બો, જસ્સ ગત્તં, પભઞ્જતિ વિસેસેનાતિ પભઙ્ગુ=ભઙ્ગુરો.) ઠા-ગતિનિવત્તિયં, સુપુબ્બો, ઠાતિ પવત્તતિ સુન્દરભાવેનાતિ સુટ્ઠુ=સોભનં, દુપુબ્બો ઠાતિ પવત્તતિ અસુન્દરભાવેનાતિ દુટ્ઠુ=અસોભનં. એવમઞ્ઞેપિ વિઞ્ઞેય્યા.

૭. ઇ.

ક્રિયત્થા બહુલં ઇ હોતિ, અભ-ખેપને, અસીયતિ ખિપીયતીતિ અસિ=ખગ્ગો. કસ-વિલેખને, કસીયતે કસિ=કસનં. મસ-આમસને, મસીયતીતિ મસિ=મેળા. કુ-સદ્દે ઓ અવાદેસા, કવતિ કથેભીતિ કવિ=કબ્બકારો. રુસદ્દે, રવતિ ગજ્જતીતિ રવિ=આદિચ્ચો. સપ્પ-ગમને, સપ્પતિ પવત્તતીતિ સપ્પિ=ઘતં. ગન્થ-ગન્થને, ''ત થ ન રાનં ટ ઠ ણલા''તિ (૧.૨૫) નથાનં ણઠા, ગન્થેતીતિ ગણ્ઠિ=પબ્બો, ગણ્ઠિચ. રાજ-દિત્તિયં, રાજતિ પવત્તતીતિ રાજિ=પાળિ. કલ-સઙ્ખ્યાને, કલીયતિ પરિમીયતીતિ કલિ=પાપં. બલ-પાણને, બલન્તિ જીવન્તિ અનેનાતિ બલિ=કરો. ધન-સદ્દે, ધનતિ નદતીતિ ધનિ=સદ્દો. અચ્ચ અચ્ચ-પૂજાયં, અચ્ચીયતિ પૂજીયતીતિ અચ્ચિ=જાલા. વલ વલ્લ-સંવરણે, વલનં સંકોચનં વલિ=ઉદરાદીસુ પલિ, વલ્લીયન્તિ સંવરીયન્તિ સત્તા એતાયાતિ વલ્લિ=લતા. વિમ્હિ વલી વલ્લીતિપિ હોતિ, સોચેવત્થો, એવમઞ્ઞેપિ.

૮. દઝાદયો.

દધિઆદયો સદ્દા ઇપચ્ચયન્તા નિપચ્ચન્તે. ધા-ધારણે, દ્વિભાવો નિપાતના, ઘતમાદધાતીતિ દધિ=ગોર સવિસેસો. અંહ-ગમને, નિગ્ગહીતલોપો, અંહતિ ગચ્છતીતિ અહિ=સપ્પો. કમ્પ ચલને, સંયોગાદિલોપો, કમ્પતિ ચલતીતિ કપિ=વાનરો. મન-ઞાણે, અસ્સ ઉત્તં, મનતિ જાનાતીતિ મુનિ=સમણો. નસ્સ ણત્તં, મનતિ મહગ્ઘભાવં ગચ્છતીતી મણિ=રતનં. ઇક્ખ ચક્ખ-દસ્સને, ઇસ્સ અત્તં ઇક્ખતિ અનેનાતિ અક્ખિ=નયનં. કમપવિક્ખેપે, અસ્સ ઇત્તં, કમતિ યાતીતિ કિમિ=ખુદ્દજન્તુકવિસેસો. તર તરણે, તિત્તિરાદેસો, તુરિતો તરતિ યાતીતિ તિત્તિરિ=પક્ખિવિસેસો. કીળ-વિહારે, ઈસ્સ એત્તં, કીળનં કેળિ=કીળા. ઉસિસ્મા ઇસ્સ ખલુઞ, ઉસતિ દહતી ઉક્ખલિ=ભાજનં, એવમઞ્ઞેપિ.

૯. યુવણ્ણુપન્તા કિ.

ઇવણ્ણુપન્તેહિ ચ ઉવણ્ણુપન્તેહિ ચ ક્રિયત્થેહિ બહુલં કિ હોતિ. કકારો-નુબન્ધો, ઇસ સિસ-ઇચ્છાયં, સિવં ઇચ્છતીતિ ઇસિ=તપસ્સી. ગિર-નિગિરણે, ગિરતિ પસવતિ છવિમંસસારભૂતં ભેસજ્જાદિન્તિ ગિરિ=સેલો. સુચ-સોચને. સોચનં સુચિ=સોચેય્યં, રુચ-અભિલાસે રુચન્તિ એતાયાતિ રુચિ=આભિલાસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૦. વપ વર વસ રસ નભ હર હન પણા ઇણ.

વપ-બીજનિક્ખેપે, વર-વરણસમ્ભત્તીસુ, વસ-નિવાસે, રસ-અસ્સાદને, નભ-હિંસાયં, હર હરણે, હન હિંસાયં, પણ-બ્યવહારથુતિસુ, એતેહિ ઇણ હોતિ. વપન્તિ એતાયાતિ વાપિ=જલાસયો. વારેન્તિ એતેનાતિ વારિ=જલં. વસન્તિ એતાયાતિ વાસિ=તચ્છક ભણ્ડં. રસીયતિ અસ્સાદનવસેન સમો સરીયતીતિ રાસિ=સમૂહો. નભતિ હિંસતીતિ નાભિ=સરીરાવયવો. હારેતીતિ હારિ=મનુઞ્ઞં. ''હનસ્સ ઘાતો ણાનુબન્ધે'' (૫.૯૯) તિ હનસ્સ ઘાતો, હનન્તિ એતેનાતિ ઘાતિ=પહરણં, પણતિ વોહરતીતિ પાણિ, પણતિ વોહરતિ એતેનાતિ વા પાણિ=કરો.

૧૧. ભૂગમા ઈણ.

ભૂ-સત્તાયં, અમ ગમ-ગમને એતેહિ ઈણ હોતિ ભવિસ્સતિ કાલે. ભવિસ્સતીતિ ભાવી=ભવિસ્સમાનો. ગમિસ્સતીતિ ગામી=ગમિસ્સામાનો.

૧૨. તન્દલક્ખા ઈ.

તન્દ-આલસિયે, લક્ખ-દસ્સનઙ્કેસુ, એતેહિ ઈ હોતિ. તન્દનં તન્દી=આલસ્યં, લક્ખીયન્તિ સત્તા એતાયાતિ લક્ખી=સિરી.

૧૩. ગમા રો.

ગમિસ્મા રો હોતિ. ‘‘રાનુબન્ધેન્તસરાદિસ્સા’’તિ (૪.૧૩૨) અમલોપો, ગચ્છતીતિ ગો=પસુ.

(ઇતિ સરપચ્ચયવિધાનં).

૧૪. ઇ ભી કા કરાર વક સક વાહિ કો.

ઇ-અજ્ઝેન ગતીસુ, ભી-ભયે, કા ગા-સદ્દે, કર-કરણે, અર-ગમને, કુક વક-આદાને, સક-સત્તિયં, વા-ગતિબન્ધનેસુ, એતેહિ કપચ્ચયો હોતિ. એતિ પવત્તતીતિ એતો=અસહાયો. ભાયન્તિ એતસ્માતિ ભેકો=મણ્ડૂકો. કાયતિ સદ્દં કરોતીતિ કાકો=વાયસો. કરોતિ વણ્ણકન્તિ કક્કો=વણ્ણવિસેસો, પિસિતદબ્બઞ્ચ. અરતિ યાતીતિ અક્કો=સૂરો, વિટપિવિસેસો ચ. વકતિ ઓદનં આદદાતીતિ વક્કં=દેહકોટ્ઠાસવિસેસો, સક્કતીતિ સક્કો-દેવિન્દો, સમત્થો ચ. વાતિ બન્ધતિ એતેનાતિ વાકો=વક્કલં.

૧૫. ઞુકાદયો.

ઞુકાદયો કપચ્ચયન્તા નિપચ્ચન્તે. ઊહ-વિતક્કે, હલોપો નિપાતના ઊહીયતિ વિચિનીયતીતિ ઊકા-ઓકોદની. ઉન્દ કિલેદને, સંયોગાદિ લોપો, અક ચ. ઉન્દતિ દ્રવં કરોતીતિ ઉદકં=જલં. ભી-ભયે, એત્તાભાવો, ભાયન્તિ એતસ્માતિ ભીકો=ભીરુ. સક-સત્તિયં, ઉપન્તસ્સિ, સક્કોતિ ધારેતુન્તિ સિક્કા=ઉપકરણવિસેસો. હા-ચાગે, હીયતિ સાધૂહિ જહીયતીતિ હાકો=કોધો. સમ્બ-મણ્ડને, કસ્સ ઉઞ , સમ્બતિ ઉદકં મણ્ડેતીતિ સમ્બુકો=જલજન્તુવિસેભો. પુથ પથ-વિત્થારે, ઓત્તાભાવો, કસ્સ ઉઞ, પુથતિ પત્થરતિ અત્તનો બાલભાવન્તિ પુથુકો=બાલો. સુચ-સોકે, સોચન્તિ એતેનાતિ સુક્કં=સમ્ભવો, સેતઞ્ચ. ચિ-ચયે, ઉપપુબ્બો, એત્તાભાવો, ઉપચિનન્તીતિ ઉપચિકા=વમ્મિક કારા. કમ્પ-ચલને, કમ્પિસ્સ પં, કમ્પતિ ચલતીતિ પઙ્કો=કદ્દમો. ઉસ-દાહે, ઉસતીતિ ઉક્કા=જાલા. કસ્સ મુઞ, ઉસતિ દહતીભિ ઉમ્મુકં=અલાતં. વમ-ઉગ્ગિરણે, કસ્સ મિઞ, વમીયતીતિ વમ્મિકો=ઉપચિકાકતો ચયો, મસ-આમસને, સસ્સ ત્થડ, મસીયતિ પેમેનાતિ મત્થકં=સીસં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૬. ભીત્વા નકો.

ભી-ભયે તીમસ્મા આનકો હોતિ. ભાયન્તિ એતસ્માકિ ભયાનકો=ભયજનકો.

૧૭. સિઙ્ઘા આણિકાટકા.

સિઙ્ઘ-ઘાયનેતીમસ્મા આણિક આટકા હોન્તિ. ‘‘ઇત્થિયમત્વા’’તિ ૯૩.૨૬૦ આ, સિઙ્ઘયતિ પસ્સવતીતિ સિઙ્ઘાણિકા=નાસાસ્સવો. સિઙ્ઘતિ એકીભાવં યાતીતિ સિઙ્ઘાટકં=વીથિચતુક્કં.

૧૮. કરાદિત્વકો.

કર-કરણે, સર-ગતિહિંસાચિન્તાસુ, નર-નયે, તરતરણે, વર-વરણ સમ્ભત્તીસુ, જન-જનને, કર-દિત્તિ ગતિકન્તીસુ, કટ-મન્દને, કુર-સદ્દે, થુ-અભિત્થવે, એવમાદીહિ અકો હોતિ. કરીયતીતિ કરકો=કમણ્ડલુ. કરોતીતિ કરકા=વસ્સોપલા. સરતિ ઉદકમેત્થાતિ સરકો=પાનભાજનં. નરન્તિ પાપુણન્તિ સત્તા એત્થાતિ નરકો=નિરયો. તરન્ત્યનેનાતિ તરકો=તરણં. વારેતીતિવરકો=વરણો, ધઞ્ઞવિસેસો ચ. જનેતીતિ જનકો=પિતા. કનતિ દિબ્બતીતિ કનકં=સુવણ્ણં. કટતિ મદ્દતિ રિપવોતિ કટકં=નગરં. કુરતીતિ કોરકો=કલિકા. થવીયતીતિ થવકો-ગુચ્છો.

૧૯. બલ પતેહ્યાકો.

બલ-પાણને, પત પથ-ગમને, એતેહિ આકો હોતિ. બલતિ જીવતીતિ બલાકા=પક્ખિવિસેસો. પતતિ યાતીતિ પતાકા=ધજો.

૨૦. સામાકાદયો.

સામાકઆદયો આકન્તા નિપચ્ચન્તે. સા-તનુ કરણાવસાનેસુ, સાસ્સ મુક, સાતિ દેહં ત નું કરોતીતિ સામાકો=તિણધઞ્ઞં. પા-પાને, ઇનઙ, પિવતિ રત્તન્તિ પિનાકો=મહિસ્સરધનુ. ગુ-સદ્દે, “યુવણ્ણાન મિયઙુવઙ સરે”તિ (પ.૧૩૬) ઉવઙ, ગવતિ નદતિ એતેનાતિ ગુવકો=પૂગફલં. અટ પટ-ગમનત્થા, પટતિ યાતીતિ પટાકા=વેજયન્તી. સલ પિલ પલ હુલ-ગમનત્થા, સલતિ યાતીતિ સલાકા=વેજ્જોપકરણદબ્બં. વિદ-ઞાણે, વિદતિ જાનાતીતિ વિદાકો=વિદ્વા. પણબ્યવહારથુતીસુ અસ્સ ઇત્તં, ઊક ચ, પણીયતિ વોહરીયતીતિ પિઞ્ઞાકો=તિલકક્કો, એવમઞ્ઞેપિ.

૨૧. વિચ્છાલગમમુસા કિકો.

વિચ્છા-ગમને , અલ=બન્ધને, અમ ગમ-ગમને, મુસ-થેય્યે, એતેહિ કિકો હોતિ. વિચ્છતિ યાતીતિ વિચ્છિકો=કીટો. અલતિ બન્ધતિ એતેનાતિ અલિકં=અસચ્ચં. ગચ્છતીતિ ગમિકો=ગન્તા. મુસાતિ નિદ્દેસા દીઘો, મુસતિ થેનેતીતિ મૂસિકો=ઉન્દૂરો.

૨૨. કિંકણિકાદયો.

કિંકણિકાદયો સદ્ધા કિકન્તા નિપચ્ચન્તે. કણઇતિ દણ્ડકો ધાતુ સદ્દત્થો, કસ્સ દ્વિત્તં, અસ્સ ઇત્તં, નિગ્ગહીતાગમો ચ, કણતિ સદ્દં કરોતી કિંકણિકા=ઘણ્ડિકા. મુદ-તોસે, દસ્સ દ્વિત્તં, મુદન્તિ એતમયાતિ મુદ્દિકા=અઙ્ગુલિયાવેઠનં, ફલવિસેસો અ. મહીયતિ પૂજીયતીતિ મહિકા=હિમં. કલ-સઙ્ખ્યાને, કલીયતિ પરિમીતયતીતિ કલિકા=કોરકો. સપ્પ-ગમને, અસ્સ ઇત્તં. સપ્પતિ ગચ્છતીતિ સિપ્પિકા=જલજન્તુવિસેસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૨૩. ઇસા કીકો.

ઇસ સિંસ-ઇચ્છાયં, ઇચ્ચસ્મા કીકો હોતિ. ઇચ્છીયતીતિ ઇસીકા=તૂલનિસ્સયો.

૨૪. કમપદા ણુકો.

કમ-ઇચ્છાયં, પદ-ગમને, એતેહિ ણુકો હોતિ. ''ણિણાપીન''ન્તિ (૫.૧૬૦) યોગવિભાગા ણિલોપો. કામેતીતિ કામુકો=કામયિતા . પજ્જતિ યાતિ એતાયાતિ પાદુકા=પાદોપકરણં.

૨૫. મણ્ડસલા ણૂકો.

મણ્ડ-ભૂસને, સલ-ગમનત્થો દણ્ડકો ધાતુ, એતેહિ ણૂકો હોતિ. મણ્ડેતિ જલં ભૂસેતીતિ મણ્ડૂકો=ભેકો, સલતિ ગોચરત્ત મુપયાતીતિ સાલૂકં=ઉપ્પલકણ્ડો.

૨૬. ઉલૂકાદયો.

ઉલૂકાદયો સદ્દા ણૂકન્તા નિપચ્ચન્તે. ઉલ-ગવેસને, ઓત્તાભાવો નિપાતના, ઉલતિ ગવેસતીતિ ઉલૂકો=કોસિયો. મન=ઞાણે, નસ્સ ધત્તં, મઞ્ઞતીતિ મધૂકો=રુક્ખો. જલ-દિત્તિયં, જલતીતિ જલૂકા=લોહિતપો, એવમઞ્ઞેપિ.

૨૭. કસા સકો.

કસ-વિલેખનેતીમસ્મા સકો હોતિ. કસતીતિ કસ્સકો=કસિકમ્મકારો.

૨૮. કરા તિકો.

કરોતિસ્મા તિકો હોતિ. કરોન્તિ કીળં એત્થાતિ કત્તિકો=બાહુલો.

૨૯. ઇસા ઠકન.

ઇસ સિંસ-ઇચ્છાયં, ઇચ્ચસ્મા ઠકન હોતિ. ઇચ્છીયતીતિ ઇટ્ઠકા=મત્તિકાવિકારો.

૩૦. સમા ખો.

સમ-ઉપસમખેદેસુ , એતસ્મા ખો હોતિ. સમેતિ ઉપસમેતીતિ સઙ્ખો=કમ્બુ.

૩૧. મુખા દયો.

મુખ આદયો ખન્તા નિપચ્ચન્તે. મુ-બન્ધને, ઓત્તાભાવો નિપાતના, મુનન્તિ બન્ધન્તિ એતેનાતિ મુખં=લપનં. સિ-સેવાયં, એત્તા ભાવો નિપાતના, સયન્તિ એત્થ ઊકા કુસુમ-દયો ચાતિ સિખા=ચૂળા. વિપુબ્બસ્સ સિસ્સ, વિસતિસ્સ વા, વિસેસેન સયન્તિ એત્થ, પવિસન્તીતિ વિસિખા=રચ્છા. કન-દીત્તિ ગતિ કન્તીસુ, નિપુબ્બો, અનભાગલોપો, કનતિ દિબ્બતીતિ નિક્ખો=સુવણ્ણવિકારો. મયઇતિ ગમનત્થો દણ્ડકો ધાતુ, ખસ્સ ઊઞ, મયતિ યાતીતિ મયૂખો-કિરણો. લૂ-છેદને, ઓત્થાભાવો, લુનાતિ છિન્દતિ સોભન્તિ લૂખો=અસિનિદ્ધો. અર-ગમને, અરન્તિ યન્તિ એતેનાતિ અક્ખો=સકટાવયવા, પાસકો ચ. યસ-પયતને, યસ્સતિ પયતતિ બલિમાહરણત્થાયાતિ યક્ખો=અમનુસ્સો, રુહ-જનને, રુહતિ જાયતીતિ રુક્ખો=પાદપો, ઉસ-દાહે, ઉસતિ દહતિ કામગ્ગિનાતિ ઉક્ખો=બલીબદ્દો. સહ-મરિસને 'હલોપો, સહતિ અત્તનિ કતાપરાધં ખમતીતિ સખા=સહાયો, એવમઞ્ઞેપિ.

૩૨. અજ વજ મુદ ગદ ગમા ગક.

અજ વજ-ગમને, મુદ-તોસે, ગદ-વચને, અમ ગમ-ગમને, એતેહિ ગક હોતિ. અજતિ ગચ્છતિ સેટ્ઠભાવન્તિ અગ્ગો-સેટ્ઠો . વજતિ સમૂહત્તં ગચ્છતીતિ વગ્ગો=સમૂહો. મુદન્તિ એતેનાતિ મુગ્ગો=ધઞ્ઞવિસેસો. ગદતીતિ ગગ્ગો=ઇસિ. ''મનાનં નિગ્ગહીત''ન્તિ (૫.૯૬) મસ્સ નિગ્ગહીતં, ગચ્છતીતિ ગઙ્ગા=સુરાપગા.

૩૩. સિઙ્ગાદયો.

સિઙ્ગઆદયો સદ્દા ગકઅન્તા નિપચ્ચન્તે. સી-સયે, નિગ્ગહીતાગમો, રસ્સત્તઞ્ચ, સયતિ પવત્તતિ મત્થકેતિ સિઙ્ગં=વિસાણં. ફુર-ચલને, લિમુડ, ફુરતિ ચલતીતિ પુલિઙ્ગો=જલિતઙ્ગા રાવયવો. ચલ-કમ્પને, ઉપુબ્બો, ચલસ્સ ચાલિં, ઉચ્ચલતિ કમ્પતીતિ ઉચ્ચાલિઙ્ગો=સુક્કકીટો, કલ-સદ્દે, ઇમુક, કલતિ અભિનાદં કરોતિ બહુરજ્જતાયા તિ કલિઙ્ગો=દક્ખિણાપથો. ભમ-અનવટ્ઠાને, અસ્સ ઇત્તં, ભમતીતિ ભિઙ્ગો=ભમરો. પટ અટ-ગમને, પટિસ્સ અમુક, અક ચ. પટતિ પતન્તો ગચ્છતીતિ પટઙ્ગો, પટગો=સલભો, એવમઞ્ઞેપિ.

૩૪. અગા ગિ.

અગ-કુટિલગમનેતીમસ્મા ગિ હોતિ. અગતિ કુટિલો હુત્વા ગચ્છતીતિ અગ્ગિ=પાવકો.

૩૫. યાવલા ગુ.

યા-પાપુણને, વલ વલ્લ-સંવરણે, એતેહિ ગુ હોતિ. યાતીતિ યાગુ=પેય્યા. વલીયતિ સંવરીયતીતિ વગ્ગુ=મનુઞ્ઞો.

૩૬. ફેગ્ગાદયો.

ફેગ્ગુ આદયો ગુઅન્તા નિપચ્ચન્તે. ફલ-નિપ્ફત્તિયં, અસ્સ એત્તં, ફલતિ નિટ્ઠાનં ગચ્છતીતિ ફેગ્ગુ=અસારો. ભર-ભરણે, રલોપો. ભરતીતિ ભગુ=ઇસિ. હિ-ગતીયં, નિગ્ગહીતાગમો, હિનો તિ પવત્તતીતિ હિઙ્ગુ=રામઠજં. કમ-ઇચ્છાયં, કામીયતીતિ કઙ્ગુ=ધઞ્ઞવિસેસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૩૭. જના ઘો.

જન-જનનેતીમસ્મા ઘો હોતિ. ''મનાનં નિગ્ગહીત''ન્તિ (૫.૯૬) નસ્સ નિગ્ગહીતં, જાયતિ ગમનમેતાયાતિ જઙ્ઘા=પાણ્યઙ્ગવિસેસો.

૩૮. મેઘાદયો.

મેઘઆદયો ઘન્તા નિપચ્ચન્તે. મિહ-સેચને, હલોપો, મેહતિ સિઞ્ચતીતિ મેઘો=અમ્બુદો. મુહ-મુચ્છાયં, હલોપો, મુય્હન્તિ સત્તા એત્થાતિ મોઘો=તુચ્છો. સી-સયે, એત્તાભાવો, સેતિ લહુ હુત્વા પવત્તતીતિ સીઘં=આસુ. અહ-ભસ્મીકરણે, નિપુબ્બો, હલોપદીઘા, નિદહતીતિ નિદાઘો=ગિમ્હો. મહીસ્સ હલોપો, મહીયતિ પૂજીયતીતિ મઘા=નક્ખત્તં, એવમઞ્ઞેપિ.

(ઇતિ કવગ્ગપચ્ચયવિધાનં).

૩૯. ચુસરવરા ચો.

ચુ-ચવને, સર-ગતિ હિંસા ચિન્તાસુ, વર-વરણ સમ્ભત્તીસુ, એયેહિ ચો હોતિ. ચવતિ રુક્ખાતિ ચોચં=ઉપભુત્તફલ- વિસેસો . સરતિ આયતિં દુક્ખં હિંસતીતિ સચ્ચં=અવિતથં. વારેતિ સુખન્તિ વચ્ચં=ગૂથો.

૪૦. મરા ચુઈચી ચ.

મર-પાણચાગે તીમસ્મા ચુઈચી હોન્તિ ચો ચ. મરણં મચ્ચુ=મરણં. મારેતિ અન્ધકારં વિનાસેતીતિ મરીચિ=રંસિ, મિગતણ્હિકા ચ. મરતીતિ મચ્ચો=સત્તો.

૪૧. કુસ પસા છિક.

કુસ-અક્કોસે, પસ-બાધને, એતેહિ છિક હોતિ. કુસીયતિ અક્કોસીયતીતિ કુચ્છિ=ઉદરં. પસીયતિ બાધીયતિ એત્થાતિ પચ્છિ=ભાજનવિસેસો.

૪૨. કસ ઉસા છુક.

કસ-વિલેખને, ઉસ-દાહે, એતેહિ છુક હોતિ. કસન્તિ વિલેખન્તિ એત્થાતિ કચ્છુ=પામં. ઉસતિ દહતિ સન્તાપન્તિ ઉચ્છુ=રસાલો.

૪૩. અસ મસ વદ કુચ કચા છો.

અસ-ખિપને, મસ-આમસને, વદ-વચને, કુચ-સંકોચને, કચ-બન્ધને, એતેહિ છો હોતિ. અસતિ છિપતીતિ અચ્છો=ભલ્લૂકો. મસતિ જલન્તિ મચ્છો=મીનો. વદતીતિ વચ્છો=નેલકો. કુચીયતિ સંકોચીયતીતિ કોચ્છો=ભદ્દપીઠં. કચીયતિ બન્ધીયતીતિ કચ્છો=તનુપદેસો, અનૂપો ચ.

૪૪. ગુચ્છાદયો.

ગુચ્છઆદયો છન્તા નિપચ્ચન્તે. ગુપ-ગોપને, ઓત્તાભાવો, ગોપીયતીતિ ગુચ્છો=થવકો. તુસ-તુટ્ઠિમ્હી, તુસન્તિ એતેનાતિ તુચ્છં=મુસા. પુસ-પોસને, પોસન્તિ તનુમનેનાતિ પુચ્છો=વાલધિ, એવમઞ્ઞેપિ.

૪૫. અરા જુ ઝટ ચ.

અર-ગમનેતીમસ્મા જુ હોતિ, અરિસ્સ ઉટ ચ. ટકારો સબ્બાદેસત્થો, અરતિ અકુટિલભાવેન પવત્તતીતિ ઉજુ=અવઙ્કો.

૪૬. રજ્જાદયો.

રજ્જુઆદયો જુઅન્તા નિપચ્ચન્તે. રુધ-આવરણે, ઉસ્સ અત્તં, રુન્ધન્તિ એતેનાતિ રુજ્જુ-યોત્તં. મન-ञाણે, અમઞ્ઞિત્થાતિ મઞ્જુ=મઞ્જુલં, એવમઞ્ઞેપિ.

૪૭. ગિધા ઝક.

ગિધ-અભિકઙ્ખાયમિચ્ચસ્મા ઝક હોતિ. ગેધતીતિ ગિજ્ઝો=પક્ખિવિસેસો.

૪૮. વઞ્ઝાદયો.

વઞ્ચ્યઆદયો ઝક અન્તા નિપચ્ચન્તે. વન-યાચને, વનોતિ અત્તાનં અનુભવિતું યાચતીતિ વઞ્ઝો=અફલરુક્ખો, વઞ્ઝા=અપસવા ઇત્થી, અસ્સ ઇત્તં વિઞ્ઝો=પબ્બતો, સંજ-સઙ્ગે, નિગ્ગહીતલોપો, સઞ્જિયતીતિ સજ્ઝં=રજતં, એવમઞ્ઞેપિ.

૪૯. કમયજા ઞો.

કમ-ઇચ્છાયં , યજ-દેવપૂજાસઙ્ગતિકરણદાનેસુ, એતેહિ ઞો હોતિ, મસ્સ નિગ્ગહીતવગ્ગન્તા, કામીયતીતિ કઞ્ઞા=કુમારી. જસ્સ પરરૂપત્તં, યજન્ત્યનેનાતિ યઞ્ઞો=યાગો.

૫૦. પુઞ્ઞં.

પુનાતિ પુણતિસ્મા વા ઞોઓત્તાભાવો ચ નિપચ્ચન્તે. પુનાતિ, પુણતિ સુન્દરત્તં કરોતીતિ વા પુઞ્ઞં=કુસલં.

૫૧. અર હાઞ્ઞો હાસ્સ હિર ચ.

અર-ગમને, વા-ચાગે, એતેહિ અઞ્ઞો હોતિ, હાસ્સ હિરચ્ચાદેસો. અરીયતે ગમ્યતેતિ અરઞ્ઞં=વનં. જહાતિ સત્તાનં હીનત્તન્તિ હિરઞ્ઞં=ધનં, સુવણ્ણઞ્ચ.

(ઇતિ ચવગ્ગપચ્ચયવિધાનં).

૫૨. કિર તરા કીટો.

કિર-વિકિરણે, તર-તરણે, એતેહિ, કીટો હોતિ. સોભેતુમેત્થ રતનાનિ વિકિરીયન્તીતિ કિરીટં=મકુટં. તરઇતિ નિદ્દેસા અસ્સ ઇત્તં, તરન્તિ યન્તિ સુરૂપત્ત મનેનાતિ તિરીટં=વેઠનં.

૫૩. સકાદીહ્યટો.

સક-સત્તિયં, કસ-ગમને, કર-કરણે, મક્ક ઇતિ સુત્તિયો ધાતુ, દેવ-દેવને, કમ-ઇચ્છાયં, એવમાદિહિ અટો હોતિ. સણ્ણોતિ ભારં વહિતુન્તિ સકટો=યાનં. અકસિ નિરોજત્તં અગમીતિ કસટં=નિરોજં. કરોતિ અમનાપન્તિ કરટો=કાકો . મક્કતિ ચલતીતિ મક્કટો=વાનરો. દેવીયતિ પૂજીયતીતિ દેવટો=ઇસિ. કમતિ ઇચ્છતિ આરોહત્થન્તિ કમટો=વામનો.

૫૪. મકુટાવાટ કવાટ કુક્કુટા.

એતે સદ્દા નિપચ્ચન્તે. મંકિસ્મા ઉટો, નિગ્ગહીતલોપો ચ, મંકેતિ સોભેતીતિ મકુટં=કિરીટં. અવતિસ્મા આટણ, અવ્યતે ખઞ્અતેતિ આવાટો=કાસુ. કુ-સદ્દેતીમસ્મા આટો, ઓઅવાદેસા યથાયોગં, કવતિ રવતીતિ કવાટં=દ્વારપિધાનં. કુક વક-આદાનેતીમસ્મા કુટક, કુકતિ ગોચરમાદદાતીતિ કુક્કુટો=તમ્બચૂળો.

૫૫. કમુસ કુસ કસા ઠો.

કમ-ઇચ્છાયં, ઉસ-દાહે, કુસ-અક્કોસે, કસ-ગમને, એતેહિઠો હોતિ, નિગ્ગહીતવગ્ગન્તા, ઓદનાદીનિ કામેતીતિ કણ્ઠો=ગલો. ઓક્કપરરૂપાદીનિ, ઓદનાદીસુ ઉણ્હેન ઉસીયતી તિ ઓટ્ઠો=દન્તચ્છદો, કરભો ચ. કુસીયતિ અક્કોસીયતીતિ કોટ્ઠો=ધઞ્અનિલયો. કસતિ યાતિ વિનાસન્તિ કટ્ઠં=દારુ.

૫૬. કુટ્ઠાદયો.

કુટ્ઠઆદયો સદ્દા ઠન્તા નિપચ્ચન્તે. કુસિસ્મા ઠો, ઓત્તાભાવો ચ, કુસીયતિ અક્કોસીયતીતિ કુટ્ઠં=છવિરોગો. કુણ-સદ્દે, પરરૂપાભાવો ઓત્તાભાવો ચ, કુણતિ નદતીતિ કુણ્ઠો=અતિખિણો, કુણીયતિ અક્કોસીયતીતિ કુણ્ઠો= છિન્નહત્થપાદાદિકો . દંસિસ્સ દા, દંસતિ એતાયાતિ દાઠા=દન્તવિસેસો. કમિસ્સ અક ચ. કામીયાતિ દીનેતીતિ કમઠો=ભિક્ખાભાજનં, વામનો, કુમ્મો ચ. ફસ્સિસ્સ કુટો, ફસ્સીયતીતિ કુટ્ઠો=ફસ્સો, એવમઞ્એપિ.

૫૭. વર કરા અણ્ડો.

વર-વરણે, કર-કરણે, એતેહિ અણ્ડો હોતિ. અત્તનિ પેકં વારયતીતિ વરણ્ડો=મુખરોગો. કરીયતીતિ કરણ્ડો=ભણ્ડવિસેસો.

૫૮. મનન્તા ડો.

મકાર નકારન્તેહિ ક્રિયત્થેહિ બહુલં ડપ્પચ્ચયો હોતિ. સમ-ઉપસમે, સમનં સણ્ડં=સમૂહો. કમ-પદવિક્ખેપે, કમતિ યાતીતિ કણ્ડો=સરો, પરિચ્છેદો ચ, દમ-દમને, દમન્ત્વ્યનેનાતિ દણ્ડો=નિગ્ગહો. અમ ગમ-ગમને, અમન્તિ ઉપ્પજ્જન્તિ એત્થાતિ અણ્ડો=પક્ખિપસવો, કોસો ચ. ગચ્છતિ સૂનભાવન્તિ ગણ્ડો=બ્યાધિ, વદનેકદેસો ચ. રમુ-કીળાયં, રમન્તિ એત્થાતિ રુણ્ડા=વિધવા. મન-ઞાણે, મઞ્અન્તિ એતેનાતિ મણ્ડો=ઓદનાદિનિસ્સાવો. ખન ખણ=અવદારણે, ખઞ્અતીતિ ખણ્ડો=ઉચ્છુવિકાર વિસેસો. લમ-હિંસાયં, લમતિ હિંસતિ સુચિભાવન્તિ લણ્ડો=વચ્ચં, એવમઞ્એપિ.

૫૯. કુણ્ડા દયો.

કુણ્ડઆદયો ડન્તા નિપચ્ચન્તે. કમ મન તનાનં અસ્સ ઉત્તં, કામીયતીતિ કુણ્ડં=ભાજનં. મઞ્અતિ હિતાહિતન્તિ મુણ્ડો= છિન્નકેસો . તનોતિ એતેનાતિ તુણ્ડં=લપનં. ઈર-ખેપે, એરંઆદેસો. ઈરતિ કમ્પતીતિ એરણ્ડો=બ્યગ્ઘપુચ્છો, સિ-સેવાયં, સિસ્સ ખમુક, સુગન્ધં સેવતીતિ સિખણ્ડો=ચૂળા, એવમઞ્એપિ.

૬૦. તિજ કસ તસ દક્ખા કિણો જસ્સ ખો ચ.

તિજ-નિસાને, કસ-ગમને, તસ-પિપાસાયં, દક્ખ-વુદ્ધિયં, એતેહિ કિણો હોતિ, જસ્સ ખો ચ, તેજયિત્થાતિ તિખિણં=નિસિતં. કસતિ પવત્તતીતિ કસિણં=અસેસં. તસનં તસિણા=તણ્હા. દક્ખતિ વુદ્ધિં ગચ્છતિ એતાયાતિ દક્ખીણા=કુસલં.

૬૧. વીઆદિતો ણિ.

વી-તન્તસન્તાને, સિ-સેવાસં, સૂ-પસ્સવને, દુ-ગમને, કી-દબ્બવિનીમયે, સા-તનુકરણાવસાનેસુ, એવમાદીહિ ણિ હોતિ. વીયતીતિ વેણિ=કેસકલાપો. સેવનં સેણિ=સજાતીનં કારૂનં સમૂહો. નિપુબ્બો, નિસેવીયતીતિ નિસેણિ=સોપાનં. સવતિ પસ્સવતીતિ સોણિ=કટિ. દવતિ વહતીતિ દોણિ=કફમ્બુવાહની, નાવા ચ. નદાદિપાઠા વિમ્હિ સોણી દોણી તિપિ હોતિ. કયનં, કીયતે એતાયાતિ વા કેણિ=કયો સાતિ દુક્ખં તનું કરોતીતિ સાણિ=તિરોકરણી, એવમઞ્ઞેપિ.

૬૨. ગહાદીહ્યણિ.

ગહ-ઉપાદાને, અર-ગમને, ધર-ધારણે, સર-ગતિયિંસા ચિન્તાસુ, તર-તરણે, એવમાદીહિ અણિપ્પચ્ચયો હોતિ. ગણ્હાતીતિ ગહણિ=અસિતાદિપાચકો અગ્ગિ. અરીયતિ ગમીયતીતિ અરણિ=અગ્ગિમન્થનકટ્ઠં . ધારેતીતિ ધરણિ=મહી. સરીયતિ ગમીયતીતિ ભરણિ=મગ્ગો. તરન્ત્યનેનાતિ તરણિ=નાવા, સૂરિયો ચ.

૬૩. રીવીભાહિ ણુ.

રી-પસ્સવને, વી વા-ગમને, ભા-દિત્તિયં, એતેહિણુ હોતિ. રીયતિ પસ્સવતીતિ રેણુ=રજો. વેતિ પવત્તતીતિ વેણુ=વેળુ. ભાતિ દિબ્બતીતિ ભાણુ=રંસિ.

૬૪. ખાણ્વા દયો.

ખાણુઆદયો ણુઅન્તા નિપચ્ચન્તે. ખણ ખન-અવદારણે, ણસ્સ આ, ખઞ્અતિ અવદારીયતીતિ ખાણુ=છિન્નસાખો રુક્ખો. જન-જનને, નસ્સ વા આત્તં, જાયતિ ગમન મનેનાતિ જાણુ, જણ્ણુ=જઙ્ઘોરૂનં સન્ધિ. હર-હરણે, એક, હરીયતીતિ હરેણુ=ગન્ધદબ્બ, એવમઞ્ઞેપિ.

૬૫. ક્વાદિતો ણો.

કુ-સદ્દે, સુ-સવને, દુ-ગમને, વર-વરણે, કર-કરણે, પણ-બ્યવહારથુતિસુ, તા-પાલને, લી-નિલીયને, એવમાદીહિ ણો હોતિ. કવતિ નદતિ એત્થાતિ કોણો=અસ્સિ, વીણાદિવાદનદણ્ડો ચ. સુણોતીતિ સોણો=સુનખો, નરો ચ. દવતિ પવત્તતીતિ દોણો=પરિમાણવિસેસો. વિરૂપત્ત વારેતીતિ વણ્ણો=નીલાદિ. સવનં કરોતીતિ કણ્ણો=સવનં. પણીયતિ વોહરીયતીતિ પણ્ણો=પલાસો. લાયતીતિ તાણં=રક્ખા. નિલીયન્તિ એત્થાતિ લેણં=નિલીયનટ્ઠાનં.

૬૬. સુવીહિ ણક.

સુ-સવને , વી-તન્તસન્તાને, એતેહિ ણક હોતિ. સુણોતીતિ સુણો=સુનખો. વીયતીતિ વીણા=વલ્લકી.

૬૭. તિણાદયો.

તિણઆદયો ણકન્તા નિપચ્ચન્તે. તિજ-તેજને, જલોપો, તેજેતિ એતેનાતિ તિણં=બીરણાદિ. લી લિહ સાદ ક્લેદાનં લો લવા, લીયતિ રસતો સબ્બત્થ અલ્લીયતીતિ લોણં લવણં, લેહીયતીતિ લોણં લવણં, સાદીયતીતિ લોણં લવણં, ક્લેદયતીતિ લોણં લવણં, ગમિસ્સ ઓ, ગચ્છતીતિ ગોણો=ગો. હર-હરણે, ણસ્સઞ્ઞિ, હરીયતીતિ હરિણો=મિગો. ઈર-કમ્પને, રસ્સત્તં, ણસ્સ ઞિચ, અત્તનો લૂખભાવે સમ્પત્તે ઈરતિ કમ્પતીતિ ઇરિણં=ઊસરં. થુ-અભિત્થવે, દીઘો, અભિત્થવીયતીતિ થૂણં=નગરં, થૂણો=ઘરત્થમ્ભો, એવમઞ્ઞેપિ.

૬૮. રવણ વરણ પૂરણા દયો.

રવણ વરણ પૂરણા દયો અણપ્પચ્ચયેન સિદ્ધા. રવતીતિ રવણો=કોકિલો. વારેતીતિ વરણો=પાકારો. પૂરીયતે અનેનાતિ પૂરણો=પરિપૂરી.

(ઇતિ ટવગ્ગપચ્ચયવિધાનં).

૬૯. પાવસા અતિ.

પા-રક્ખણે, વસ-નિવાસે, એતેતિ અતિ હોતિ. પુબ્બસરલોપો, પાતિ રક્ખતીતિ પતિ=સામી, વસન્તિ એત્થાતિ વસતિ=ગેહં.

૭૦. ધા હિ સિ તન જન જર ગમ સચા તુ.

ધા-ધારણે , હિ-ગતિયં, તન-વિત્થારે, જન-જનને, જર-વયો-હાનિયં, અમ ગમ-ગમને, સચ-સમવાયે, એતેહિ તુ હોતિ. ધારેતીતિ ધાતુ=ગેરુકાદિ. હિનોતિ પવત્તાતિ ફલં એતેનાતિ હેતુ=કારણં, સેવીયતિ જનેહીતિ સેતુ=બન્ધતિ (પદ્ધતિ). તઞ્ઞતેતિ તન્તુ=સુત્તં. જનીયતે કમ્મકિલેસેહીતિ જન્તુ, જાયતિ કમ્મકિલેહીતિ વા જન્તુ=સત્તો. જીરતીતિ જત્તુ=અંસસન્ધિ. ગચ્છતીતિ ગન્તુ=ગમિકો, સચતિ સમેતીતિ સત્તુ=યવાદિચુણ્ણં.

૭૧. અરિસ્સુટ ચ.

અર-ગમનેતીમસ્મા તુ હોતિ, અરિસ્સ ઉટ આદેસોચ. અરતિ પવત્તતીતિ ઉતુ=હેમન્તાદિ,

૭૨. પિત્વાદયો.

પિતુઆદયો સદ્દા તુઅન્તા નિપચ્ચન્તે. પા-રક્ખણે, આસ્સ ઇત્તં, પાતિ રક્ખતીતિ પિતા=જનકો. પાતિસ્સેવાદિસ્સ મો, પાયેતીતિ માતા=જનની. ભા-દિત્તિયં, ભાતીતિ ભાતા=સોદરિયો. ધા-ધારણે, આસ્સ ઈત્તં, ધારીયતીતિ ધીતા=પુત્તી. દુહ-પપૂરણે, ઓત્તાભાવો, તુસ્સ ઞ્છિય. દુહતિ પસવે પપૂરેતીતિ દુહિતા=પુત્તી. જન-જનને, અસ્સ આત્તં, મા ચાન્તાદેસો. પપુત્તે જનેતીતિ જામાતા=દુહિતુપતિ. નહ-બન્ધને, નહીયતિ બન્ધીયતિ પેમેનાતિ નત્તા-પપુત્તો. હુ-હવને, હવતિ પૂજેતીતિ હોતા=યઞ્ઞકો. પૂ-પવને, પુનાતિ આયતિં ભવં પવિત્તં કરોતીતિ પોતા=સોયેવ.

૭૩. જન કરા રતુ.

જન-જનને, કર-કરણે, એતેહિ રતુ હોતિ, રકારો અન્તસરાદિલોપત્થો. જાયતીતિ જતુ=લાખા. કરીયતીતિ કતુ=સયૂપો યઞ્ઞો.

૭૪. સકા ઉન્તો.

સક-સત્તિયમિચ્ચસ્મા ઉન્તો હોતિ. સક્કોતીતિ સકુન્તો=પક્ખી.

૭૫. કપા ઓતો.

કપ-અચ્છાદને ઇચ્ચસ્મા ઓતો હોતિ. કપતીતિ કપોતો=પારેવતો. ટો તસ્સ વા હોતિ કપોટો=સોયેવ.

૭૬. વસાદીહ્યન્તો.

વસ-નિવાસે, રુહ-જનને, ભદ્દ-કલ્યાણે, નન્દ-સમિદ્ધિયં, જીવ-પાણધારણે, એવમાદીતિ અન્તો હોહિ. વસન્તિ એતસ્મિં કાલે કીળાપસુતાતિ વસન્તો=ઉતુ. રુહતિ જાયતીતિ રુહન્તો=રુક્ખો, એવંનામકો મિગરાજા ચ. ભદ્દિસ્સ સંયોગાદિલોપો, ભજતિ કલ્યાણધમ્મન્તિ ભદન્તો=પબ્બજિતો. નન્દતિ એતાયાતિ નન્દન્તી=સખી, નદાદિપાઠા વી, એવમુપરિ ચ. જીવન્તિ એતા- યાતિ જીવન્તી=ઓસધિ. સવતીતિ સવન્તી=નદી. રોદાપેતીતિ રોદન્તી=ઓસધિ. અવતિ રક્ખતીતિ અવન્તી=જનપદો.

૭૭. હિસીનં મુક ચ.

હિ-ગતિય, સી-સયે, એતેહિ અન્તો હોતિ મુક ચ. કકારો અન્તાવયવત્થો, હિમં હિનોતિ પવત્તતિ એતસ્મિન્તિ હેમન્તો=ઉતુ, સયન્તિ એત્થ ઊકા કુસુમાદયો ચાતિ સીમન્તો=કેસમગ્ગો.

૭૮. હર રુહ કુલા ઇતો.

હર-હરણે, રુહ-જનને, કુલ-પત્થારે, એતેતિ ઇતો હોતિ. અત્તનો સિનેહં હરતીતિ હરિતો=વણ્ણવિસેસો. રુહતીતિ રોહિતો=મચ્છવિસેસો. રુહતિ સરીરે બ્યાપનવસેનાતિ રોહિતં, રસ્સ લત્તે લોહિતં=રુધિરં. અત્તનો ગુણં કુલતિ પત્થરતીતિ કોલિતો=દુતિયગ્ગસાવકો, એવં નામકો મરુ ચ.

૭૯. ભરાદીહ્યતો.

ભર રંજ યજ પચ એવમાદીહિ અતો હોતિ. ભરતીતિ ભરતો=નટો. નિગ્ગહીતલોપો, રઞ્જન્તિ એત્થાહિ રજતં=સજ્ઝં. યજિતબ્બોતિ યજતો=અગ્ગિ. પચતીતિ પચતો=સૂપકારો.

૮૦. કિરા દીઘાતક.

કિર-વિકિરણે, અલ-બન્ધને, ચિલ-વસને, એવમાદીહિ આતક હોતિ, કિરતીતિ કિરાતો=સવરો, રસ્સ લક્કે કિ- લાતો=સોવ . અલતીતિ અલાતં=ઉમ્મુકં. ચિલતીતિ ચિલાતો=મલચ્છજાતિ.

૮૧. અમાદીહ્યત્તો.

અમ મા વર કલાદીહિ અત્તો હોતિ. અમતિ કાલન્તરં પવત્તતીતિ અમત્તં=ભાજનં. પુબ્બસરલોપો, માનં મત્તં=પમાણં પરિચ્છેદો ચ. વરન્તુનેનાતિ વરત્તા=યોત્તં. કલતિ પરિચ્છિન્દતીતિ કલત્તં=ભરિયા.

૮૨. વાદીહિ તો.

વા-ગમને, તા-પાલને, તન-વિત્થારે, દમ-ઉપસમે, અ-મગમને, સિ-સેવાયં, સુ-સવને, પૂ પવને, ગુપ-ગોવને, યુજ-સંયમે, ગહ-ઉપાદાને, અત-સાતચ્ચગમાન, ખિપ-પેરણે, એવમાદીહિ તો હોતિ. વાયતીતિ વાતો=વાયુ. તાયતીતિ તાતો=પિતા. તનુતેતિ તન્તં=તન્તવો. દમતીતિ અન્તો=દસનો. અમતિ યાતીતિ અન્તો=ઓસાનં, કોટ્ઠાસસમીપાવયવા ચ. સેવીયતીતિ સેતો=ધવલો. સુણન્તુનેનાતિ સોતં=સવનં. સવતીતિ સોતો=જલપ્પવાહો. પુનીયતીતિ પોતો=બાલો. ગોપીયતીતિ ગોત્થં=કલાદિ. યોજન્ત્યનેનાતિ યોત્તં=રજ્જુ. મમાયન્તેહિ ગય્હતીતિ ગત્તં=સરીરં. અબાધં નિરન્તરં અતતિ પવત્તતીતિ અત્તા=મનાદિ. ખિપીયતિ એત્થાતિ ખેત્તં=કેદારં.

૮૩. ધરાદીહિ તક.

ગર ધર-સેચને, સિ-સેવાયં, દૂ-પરિતાપને, મિદ-સિનેહે, ચિત-સઞ્ચેતને, પુસ-પોસને, વિદ-લાભે, એવમાદીહિ તક ૪ હોતિ, ધરતિ સિઞ્ચતીતિ ધતં=સપ્પિ. સેવીયતીતિ સિતો=સેતો. દુબ્બચત્તા દૂયતિ પરિતાપેતીતિ દૂતો=પેસરકારો. મિજ્જતિ સિનેહતીતિ મિત્તો=સુહદયો. ચિન્તેતીતિ ચિત્તં=વિઞ્ઞાણં ચિત્તકમ્માદિ ચ. પોસીયતીતિ પુત્તો=અત્તજો. વિન્દન્તિ પીતિ મનેનાતિ વિત્તં=ધનં. વર-વરણસમ્ભત્તીસુ, વરણં વત્તં=બ્રહ્મચરિયાદિ.

૮૪. નેત્તાદયો.

નેત્તઆદયો તક પરા નિપચ્ચન્તે. ની-પાપને, એત્તં, તુક ચ નિપાતના. નયતિ પાપેતીતિ નેત્તં=નયનં, નેતા ચ. કર-કર-ણે, અસ્સુ, કરણં કુત્તં=કિરિયા. કમિસ્સ અસ્સુ, કમતિ યાતીતિ કુન્તો=આવુધવિસેસો. રમ-કીળાયં, સુપુબ્બો, સુસ્સનિચ્ચં દીઘો. સુટ્ઠુ રમણં, સુટ્ઠુ રમતીતિ વા સૂરતો=સુખસંવાસો. મિહિસ્સઇસ્સુ, મિહતિ સિઞ્ચતીતિ મુત્તં=પસ્સાવો. પાલ=રક્ખણે આસ્સ રસ્સત્તં, ઞિચ. પાલીયતીતિ પલિતં=કેસલોમાનં જરાય કતં સેતત્તં, સદ્ધાદિત્તા અકારે તં યસ્સ અત્થિ સો પલિતો=પુમા, પલિતા=ઇત્થી. મ્હિસ્સ સિ, મિહિ ચ, મ્હયનં સિતં=મન્દહસિતં, મ્હયનં મિહિતં=તદેવ, કુસ-અક્કોસે તસ્સ ઈઞ, કુસીયતિ અક્કોસીયતીતિ કુસીતો=અલસો, સિ=બન્ધને, દીઘો, સેન્તિ બન્ધન્તિ ધરાવાસં એતાયાતિ સીતા=નઙ્ગલલેખા, એવમઞ્ઞેપિ.

૮૫. સમાદીહ્યથો.

સમ-ઉપસમે , દર-દરણે, દમ-ઉપસમે, કિલમ ક્લમ-ગેલઞ્ઞે, સપ-અક્કોસે, વસ-નિવાસે, આપુબ્બો, એવમાદીહિ અથો હોતિ. સમેતીતિ સમથો=સમાધિ. દરણં દરથો=પીળા. દમનં દમથો=દમો. કિલમનં કિલમથો=પરિસ્સમો. સપનં સપથો=સચ્ચકરણં. આવસન્તિ એત્થાતિ આવસથો=ઘરં.

૮૬. ઉપવસા વસ્સોટ ચ.

ઉપપુબ્બા વસતિસ્મા અથો હોતિ, વસ્સ ઓટ ચાદેસો. ઉપવસન્તિ એત્થાતિ ઉપોસથો=તિથિવિસેસો, નવમહત્થિ કુલઞ્ચ.

૮૭. રમા થક.

રમતિસ્મા થક હોતિ, કાનુબન્ધકરણસામત્થિયા અત કારાદોપિ મલોપો. રમન્તિ કીળન્તિ એતેનાતિ રથો=સન્દનો.

૮૮. તિત્થાદયો.

તિત્થઆદયો થકપરા નિપચ્ચન્તે. તર-તરણે, અસ્સ ઇત્તં, પરરૂપાદિ, તરન્ત્યનેનાતિ તિત્થં=નજ્જાદિં યેનાવતરન્તિ તં. સિચ-રક્ખણે, સેચતીતિ સિત્તં=મધુચ્છિટ્ઠં. હસ-હસને, હસન્ત્યનેનાતિ હત્થો=કરો, નક્ખત્તાઞ્ચ. ગાયતીતિ ગાથા=પજ્જવિસેસો. અરન્તિ પવત્તન્ત્યનેનાતિ અત્થો=ધનં. રોગં તુદતિ પીળેતીતિ તુત્થં=ઓસધં. યુ-મિસ્સને, દીઘો, યવતીતિ યૂ- થો=સજાતિકાનં તિરચ્છાનાનંસમૂહો. ગુપ-ગોપને, દીઘો, પલોપો, પટિકૂલત્તા ગોપીયતીતિ ગૂથો=વચ્ચં, એવમઞ્ઞેપિ.

૮૯. વસ મસ કુસા થુ.

વસ-નિવાસે, મસ-આમસને, કુસ-અક્કોસે, એતેહિ થુ હોતિ. વસન્તિ એત્થાતિ વત્થુ=પદત્થો. દધિં આમસતીતિ મત્થુ=દધિમણ્ડો. કુસીયતિ અક્કોસીયતિ ભેર વનાદત્તાતિ કોત્થુ=સિગાલો.

૯૦. સક વસા થિ.

સક-સત્તિયં, વસ-નિવાસે, એતેહિ થિ હોતિ. સક્કોતિ ગન્તુમનેનાતિ સત્થિ=ઊરુ. વસીયતિ અચ્છાદીયતીતિ વત્થિ=નાભિયા અધો.

૯૧. વીતો થિક.

વી વા-ગમનેતીમસ્મા થિક હોતિ. વીયન્તિ ગચ્છન્તિ એતાયાતિ વીથિ=આવલિ.

૯૨. સારિસ્મા રતિ.

સારિસ્મા ણ્યન્તા રથિ હોતિ. સારેતીતિ સારથિ=રથ-વાહો.

૯૩. તા-તા ઇથિ.

તા-પાલને, અત-સાતચ્ચગમને, એતેહિ ઇથિ હોતિ. તાયતિ પાલેતીતિ તિથિ=પટિપદાદિ, અતતિ ગચ્છતીતિ અતિથિ=અબ્ભાગતો.

૯૪. ઇસા થી.

ઇસતિસ્મા થી હોતિ. ઇચ્છતિ ઇચ્છીયતીતિ વા ઇત્થી=નારી.

૯૫. રુદ ખુદ મુદ મદ છિદ સૂદ સપ કમા દક.

એતેહિ દક હોતિ. રુદતીતિ રુદ્દો=ઉમાપતિ. રસ્સ લત્તે લુદ્દો=નેસાદો. ખુદતિ અસહતીતિ ખુદ્દો=નીચો. મોદન્તિ એતાયાતિ મુદ્દા=સક્ખરમઙ્ગુલિયં. મજ્જન્તિ અસ્મિન્તિ મદ્દો=જનપદો. છિજ્જતીતિ છિદ્દં=રન્ધં. ઊસ્સ રસ્સત્તં, સૂદતિ સામિકેહિ ભતિં પક્ખરતીતિ સુદ્દો=વસલો. સપન્તુનેનાતિ સદ્દો=સોતવિસયો. કામીયતીતિ કન્દો=મૂલવિસેસો.

૯૬. કુન્દાદયો.

કુન્દઆદયો દકઅન્તા નિપચ્ચન્તે. કમિસ્સ અસ્સુ, કામીયતીતિ કુન્દો=પુપ્ફવિધસસો, મણિસ્સ મન, મઞ્ઞતેતિ મન્દો=જળો. વુણાતિસ્સ બુન, વુણીયતિ સંવરીયતીતિ બુન્દો=મૂલપ્પદેસો. નિન્દ-ગરહાયં, નલોપો, નિન્દીયતીતિ નિદ્દા=સોપ્પં. ઉન્દ-કિલેદને, નલોપો, ઉન્દતિ કિલેદતીતિ ઉદ્દો=જલબિળાલો. સંપુબ્બસ્સ ઉન્દિસ્સ ચ, સમ્મા ઉન્દતિ કિલેદતીતિ સમુદ્દો=સાગરો. પુલ-મહત્તહિં સાઞાણેસુ, ઇમુઞ, પુલતિ હિંસતીતિ પુલિન્દો=સવરો. એવં-મઞ્ઞેપિ.

૯૭. દદા દુ.

દદ-દાનેતીમસ્મા દુ હોતિ. દુક્ખં દદાતીહિ દદ્દુ=કુટ્ઠવિસેસો.

૯૮. ખનાન દમ રમા ધો.

ખન ખણ-અવદારણે, અન-પાણને, દમ-ઉપસમે, રમ-કીળાયં, એતેહિ ધો હોતિ. ઞાણેન ધઞ્ઞતેતિ ખન્ધો=રાસિ. અનતિ જીવતિ એતેનાતિ અન્ધો=અચક્ખુકો. દમેતબ્બોતિ દન્ધો=જળો, રમન્તિ એત્થ સપ્પાદયોતિ રન્ધં=છિદ્દં.

૯૯. મુદ્ધા દયો.

મુદ્ધઆદયો ધન્તા નિપચ્ચન્તે. મુદ-તોસે, ઓત્તાભાવો, મોદન્તિ એત્થ ઊકાતિ મુદ્ધા=મત્થકો. અર-ગમને, અરન્તિ યન્તિ એત્થાતિ અદ્ધા=મગ્ગો, કાલો ચ, અદ્ધં=ઉપડ્ઢં. ગિધ-અભિ કઙ્ખાયં, ઇસ્સ અત્તં, ગેધતીતિ ગદ્ધો=ગિજ્ઝો. વિધ-વેધને, એત્તાભાવો, પરિવજ્ઝતીતિ વિદ્ધં=વિમલં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૦૦. સીતો ધુક.

સેતિસ્મા ધુક હોતિ. સયન્તિ એતાયાતિ સીધુ=સુરાવિસેસો.

૧૦૧. વરારકરતરદરયમઅજ્જમિથસકા કુનો.

વર-વરણસમ્ભત્તીસુ, અર-ગમને, કર-કરણે, તર-તર-ણે દર-વિદારણે, યમ-ઉપરમે, અજ્જ સજ્જ-અજ્જને, મિથ-સઙ્ગમે, સક-સત્તિયં, એતેહિ કુનો હોતિ. ''રા નસ્સ ણો''તિ (૫-૧૭૧) નસ્સ ણત્તં, વારેતીતિ વરુણો=એવંનામકો ઇસિ, દેવરાજા, પાદપો ચ. અરતિ ગચ્છતીતિ અરુણો=સૂરિયો, તસ્સ સારથિ ચ. પરદુક્ખે સતિ સાધૂનં હદયકમ્મનં કરોતીતિ કરુણા=દયા. બાલભાવં અતરીતિ તરુણો=યુવા. ''ણિણાપિન''ન્તિ (૫.૧૬૦) યોગવિભાગા ણિલોપો, વિદારેતીતિ દારુણો=કક્ખળો. યમેતિ પાવં નાસેતીતિ યમુના=એકા મહાનદી. અજ્જતિ ધનસઞ્ચયં કરોતીતિ અજ્જુનો=રાજા, રુક્ખવિસેસો ચ. મિથો સઙ્ગમો મિથુનં=પુમિત્થિયુગળં. સક્કોતીતિ સકુનો=પક્ખી. નદાદિપાઠા વીમ્હિ=સકુની. ''તથનરાનંટઠણલા''તિ (૧-૨૭) વા ણત્તે=સકુણો, સકુણિ.

૧૦૨. અજા ઇનો.

અજ વજ-ગમને તીમસ્મા ઇનો હોતિ. અજતિ વિક્કયં યાતીતિ અજિનં=ચમ્મં.

૧૦૩. વિપિનાદયો.

વિપિનઆદયો ઇનન્તા નિપચ્ચન્તે. વપ-બીજનિક્ખેપે, અસ્સ ઇત્તં, વપન્તિ એત્થાતિ વિપિનં=વનં. સુપ-સયે, સુપન્તિ એતેનાતિ સુપિનં=નિદ્દા, સુપન્તેન દિટ્ઠઞ્ચ. તુદ-બ્યથને, દસ્સ હો, તુદતિ સત્તે પીળેતીતિ તુહિનં=હિમં. કપ્પ-સામત્થિયે, કપ્પતિ રિપવો વિજેતું સમત્થેતીતિ કપ્પિનો=રાજા. કમ-પદવિક્ખેપે, અસ્સ ઉત્તં, કમન્તિ એત્થ મીનાદયો પવિસન્તીતિ કુમિનં=મચ્છબન્ધનોપકરણવિસેસો. દા-દાને, દેન્તિ એતસ્મિન્તિ દિનં=દિવસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૦૪. કિરા કનો.

કિરતિસ્મા કનો હોતિ. નસ્સ ણો, કિરન્તિ વિકિરન્તીતિ કિરણા=રંસિયો.

૧૦૫. દી જિઇમીહિ નક.

દી-ખયે, જિ-જયે, ઇ-અજ્ઝેનગતીસુ, મી-હિંસાયં, એતેહિ નક હોતિ. અદેસિ ખયમગમાસીતિ દીનો=નિદ્ધનો. પઞ્ચમારે અજિનીતિ જિનો=બુદ્ધો. એસિ ઇસ્સરત્તમગમાસીતિ ઇનો=સામી. મીયતે હિંસીયતેતિ મીનો=મચ્છો.

૧૦૬. સિધાવીવાહિ નો.

સિ-બન્ધને, ધા-ધારણે, વી વા-ગમને, એતેહિ નો હોતિ. સેતિ બન્ધતીતિ સેનો=સસાદનો સેના=ચમૂ. ધારેતીતિ ધાના=ભજ્જિતયવો. વેતિ પવત્તતીતિ વેનો=હીનજાતિ. સત્તેસુ વાતિ પવત્તતીતિ વાનં=તણ્હા.

૧૦૭. ઊનાદયો.

ઊનઆદયો નન્તા નીપચ્ચન્તે. ઊહ-વિતક્કે, હલોપો, ઊહનં ઊનો=અપુણ્ણો. હિ-ગતિયં, દીઘત્તં, હેસિ હીનત્તમગમીતિ હીનો=નિહીનો. ચિ-ચયે, દીઘત્તં, ચયન્તિ એત્થ રતનાનીતિ ચીનો=જનપદો. હનિસ્સ જઘો, હઞ્ઞતીતિ જઘનં=કટિ. ઠાસ્સ થે ઠાતિ પવત્તતીતિ થેનો=ચોરો. ઉન્દિસ્સ ઓદો, ઉન્દીયતીતિ ઓદનો=અન્નં. અન્નં. રંજિસ્સ નિગ્ગહીતલોપો, અક ચ, રંજતે અનેનાતિ રજનં=રાગો. રઞ્જન્તિ એત્થાતિ રજની=રત્તિ. પદિસ્સ જુનુક ,

પજ્જતિ ગચ્છતીતિ પજ્જુન્નો=ઇન્દો, મેઘો ચ. ગમિસ્સ ગડ, ગચ્છન્તિ એત્થ વિહઙ્ગાદયોતિ ગગનં=અન્તલિક્ખં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૦૮. વી પતા તનો.

વી વા-ગમને, પત પથ-ગમને, એતેહિ તનો હોતિ. વેતિ પવત્તતિ એતેનાતિ વેતનં=ભતિ. પતન્તિ એત્થાતિ પત્તનં=નગરં.

૧૦૯. રમા તનક.

રમ કીળાયમિચસ્મા તનક હોતિ. ''ગમાદિરાનં લોપોન્તસ્સા''તિ (૫.૧૦૯) મલોપો, રમન્તિ એત્થાતિ રતનં=મણિ આદી, હત્થમત્તઞ્ચ.

૧૧૦., સૂ ભાહિ નુક,

સૂ-પસવે, ભા-દિત્તિયં, એતેહિ નુક હોતિ. પસવીયતીતિ સૂનુ=પુત્તો. ભાતિ દિબ્બતીતિ ભાનુ=સૂરિયો.

૧૧૧. ધાસ્સે ચ.

ધા-ધારણેતીમસ્મા નુક હોતિ, ધાસ્સ એ ચ. ધારેતીતિ ધેનુ=ગાવી.

૧૧૨. વત્તા ટાવ ધમાસેહ્યનિ.

વત્ત-વત્તને, અટ-ગમનત્થો, અવ-રક્ખણે, ધમ-સદ્દે, અસ-ખેપને, એતેહિ અનિ હોતિ. વત્તન્તિ એતેનાતિ વત્તનિ=તસરદણ્ડં. વીમ્હિ વત્તની=પન્થો. અટતે ગમ્મતેતિ અટનિ= મઞ્ચઙ્ગો . સત્તે અવતિ રક્ખતીતિ અવનિ=મહી. ધમન્તિ એતેન વીણાદયોતિ ધમનિ=સીરા. દણ્ડત્થાય અસીયતે ખિપીયતેતિ અસનિ=કુલિસં.

૧૧૩. યુતો નિ.

યુ-મિસ્સનેતીમસ્મા નિ હોતિ. યવન્તિ સત્તા અનેન એતીભાવં ગચ્છન્તીતિ યોનિ=ભગં, અણ્ડજાદિયોનિ ચ.

(ઇતિ તવગ્ગપચ્ચયવિધાનં).

૧૧૪. ચમાપ પા વપા પો.

ચમ-અદને, અપ-પાપુણને, પા-રક્ખણે, વપ-બીજનિક્ખેપે, એતેહિ પો હોતિ. ચમન્તિ અદન્તિ એત્થાતિ ચમ્પા=નગરં, અપેસિ ઈસકમત્તમગમાસીતિ અપ્પં=અબહુ. અપાયં પાતિ રક્ખતીતિ પાપં-કિબ્બિસં. વપન્તિ એત્થાતિ વપ્પો=કેદારં.

૧૧૫. યુ થુ કૂનં દીઘો ચ.

યુ-મિસ્સને, થુ-અભિત્થવે, કુ-સદ્દે, એતેહિ પો હોતિ, એતેસં દીઘો ચ. દીઘવિધાનસામત્થિયા ઓત્તાભાવો. યવન્તિ સહ વત્તન્તિ એત્થાતિ યૂપો=યઞ્ઞયટ્ઠિ, પાસાદો ચ. થવીયતીતિ થૂપો=ચેતિયં. કવન્તિ નદન્તિ એત્થાતિ કૂપો=ઉદપાનો.

૧૧૬. ખિપ સુપ નીસૂ પૂહિ પક.

ખિપ-પેરણે, સુપ-સયે, ની-નયે, સૂ-પસવે, પૂ-પવને, એતેહિ પક હોતિ. ખપતિ ખયં ગચ્છતીતિ ખિપ્પં=સીઘં. સુપન્તિ એત્થ સુનખાદયોતિ સુપ્પં=પપ્ફોટનં. નયન્તિ એતસ્મા ફલન્તિ નિપો=રક્ખો. સવતિ રુચિં જનેતીતિ સૂપો=બ્યઞ્જનવિસેસો. પવીયતિ મરિચજીરકાદીહિ પવિત્તં કરીયતીતિ પૂપં=ખજ્જકં.

૧૧૭. સિપ્પાદયો.

સિપ્પઆદયો પકઅન્તા નિપચ્ચન્તે. સપિસ્સ અસ્સઇત્તં, સપતિ અનેનાતિ સિપ્પં=કલા. વપિસ્સ અસ્સિ, વિજ્જં વપતીતિ વિપ્પો=બ્રાહ્મણો. વસ્સ બો, વપતિ બહિ નિક્ખમતિ હદયઙ્ગતસોકેનાતિ બપ્પં=અસ્સુ. છુપ-સમ્ફસ્સે, ઉસ્સે, છુપતિ અનેનાતિ છેપ્પં=નઙ્ગુટ્ઠં. રુપ=રુપ્પને, પલોપ દીઘા, રુપ્પતિ વિકારમાપજ્જતીતિ રૂપં-ભૂતભૂતિકં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૧૮. સાસા અપો.

સાસ અનુસિટ્ઠિયમિચ્ચસ્મા અપો હોતિ. સાસીયન્તિ એતેનાતિ સાસપો=વીહિવિસેસો.

૧૧૯. વિટપાદયો.

વિટપઆદયો અપન્તા નિપચ્ચન્તે. વટ-વેઠને, અસ્સ ઇત્તં, વટતિ વેઠતિ એતેનાતિવિટપો=ગુમ્બવિસેસો, કુથ-પૂતિભાવે, થસ્સ ણો, અકુથિ પૂતિભાવમગમીતિ કુણપો=મતકો. મણ્ડ=ભૂસને, મણ્ડેતિ જનં, મણ્ડીયતિ જનેહીતિ વા મણ્ડપો=જનાલયો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૨૦. ગુપા ફો.

ગુપિસ્મા ફો હોતિ. ગોપીયતીતિ ગોપ્ફો=ચરણગણ્ઠિ.

૧૨૧. ગરસરાદીહિ બો.

ગરસરાદીહિ બો હોતિ. ગરતિ અઞ્ઞે અનેન પીળેતીતિ ગબ્બો=અભિમાનો. સરતિ પવત્તતીતિ સબ્બો=સકલો. ફલકામેહિ જનેહિ અમીયતિ ગમીયતીતિ અમ્બો=ચૂતો. પુત્તેન અમીયતિ ગમીયતીતિ અમ્બા=માતા.

૧૨૨. નિમ્બાદયો.

નિમ્બઆદયો બન્તા નિપચ્ચન્તે. નમિસ્સ અસ્સિ, નમતિ ફલભારેનાતિ નિમ્બો=અરિટ્ઠો. વમિસ્સ વસ્સ બિત્તં. પિત્તાદયો વમતિ ઉગ્ગિરતીતિ બિમ્બં=સરીરં. કુસિસ્સ અમુક, તિત્તેન કુસીયતિ અક્કોસીયતીતિ કોસમ્બો=રુક્ખો. કદતિસ્સ અમુક, કદન્તિ એતેન દ્વારાદીનીતિ કદમ્બો=રુક્ખો. કુટિસ્સ ઉમુક, જનેહિ કોટીયતિ પવત્તીયતીતિ કુટુમ્બં=ચતુપ્પદો, ખેત્તં, ઘરં, કલત્તં, દાસા ચ. કણ્ડિસ્સ કુડ. તણ્ડુલાદયો અનેન કણ્ડન્તિ પરિચ્છિન્દન્તીતિ કુડબો=માનં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૨૩. દરા બિ.

દર વિદારણેતીમસ્મા બિ હોતિ. ઓદનાદીનિ દારેન્તિ જતાયાતિ દબ્બિ=કટચ્છુ, વીમ્હિ દબ્બી.

૧૨૪. કર સર સલ કલ વલ્લ વસા અભો.

કર-કરણે, સર-ગતિ હિંસાચિન્તાસુ, સલ-ગમનત્થો, કલ-સઙ્ખ્યાને, વલ વલ્લ-સંવરણે, વસ-નિવાસે, એતેહિ અભો હોતિ. કરોતીતિ કરભો=ઓટ્ઠા, પાણિપ્પદેસો ચ. સરતિ ગચ્છતીતિ સરભો=મિગવિસેસો. સલતિ ગચ્છતીતિ સલભો=પટઙ્ગો . કલીયતિ પરિમીયતિ વયસાતિ કલભો=હત્થિપોતકો. તદમિનાદિપાઠા ળત્તે કળભો=સોવ. વલ્લેતિ સંવરણં કરોતીતિ વલ્લભો=પિયો. વસન્ત્યનેનાતિ વસભો=પુઙ્ગવો.

૧૨૫. ગદા રભો.

ગદતિસ્મા રભો હોતિ. ગદતીતિ ગદ્રભો=ખરો.

૧૨૬. ઉસરાસા કભો.

ઉસ-દાહે, રાસ-સદ્દે, એતેહિ કભો હોતિ. ઉસતિ પટિપક્ખે દહતીતિ ઉસભો=સેટ્ઠો. રાસતિ નદતીતિ રાસભો=ગદ્રભો.

૧૨૭. ઇતો ભક.

ઇ ઇતિસ્મા ભક હોતિ. એતિ ગચ્છતીતિ ઇભો=હત્થી.

૧૨૮. ગરાવા ભો.

ગર ઘર-સેચને, અવ-રક્ખને, એતેહિ ભો હોતિ. ગરતિ બહિ નિક્ખમનવસેન સિઞ્ચતીતિ ગબ્ભો=પસવો, ઓવરકો ચ. અવતિ સત્તે રક્ખતીતિ અબ્ભં=મેઘો.

૧૨૯. સોબ્ભાદયો.

સોબ્ભઆદયો ભન્તા નિપચ્ચન્તે. સદતિસ્સ અસ્સ ઓત્તં, સીદન્તિ એત્થાતિ સોબ્ભં=વિવરં, સોબ્ભો=જલાસયવિસેસો. કમિસ્સ અસ્સુ, કામીયતીતિ કુમ્ભો=દસમ્બણમત્તો, ઘટો ચ. (કેન જલેન ઉમ્ભીયતિ પૂરીયતીતિ વા કુમ્ભો=ઘટો.) કુસિસ્સ ઉમુક, કુસતિ અવ્હાયતીતિ કુસુમ્ભં=મહારજનં. કુસુમ્ભો=કનકં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૩૦. ઉસ કુસ પદ સુખા કુમો.

ઉસાદીહિ કુમો હોતિ. ઉસતિ દહતીતિ ઉસુમં=ઉણ્હં. કુસતિ અવ્હાયતીતિ સુકુમં=પુપ્ફં. પજ્જતિ દેવપૂજાદિં યાતીતિ પદુમં=પઙ્કજં. સુખયતીતિ સુખુમ=અણુ.

૧૩૧. વટુમાદયો.

વટુમઆદયો કુમન્તા નિપચ્ચન્થે. વજિસ્સ-ન્તસ્સ ટો, વજન્તિ એત્થાતિ વટુમં=પથો. સિલિસસ્સ લિસ્સે, સિલિસ્સતીતિ સિલેસુપં=સેમ્હં. કમિસ્સ કુઙ્કાદેસો, કામીયતીતિ કુઙ્કુમં=કસ્મીરજં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૩૨. ગુધા ઉમો.

ગુધ પરિવેઠનેતીમસ્મા ઉમો હોતિ. ગુધતિ પરિવેઠતીતિ ગોધુમો=ધઞ્ઞવિસેસો.

૧૩૩. પઠ ચરા અમિમા.

પઠતિચરતિસ્મા અમ ઇમા હોન્તિ યથાક્કમં. પઠીયતિ ઉચ્ચારીયતિ ઉત્તમભાવેનાતિ પઠમં=સેઠં. ચરતિ હીનત્તં યાતીતિ ચરિમં=પચ્છિમં.

૧૩૪. હિધૂહિ મક.

હિ-ગતિયં , ધૂ-કમ્પને, એતેહિ મક હોતિ. હિનોતિ પવત્તહીતિ હિમં=તુહિનં. ધુનાતિ કમ્પતીતિ ધૂમો=અગ્ગિપસવો.

૧૩૫. ભીતો રીસનો ચ.

ભી-ભયેતીમસ્મા રીસનો હોતિ મકચ. અન્તસરાદિલોપો, ભાયન્તિ એતસ્માતિ ભીસનો=ભયાનકો. ભીમો=સોવ.

૧૩૬. ખી સુ વી યા ગાહિ સા લૂ ખુ હુ મર ધર ઘર જમામ સમા મો.

ખી-ખયે. સુ-સવને, વી-તન્તસન્તાને, યા-પાપુણને, ગા-સદ્દે, હિ-ગતિયં, સા-તનુકરણાવસાનેસુ, લૂ-છેદને, ખુ-સદ્દે, હુ-હવને, મર-પાણચાગે, ધર-ધારણે, કર-કરણે, ઘર-સેચને, જમ-અદને, અમ ગમ-ગમને, સમ-ઉપમે, એતેહિ ધાતૂહિ મો હોતિ. ખેપનં નિરુપદ્દવકરણતાય ખેમો=નિરુપદ્દવો. સુનોતીતિ સોમો=ચન્દો. વાયન્તિ એતેનાતિ વેમો=તન્તવાયોપકરણં. યાતીતિ યામો=દિનસ્સ છટ્ઠો ભાગો, અટ્ઠમો વા. ગાયન્તિ એત્થાતિ ગામો=સંવસથો. હિનોતિ પવત્તતીતિ હેમં=સુવણ્ણં. સાતિ સુન્દરત્તં તનું કરોતીતિ સામો=કાળો. લૂયતેતિ લોમં=તનુરુહં. ખૂયતે ઉત્તમભાવેનાતિ ખોમં=અતસિ. હવનં, હૂયતે વા હોમં=હુતિ. મરન્ત્યનેનાતિ મમ્બં=યસ્મિં તાળિતે ન જીવતિ તં. અત્તાનં ધારેન્તે અપાયે વટ્ટદુક્ખે ચ અપતમાને કત્વા ધારેતીતિ ધમ્મો=પરિયત્યાદિ . કરણં, કરીયતીતિ વા કમ્મં=સુખદુક્ખફલાદિ. સેદો પઘરતિ અનેનાતિ ઘમ્મો=નિદાઘો. જમેતિ અભક્ખિ તબ્બં અદતીતિ

જમ્મો=નિહીનો, અનિસમ્મકારી ચ. અમેતિ પેમેન પુત્તકેસુ પવત્તતીતિ અમ્મા=માતા. સમેન્તિ અનેનાતિ સમ્મા=પિયસમુદાચારો.

૧૩૭. અસ્માદયો.

અસ્મઆદયો મન્તા નિપચ્ચન્તે, પરરૂપાદીનમભાવો નિપાતના. અસ-ખેપને, અસ્સતેતિ અસ્મા=પાસાણો. ભસ-ભસ્મીકરણે, ભસતિ પક્ખરતીતિ ભસ્મા=છારિકા. ઉસ-દાહે, ઉસતિ દહતીતિ ઉસ્મા=તેજોધાતુ. વિસ-પવિસને, પવિસન્તિ એત્થાતિ વેસ્મં=ઘરં. ભી-ભયે, મસ્સ સુઞ, ભાયન્તિ એતસ્માતિ ભેસ્મા=ભયાનકો. અસતિસ્સ ધડ, અસ્સતિ જનેહિ ચજીયતીતિ અધમો=નિહીનો. કરોતિસ્સ અસ્સ ઉત્તં, કરોતીતિ કુમ્મો=કચ્છપો. એવમઞ્ઞેપિ.

૧૩૮. નીતો મિ.

નયતિસ્મા મિ હોતિ. નયતીતિ નેમિ=ચક્કન્તં.

૧૩૯. ઊમિ ભૂમિનિમિ રસ્મિ.

એતેસદ્દા મિઅન્તા નિપચ્ચન્તે. ઊહ-વિતક્કે, હલોપો, ઊહન્તિ વિતક્કેન્તિ એતેનાતિ ઊમિ=તરઙ્ગો. ભૂ-સત્તાયં ઓત્તાભાવો, ભવન્તિ એત્થાતિ ભૂમિ=મહી. નિ-પાપને, એત્તાભાવો, સુગતિં નેતિ પાપેતીતિ નિમિ=રાજા. રસ-અસ્સાદને, પરરૂપાભાવો, રસન્તિ સત્તા એતાયાતિ રસ્મિ=રજ્જુ.

(ઇતિ પવગ્ગપચ્ચયવિધાનં).

૧૪૦. માછાહિ યો.

મા-માને-છા-છાદને , એતેહિ યો હોતિ. મેતિ પરિમેતિ અઞ્ઞેન ઉત્તમેન ગુણેન અત્તનો અગુણન્તિ માયા=સન્તદોસ પટિચ્છાદન લક્ખણા. છેતિ છિન્દતિ સંસયન્તિ છાયા=પટિબિમ્બં.

૧૪૧. જનિસ્સ જા ચ.

જનિસ્મા યો હોતિ, જનિસ્સ જા ચ, જનેતીતિ જાયા=ભરિયા.

૧૪૨. હદયા દયો.

હદયઆદયો યન્તા નિપચ્ચન્તે. હરિસ્સ દડ, હરતીતિ હદયં=ચિત્તં, મનોધાતુ મનોવિઞ્ઞાણધાતુ નિસ્સયો ચ, તનિસ્સઅક, અત્તનિ પેમં તનોતીતિ તનયો=પુત્તો. સરતિસ્સ સુરિ, સરતિ ગચ્છતીતિ સૂરિયો=આદિચ્ચો. હરતિસ્સ મ્મિડ, સુખમાહરતીતિ હમ્મિયં=મુણ્ડચ્છદનપાસાદો. કસ-ગમને, કસસ્સ અલક, અસ્સ ઇ ચ, કસતિ વુદ્ધિં યાતીતિ કિસલયં=પલ્લવં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૪૩. ખી સિ સિ ની સી સુ વી કુસૂહિ રક.

ખી-ખયે, સિ-સેવાયં, સિ-બન્ધને, ની-પાપને, સી-સયે, સુ-સવને, વી વા-ગમને, કુ-સદ્દે, સૂ-પસવે, એતેહિ રક હોતિ. ખયતિ દુહનેનાતિ ખીરં=પયો. કુસુમાદીહિ સેવીયતીતિ સિરો=મુદ્ધા. સેતિ સરીરં બન્ધતીતિ સિરા=દેહબન્ધની. નેતિ, પરેહિવાનીયતીતિ નીરં=જલં. સયતીતિ સીરો=હલં. અનિટ્ઠફલ- દાયકત્તં સવતીતિ સુરા=મદિરા. સુણોતિ ઉત્તમગીતાદિન્તિ સુરો=દેવો. વેતિ ઉત્તમભાવં યાતીતિ વીરો=વિક્કન્તો. કવતિ નદતીતિ કુરં=ભત્તં. ભયટ્ઠિતાનં પઠમકપ્પિયાનં સૂરત્તં પસવતીતિ સૂરો=સૂરિયો, વિક્કન્તો ચ.

૧૪૪. હિ ચિ દુ મિનં દીઘો ચ.

હિ-ગતિયં, ચિ-ચયે, દુ-ગતિયં, મિ-પક્ખેપને, એતેહિ રક હોતિ, દીઘો ચાન્તસ્સ. હિનોતિ પવત્તતીતિ હીરં=તાલહીરાદિ. ચયતીતિ ચીરં=વક્કલં. દૂયતિ દુક્ખેન ગમીયતીતિ દૂરં=અનાસન્નં. મીયતે પક્ખીપીયતેતિ મીરો=સમુદ્દો.

૧૪૫. ધા તાનમી ચ.

ધા-ધારણે, તા-પાલને, એતેહિ રક હોતિ, ઈ ચાન્તાદેસો. ધારેતીતિધીરો=ધિતિમા. જલં તાયતીતિ તીરં=તટં.

૧૪૬. ભદ્રાયો.

ભદ્રઆદયો રકઅન્તા નિપચ્ચન્તે. ભદ્દ-કલ્યાણે, દલોપો પરરૂપાભાવો, ભજીયતીતિ ભદ્રં=કલ્યાણં. ભી-ભયે, નદાદિપાઠા વી, ભાયન્તિ એતાયાતિ ભેરી=દુન્દુભિ. ચિત-સઞ્ચેતને, વિપુબ્બો, વિચિન્તિતબ્બન્તિ વિચિત્રં=નાનાકારં, યા-પાપુણને, રસ્સ તુઞ, ગમનં યાત્રા=યાનં. ગુપ-ગોપને, ઉસ્સ ઓ, પસ્સ તઞ્ચ ગોપીયતીતિ ગોત્રં=કુલાદિ, ભસ-ભસ્મીકરણે, રસ્સ તુઞ, ભસતિ ભક્ખં કરોતિ તોયાતિ ભસ્ત્રા-કમ્મારગગ્ગરી. ઉસ=દાહે, સલોપો, સોકેન તાળિતે ઉસતિ દહતીતિ ઉરો=સરીરેકદેસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૪૭. મન્દઙ્ક સસાસ મથ ચતા ઉરો.

મન્દ-જળત્તે , અઙ્ક-લક્ખણે, સસ-ગતિહિંસાપાણનેસુ, અસ-ખેપને, મથ મન્થ-વિલોળને, ચત-યાચને, એતેહિ ઉરો હોતિ. અમન્દિ અસુન્દરત્તા જળત્થમગમીતિ મન્દુરા=વાજિસાલા. અઙ્કીયતિ લક્ખીયતીતિ અઙ્કુરો=બીજપસવો. સસતિ હિંસતીતિ સસુરો=જયમ્પતીનં પિતા. અસીયિત્થાતિ અસુરો=દાનવો, અરીહિ મથીયતિ આલોળીયતીતિ મથુરા=નગરં. ચતીયતીતિ ચતુરો=દક્ખો.

૧૪૮. વિધુરાદયો.

વિધુરઆદયો ઉરન્તા નિપચ્ચન્તે. વિધ-વેધને, એત્તાભાવો, વેધતિ હિંસતીતિ વિધુરો=વિરુદ્ધો. ઉન્દ-કિલેદને, ઉન્દતિ કિલેદતીતિ ઉન્દુરો=આખુ. મંક-મણ્ડને, નિગ્ગહીતલોપો, મઙ્કતિ અનેન અત્તાનં અલઙ્કરોતીતિ મકુરો=આદાસો, રથો, કક્કો, મચ્છો ચ. કુક વક-આદાને, કસ્સ દ્વિત્તં. કુકતિ સલાદયો આદદાતીતિ કુક્કુરો=સા. મઙ્ગ-મઙ્ગલ્યે, અમઙ્ગિ પસત્થમગમીતિ મઙ્ગુરો=મચ્છવિસેસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૪૯. તિમ રુહ રુધ બધ મદ મન્દ વજાજ રુચ કસા કિરો.

તિમ-તેમને, રુહ-જનને, રુધ-આવરણે, બધ-બાધને, મદઉમ્માદે, મન્દ-મોદનથુતિજળત્તેસુ, વજ અજ-ગમને, રુચ-દિત્તિયં, કસ-ગમને, એતેહિ કિરો હોતિ. તેમેતીતિ તિમિરં=અન્ધકારં, આપો ચ. રુહતિ પવત્તતીતિ રુહિરં=લોહિતં. જીવિતં રુન્ધતીતિ રુધિરં=તદેવ. બાધીયતીતિ બધિરો=સોતવિકલો. જના મજ્જન્તિ એતાયાતિ મદિરા=સુરા. મોદન્તિ એત્થાતિ મન્દિરં= ઘરં . વજતીતિ વજિરં=કુલિસું. અજન્તિ ગચ્છન્તી એત્થાતિ અજિરં=અઙ્ગણં ઘરવિસયોકાસો ચ. રોચતીતિ રુચિરં=મનુઞ્ઞં. કસીયતિ દુક્ખેન ગમીયતીતિ કસિરં=કિચ્છં.

૧૫૦. થિરાદયો.

થિરઆદયો કિરન્તા નિપચ્ચન્તે. ઠા-ગતિનિવત્તિયં, ઠસ્સ થત્તં, ઠાતિ પવત્તતીતિ થિરં=ચિરટ્ઠાયી. ઇસ સિંસ-ઇચ્છાયં, નિગ્ગહીતલોપો, ઇચ્છીયતીતિ સિસિરો=ઉતુવિસેસો. અદ ખાદ-ભક્ખને, આસ્સ રસ્સત્થં, ખાદીયતિ પાણકેહીતિ ખદિરો=દન્તધાવનો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૫૧. દદ ગરેહિ દુરભરા.

દદ-દાને, ગર ઘર-સેચને, એતેહિ યથાક્કમં દુરભરા હોન્તિ. અન્તાનં દદાતીતિ દદ્દુરો=ભેકો. ગરતિ સિઞ્ચતીતિ ગબ્ભરં=ગુહા.

૧૫૨. ચર દર જર ગર મરેહિ તે.

ચરાદીહિ ધાતૂહિ તે ચરાદયો હોન્તિ યથાક્કમં. ચરગતિભક્ખનેસુ ચરન્તિ એત્થાતિ ચચ્ચરં=વીથિચતુક્કં, અઙ્ગણઞ્ચ, દર-વિદારણે, દરીયતીતિ દદ્દરં=વાદિત્તં, ભેરી ચ. જર-વયોહાનિયં, અજરીતિ જજ્જરો=જિણ્ણો. ગર ઘર-સેચને, ગરતિ સિઞ્ચતીતિ ગગ્ગરો=ભિન્નસ્સરો, હંસસ્સરો ચ. મર-પાણચાગે, મરતીતિ મમ્મરો=સુક્ખપણ્ણં, પત્થપણ્ણાનં સદ્દો ચ.

૧૫૩. પીતો ક્વરો.

પી-તપ્પનેતીમસ્મા ક્વરો હોતિ. અપ્પિણીતિ પીવરં=થૂલં.

૧૫૪. ચીવરાદયો.

ચીવરઆદયો ક્વરન્તા નિપચ્ચન્તે. ચિનાતિસ્સ દીઘત્તં. ચીયતીતિ ચીવરં=કાસાવં. સમ-ઉપસમે, નદાદિત્તા વી, પરિળાહં સમેતીતિ સંવરી=રત્તિ. ધાસ્સ ઈ, જાલકુમિનાદીનિ ધારેતીતિ ધીવરો=કોટ્ટો, તાયતિસ્સ ઈ, યેન કેનચિ અત્તાનં તાયતીતિ તીવરો=હીનજાતિ. નયતિસ્સી, નયન્તિ એત્થ સત્તાતિ નીવરં=ઘરં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૫૫. કુતો ક્રિરો.

કુ-સદ્દેતીમસ્મા ક્રિરો હોતિ. કવતિ નદતીતિ કુરરો=પક્ખી, ઇત્થિયં વીમ્હિ કુરરી.

૧૫૬. વસાસા છરો.

વસ-નિવાસે, અસ-ખેપને, એતેહિ છરો હોતિ. વસન્તિ એત્થાતિ વચ્છરો=વસ્સો. સંપુબ્બો, સંવસન્તિ એત્થાતિ સંવચ્છરો=સોવ. અસતિ વિસ્સજ્જેતીતિ અચ્છરા=દેવકઞ્ઞા, અઙ્ગુલિફોટનઞ્ચ.

૧૫૭. મસા છેરો ચ.

મસ-અમસનેતીમસ્મા છેરો હોતિ છરો ચ. તણ્હાય પરામસનં મચ્છેરં=સકસમ્પત્તિનિગુહનં, મચ્છરં=તદેવ.

૧૫૮. ધૂ વાતો સરો.

ધુનાતિ વાતીહિ સરો હોતિ. ધુનાતીતિ ધૂસરો=લૂખો ઈસંપણ્ડુ ચ. વાતિ ગચ્છતીતિ વાસરો=દિવસો.

૧૫૯. ભમાદીહ્યરો.

ભમ તસ મન્દ કન્દાદીહિ અરો હોતિ. ભમતીતિ ભમરો=મધુકરો. તસતિ તન્તં ગણ્હાતીતિ તસરો=સુત્તવેઠનો. મન્દન્તિ મોદન્તિ એત્થાતિ મન્દરો=પબ્બતો. કન્દતિ અવ્હાયતીતિ કન્દરો=દરી. દિવસ્સ એત્તં, દેવન્તિ કીળન્તિ એતેનાતિ દેવરો=પતિરો ભાતા.

૧૬૦. વદિસ્સ બદચ.

વદતિસ્મા અરો યોતિ, વદતિસ્સ બદાદેસો ચ. વદન્તિ એતેનાતિ બદરો=કક્કન્ધૂફલં. વીમ્હિ બદરી=કક્કન્ધૂ.

૧૬૧. વદ જનાનં ઠડચ.

વદ જનેહિ અરો હોતિ, ઠડ ચાન્તાદેસો. વદતીતિ વઠરો=મૂળો વઠરં=થૂલં. જાયતીતિ જઠરં=ઉદરં.

૧૬૨. પચિસ્સિઠડચ.

પચતિસ્મા અરો હોતિ ઇઠડચાન્તાદસો. પચન્તિ એતેનાતિ પિઠરો=થાલી.

૧૬૩. વકા અરણ.

વક કુક-આદાનેતિમસ્મા અરણહોતિ. વકેતિ આદદાતિ એતાયાતિ વાકરા=મિગબન્ધની.

૧૬૪. સિઙ્ગ્યઙ્ગાગ મજ્જકલાલા આરો.

સિઙ્ગિઇતિ નામધાતુ, અઙ્ગ-ગમનત્થો, અગ-કુટિલગમને, મજ્જસંસુદ્ધિયં, કલ-સઙ્ખ્યાને, અલ-બન્ધને, એતેહિ આરો હોતિ. વિજ્ઝનત્થેન સિઙ્ગં વિય સિઙ્ગં=નાગરિકભાવસઙ્ખાતસ્સ કિલેસસિઙ્ગસ્સેતં નામં, તંકરોતિ સિઙ્ગં વા પયુત્તં, તં કરોતિ રાગીસુ પભવતીતિ વા, ‘‘ધાત્વત્થે નાનામસ્મી’’તિ (૫.૧૨) ઇ, પુબ્બ સરલોપો, સિઙ્ગિ, તતો આરો, ‘‘સરોલોપો સરે’’તિ (૧.૨૬) ઇલોપો, પુબ્બે ‘‘વિપ્પટિસેધે’’તિ (૧.૨૨) અનિટ્ઠપ્પટિસેધો, એત્થ હિ આરતો અઞ્ઞત્થ સાવકાસપુબ્બસરલોપોવ, ઇપચ્ચયતો અઞ્ઞત્થ ચ, સિઙ્ગારો=કિલેસસિઙ્ગકરણં, વિલાસોતિ વુત્તં હોતિ. અઙ્ગતિ વિનાસં ગચ્છતીતિ અઙ્ગારો=દડ્ઢકટ્ઠં. અગન્તિ ગચ્છન્તિ એત્થાતિ અગારં=ઘરં. લીહનેન અત્તનો સરીરં

મજ્જતિ નિમ્મલત્તં કરોતીતિ મજ્જારો=બિળારો. કલાતિ નિદ્દેસા લસ્સ ળત્તં, એતેન ગુણં કલીયતિ પરિમીયતીતિ કળારો=પિઙ્ગલો. દીઘત્તં અલતિ બન્ધતીતિ અળારો=વઙ્કો વિસાલો ચ.

૧૬૫. કમિસ્સસ્સુ ચ.

કમ-ઇચ્છાયમિચ્ચસ્મા આરો હોતિ, અસ્સ ઉ ચ. કામીયતીતિ કુમારો=બાલો.

૧૬૬. ભિઙ્ગારાદયો.

ભિઙ્ગારપ્પભુતયો આરન્તા નિપચ્ચન્તે. ભર=ભરણે, ભરણં ધારણં પોસનઞ્ચ, ધારણત્થસ્સ ભરતિસ્સ ભિઙ્ગાદેસો, ભરતિ દધાતિ ઉદકન્તિ ભિઙ્ગારો=હેમભાજનં. ક્લેદ ક્લિદ-અલ્લ ભાવે, લ લોપો, ક્લેદયતીતિ કેદારં=ખેત્તં, (કે જલે સતિ દારો વિદારણમસ્સાતિ વા કેદારં=તદેવ, બહુલાધિકારા સત્તમિયા ન લોપો.) વિદ-લાભેતીમસ્મા કુપુબ્બા આરો દસ્સ ળત્તં ઇસ્સ એત્તાભાવો સમાસે કુસ્સ ઓ ચ નિપચ્ચન્તે, કું પથવિં વિન્દતિ તત્રુપ્પન્નતાયાતિ કોવિળારો=દિગુણપત્તો.

૧૬૭. કરા મારો.

કરોતિસ્મા મારો હોતિ. લોહકિચ્ચં કરોતીતિ કમ્મારો=લોહકારો.

૧૬૮. પુસ સરેહિ ખરો.

પુસ સરેહિ ખરો હોતિ. પોસીયતિ જલેનાતિ પોક્ખરં=પદુમં. સરતિ વિકારં ગચ્છતીતિ સક્ખરા=ઉચ્છુવિકારો.

૧૬૯. સર વસ કલા કીરો વસ્સુટ ચ.

એતેહિ કીરો હોતિ વસ્સ ઉટ ચ. સરીયતીતિ સરીરં=દેહો. વસન્તિ વાસં કરોન્તિ એતેનાતિ ઉસીરં=બીરણમૂલં. અનેન થૂલાદિ કલીયતિ પરિમીયતિતિ કલિરો=અઙ્કુરો.

૧૭૦. ગમ્ભીરાદયો.

ગમ્ભીરઆદયો કીરન્તા નિપચ્ચન્તે. ગમિસ્સ ભુક, મલોપો વા, પથવિં, ભિન્દિત્વા ગચ્છતિ પવત્તતીતિ ગમ્ભીરો, ગભીરો= અગાધો , કુલિસ્સ લસ્સ ળો, પાદે કુલતિ પત્થરતીતિ કુળીરો=કક્કટો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૭૧. ખજ્જ વલ્લ મસા ઊરો.

ખજ્જ-મજ્જને, વલ વલ્લ-સંવરણે, સમ-આમસને, એતેહિ ઊરો હોતિ, ખજ્જીયતીતિ ખજ્જૂરો, વીમ્હિ ખજ્જૂરી=રુક્ખવિસેસો. વલ્લીયતિ સંવરીયતીતિ વલ્લૂરો=સુક્ખમંસો. મસીયતીતિ મસૂરો=વીહિવિસેસો.

૧૭૨. કપ્પૂરાદયો.

કપ્પૂરઆદયો ઊરન્તા નિપચ્ચન્તે. તુદ્ધિમુપ્પાદેતું કપ્પતિ સક્કોતીતિ કપ્પૂરં=ઘનસારો. કરોતિસ્સ અસ્સુ, કિબ્બિસં કરોતીતિ કુરૂરો=પાપકારી. પસ-બાધને, પસતિ પીળેતીતિ પસૂરો=દુટ્ઠો, બ્યઞ્જનં, એવંનામકો ચ, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૭૩. કઠ ચકા ઓરો.

કઠ-કિચ્છજીવને, ચક-પરિવિતક્કને, એતેહિ ઓરો હોતિ. કઠતિ કિચ્છેન જીવતીતિ કઠોરો=થદ્ધો. ચકતિ પરિવિતક્કેતીતિ ચકોરો=પક્ખિવિસેસો.

૧૭૪. મોરાદયો.

મોરઆદયો ઓરન્તા નિપચ્ચન્તે. મી-હિંસાયં, ઈલોપો, મયતિ હિંસતીતિ મોરો=મયૂરો. કસ-ગમને, અસ્સિ , કસતિ ગચ્છતીતિ કિસોરો=પઠમવયો અસ્સો. મહીયતિ પૂજીયતીતિ મહોરો=વમ્મિકો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૭૫. કુતો એરક.

કુ-સદ્દેતીમસ્મા એરક હોતિ. ‘‘યુવણ્ણાનમિયઙુવઙ સરે’’તિ (૫.૧૩૬) ઉવઙ, કવતિ નદતીતિ કુવેરો=વેસ્સવણો.

૧૭૬. ભૂ સૂહિ રિક.

ભૂસત્તાયં, સૂ-પસવને, એતેહિ રિક હોતિ. ભવતીતિ ભૂરિ=પહૂતં, ડીમ્હિ ભૂરી=મેધા. સવતિ હિતં પસવતીતિ સૂરિ=વિચક્ખણો.

૧૭૭. મી કસી નીહિ રુ.

મી-હિંસાયમિચ્ચસ્મા, કપુબ્બા સયતિસ્મા, નયતિસ્મા ચ રુ હોતિ. રંસીહિ અન્ધકારં મીયતિ હિંસતીતિ મેરુ=સિરેરુ, કે જલે સયતિ પવત્તતીતિ કસેરુ=તિણવિસેસો. અત્તનિસ્સિતે સુન્દરત્તં નેતિ પાપેતીતિ નેરુ=પબ્બતો.

૧૭૮. સિના એરુ.

સિના-સોચેય્યેતીમસ્મા એરુ હોતિ. સિનાતિ સુચિં કરોતીતિ સિનેરુ=પબ્બતરાજા.

૧૭૯. ભી રુહિ રુક.

ભી-સયે, રુ-સદ્દે, એતેહિ રુક હોતિ. ભાયન્તિ એતસ્માતિ ભીરુ=ભયાનકો. રવતીતિ રુરુ=મિગો.

૧૮૦. તમા બૂલો.

તમ-ભૂસનેતીમસ્મા બૂલો હોતિ. મુખં તમેતિ ભૂસેતીતિ તમ્બૂલં=મુખભૂસનં.

૧૮૧. સિતો લકવાલા.

સિ-સેવાયમિચ્ચસ્મા લકવાલઇચ્ચેતે પચ્ચયા હોન્તિ. સત્તેહિ સેવીયતીતિ સિલા=પાસાણો, સેલો=પબ્બતો. જલં સેવતીતિ સેવાલો=જલતિણં.

૧૮૨. મઙ્ગ કમ સમ્બ સબ સક વસ પિસ કેવ કલ પલ્લ કઠ પટ કુણ્ડ મણ્ડા અલો.

મઙ્ગ-મઙ્ગલ્યે, કમ-ઇચ્છાયં, સમ્બ-મણ્ડને, સબઇતિ અસ્સેવ કતમલોપસ્સ નિદ્દેસો, સક-સત્તિય, વસ-નિવાસે, પિસગમને, કેવ-સેવને, કલ-સઙ્ખ્યાને, પલ્લ-ગમને, કઠ કિચ્છજીવને, પટ-ગમનત્થો, કુણ્ડ-દાહે, મણ્ડ-ભૂસને, એતેહિ અલો હોતિ. મઙ્ગન્તિ સત્તા એતેન વુદ્ધિં ગચ્છન્તીતિ મઙ્ગલં=પસત્થં. કામીયતીતિ કમલં-પઙ્કજં. સમ્પતિ મણ્ડેતીતિ સમ્બલં=પાથેય્યં. સબલં=વિસભાગ વણ્ણવન્તં. સક્કોતિ વત્તુન્તિ સકલં=સબ્બં. વસતીતિ વસલો=સુદ્દો. પિયભાવં પિસતિ ગચ્છતીતિ પેસલો=પિયસીલો. કેવતિ પવત્તતીતિ કેવલં=સકલં. કલીયતિ પરિમીયતિ ઉદકમેતેનાતિ કલલં=અપત્થિન્નં, પલ્લતિ આગચ્છતિ ઉદકમેતસ્માતિ પલ્લલં=અપ્પોદકો સરો. કઠન્તિ એત્થ દુક્ખેન યન્તીતિ કઠલં=કપાલખણ્ડં, પટતિ વુદ્ધિં ગચ્છતીતિ પટલં=સમૂ- હો . ધંસેન કુણ્ડતિ દહતીતિ કુણ્ડલં=કણ્ણાભરણં. મણ્ડીયતિ પરિચ્છેદકરણવસેન ભૂસીયતીતિ મણ્ડલં=સમન્તતો પરિચ્છિન્નં.

૧૮૩. મુસા કલો.

મુસતિસ્મા કલો હોતિ. મુસતિ એતેનાતિ મુસલો=અયોગ્ગો.

૧૮૪. થલાદયો.

થલઆદયો કલન્તા નિપચ્ચન્તે. ઠસ્સ થો, પુબ્બસરલોપો, તિટ્ઠન્તિ એત્થાતિ થલં=ઉન્નતપ્પદેસો. પા-પાને, ઉપુબ્બો, દ્વિભાવસરલોપા, ઉદકં પિવતીતિ ઉપ્પલં=કુવલયં. પતિસ્સ પાટં, પતતિ ગચ્છતિ પરિપાકન્તિ પાટલં=ફલં, તમ્બવણ્ણં કુસુમઞ્ચ. બંહિસ્સ નિગ્ગહીતલોપો, બંહતિ વુદ્ધિં ગચ્છતીતિ બહલં=ઘનં. ચુપિસ્સ ઉસ્સ અત્તં, ચુપતિ એકત્થ ન તિટ્ઠતીતિ ચપલો=અનવટ્ઠિતો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૮૫. કુલા કાલો ચ.

કુલ-પત્થારેતીમસ્મા કાલો હોતિ કલો ચ. કુલતિ અત્તનો સિપ્પં પત્થરતીતિ કુલાલો=કુમ્ભકારો. કુલતિ પક્ખે પસારેતીતિ કુલલો=પક્ખિજાતિ.

૧૮૬. મુળાલાદયો.

મુળાલઆદયો કાલન્તા નિપચ્ચન્તે. મીલ-નિમીલને, ઉત્તળતાનિ, ઉદ્ધટમત્તે નિમીલતીતિ મુળાલં=ભિસં. બલ-પાણને, ઇત્ત- ળત્તાનિ , મૂસિકાદિખાદનેન બલતિ જીવતીતિ બિળાલો=મજ્જારો. કપ્પિસ્સ સંયોગાદિલોપો, કપ્પન્તિ જીવિકં એતેનાતિ કપાલં=ઘટાદિખણ્ડં. પી તપ્પને. ''યુવણ્ણાનમિયઙુવઙ સરે''તિ (૫.૧૩૬) ઇયઙ, અત્તનો ફલેન સત્તે સન્તપ્પેતીતિ પિયાલો-રુક્ખો. કુણ-સદ્દે, વાતસમુટ્ઠિતા વીચિમાલા એત્થ કુણન્તિ નદન્તીતિ કુણાલો=એકો મહાસરો. વિસ-પવિસને, પવિસન્તિ એત્થાતિ વ્સાલો=વિત્થિણ્ણો. પલ-ગમને, વાતેન પલતિ

ગચ્છતીતિ પલાલં=સસ્સાનમુપનીતધઞ્ઞાનં નાળપત્તાનિ. સરતિસ્સ સિગો, સસાદયો સરતિ હિંસતીતિ સિગાલો=કોત્થુ, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૮૭. ચણ્ડ પતા ણાલો.

ચણ્ડ-ચણ્ડિક્યે, પત પથ-ગમને, એતેહિ ણાલો હોતિ. ચણ્ડેતિ પીળેતીતિ ચણ્ડાલો=માતઙ્ગો, પતતિ અધોગચ્છતીતિ પાતાલં=રસાતલં.

૧૮૮. માદિતો લો.

મા-માને, ઇ-અજ્ઝેનગતીસુ, પી-તપ્પને, દૂ-પરિતાપે, એવમાદીહિ લો હોતિ. મીયતિ પરિમીયતીતિ માલા=પન્તિ. એતિ ગચ્છતીતિ એલા=સુખુમેલા. પિણેતિ તપ્પેતિ એત્થાતિ પેલા=આસિત્તકૂપધાનં. દૂયતિ પરિતાપેતીતિ દોલા=કીળનયાનકં. કલસઙ્ખ્યાને, કલનં કલ્લં=યુત્તં.

૧૮૯. અન સલ કલ કુક સઠ મહા ઇલો.

અન-પાણને, સલ-ગમને, કલ-સઙ્ખ્યાને, કુક વક-આદને, સઠ-કિતવે, અરહ મહ-પૂજાયં, એતેહિ ઇલો હોતિ. અનતિ પવત્તતીતિઅનિલો=માલુતો. સલતિ ગચ્છતીતિ સલિલં=જલં. કલતિ પવત્તતીતિ કલિલં=ગહનં. કુકતિ અત્તનો નાદેન સત્તાનં મનં ગણ્હાતીતિ કોકિલો=પરપુણ્ડો. સઠતિ વઞ્ચેતીતિ સઠિલો=સઠો. મહીયતિ પૂજીયતીતિ મયિલા=ઇત્થી.

૧૯૦. કુટા કિલો.

કુટ-કોટિલ્યેતીમસ્મા કિલો હોતિ. અકુટિ કુટિલત્તમગમીતિ કુટિલો=વઙ્કો.

૧૯૧. સિથિલાદયો.

સિથિલઆદયો કિલન્તા નિપચ્ચન્તે. સહ ખમાયં, સહિસ્સ સિથત્તં, સહિતુમલન્તિ સિથિલં=અદળ્હં. કમ્પિસ્સ સંયોગાદિલોપો, પરદુક્ખે સતિ કમ્પતીતિ કપિલો=ઇસિ. કબ-વણ્ણે, બસ્સ પો, અકબિ નીલાદિવણ્ણત્તમગમીતિ કપિલો=વણ્ણવિસેસો. મથિસ્સ મિથો, મથીયતીતિ મિથિલા=પૂરી, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૯૨. ચટ કણ્ડ વટ્ટ પુથા કુલો.

ચટ-ભેદને, કણ્ડ-છેદને, વટ્ટ-વત્તને, પુથ પથ-વિત્થારે, એતેહિ કુલો હોતિ. ચટતિ મિત્તે ભિન્દતીતિ ચટુલો=ચાટુકારી. કણ્ડીયતિ છિન્દીયતીતિ કણ્ડુલો=રુક્ખો. વટ્ટતીતિ વટ્ટુલો=પરિમણ્ડલો. અપત્થરીતિ પુથુલો=વિત્થારો.

૧૯૩. તુમુલાદયો.

તુમુલઆદયો કુલન્તા નિપચ્ચન્તે. તમ ખેદને, અસ્સુ, અતમિ વિત્થિણ્ણત્તમગમીતિ તુમુલો=પત્થટો. તમિસ્સ ડુક, તમીયતિ વિકારમાપાદીયતીતિ તણ્ડુલો=વીહિસારો. નિપુબ્બસ્સ ચિનાતિસ્સ ઇલોપો, અત્થિકેહિ નિચીયતેતિ નિચુલો=હિજ્જલો, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૯૪. કલ્લ કપ તક્ક પટા ઓલો.

કલ્લ-સદ્દે, કપ-અચ્છાદને, તક્ક-વિતક્કે, પટ-ગમને, એતેહિ ઓલો હોતિ. વાતવેગેન સમુદ્દતો ઉટ્ઠહિત્વા કલ્લતિ નદતીતિ કલ્લોલો=મહાવીચિ. કપતિ દન્તે અચ્છાદતીતિ કપોલો=વદનેકદેસો. તક્કીયતીતિ તક્કોલં=કોલકં. પટતિ બ્યાધિમેતેન ગચ્છતીતિ પટોલો=તિત્તકો.

૧૯૫. અઙ્ગા ઉલોલી.

અઙ્ગ-ગમનત્થો, એતસ્મા ઉલઉલી હોન્તિ. અઙ્ગન્તિ એતેન જાનન્તીતિ અઙ્ગુલં=પમાણં. અઙ્ગતિ ઉગ્ગચ્છતીતિ અઙ્ગુલિ=કરસાખા.

૧૯૬. અઞ્જાલિ.

અઞ્જ-બ્યત્તિ મક્ખન ગતિ કન્તીસુ, એતસ્મા અલિ હોતિ. અઞ્જેતિ ભત્તિમનેન પકાસેતીતિ અઞ્જલિ=કરપુટો.

૧૯૭. છદા લિ.

છદ-સંવરણે, એતસ્મા લિ હોતિ. છાદેતીતિ છલ્લી=સકલિકા.

૧૯૮. અલ્લ્યાદયો.

અલ્લિઆદયો લિઅન્તા નિપચ્ચન્તે. અર-ગમને, અરતિ પવત્તતીતિ અલ્લિ=રુક્ખો. નયતિસ્સ એત્તાભાવો, અત્તિકેહિ નીયતીતિ ૪ નીલિ, ડીમ્હિ નીલી=ગચ્છજાતિ. ''સરમ્હા દ્વે''તિ (૧.૩૪) લસ્સ દ્વિભાવે રસ્સત્તે ચ નિલ્લીતિપિ હોતિ. પાલિસ્સ પા, પાલેતિ રક્ખતીતિ પાલિ, ડીમ્હિ પાલી=પન્તિ. પાલિસ્સ પલો, પાલેતિ રક્ખતીતિ પલ્લિ=કુટિ. ચુદ-ચોદને, ઓત્તાભાવો, ચોદીયતીતિ ચુલ્લિ=ઉદ્ધનં, એવમઞ્ઞેપિ.

૧૯૯. પિલાદીહ્યવો.

પિલ-વત્તને, પલ્લ-ગમને, પણ-બ્યવહારથુતીસુ, એવમાદીહિ અવો હોતિ. પિલ્યતેતિ પેલવો=લહુ. પલ્લતીતિ પલ્લવો=કિસલયં. પણીયતીતિ પણવો=મુદઙ્ગો. એવમઞ્ઞેપિ.

૨૦૦. સાળવાદયો.

સાળવઆદયો અવન્તા નિપચ્ચન્તે. સલ-ગમનત્થો, ઉપન્તસ્સ દીઘો ળત્તઞ્ચ નિપાતના. સલતિ પવત્તતીતિ સાળ વો=અભિસઙ્ખતં બદરાદિફલખાદનીયં. કિત-નિવાસે, એત્તાભાવો, કેતતીતિ કિતવો=જૂતકારો, ચોરો ચ. મૂ-

બન્ધને, ઊસ્સ રસ્સત્તં, તુઞ ચાવસ્સ, મુનાતિ બન્ધતીતિ મુતવો=ચણ્ડાલો. વલ વલ્લ-સંવરણે, ળત્તં, વલતિ, વલ્યતેતિ વા વળવા=તુરઙ્ગકન્તા. મુર-સંવેળને, મુરીયતીતિ મુરવો=મુદઙ્ગો, એવમઞ્ઞેપિ.

૨૦૧. સરા આવો.

સરતિસ્મા આવો હોતિ. સરતિ પવત્તતીતિ સરાવો=ભાજનવિસેસો.

૨૦૨. અલ મલ બિલા ણુવો.

અલ-બન્ધને , મલ મલ્લ-ધારણે, બિલ-ભેદને, એતેહિ ણુવો હોતિ. લતાહિ અલીયતીતિ આલુવો=ગચ્છજાતિ. મલતિ ધારેતીતિ માલુવો=પત્તલતા. બિલતિ ભિન્દતીતિ બેલુવો=રુક્ખો.

૨૦૩. ગાત્વી વો.

કા ગા-સદ્દેતીમસ્મા ઈવો હોતિ. ગાયન્તિ એતાયાતિ ગીવા=ગલો.

૨૦૪. સુતો ક્વત્વા.

સુ-સવનેતીમસ્મા ક્વ ક્વા હોન્તિ. સુણાતીતિ સુવો=કીરો. સુવા=સુણો.

૨૦૫. વિદ્વા.

વિદતિસ્મા ક્વા પરરૂપાભાવો અ નિપચ્ચન્તે. વિદતિ જાનાતીતિ વિદ્વા=વિદૂ.

૨૦૬. થુતો રેવો.

થુ-અભિત્થવે, એતસ્મા રેવો હોતિ. થવતિ સિઞ્ચતીતિ થેવો=કુસિતં.

૨૦૭. સમા રિવો.

સમ-ઉપસમે, એતસ્મા રિવો હોતિ. સમેતિ ઉપસમેતીતિ સિવો=ઉમાપતિ, સિવા=સિગાલો, સિવં=સન્તિ.

૨૦૮. છદા રવિ.

છદ-સંવરણે , એતસ્મા રવિ હોતિ. છાદેતીતિ છવિ=જુતિ.

૨૦૯. પૂર તિમા કિસો રસ્સો ચ.

પૂર-પૂરણે, તિમ-તેમને, એતેહિ કિસો હોતિ ઊસ્સ રસ્સો ચ. પૂરેતીતિ પુરિસો=પુમા. (પુરે ઉચ્ચટ્ઠાને સેતિ પવત્તતીતિ વા પુરિસો=સોવ.) તેમેતીતિ તિમિસં=તમો.

૨૧૦. કરા ઈસો.

કરોતિસ્મા ઈસો હોતિ. કરીયતીતિ કરીસં=ગૂથં.

૨૧૧. સિરીસાદયો.

સિરીસઆદયો ઈસન્તા નિપચ્ચન્તે. સરતિસ્સ અસ્સિ, સપ્પદટ્ઠકાલાદીસુ સરીયતીતિ સિરીસો=રુક્ખો. પૂરિસ્સ રસ્સત્તં, પૂરેતીતિ પુરીસં=ગૂથં. તલિસ્સ દીઘો, તલતિ સત્તાનં પતિટ્ઠાનં ભવતીતિ તાલીસં=ઓસધિવિસેસો, એવમઞ્ઞેપિ.

૨૧૨. કરા રિબ્બિસો.

કરોતિસ્મા રિબ્બિસો હોતિ. કરીયતીતિ કિબ્બિસં=પાપં.

૨૧૩. સસાસ વસ વિસ હન વન મનાન કમા સો.

સસ-ગતિ હિંસા વિસ્સસ પાણનેસુ, અસ-ખેપને, વસ-નિવાસે, વિસ-પવિસને, હન-હિં સાયં, વન સન-સમ્ભત્તિયં, મન-ઞાણે, અન-પાણને, કમ-ઇચ્છાયં, એતેહિ સો હોતિ, સસન્તિ જીવન્તિ સત્તા એતેનાતિ સસ્સં=કલમાદિ, અસતિ ખિપતીતિ અસ્સો=હયો . વસન્તિ એત્થાતિ વસ્સં=સંવચ્છરો. વિસતીતિ વેસ્સો=તતિયવણ્ણો. હઞ્ઞતેતિ હંસો=સિતચ્છદો. વનોતિ પત્થરતીતિ વંસો=સન્તાનો, વેળુ ચ. મઞ્ઞતેતિ મંસં=પિસિતં, અનતિ જીવતિ એતેનાતિ અંસો=એકાટ્ઠાસો, ભુજસિરો ચ. કામીયતીતિ કંસો=પરિમાણં.

૨૧૪. આમિ થુ કુ સીતો સક.

આપુબ્બો મિ-પક્ખેપે, થુ-અભિત્થવે કુ-સદ્દે, સી-સયે, એતેહિ સક હોતિ. આમીયતિ અન્તો પક્ખિપીયતીતિ આમિસં=ભક્ખં. થવીયતીતિ થુસો=વીહિતચો. કવતિ વાતેન નદતીતિ કુસો=તિણવિસેસો. સયન્તિ એત્થ ઊકાતિ સીસં=મુદ્ધા, કાલતિપુ ચ.

૨૧૫. ફસ્સાદયો.

ફસ્સઆદયો સકઅન્તા નિપચ્ચન્તે. ફુસ-સમ્ફસ્સે, ઉસ્સત્થં, ફુસતીતિ ફસ્સો=કાયવિઞ્ઞાણવિસયો. ફુસ્સો=નક્ખત્તં. પુસ પોસને, પોસીયતીતિ પુસ્સં=ફલવિસેસો. ભૂ-સત્તાયં, ભૂસ્સ રસ્સો, અભવીતિ ભુસં=તુચ્છધઞ્ઞં, અંકિસ્સ ઉક, અઙ્કેતિ અનેન અઞ્ઞેતિ અઙ્કુસો=ગજપતોદો. ફાય-વુદ્ધિયં, પપુબ્બો, યલોપો, ફાયતિ વુદ્ધિં ગચ્છતીતિ પપ્ફાસં=દેહકોટ્ઠાસવિસેસો. કલિસ્મા સસ્સ માઞ, કુલિસ્મા ચ, કલીયતિ પરિમીયતીતિ કમ્માસો=સબલો, કમ્માસં=પાપં. કુલતિ પત્થરતીતિ કુમ્માસો=ભક્ખવિસેસો. મનિસ્સ જૂક, મઞ્ઞતિ સધનત્તં એતાયાતિ મઞ્જૂસા=કટ્ઠપેળા. પીસ્સ યૂક, પિણેતીતિ પીયૂસં=અમતં. કુલ-સંવરણે, ઇક, કુલીયતિ સંવરીયતીતિ કુલિસં=વજિરં . બલ-સંવરણે, ઇક, લસ્સ ળત્તઞ્ચ, બલતિ એતેન મચ્છે ગણ્હાતીતિ બળિસો=મચ્છવેધનં. મહિસ્સ એક, મહીયતીતિ મહેસી=કતાભિસેકા પધાનિત્થી, એવમઞ્ઞેપિ.

૨૧૬. સુતો ણિસક.

સુણાતિસ્મા ણિસક હોતિ. સુણાતીતિ સુણિસા=પુત્તભરિયા.

૨૧૭. વેતાત યુ પનાલ કલ ચમા અસો.

વેત-સુત્તિયો ધાતુ, અત-સાતચ્ચગમને, યુ-મિસ્સને, પનથુતિયં, અલ-બન્ધને, કલ-સઙ્ખ્યાને, ચમ-અદને, એતેહિ અસો હોતિ. વેતતિ પવત્તતીતિ વેતસો=વાનીરો. અતતિ વાતેરિતો નિચ્ચં વેધત્તં યાતીતિ અતસો=વનપ્પતિવિસેસો વીમ્હિ અભસી=ગચ્છવિસેસો. યવીયતિ મિસ્સીયતીતિ યવસો=પસુઘાસો. પઞ્અતે થવીયતેતિ પનસો=કણ્ડણીફલો. અલીયતિ બન્ધિયતીતિ અલસો=મન્દકારી. કલીયતીતિ કલસો=કુમ્ભો. ચમતિ અદતિ અનેનાતિ ચમસો=હોમભાજનં.

૨૧૮. વય દિવ કર કરેહ્યસણસકપાસકસા.

વયત્યાદીહિ અસણઆદયો હોન્તિ યથાક્કમં. વયતિ ગચ્છતીતિ વાયસો=કાકો. દિબ્બન્તિ એત્થાતિ દિવસો=દિનં. કરીયતીતિ કપ્પાસો=સુત્તસમ્ભવો. કિબ્બિસં કરોતીતિ કક્કસો=ફરુસો.

૨૧૯. સસ મસ દંસાસા સુ.

સસાદીહિ સુ હોતિ. સસતિ જીવતીતિ સસ્સુ=જયમ્પતીનં માતા. મસીયતીતિ મસ્સુ=પુરિસમુખે પવદ્ધલોમાનિ. ‘‘લોપો’’તિ (૧.૩૯) નિગ્ગહીતલોપો, દંસીયતિ બન્ધમનેનાતિ દસ્સુ=ચોરો. અસીયતિ ખિપીયતીતિ અસ્સુ=બપ્પો.

૨૨૦. વિદા દસુક.

વિદિસ્મા દસુક હોતિ. વિદતિ જાનાતીતિ વિદ્દસુ=વિદ્વા.

૨૨૧. સસા રીહો.

સસતિસ્મા રીહો હોતિ. સસતિ હિંસતીતિ સીહો=કેસરી.

૨૨૨. જીવામા હો વમા ચ.

જીવ-પાણધારણે, અમ-ગમને, એતેહી હો હોતિ, વમા ચાન્તાદેસા યથાક્કમં, આદેસવિધાનં પન પરરૂપબાધનત્થં. ‘‘બ્યઞ્જને દીઘરસ્સા’’તિ (૧.૩૯) રસ્સત્તં, જીવન્તિ એતાયાતિ જિવ્હા=રસના. અમતિ પવત્તતીતિ અમ્હં=અસ્મા. પપુબ્બે અમતિ પવત્તતીતિ પમ્હં=પખુમં.

૨૨૩. તણ્હાદયો.

તણ્હઆદયો હન્તા નિપચ્ચન્તે. તસ-પિપાસાયં, સસ્સ ણત્તં, એવમુપરિ ચ, તસતિ પાતુમિચ્છતિ એતાયાતિ તણ્હા=લો ભો. કસ-વિલેખને, કસતીતિ કણ્હો=કાળો. જુત-દિત્તિયં, તસ્સ ણત્તં, ઓત્તાભાવો ચ, જોતેતીતિ જુણ્હા=ચન્દ- પભા . મીલિસ્સ ળો, નિમીલન્ત્યનેન અક્ખીનીતિ મીળ્હં-ગૂથં. ગાહિસ્સ ળો, ગય્હતીતિ ગાળ્હં, દહિસ્સ ળો, દહતીતિ દળ્હં, બહિસ્સ ળો, દીઘો ચ, બહતિ વુદ્ધિં વચ્છતીતિ બાળ્હં, એતે તયો દળ્હત્થા. ગમિસ્સ અસ્સિ, ગચ્છતીતિ ગિમ્હો-નિદાઘો. પટકલાનં અક ચ, પટતિ યાતીતિ પટહો=ભેરિવિસેસો. કલીયતિ પરિમીયતિ

અનેન સૂરભાવોતિ કલહો=વિવાદો. કટવરાનં આક, કટન્તિ એત્થ ઓસધાદિં મદ્દન્તીતિ કટાહો=ભાજનવિસેસો. વરીયતીતિ વરાહો=સૂકરો. લુનાતિસ્સ ઓ, લુનાતિ એતેનાતિ લોહં=અયાદિ. એવમઞ્ઞેપિ.

૨૨૪. પણુસ્સહા હિહી ણોળડ ચ.

પણા ઉપુબ્બસહા ચ હિહી હોન્તિ યથાક્કમં, ણઓળડ ચાન્તાદેસા, આદેસવિધાનસામત્થિયા પરરૂપાભાવો, પણીયતિ વોહરીયતીતિ પણ્હિ=પાદસ્સ પચ્છાભાગો. ઉસ્સહતીતિ ઉસ્સાળ્હી-વીરિયં.

૨૨૫. ખી મિ પી ચુ મા વાકાહિ ળો ઉસ્સ વા દીઘો ચ.

ખી-ખયે, મિ-પક્ખેપે, પી-તપ્પને, ચુ-ચવને, મા-માને, વી વા-ગમને, કા ગા-સદ્દે, એતેહિ ળો હોતિ, ઉકારસ્સ વા દીઘો ચ. ખીયતીતિ ખેલો=લાલા. મીયતિ પક્ખિપીયતીતિ મેળા=મસિ. પિણેતીતિ પેળા=ભાજનવિસેસો. ચવતીતિ ચૂળા=સિખા. ચોળો=પિલોતિકો. મીયતિ પરિમીયતીતિ માળો=એકકૂટસઙ્ગહિતો અનેકકોણવન્તો પટિસ્સયવિસેસો. વાતિ ગચ્છતીતિ વાળો=ચણ્ડમિગો. કાયતિ ફરુસં વદતીતિ કાળો=કણ્હો, વીમ્હિ કાળી=કણ્હા.

૨૨૬. ગુતો ળક ચ.

ગુ-સદ્દેતીમસ્મા ળક હોતિ ળો ચ. ગવતિ પવત્તતિ એતેનાતિ ગુળો=ઉચ્છુવિકારો. ગોળો=લકુણ્ડકો.

૨૨૭. પઙ્ગુળાદયો.

પઙ્ગુળઆદયો ળક અન્તા નિપચ્ચન્તે. ખઞ્જ-ગતિવેકલ્લે, પઙ્ગુઆદેસો, અખઞ્જિ ગતિવેકલ્લમાપજ્જીતિ પઙ્ગળો=પીઠસપ્પી. કરોતિસ્મા ળસ્સ ખઅ, કિબ્બિસં કરોતીતિ કક્ખળો=કુરૂરો. કુકતિસ્સ કુક, કુક્યતિ પાપકારીહિ આદીયતીતિ કુક્કુળં=સક્કુ સંકિણ્ણો સોબ્ભો. કુક્કુળો=થુસગ્ગી. મંકિસ્સ ઉક, બિન્દુ લોપો ચ, મંકેતિ વનં મણ્ડેતીતિ મકુળો=અવિકસિતકુસુમં.

૨૨૮. પાતો ળિ.

પાતિસ્મા ળિ હોતિ. અત્થં પાતિ રક્ખતીતિ પાળિ=તન્તિ.

૨૨૯. વીતો ળુ.

વીતિસ્મા ળુ હોતિ. વેતિ પવત્તતીતિ વેળુ=વેણુ.

(ઇતિ અવગ્ગપચ્ચયવિધાનં).

ઇતિ મોગ્ગલ્લાને બ્યાકરણે વુત્તિયં

ણ્વાદિકણ્ડો સત્તમો.

સુત્તં ધાતુ ગણો ણ્વાદિ, નામલિઙ્ગાનુસાસનં;
યસ્સ તિટ્ઠતિ જીવ્હગ્ગે, સ બ્યાકરણકેસરી.

સમત્તા ચાયં મોગ્ગલ્લાનવુત્તિ

સત્તહિ ભાણવારેહિ.

૧. યસ્સ રઞ્ઞો પભાવેન, ભાવિતત્તયમાકુલં;
અનાકુલં દુલદ્ધીહિ, પાપભિક્ખૂહિ સબ્બસો.

૨. લઙ્કાય મુનિરાજસ્સ, સાસનં સાધુ સણ્ઠિકં;
પુણ્ણચન્દસમાયોગા, વારિધીવ વિવદ્ધતે.

૩. પરક્કમભુજે તસ્મિં, સદ્ધાબુદ્ધિગુણોદિતે;
મનુવંસદ્ધજાકારે, લઙ્કાદીપં પસાસતિ.

૪. મોગ્ગલ્લાનેન થેરેન, ધીમતા સુચિવુત્તિના;
રચિતં યં સુવિઞ્ઞેય્ય-મસન્દિદ્ધ’મનાકુલં.

૫. અસેસવિસયબ્યાપિ, જિનબ્યપ્પથ નિસ્સયં;
સદ્દસત્થ’મનાયાસ-સાધિયં બુદ્ધિવદ્ધનં.

૬. તસ્સ વુત્તિ સમાસેન, વિપુલત્થપકાસની;
રચિતા પુન તેનેવ, સાસનુજ્જોતકારિનાતિ.

મોગ્ગલ્લાનબ્યાકરણં નિટ્ઠિતં.